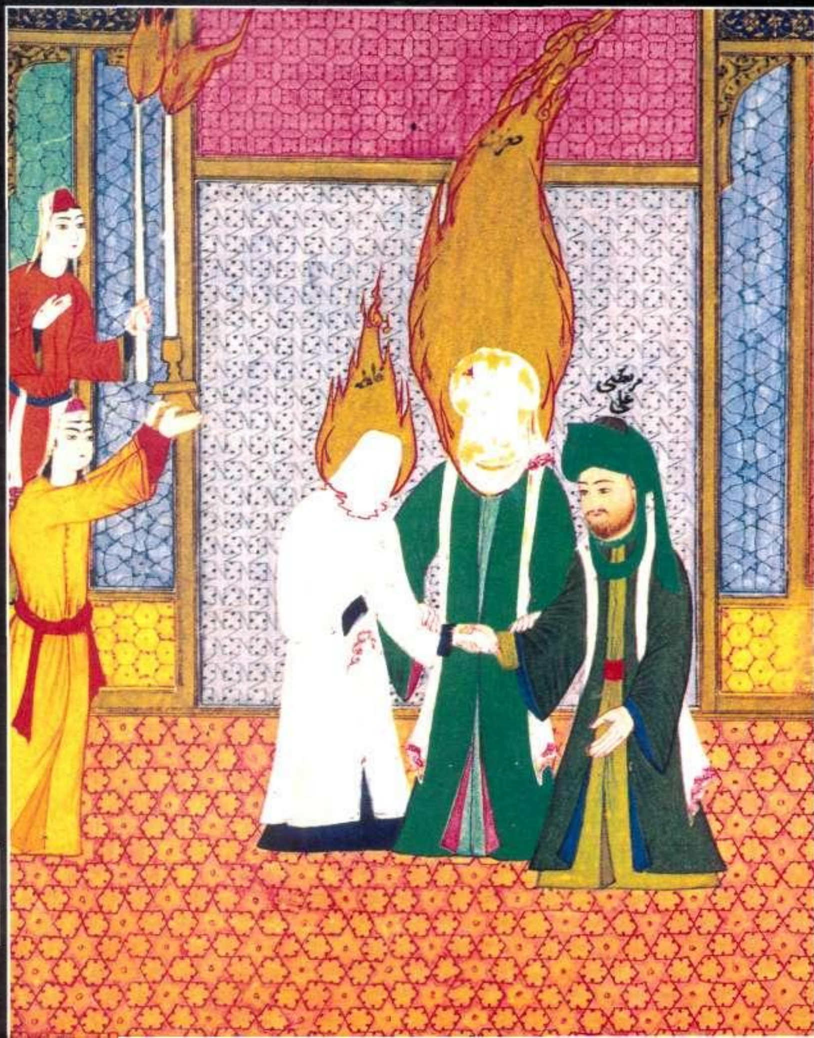
ARİF TEKİN

Muhammed ve Kurmaylarının Hanımları

KAYNAK YAYINLARI

Birinci Basım: Eylül 2001
Teknik Hazırlık: Analiz Basım Yayın
Kapak: Siyer-i Nebi Minyatürleri, c.4, asıl nüsha, s.24B.
Baskı: Sistem Ofset

ISBN: 975-343-331-X

KAYNAK YAYINLARI: 333

ANALİZ BASIM YAYIN TASARIM UYGULAMA LTD. ŞTİ.
İstiklal Cad. 184/4 80070 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 252 21 56 - 252 21 99 Faks: (0212) 249 28 92

ARİF TEKİN

Muhammed ve Kurmaylarının Hanımları

İÇİNDEKİLER

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BEŞİNCİ BÖLÜM

ÖNSÖZ

Savunucularına minnet *Kur'an*'ın harflerini ilk öğrenmeye başladığım zaman aşırı derecede ona hürmet eder, her açıp kapattığımda onu öper, alnıma koyardım. Tabi ki buna kupkuru bir inançla bağlanmıştım ve bu işi bilinçsiz bir şekilde yapardım. *Kur'an*'ın büyük bir yaratıcı tarafından –Cebrail vasıtasıyla–, Muhammed'e gönderildiğine canı gönülden inanırdım. Çünkü; öyle bir coğrafyada dünyaya geldim ki, bu coğrafyada İslamiyetten başka hiçbir fikri akım yoktu, hatta köyümde ilkokul bile yoktu. Medreselerde eski usul Arap grameriyle ilgili öğrenime devam etmekten başka imkânım yoktu. Nihayet, çevrenin diğer çocukları gibi ben de küçük yaşta Arapçaya başladım ve birkaç yıl Arap grameri üzerinde yaptığım amatörce bir çalışma, gerçekten çok verimli oldu. Öyle ki, Arap gramerinde (Nahiv-Sarf'taa) bir Arap filologdan daha fazla uzman olduğumu rahatlıkla söyleyebilirim. Bunu övgü anlamında söylemiyorum; bu konuda yalnız ben değil, medreselerde yetişmiş benim gibi yüzlerce insan Arap gramerini çok mükemmel olarak biliyor; bu bir gerçektir.

Kur'an ve hadislerin anlaşılabilmesi için gerekli olan bu dil sorununu (altyapıyı) çözdükten sonra, zaman içinde –kendi çabamla– *Kur'an*'ın felsefi ve anlam boyutu üzerinde çalışmalar yürüttüm. Sonuçta, insanlar tarafından tabulaştırılan *Kur'an*'ın, gerçekten Allah'la hiç alakası olmadığını, Allah'ınsa dinleri ortaya atan insanlar tarafından halka karşı kullanıldığını, üstelik böylesine bir formülle insanların ancak sömürülmesinin mümkün olabileceğini kavrayınca, bu konuda bir şeyler yapmaya karar verdim; ancak burada şu kısa açıklamayı yapmadan da geçemeyeceğim:

Biz yazılarımızda Tanrı'nın –uzaktan ve yakından– dinlerle alakası olmadığını, dinlerin ancak insan mahsulü yasalar olduklarını, Tanrı'nın ise insanlara karşı lehte veya aleyhte kullanıldığını belirtirken, sakın birileri bu düşüncemizden Tanrı'yı inkâr etmemizi algılamasın! Çünkü biz metafizikle uğraşmıyoruz: biz her şeyden önce barış ve emek gibi bu dünyada geçerli olan kutsal değerler üzerinde durmayı yeğliyoruz. Kaldı ki Tanrı'nın varlığı veya yokluğu kişi veya kişilerin tekeli altında değildir. Bu, felsefi bir konudur ve tarih boyunca insanoğlu buna kafa yorduğu gibi yormaya da devam edecektir.

Sonuç olarak; Allah'ın varlığı veya yokluğu hadisesi ayrı şeydir; dinlerin inkârı ise başka bir şeydir diyoruz.

Şunu da hemen belirteyim ki Muhammed, ancak kendi döneminde geçerli olmak koşuluyla çok önemli bir devrimcidir. Çünkü en azından Arap toplumunu kabilecilikten kurtarıp devlet haline getirmiş ve onları tek Tanrı etrafında birleştirmeyi başarmıştır... Olay bu boyutuyla takdire değerdir. Örneğin; savaş esiri cariyeleri kullanma, çok yaşlı olduğu halde birçok genç kadınla evlenerek bunu Allah'ın emri sayma gibi zaaflar... Kaldı ki bunlar, dünyanın her yöneticisinden beklenen şeylerdir. Ancak arada çok önemli bir fark vardır: Muhammed'in kendi yaptıklarını olağanüstü bir yaratıcıya (Allah'a) mal etmesi. İşte benim karşı olup da bütün yazılarımda işlemek istediğim husus budur. Başka bir ifadeyle, gayem Muhammed'le Tanrı arasındaki bağı koparmaktır. Tekrar ediyorum; eğer Muhammed normal bir insan olarak değerlendirilseydi, o zaman ona diyeceğim yoktu. Bunu, özellikle belirtmek isterim. Muhammed'in arkasında olağanüstü biri olmadığı konusunda ne kadar haklı olduğum ileriki aşamada yazılarımda görülecektir.

Arkadaşlarım zaman zaman bana, "Sen dinlere bu şekilde yöneliyorsun fakat, insanların kurtuluşu için kendi çözümünden hiç söz etmiyorsun; beraberinde çözümü olmayan bir eleştirinin kıymeti olamaz" şeklinde bir eleştiri yöneltiyorlar. Aslında benimsediğim bir çözüm olmasaydı eleştiride bulunmam söz konusu olamazdı.

Yazılarımda. direkt olarak çözüm görülmeyebilir: ama dikkatle bakıldığında. çözümle ilgili düşüncem gayet nettir. Bir kere şurası bir gerçektir ki. bu kitabın temel amacı dinlerin birer beşer kanunu olduklarını, bunların arkasında Tanrı'nın olmadığını ispatlamaktır. Ama okuyucuya merak olmasın diye, burada çok kısa ve net bir örnekle –hayatla ilgili– anlayışımın bir ipucunu verip asıl konuya devam edelim: Benim çözümüm karıncalar örneğinde vardır: Hep birlikte çalışır, birlikte üretir ve birlikte tüketirler. Sadece karınca örneği yetmiyor; buna balarısını da eklemek gerekir. Yani, karıncalar gibi çalışırız ama, bu çalışma aynı zamanda balarısının çalışması gibi çok verimli bir ürün vermeli. Bu da yetmiyor. Çünkü balarısında değişim yoktur; o halde insanoğlu, yararlı olan şeyleri icat etmekten ayrılmadan çok hızlı bir şekilde değişim içinde olmalı ve bu dünyada adeta bir cennet oluşturmaya gayret etmeli. Başka bir değimle, sadakayla değil; kendi emeğiyle yaşayan bir toplum. Bu düşüncenin şu andaki dünya gerçeklerine göre ütopik olduğunu biliyorum. Ama insanların barış içinde yaşayabilmeleri için önünde sonunda buna muhtaç olacaklarına inanıyorum. Çelişkilerin tümden biteceğini iddia etmiyorum; ancak tüm sistemler içinde en ideal olanı budur diyorum. Aslında yöneticiler bu ideal çözümü insanlara çoktan göstermeliydi. Ama ne yazık ki, kendimize uygun olan modeli, insanlardan değil; az önce örneğini verdiğim balarısı ve karınca gibi hayvanlardan öğreniyoruz!

Ben nörolog, psikolog falan değilim; ancak gözlemlerime dayanarak yazıyorum. İnancıma göre, erkek ile kadın arasında cinsiyet farkından başka hiçbir fark yoktur. Çünkü görüyoruz ki kadın, şayet yapmak istese, gereken koşullar onun lehine sağlansa, her konuda başarılı olabiliyor, hatta çoğu konularda erkekleri bile geride bırakabiliyor. Rosa Lüxemburg gibi ve 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nü –ağır bedeller ödeyerek– bütün kadınlara armağan edenler örnek olarak gösterilebilir. Şunu da hemen belirtmek gerekir ki, kesinlikle ben feminist değilim; her iki cinse eşit mesafeden bakıyorum. Ama ka-

dın, tarih boyunca aşırı derecede sömürüldüğü, ona kimlik tanınmadığı... için, benim kendisine farklı bir biçimde yaklaşmam, onun problemlerine fazla eğilmem, benim ona fazla hak tanımam, feminist olmam anlamına gelmez.

Bugün eğer kadın kendi çıplak bedeniyle burjuvazinin eşyasına reklam aracı olmuşsa ve buna benzer insani, ahlaki olmayan yollara düşmüşse; bu, onun geninden kaynaklanan bir eksiklik, bir kusur değildir; tam tersine sistemin yanlışlığından kaynaklanan bir kusurdur.

Sonuç olarak; eğer barış ve eşitlik temeline dayalı bir sistem kurulmak isteniyorsa, böylesine bir mücadele içinde, mutlaka kadın da bulunmalıdır; kadının da kurucusu, üyesi olmadığı bir ideal sistemin başarı şansı hiç yoktur veya en azından o mücadelenin olumlu anlamda sonuçlanması mümkün değildir. Ancak, kadınlar da artık şunu iyi bilmeliler ki, hak hiçbir zaman verilmediği gibi verilmeyecektir de; hak ancak alınır. Kadın, aktif bir biçimde sorumluluk üstlenmesini artık bilmelidir.

Bu çalışmama, annelerimiz, teyzelerimiz, halalarımız, bacılarımız. . olan tüm kadınların destek vereceğine candan inanıyorum. Hedefimiz, tikelden tümele doğru özgür birey ve özgür toplum oluşmasına zemin hazırlamak ve gelişmeye engel olan tabuları yıkıp ortadan kaldırmaktır. Bu yolun çok uzun ve ince olduğunu biliyorum; ancak yapılması gereken bir insanlık görevi olduğu için bunu yazmak zorundayım.

GİRİŞ

Kur'an'ın içeriğini kavrama aşamasına geldiğimde hayretler içinde kaldım. Kitabın konusu kadın olduğu için, beni hayrete düşüren konular içinden kadınlarla ilgili bir iki örnek vermek isterim: Nisâ Suresi 34. ayette özetle şöyle deniyor: "Eğer siz erkekler, kadınların –size karşı olan– serkeşliklerinden (saygısızlıklarından) endişe ediyorsanız, o zaman onlara nasihat edin, onları yataklarında yalnız bırakın ve onları dövün."

Bakara Suresi'nin 282. ayetinde ise özetle şöyle deniyor: "Bazı şahitliklerde iki kadın ancak bir erkeğin yerini tutar." Bir de *Kur'an*'ın değişik yerlerinde erkeklere cennette huri sözü veriliyor. Ama kadın da dini ibadetlerden sorumlu olduğu halde –huri inancı boş bir şey olmakla birlikte– *Kur'an*'da ona böyle bir imkândan söz edilmiyor. Bu konu hakkındaki detaylı bilgiler ileride yeri gelince verilecektir. Keza kadına iş imkânı, erkeğe göre sınırlı olduğu halde, *Kur'an* verasette ona erkeğin yarısı kadar pay veriyor. (Örneğin, Nisâ Suresi, ayet 11, 12, 176 ve buna benzer kadın hukukunu çiğneyen nice ayetler... *Kur'an*'da hal böyleyken, Muhammed'in hadislerinde (söz ve icraatında) az önce anlatılanlardan daha beterini görmek çok kolaydır. Mesela; Muhammed, "Kız çocuğun idrarı erkek çocuğunkinden daha pistir (necistir)" demek suretiyle, bu iki cins arasındaki farkı idrara kadar indirgemiştir. Bu konuda birkaç hadis uzmanının (muhaddisin) ortak olarak aktardıkları şu olay çok ilginçtir: Muhammed'in torunlarından Ali'nin oğlu Hasan henüz küçükken Muhammed onu kucağına alıyor. Bu arada çocuk Muham-

med'in elbisesine işiyor: orada bulunan bir bayan. Muhammed'e, "Çıkar elbiseni yıkayayım" diyor. Muhammed şu yanıtı veriyor: "Hayır. bu elbisenin yıkanmasına gerek yoktur. Sütte olan bir çocuk, şayet bir elbise üzerine işerse, eğer o çocuk erkekse, o elbiseye sadece su dökülür ve bu şekilde artık temizlenmiş sayılır; şayet o çocuk kız ise, o zaman o nesne ovmak suretiyle iyi bir şekilde yıkanır (yıkanmalı)" biçiminde yanıt vererek, erkek kadın arasındaki farkı idrarda da gözetmek suretiyle inanılması güç bir açıklama yapıyor.[1] Muhammed'e göre kız çocuğun idrarı. erkek çocuğunkinden daha fazla necistir (pistir). Buna benzer inançlar, *Tevrat*'ta da vardır. Burada şöyle bir örnek vermekte yarar vardır: *Tevrat*'a göre, bir kadın doğum yaptığı zaman eğer onun çocuğu erkekse o kadın yedi güne kadar murdar (pis) sayılır ve onun lohusa süresi de otuz üç gün olarak devam eder. Ama eğer onun doğurduğu çocuk kız ise, o zaman o kadın iki hafta murdar sayılır ve onun lohusalığı da altmış altı gün devam eder; kız çocuğu için tanınan süre, erkek çocuğu için tanınan süreden tam iki kat fazladır. (*Tevrat*, Levililer bölümü, 12/2-5.)

Bu konuda hem Yahudilikte hem de Hıristiyanlıkta farklı bilgiler vardır. Mesela; Yahudiler her sabah, "Allah'a hamdolsun ki bizi kadın olarak yaratmadı" şeklinde dua ederler. Hıristiyanlar da, "Kadın, erkeğin hizmeti için yaratılmıştır" diyorlar.[2]

Tevrat ve *İncil* gibi *Kur'an* da kadının, erkeğin zevki (ihtiyacı) için erkeğin vücudundan yaratıldığını zaten kabul ediyor. Mesela; A'râf Suresi 189. ve Rûm Suresi 21. ayetler gibi. İleride yeri gelince bu konuda var olan ayetler hakkında geniş bilgi verilecektir.

1 *Tecrid-i Sarih*, Diyanet Terc., No: 166; Müslim, *Taharet*, No: 286 ve *Selam*, No: 2213; Buhari, *Vudu*, 59. Bab ile *Daavat*, 31, *Tıp*, 10; Ebu Davud, *Taharet*, No: 374-76; Tirmizi, *Taharet*, 54. Bab No: 71 ve *Cuma Namazı* 77. Bab No: 610; İbni Mace, *Taharet*, No: 522-26; İmam Ahmet bin Hanbel, *Müsned*, 6/356; Süneni Daremi, *Vudu*, 63; Nesai, *Taharet*, 189-190. Bablar 1/158 No: 303; İ. Canan, *Kütüb-i Sitte*, 10/335-36.

2 *İslami Araştırma Dergisi*, cilt 5, sayı, 4/235; *İncil*, Pavlus'un 1. Korintoslulara Mektupları, 11/6-10; M. Tayyip Okiç, *İslamda Kadın Öğretimi*, Diyanet Yayını, s.7.

Tıp, erkek kadın idrarlarının farklılığı hakkında bugüne kadar herhangi bir açıklama yapmamıştır, yapacağını da sanmıyorum. Az önceki hadiste geçtiği gibi, gerçekten sütte olan küçük yaştaki kız, oğlan çocukların idrarlarının farklı olup olmadığı konusunda birkaç kez ürolog doktorlarla görüşmem oldu. Tabi ki o zaman gayem, Muhammed'in mucize niteliğinde olan sözlerini tespit etmekti. Yani o zaman bunlara inanıyordum. Bu uzmanlarla yaptığım mülakat sonucu -doğrudan değilse de- onların mimik ve jestlerinden bana, "Allah sana akıl versin, seni ıslah etsin" izlenimini kolaylıkla çıkarabiliyordum. Tabi ki verdikleri yanıt da böyle bir şeyin olmadığı yönündeydi.

Muhammed'in, oğlan kız idrarıyla ilgili az önceki açıklamasını gerekçe göstererek, başta Ali olmak üzere, İmam Şafi-i, İmam Ahmet bin Hanbel, Hasan Basri, Ata bin Ebi Rebah, İshak, Zühri ve İbni Veheb gibileri, kız oğlan idrarı arasında gerçekten pislik bakımından fark bulunduğunu kabul ederek, bu konuda net bir biçimde Muhammed'in yukarıdaki hadisinde geçen hükme uymuşlardır. İdrar olayını burada sembolik bir örnek olarak gündeme getirdim; yoksa bütün dinlerde kadın hukukuyla ilgili her alanda olumsuzluklar sayılmayacak kadar çoktur. Zaten ileriki safhada bu konuda hem teorik, hem de pratikle ilgili detaylı bilgi verilecektir.

Erkek kadın arasındaki ayrıcalıkla ilgili Muhammed'den bir örnek daha verip başka bölüme geçeceğiz. O bir sözünde şöyle diyor: "Bir erkek çocuğunuz dünyaya geldiği zaman 'Akika'* adı altında onun için iki koyun (keçi) kesiniz; şayet çocuğunuz kız ise, o zaman bir koyun (keçi) kesiniz."[3] Her alanda olduğu gibi, burada da çok açık bir şekilde ayrıcalık tanındığını, bir erkek çocuğa verilen değerin, kız çocuğa verilenin iki katı olarak önerilmiştir.

* Akika: Yeni doğan çocuk için şükür niyetiyle kesilen kurban. (Y.N.)

3 *Tecrid-i Sarih*, No: 1871- 11/400; Tirmizi, *Edahi*, 16, No: 1516; İbni Mace, *Zebaih*, No: 3162; Ebu Davud, *Edahi*, 21, No: 2834-36; Buhari, *Akika*, 2. Bab; Nesai, *Akika*, 2, 3, 7/165; Taberani, *age.*, 24/183; Ahmet bin Hanbel, *Müsned*, 2/17-214; İbni Esir, *Isd*, No: 7527-7530 vh.

Az önceki ayrıcalıklı hadisi gerekçe göstererek, başta İmam Şafi-i olmak üzere, İmam Malik, İshak ve daha birçoğu, erkek çocuk dünyaya geldiğinde "Akika" adı altında iki koyun, kız çocuk dünyaya geldiğinde ise bir koyun kesilir şeklinde iki cins arasında farklı bir hüküm vermeye karar vermişlerdir. Kararlarında haklılar; çünkü Muhammed'in açıklaması gayet nettir. Hatta bazı müctehidler,* kız çocuğu için Akika verilmez demişlerdir. Yani, kız çocuğu için öngörülen bir koyunun (keçinin) de gerekçesinin olmadığını savunmuşlardır. Bunlar da haklılar; çünkü, Muhammed'in ne pratiğinde ne de teorisinde böyle bir örnek mevcut değildir. Onun erkek çocuklar için Akika adı altında hayvan kestiği gerçektir; ama kız çocuklar için kestiğine dair herhangi bir örnek yoktur. Teorik olarak bir örnek yoktur dedik; çünkü bu konuda bazı hadislerde sadece erkek çocuklar için verilir şeklinde beyanat vardır; kız çocuklar için de verilir ifadesi yoktur. O bakımdan, bazıları kız çocuklar için öngörülen bir koyunu da kabul etmemişlerdir.** (Örneğin, *Tecrid-i Sarih*, No: 1871 ve Ebu Davud, No: 2834 hadislerin şerhleri gibi.)

Bu açıklamadan sonra, kitabın ana konusuna geçebiliriz. Bu kaynakta ağırlıklı olarak şu konular işlenecektir:

1- *Kur'an* ve hadislerde kadın (teorik bilgiler ağırlıkta).

2- Muhammed'in kadınları (pratik bilgiler ağırlıkta).

3- Başta dört halife olmak üzere cennetle müjdelenen (on) seçkin sahabenin kadınları.

* Müctehid: İslam önderi.

** Akika'nın sözlük anlamında kız erkek çocuk ayrımı yoktur. Salt yeni doğan çocuk şeklinde ifade edilmektedir. (Y.N.)

BİRİNCİ BÖLÜM

KUR'AN VE HADİSLERDE KADIN

1) İlk Yaratık Erkektir

Bu konuda *Kur'an* ve hadislerde var olan bilgileri yazmadan önce, gerek Sümer, gerek *Tevrat* ve gerekse *İncil*'de erkek kadın yaradılışıyla ilgili var olan efsaneye biraz değinmek istiyorum. Bunlara değinmenin nedeni, *Kur'an*'daki bilgilerin bunlara tıpatıp uygun olduğunu belirtmek, bu bilgilerin gerçekten onlardan alınıp yeni bir isimle –*Kur'an* adı altında– insanlara sunulduğunu izah etmektir. Bu karşılaştırma yapıldığında, *Kur'an*'ın yeni bir şey ortaya koyup koymadığı konusu netlik kazanır. İşte *Kur'an*'la eski inançlar arasındaki karşılaştırmadan kasıt budur. Bakalım yaradılış konusunda bunlar arasında ne gibi farklar vardır.

Sümer inancına göre, Tanrı'nın çamurdan şekiller yapıp üfürmek suretiyle canlılar haline getirdiğini tarihi kaynaklardan öğreniyoruz.*

Daha sonra Yahudilik ortaya çıkınca, görüyoruz ki aynı inanç –bazı ilaveler yapılarak– kutsal kitapları olan *Tevrat*'ta da işlenmiştir. Bu konuda somut bir örnek vermek gerekirse, *Tevrat*'ın, Tekvin bölümü 2/7-25; 3/12-24 ve 40/1...de *Tevrat*'ta aynen şu bilgiler geçiyor:

> "Allah, önce Âdem'i topraktan yarattı. Âdem'in huzur ve rahatı için daha sonra onun kaburga kemiğinden kadını yarattı.

* Samuel Noah Kramer, *The Sümerians (Sümerliler)*, s.150-151.

O kadına, insandan alındığı için genel anlamda 'Nisa' dendi. Özel olarak da buna, 'Havva' adı verildi. Yaratıldıktan sonra ikisi de Cennet'e (bahçeye) kondu. Kendileri, her şeyden yiyebilmeleri için serbest bırakıldılar. Ancak tek bir şey yasak edildi. Daha sonra zaman içinde 'Havva' o yasak edilenden Âdem'e yedirdi. Yasağa uymadıkları için, ikisi de Allah tarafından Cennet'ten atıldılar."

Hatta onların çocukları olan Habil ile Kabil'in (ki *Tevrat*'ta Kabil yerine Kain ismi geçiyor) olayları bile –İslamiyette bilinen şekliyle– *Tevrat*'ın yukarıda belirtilen bölümlerinde farksız bir biçimde anlatılmaktadır.

İncil kültürüne baktığımızda, konuyla ilgili olarak şunu görüyoruz:

"Erkek kadından değil, kadın erkekten yaratılmıştır ve erkek kadın için değil: tam tersine kadın erkek için yaratılmıştır" *(Kitaba-ı Mukaddes,* Pavlus'un 1. Korintoslulara Mektupları, 11/8-10).

Bütün bu dinlerden şu ortak nokta ortaya çıkıyor: Yaradılışta asıl unsur erkektir; kadınsa onun hizmeti için yaratılan ikinci sınıf bir yaratıktır.

Konuyla ilgili eski kültür ve dinlerden bu kısa bilgiyi sunduktan sonra, şimdi de aynı konuda *Kur'an* ve hadislerdeki bilgileri aktarmaya çalışalım: Şurası bilinmektedir ki, *Kur'an*'a göre ilk yaratılan insan erkektir (Âdem'dir); kadınsa, tıpkı Sümer kültürüyle *Tevrat* ve *İncil*'deki inançlar gibi erkeğin zevki, morali ve ihtiyacı için daha sonra erkeğin bedeninden yaratılmıştır. İlk yaratığın Âdem olduğuna ilişkin *Kur'an*'da var olan ayetlerden birkaçının anlamını sunmakla konuya girelim:

"Allah Âdem'i topraktan yarattı. Daha sonra ona, 'Ol' dedi, o da oluverdi" (Âl-i İmrân Suresi, ayet 59).

Bir başka yerde,

"O Allah ki, sizi çamurdan yarattı" (En'âm Suresi, ayet 2)

şeklinde aynı anlamı teyit ediyor. Bir diğer ayette de,

"Andolsun ki biz insanı (pişmiş) kuru bir çamurdan, şekillenmiş cıvık bir balçıktan yarattık" (Hicr Suresi, ayet 26)

diyor. Aynı tema bir başka ayette şu şekilde geçiyor:

"Andolsun ki biz insanı çamurdan (süzülüp çıkarılmış) bir özden yarattık" (Mü'minûn Suresi, ayet 12);

"O Allah ki insanı ilkin çamurdan yarattı" (Secde Suresi, ayet 7);

"Allah, insanı pişmiş çamura benzeyen bir balçıktan yarattı" (Rahmân Suresi, ayet 14)

ve daha nice ayetler... ayetler.

İlk yaratılan insanın Âdem (erkek) olduğu herkes tarafından bilindiği için, bununla ilgili fazla ayet göstermeye, detaya girmeye gerek görmüyorum; ancak kadının erkekten yaratıldığına ve yaradılış gerekçesi de erkeğe hizmet etmesi olarak gösterildiğine ilişkin *Kur'an* ve hadislerde var olan bilgiler üzerinde biraz fazla durmak istiyorum. Kadının erkekten yaratıldığına ilişkin ayetler, *Kur'an*'da gerçekten fazladır. Ancak, kadının niçin erkekten yaratıldığına dair var olan ayet sayısı pek fazla değildir. Bu yaradılış gerekçesini belirten ayetlerden bir ikisinin anlamını arz edeyim:

"Sizi bir tek nefisten (Âdem'den) yaratan, gönlü (sembolik olarak Âdem'in gönlü kastediliyor; ama genel anlamda bu puan tüm erkekler için geçerli) ısınsın diye ondan da eşini (Havva'yı) yaratan odur" (A'râf Suresi, ayet 189).

Yine *Kur'an*'da erkeklere hitaben şöyle diyor:

"Allah'ın, huzur bulmanız için kendi nefsinizden size eşler (hanımlar) yaratması ve böylece aranızda sevgi ve merhamet var etmesi, onun (Allah'ın varlık) delillerindendir" (Rûm Suresi, ayet 21).

Dikkat edilirse, her iki ayette geçen ifade gayet açık ve nettir ki kadın, erkeğin gönlü ısınsın diye ondan yaratılan bir varlık olarak değerlendirilmiştir. Zaten şimdiye kadar bu konuda müfessirler (*Kur'an*'ı yorumlayanlar) arasında herhangi bir ihtilaf söz konusu olmamıştır. Bir kere erkeğin önce yaratılması meselesi tek başına bir ayrıcalıktır. Kaldı ki, net olarak "Âdem huzur bulsun diye ondan Havva'yı yarattım" şeklinde açıklama vardır. Gayet nettir ki, bu konuda *Kur'an* ile *Sümer, Tevrat* ve *İncil* arasında bir mutabakat (hemfikirlik), bir paralellik söz konusudur: *Kur'an* da tıpkı bu eski kültürler gibi ilk önce Âdem'in topraktan yaratıldığını, eşi Havva'nınsa daha sonra onun bedeninden yaratıldığını beyan ediyor. Zaten ilk insanın Âdem olduğu, ondan sonra da Havva'nın kendisinden yaratıldığı İslam camiasında tartışmasız olan bir konudur. Şayet *Kur'an*'da erkekle kadın arasındaki farklar hakkında başka hiçbir ayet yoksa bile, yalnız Âdem'in Havva'dan önce yaratılması olayı, "*Kur'an*'a göre önemli olan erkektir; kadınsa ikinci sınıf bir yaratıktık" önermesinin apaçık bir delilidir, bunun başka te'vili (yorumu) olamaz. Kaldı ki iş bununla bitmiyor; nitekim Muhammed, az önceki ayetlerin açıklama kısmında erkeklere hitaben şöyle diyor:

"Kadınlar hakkında hayırlı olmanızı tavsiye ederim. Zira onlar, erkeğin eğe kemiğinden yaratılmışlardır. O halde, eğer siz eğe kemiğini düzeltmeye kalkarsanız, onu kırarsınız (tıpkı eğe kemiği gibi kadının düzeltilmesi çok zordur demek istiyor); şayet eğe kemiğini kendi haline bırakırsanız, daima eğri kalır. (O halde siz o eğe kemiğinden –burada kadın kastediliyor– o eğri haliyle yararlanın.)"[1]

1 *Tecrid-i Sarih*, Diyanet Terc., No: 1816 hadis; *Buhari ve Müslim Hadisleri, el-Lü'lüü ve'l Mercan*, No: 933-934; Müslim, *Reda*, No: 1468; Buhari, *Enbiya*, 1; *Nikah*, 79-80. Bablar; İ. Canan, *age.*, 10/76, No: 3302.

Bu açıklama. Buhari ve Müslim başta olmak üzere tüm hadis kaynaklarında ortak olarak geçmektedir. Ayrıca, geçen on dört asır zarfında buna itiraz da yapılmamıştır –ancak son yıllarda yenilikçi diye bilinen bazı hocalar hariç–.

Dikkat edilirse bu eğe kemiği efsanesi –olduğu gibi– *Tevrat*'ta da geçiyor. (Örneğin, *Tevrat*, "Tekvin" bölümü, 2/22.) Az önce aynı temanın *İncil* kültürü, Pavlus'un 1. Korintoslulara Mektupları, 11/6-8 kısmında geçtiği belirtilmişti. Ayrıca, *İncil*'in az önce belirtilen kısmında.

> "Erkek, Allah'ın sureti ve izzetidir. O yüzden, erkek kendini örtmemeli; kadınsa kendini ya örtmeli, ya da saçını tıraş etmeli"

şeklinde çok ilginç açıklamalar da vardır. Kadının örtünmesi olayı, Yahudilerin inançlarında da önemlidir. Onlara göre bir kadın, eğer ibadet izlerse başını bir örtüyle kapatmalı.*

Bilindiği gibi bu başörtüsü olayı, *Kur'an*'a da yansımıştır. Mesela; Nûr Suresi, 31 ile Ahzâb Suresi, 59. ayetleri kadınların başörtüsünden söz etmektedir. Söz başörtüsünden açılmışken, *Kur'an*'ın neden bunu yasakladığına ilişkin biraz bilgi vermek istiyorum. Yasak nedenini şu üç önemli noktada toplayabiliriz:

a) Muhammed'in, Yahudi ve Hıristiyanlığın yaygın olduğu bir coğrafyada dünyaya geldiğini hepimiz biliyoruz. Kendisi önemli hedefler peşinde olduğu için, başörtüsü gibi önemsiz olan meselelerde sorun çıkarmak istememiş, bu gibi tali konularda muhalefetle karşı karşıya gelmekten kaçınmıştır.

Başörtüsünün önemiyle ilgili her iki dinin kaynakları az önce yazılmıştı. İşte başörtüsünün *Kur'an*'da kadınlara meşru kılınmasının bir nedeni budur. Yani, sorun çıkmasın diye, Muhammed bu basit mesele üzerine gitmemiş, başına dert açmak istememiştir.

* Prof. Abdurrahman Küçük, Prof. Günay Tümer, *Dinler Tarihi*, s.227.

b) Ömer gibileri. "Ey Muhammed. hanımlarına söyle –başörtüsünden söz etmeden, genel anlamda– kendilerini örtsünler"[2] şeklinde öneri sununca, bu konuda *Kur'an* ayetleri inip tıpkı eski adetler gibi buna onay vermiştir. Bu bir yorum değildir; tam tersine İslami kaynaklarda anlatılan bir gerçektir. Somut bir örnekle izah etmek gerekirse: Muhammed'in hanımlarından Ayşe, "Örtünmeyle ilgili (buradaki örtünmeden kasıt sadece başörtüsü değildir) hiçbir ayet henüz *Kur'an*'da yok iken. Ömer Muhammed'e sık sık. 'Senin evine her çeşit insan gelir; o bakımdan sen hanımlarına örtünün desen daha iyi olur (fitne yolu kapanmış olur'), diyordu: Fakat eşiniz onu dinlemiyordu ve biz her zamanki gibi yine serbest dolaşabiliyorduk. Bir gün, biz Muhammed hanımlarından 'Sevde binti Zem'an bir akşam vakti tuvalet ihtiyacını gidermek için 'menasi' denilen yere gidip dönerken, Ömer onu yolda görüp kendisine seslenerek, 'Sevde, bak seni gördüm' diyor. Ömer'in Sevde'ye seslenmesinin amacı, Muhammed bize örtünmeyi emretsin diye. Ömer'in Sevde'yi uyardığı haberi Muhammed'e ulaşınca. artık ondan sonra örtünmeyle ilgili ayetler gelmeye başladı" diyor.

Ayşe, gayet açık bir dille şöyle diyor:

> "Ömer, örtünme konusunda daima eşimize öneride bulunuyordu; fakat örtünme ayetleri ancak Sevde olayından sonra inmeye başladı."

Bu durumda, ne zaman ki tehlike Muhammed'in de kapısını çaldı, artık o zaman *Kur'an* ayetleri inmeye başladı anlamı ortaya çıkıyor. Hatta başka bir olaydan ötürü, Muhammed'in hanımlarından İmmü Seleme bir gün Ömer'e,

> "Sen her şeye müdahale ediyorsun; bari bizimle eşimiz arasına (ailevi sorunumuza) karışma ne olur"

diyor ve çok sert bir biçimde Ömer'i uyarıyor.

2 *Tecrid-i Sarih*, Diyanet Terc., No: 120 hadisin açıklama kısmı: Buhari, *Vudu* 13, Ahzâb tefsiri 8, İstizan 10; Müslim, *Selam*, No: 2170, *Fedail-i Sahabe*, No: 2399 (burada çok kısa olarak değinmiş); *Buhari, Müslim Hadisleri, el-Lü'lüü ve'l Mercan, Talak*, No: 944 (burada İmmü Seleme'nin Ömer'e karşı olan sert tepkisi yazılı).

İşte böylesine müdahaleci olan Ömer'in etkisi de bu başörtüsü konusunda göz ardı edilmemelidir.

c) Örtünmenin kadınlara zorunlu bir giyim kuşam biçimi olarak *Kur'an*'da yer almasının bir diğer önemli nedeni de şudur: Muhammed zamanında cariyeler vardı ve onlar, herhangi bir mal gibi insanlar tarafından alınıp satılırdı; hatta gece hayatı için kullandırılırdı (Nûr Suresi, ayet 33). Bu cariyeler çarşıda pazarda, hür kadınlardan ayır edilsin (her iki kesim arasında hir nişan, bir işaret olsun) diye *Kur'an*, hür olan kadınlara haşörtüsünü kullanma zorunluluğunu getiriyor. Çünkü, eğer böyle bir işaret olmasaydı, ola ki bir erkek, cariye olduğunu bilmediği bir hür kadına müşteri çıkardı ve bunun sonucu olarak onunla kadın sahipleri arasında kavga meydana gelebilirdi. İşte bunun önlenmesi için, bu örtünme ayetleri inmeye başladı. Zaten bu gerekçe, Ahzâb Suresi'nin 59. ayetinde çok açık bir ifadeyle dile getirilmiştir. Orada özetle şöyle deniyor:

> "Ey peygamber, hanımlarına, kızlarına, müminlerin kadınlarına örtülerini üstlerine almalarını söyle. Onların tanınıp incitilmemesi için en elverişli olan budur."

İslamı savunan bazı yazarlar, bu ayette geçen "tanınma" teriminden farklı bir yorum çıkarmaya çalışmışlarsa da, tarihi olaylar bu tür yorumların yersiz olduğunu ortaya koyuyor. Mesela Halife Ömer, kendi oğlunun cariyesinin başörtüsünü zorla indirmiş ve ona "Sen başını örtemezsin"[3] demiştir. Gerekçe de, az önce sözü edilen Ahzâb Suresi'nin 59. ayetteki net ifadeyi göstermiştir; ki ancak hürlerle cariyeler arasında bir nişan olsun diye, ancak hürler kullanabilir demiştir.

3 İmam Malik, *Muvatta*, 2/981; *İstizan*, 44; Abdülmelik bin Habib, *Kitabü Edebi Nebi*, 228, No: 147; Fahrettin er-Razi ve Kadı Beydavi kendi tefsirlerinde ilgili ayet bölümünde bunu açıklamışlardır. Ayrıca, bu konuda diğer uzun tefsirlere de bakılabilir.

2) Allah'a İlk Karşı Gelen Kadındır

Daha önce de bir vesileyle –*Tevrat*'tan alıntı yaparak– yazdığımız gibi, cennette yasak edileni Âdem'e yediren, onu yoldan çıkaran Havva'ymış. (Örneğin, Tekvin bölümü, 3/12-14.) Aynı konuda Muhammed ise şöyle diyor:

> "Eğer Havva annemiz Âdem'e karşı hıyanet etmeseydi (cennette yasak edileni ona yedirmeseydi), kadın kısmı hiçbir zaman erkeğe karşı gelmezdi; kocasına karşı saygılı olurdu."[4]

Kur'an'sa şöyle diyor:

> "Hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünden sorumlu tutulmaz." (En'âm Suresi, ayet 164; İsrâ Suresi, ayet 15; Fâtır Suresi, ayet 18; Zümer Suresi, ayet 7; Necm Suresi, ayet 38...)

Hatta Fâtır Suresi 18. ayette şöyle deniliyor:

> "Günahkâr bir insanın akrabası bile onun günahını taşımaz (ondan sorumlu tutulmaz.)"

Gel gelelim gerek az önceki hadis ve benzeri olsun, gerekse *Tevrat* Tekvin 3/16-19 olsun bütün bunlar, *Kur'an*'la –konuyla ilgili– tezat teşkil etmektedir. Bu gibi hadisleri açıklayan gerek Diyanet Yayınları'ndan *Tecrid-i Sarih* mütercimi Kamil Miras ve gerekse *Kütüb-i Sitte* mütercimi Prof. İbrahim Canan, sanki bu olay doğruymuş gibi ele alıp hiçbir yorum da yapmamışlardır. Muhammed'in bu hadisi sağlam diye bilinen *Buhari* ve *Müslim* gibi kaynaklarda geçiyor.

Eğer hadis doğruysa hem *Kur'an*'la çelişiyor hem de aynı zamanda kadına hakarettir; yok eğer doğru değilse, o zaman niçin sağlam diye bilinen hadis kaynaklarında ona hâlâ yer veriliyor?

4 *Tecrid-i Sarih*, No: 1369; *Buhari-Müslim Hadisleri*, *age.*, No: 935; Buhari, *Enbiyâ*, 1. Bab; Müslim, *Reda*, No: 1470; *Rikak*, No: 2742/99; İbni Mace, *Fiten*, No: 4000; Ahmet bin Hanbel, *Müsned*, 3/7-19-22; İ. Canan, *age.*, 14/260; Beyhakı, *Sünen*, 7/91 ve daha niceleri..

Bu efsaneyi özetleyecek olursak; *Tevrat*. Tekvin bölümü 2/23'te Havva'nın Âdem'den yaratıldığı, bu nedenle kadına Nisa dendiği yazılı. Aynı Nisa kelimesi *Kur'an*'da da kullanılıyor ve *Kur'an*'ın 114. bölümünden (suresinden) bir bölüme de ad oluyor ki, bu ismin bile *Tevrat*'tan alındığı kuvvetle muhtemeldir. *Tevrat*'a göre, daha sonra bu kadına özel bir isim konmuş ve buna "Havva" denmiştir (*Tevrat*, Tekvin bölümü 3/20). İslam kültüründe de Âdem ile Havva'nın efsanesi bilinmiyor değildir. Dolayısıyla, burada da her iki kültür arasında tam bir uygunluk mevcuttur.

Yaradılışta erkeğin amaç, kadınınsa onun zevki için ikinci planda yaratılmış bir insan olduğu konusunda Muhammed'in şu sözü çok belirleyicidir:

> "Benden sonra, erkekler için, kadınlardan daha tehlikeli bir fitne olmayacaktır."

Ama hiçbir yerde, "Benden sonra erkekler, kadınlar için çok tehlikelidir" ifadesini kullanmamıştır.[5]

Sanırım aşağıdaki hadisle konumuz daha da netlik kazanacak. Muhammed, kadınlara hitaben aynen şunları söylüyor:

> "Kadınlar! Sadaka verin, Allah'tan günahlarınızın bağışlanmasını dileyin. Çünkü, bana cehennem göründü; oradaki cezalıların çoğu kadınlardı."

Bu arada kadınlardan biri Muhammed'e,

> "Neden cehennemin kadrosunu biz kadınlar oluşturuyoruz, nedir suçumuz?"

diye soru sorunca, Muhammed şöyle diyor:

5 *Tecrid-i Sarih*, Diyanet Tercemesi, No: 1795; *Buhari-Müslim Hadisleri*, *age*., No: 1744; Buhari, *Nikah*, 17; Müslim, *Zikir*, No: 2740-41; Tirmizi, *Edep*, 31, No: 2780; İbni Mace, *Fiten*, No: 3998; Beyhakı, *Sünen*, 7/91; A. Rezzak, *Musannaf*, No: 20608 11/305.

"Çünkü çoğu kez hem ağzınızdan kötü söz çıkar: ayrıca sizler kocalarınıza karşı çok nankörsünüz. Bir de siz. hem dinen. hem de aklen eksik yaratılmışsınız. Sizin gibi hem aklı, hem de dini eksik olanların, kalkıp da akıl sahibi olan erkeklerin aklını çelebilen birini görmedim."

Muhammed bu hadiste çok açık bir ifadeyle.

"Sizin gibi hem dinen, hem de aklen eksik olan biri, nasıl olur da bu çok akıllı olan erkeklerin aklını çelebilsin?"

şeklinde hayretini dile getiriyor. Ona göre erkekler akıllı; kadınlarsa akılsızdır. Bu iddiasını da şu şekilde gerekçelendiriyor:

"Aklınız eksiktir; çünkü şahitlikte iki kadın bir erkeğin yerine geçer. (Bakara Suresi, ayet 282.) Dininiz eksiktir; çünkü bazı özel durumlarda (hayız. nifas vb.) siz kadınlar namaz kılmaz, oruç tutmazsınız. İşte noksanlığınızın (eksikliğinizin) gerekçesi budur"[6]

Hadisin anlamı yorum kabul etmeyecek kadar açıktır. Ancak son yıllarda bazı yenilikçiler, bu tür ağır haksızlıklar içeren hadislerin arkasında fazla ravi* bulunmadığı için –kendilerince güya mütevatir** hadis olmadığı için– bunlara kuşkuyla bakmışlar. Bir bakıma bu da hayra alamettir. Şöyle ki, demek ki artık bu sistemde eksikler olduğu bazı din hocaları tarafından da –eksik olmakla birlikte– hissediliyor; gerçekten bu da olumlu bir gelişmedir: ama yetmiyor. Kaldı ki onların. on dört asırdır İslam âlimleri tarafından korunagelen ve kendilerinden çeşitli hükümler çıkarılan bu tür hadislere itiraz etmeleri bir şey değiştirmez. Çünkü, hem bu şekil inkârlarla hadisin yalan olduğu ispat edilmez, hem de kadın erkek meselesiyle ilgili *Kur'an* ve ha-

6 *Tecrid-i Sarih* Diyanet Terc., No: 209: *Buhari-Müslim Hadisleri, age.*, No: 49 iman bölümü: Buhari, *Hayız*, 6; *Zekat*, 44; *Şehadet*, 12: Müslim, *İman*, No: 79: Ebu Davud, *Sünne*, 15, No: 4679: İbni Mace, *Fiten*, 19, No: 4003.

* Ravi: Anlatan, söyleyen. (Y.N.)

** Mütevatir: Yaygın, sağlam. (Y.N.)

dislerde var olan bilgiler bir bütün olarak değerlendirildiğinde. işin o kadar kolay olmadığı, kalkıp bir iki hadisi atmakla meselenin halledilemeyeceği kendiliğinden ortaya çıkar.

Bütün bu hadislerde kadının hem aklı, hem de dini eksiktir deniyor. Bu hadisleri aktaran sahabeler, Ebu Sait el Huri ile İbni Ömer'dir. Az önceki hadislerde kadınların aklı ve dini eksiktir. onlar cehennemliktir deniyordu: bazı hadislerde de şöyle deniliyor:

> "Çoğu cehennemlikler kadınlardan oluşuyor. Zira kadınlar. kocalarına karşı çok nankörler."[7]

Muhammed ayrıca, erkeklere hitaben şöyle diyor:

> "Kadınlardan kendinizi koruyun! Çünkü, İsrailoğulları'nda ilk fitne kadından gelmiştir." (Müslim, *Zikir*, No: 2742.)

Bu konuda aslında hadislere müracaat etmemize gerek yoktur. Zira bunu, çok açık bir ifadeyle *Kur'an* dile getirmektedir. Örneğin, Bakara Suresi, 282. ayetinde aynen şu ifade kullanılıyor:

> "Veresiye olan alışverişlerde iki erkek şahit gösterin (tutun). Şayet iki erkek yoksa, o zaman rıza göstereceğiniz bir erkekle iki kadını şahit tutun. Bu durumda, şayet o iki şahit kadından biri unutursa (yanılırsa) diğeri ona hatırlatmış olur."

Bu ayetten gayet açık olarak şu sonuç ortaya çıkıyor: "En ideal şahitlik, erkeklerinkidir. Ama mecbur kalınca bir erkek yerine iki kadın da gösterilebilir."

Bu ayet, o iki şahit kadından biri unutursa (yanılırsa), hiç olmazsa diğeri ona hatırlatır deyip çok açık bir şekilde kadının unutkan olduğunu belirtiyor. Ayrıca bu ayete göre, eksik olan bir erkek

7 *Tecrid-i Sarih*, No: 27. 551, 1340, 1819: Buhari, *İman*, 21; *Salat-i Küsuf*, 9: *Nikah*, 87-88; *Bed'ü'l Halk*, 8: *Rikak*, 16-51: Müslim, *Küsuf*, No: 9[illegible]7, *Salat-i İydeyn*, No: 885, *Zikir*, No: 2738; Tirmizi, *Cehennem*, No: 2602-03; İbni Mace, *Fiten*, No: 4003; *Nesai Küsuf*. 17. Bab, 3/147: İmam Malik, *Müvatta*, *Küsuf*, 2. Bab, 1/187; İmam Ahmet bin Hanbel, *Müsned*, 1/376, 423. 3/318, 6/363: *Müsned-i Ebu Ya'li*, 4/29.

yerine iki kadının şahitliği ancak zorunlu hallerde mümkün olabilir. Ama yine zorunlu hallerde her iki erkek de yoksa, onlar yerine acaba dört kadın olur mu, olmaz mı diye bir açıklık getirmiyor. Bundan şu sonuç ortaya çıkabilir: Şahitler arasında ille de erkek olmalıdır, erkeksiz şahitlik geçerli değildir. Çünkü ifade gayet açıktır. Kaldı ki, kadına tanınan bu imkân da bütün şahitliklerde geçerli değildir. Burada sadece mal alım satımında geçerlidir deyip, kadın şahitliğin alanını daraltıyor. Mesela, zinayla ilgili dört şahit isteniyor. Ama bu dört şahit erkek olmalıdır diyor (Nisâ Suresi, ayet 15; Nûr Suresi, ayet 13). *Kur'an*, zina şahitleri dört tane olsun derken, erkek olsunlar ifadesi değil de; erkek zamirini kullanıyor. Ama bu ayet delil gösterilerek bütün mezheplerde zina cezalarının şahitleri konusunda dört erkek olmaları gerekir şeklinde bir ittifak vardır. (Örneğin, A. Rahman Cezeri'nin dört mezheple ilgili *Fıkıh*, 5/71, Zina Şahitleri bölümü.) Mezhepler bir yana; her şeyden önce ayet ortadadır ve gayet de açıktır.

Kur'an'ı savunma amacıyla bazı yenilikçi (reformist) İslami yazarların şuna benzer yorumlar yaptıklarına şahit oluyoruz: Efendim kadın, Muhammed zamanında pek o kadar alışveriş işlerine karışmadığı gibi muamelat kısmında da onun şahitliğine başvurulmuyordu. O bakımdan, *Kur'an*'ın kadına bu şekilde yaklaşmasında herhangi bir haksızlık yoktur. Dolayısıyla, bu bir uzmanlık meselesidir, o yüzden, *Kur'an*'ın kadının şahitliğini kabul etmemesi, ona hakaret anlamına gelmez şeklinde mesnetsiz bir yorum yapıyorlar. Biz burada "Allah bu ayeti kadınların o günkü toplum yapısı içindeki konumlarına göre göndermiş; dolayısıyla, sonsuza kadar kadınlar için bağlayıcı değildir, günün koşullarına göre değişebilir" iddiasında bulunursak, o zaman neye dayanarak bunu söyleyebiliriz? Çünkü ayette bu tür yorumlara herhangi bir işaret yoktur. Eğer böyle keyfi yorumlara başvuracak olursak, o zaman isteyen, istediği yöne ayeti çekebilir; bu durumda da işin içinden çıkılmaz bir tablo ortaya çıkar ve her ayet tartışma konusu olur.

Sonuç olarak. eğer *Kur'an* o günkü sosyokültürel yapıya, âdetlere... göre şekillenmişse, o zaman onun, bugünkü insanlar için geçerliliği olamaz. Çünkü zamanın sosyokültürel yapısı aynı değildir. Bilindiği gibi bugünkü insanlar artık uzay çağında yaşıyorlar. O nedenle, *Kur'an*'da öne sürülen bu farklı yaklaşımı artık bu çağda kadınlara uygulamak akıl kârı değildir. *Kur'an*'ı kurtarmaya çalışan ve aynı zamanda yaptıklarından da çıkar sağlayan (köşeyi dönen) bazı yenilikçi yazarlarımızın mesnetsiz olarak yaptıkları savunma, az önce de belirtildiği gibi bir bakıma. "Artık bu sistemle bir yere varmak doğru ve yararlı değildir" tezini doğruluyor. Onların bu zoraki yorumları bile, *Kur'an*'ın artık insanlara reçete olamayacağını gösteriyor.

Buraya kadarki açıklamalarda –fikir olsun diye– kadınla ilgili Sümer kültürüyle *Tevrat*, *İncil* ve *Kur'an*'da ortak olan bazı noktalar üzerinde duruldu. Bundan sonra, özellikle *Kur'an* ve hadislerde kadın nasıl ele alınmış, ona nasıl bakılmış –tüm yönleriyle– bunun üzerinde durulacaktır.

3) Allah'ın Tercihi Kimden Yanadır?

Kur'an, "Allah'ın eşi benzeri olmadığını" söylüyor (Şûrâ Suresi, ayet 11 ve İhlâs Suresi gibi). Dolayısıyla o, ne erkektir, ne de kadındır. *Kur'an*'a göre bu inanç değişmezdir. Gel gelelim *Kur'an*'da Allah'a atıf yapılırken, bir yerde ondan söz edilirken hep erkeklerin fiil, sıfat ve zamirleri... kullanılmıştır. *Kur'an*'da Allah hakkında hiçbir yerde kadınlara ait olan kelimeler kullanılmamıştır. Bu, şunu gösteriyor: Allah, *Kur'an*'da içerik bakımından erkekleri desteklediği gibi, kendisinden söz edildiği zaman yine kadınların değil; erkeklerin kelimelerini (fiil, sıfat, zamir...) kendine seçip burada da farklı davranmıştır. Mesela, namazlarda her gün yüzlerce defa tek-

rarlanan "Fâtiha" Suresi'nde bile Allah hakkında kullanılan fiil, zamir ve sıfatlar hep erkeklere aittir. Örneğin; "Malik", "İyyake", "İhdi" ve "En'amte" kelimeleri gibi.

Eğer *Kur'an'*a göre Allah hakkında erkek kadın kelimelerinin kullanılması konusunda bir fark yoksa, o zaman burada şöyle bir soru gündeme gelir: 14 asırdır ki *Kur'an'*da Allah hakkında hep erkek kelimeleri kullanılagelmiştir; Allah da mademki ne erkektir, ne de kadın; o halde bu farkı ortadan kaldırmak için sembolik de olsa bundan sonra *Kur'an'*ın bazı ayetlerinde Allah hakkında kadınların zamir, fiil ve sıfatları kullansak, acaba ne olur? Elbette ki bu konuda olumsuz yanıt alırız. Şayet reformist bir İslami yazar "Evet olur" derse, elinde delil olmadan konuşmuş olur.

Özet olarak: *Kur'an'*da erkek kadın arasındaki ayrıcalık, öylesine had boyutlara ulaşmıştır ki, Allah'la ilgili olan yerlerde bile erkek kelimeleri seçilmiştir. Bu, çok önemli bir saptamadır!

4) *Kur'an'*a Göre Erkek Hem Yöneticidir, Hem de Kadını Dövebilir

*Kur'an'*da çok net bir ifadeyle şöyle deniliyor:

> "Erkekler, kadınların yöneticileridir. Sebebine gelince, hem Allah'ın kimisini kimisine karşı üstün kılmış olması (erkekleri kadınlara karşı üstün kıldığını kastediyor) hem de erkekler mallarından harcama yaptıkları için kadınlara karşı yöneticiler."

Devamla,

> "Başkaldırmasından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarında yalnız bırakın ve onları dövün" (Nisâ Suresi, ayet 34)

şeklinde kadınlar için çok ağır olan bir cezadan söz ediliyor. Ama şayet erkek kadına karşı başkaldırırsa. *Kur'an* bu durumda farklı bir öneri sunuyor. Örneğin, aynı surenin 128. ayetinde şöyle deniliyor:

> "Eğer bir bayan kocasının kendisine karşı başkaldırmasından endişe ediyorsa, o zaman her ikisi kendi aralarında –herhangi bir şekilde– anlaşsınlar (sulh yapsınlar)."[8]

Bu ayetle ilgili geniş açıklama, *Kur'an'ın Kökeni* adlı eserimde yapıldığı için burada dövmeyle ilgili kısım üzerinde fazla durmayacağım. Kaldı ki, zaten bu olayda ihtilaf yoktur. Bunu burada bir daha gündeme getirmemin nedeni, *Kur'an*'da var olan kadın aleyhtarı ayetleri bir arada toplamaktır. Ancak burada, az önceki ayetin başlangıç bölümü üzerinde biraz durmak istiyorum. Başlangıç kısmında, "Erkekler kadınların yöneticileridir" ifadesi vardı. Bu ayeti, Muhammed'in hadisleriyle biraz açacak olursak; kendisi konuyla ilgili şöyle diyor: "Şayet bir toplum, yönetimini kadına bırakırsa, o toplum iflah olmaz (huzur bulmaz)."

Bazı yazarlar, Muhammed'in bu hadisle bütün hanımları ve zamanları kastetmediğini, ancak burada özel bir olaya atfen böylesine ağır bir söz sarf ettiğini söylüyorlar ve şöyle bir yorum yapıyorlar: "İslamın tanınması ve başkaları tarafından kabul edilmesi için, Muhammed birkaç devlet başkanına elçiler gönderdiği gibi, İran Kisrası'na da* göndermiş. Fakat İran yöneticisi, elçinin şahsına karşı olumsuz davrandığı gibi, Muhammed'in isteklerini de kabul etmemiş. Günün birinde şah ölüp onun yerine kızı "Boran" tahta geçince, Muhammed bunun haberini almış ve –güya– az önceki sözü bu hanıma karşı –özel olarak– söylemiştir." Ama eleştirilerden kurtulmak için az önceki savunma yetmiyor. Çünkü bu yorumun hem delili yoktur, kafadan bir yorumdur, hem de eğer adı geçen kadın

8 *Tecrid-i Sarih*, Diyanet Terc., No: 1660; Buhari, *Fiten*, 18; *Megazi*, 82; Tirmizi, *Fiten*, 75, No: 2262; Nesai, *Kaza*, 8, No: 5385; Ahmet bin Hanbel, *Müsned*, 5/43.

* Kisras: Sasaniler sülalesinden İran padişahlarına verilen ad. (Y.N.)

yönetici için bu ifadeyi kullanmışsa, o kadın bunu hak etmemiştir. Çünkü bu kadın, altı ay gibi çok kısa bir dönemde büyük işler başarmıştır. Örneğin; İran'da para bastırmış; ayrıca, iyilik ve adalet örneği olarak tarihe geçmiş; bir hareketi sadece baskıyla, polisiye tedbirleriyle bastırmak doğru değildir demek suretiyle, çok doğru bir tespitte bulunmuştur. Bir insani jest olarak da daha önce Kudüs'ten getirtilen "Haç", onun döneminde tekrar iade edilmiştir. Bir de vergi indirimine gitmiş ve kendi vatandaşlarına rahat bir nefes aldırmıştır. (Taberi. *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi*. MEB Terc.. 3/1256.) İşte altı aylık çok kısa bir dönemde o gün için devrim sayılabilen bu çok önemli işleri yapan bir bayana karşı bu olumsuz sözleri sarf etmek pek isabetli değildir ve Muhammed'in az önceki sözü için de yanıt olamaz.

Muhammed, kadınlar hakkında az önceki açıklamasına benzer bir başka sözünde şöyle diyor:

> "Bir toplum, eğer yönetimini kadına bırakırsa, o toplum için yerin dibi yerin üstünden daha hayırlıdır (o toplum ölse daha iyidir)" (Ali Nasıf, *Tac*. Fiten bölümü, 5/345, Tirmizi'den naklen).

Fakat herhangi bir hadisinde "Şayet bir toplum, yönetimini erkeğe bırakırsa o toplum için yerin dibi yerin üstünden daha hayırlıdır" dememiştir. Farklı bir sözünde de şöyle diyor:

> "Eğer Allah'tan başka herhangi bir insana secde etmek olsaydı, ben, kadın kocasına secde etsin (ona eğilsin) diyecektim."[9]

Ama tam tersine, "Şayet Allah'tan başkasına secde yapılsaydı, o zaman erkek, hanımına secde etsin diyecektim" şeklinde bir ifade kul-

[9] Ebu Davud, *Nikah*, No: 2140; Tirmizi, *Riyazü's-Salih*, Diyanet Terc., No: 283; Tirmizi'den İbni Mace, *Nikah*, 4, No: 1853; Tirmizi, *Reda*, No: 1159: Nesai, *İşreti Nisa*, s.153; ayrıca, Hakim, *Müstedrek*, 2/187: Heysemi, *Mecmeu'z-Zevaid*, 9/4: Taberani, *Mucemi Kebir*, 18/352, No: 895.

lanmamıştır. Bizim gayemiz. koca da kadına karşı secde etsin meselesi değildir: biz burada. *Kur'an*'da iki cins arasında var olan farkları tespit etmeye çalışıyoruz.

İşte bu kadar ifadeler varken, kimilerin kalkıp "Şu sözü burada. bilmem bu sözü şurada kullanmış, bu sözler özeldir: genel değildir" şeklinde yersiz açıklamalarda bulunmaları doğru değildir.

Kur'an'da göze çarpan bir diğer farklı ayet de şudur:

> "Erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları olduğu gibi. kadınların da erkekler üzerinde hakları vardır; ancak. erkekler için kadınlar üzerinde bir üstünlük payı vardır" (Bakara Suresi, ayet 228).

Yani onların hakları daha fazladır deniliyor. İfade gayet açık olduğu için, üzerinde fazla durmuyoruz. O bakımdan, bunu yorumsuz olarak bırakıp başka bir bölüme geçiyoruz.

5) Kadın, *Kur'an*'da Bir Meta Olarak Geçiyor

Âl-i İmrân Suresi'nin 14. ayetinde şöyle deniliyor:

> "Kadınlardan, oğullardan, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşten, salma atlardan, sağmal hayvanlardan ve ekinlerden gelen zevklere düşkünlük ve bağlılık, insanlar için bezenip süslendi. Bunlar, dünya hayatının metaıdır. Nihayet varılacak yer, Allah'ın huzurudur."[10]

Bu ayette kadını apaçık bir şekilde "meta" sınıfına tabi tutuyor. Ama, kadın için erkek tehlikeli bir metadır şeklinde *Kur'an*'da –tersine– bir ifade bulmak imkânsızdır. Burada da iki cins arasında bir farklı yaklaşım söz konusudur. Muhammed, kadının bu emtia olayını kendi hadislerinde şöyle açıklıyor: "Dünya bir metadır. Bu me-

10 Müslim. *Reda*, No:1467: Nesai,*Nikah*, 15. Bab, 6/69: İbni Mace,*Nikah*, 5. Bab. No: 1855: Ahmet bin Hanbel. *Müsned*. 2/168: İbni'l Cevzi, *Ahkam-i Nisa*, s.216.

ta içinde en hayırlı olanı saliha* bir kadındır." Yine burada, "Dünya bir metadır, bu metaın en hayırlısı temiz (iffetli) bir erkektir" şeklinde ters bir anlayış Muhammed'in sözlerinde yoktur.

6) *Kur'an*'a Göre Erkeğe Ayrıcalık Vardır

Kur'an'da *İlâ* denilen bir olay vardır.[11] Bu gelenek, Muhammed'den önce var olup kendisinin yeni bir icadı değildir. Ancak o, kendi sisteminde bu eski geleneğe onay vermiştir. İlâ olayı şöyledir: Erkeğin canı istediği zaman; –*Kur'an* burada herhangi bir şart öne sürmüyor– yemin içmek suretiyle belli bir süre hanımından veya hanımlarından uzak durmasıdır. Bunun adı *İlâ*'dır. Bu yetki, iyi olmamakla birlikte –ne var ki kadın için söz konusu değildir–; kadın, "Ben yemin içerim ki, belli bir süre kocamdan ayrı kalacağım" şeklinde bir ifade kullanamaz. *Kur'an*'a göre bu avantaj, ancak erkeğe mahsustur. Bunun erkeklere ait olduğu, Bakara Suresi 226. ayetinde kesin bir dille tescil edilmiştir ve şimdiye kadar hiçbir İslami yazar, "Gerektiği zaman kadın da eşine karşı İlâ ile yemin edebilir" dememiştir; zaten demeye de hakkı yoktur. Çünkü bu konuda *Kur'an*'dan delil gösteremez. Ayetin anlamı şudur: "Kadınlarından uzak kalmaya yemin edenler için dört ay beklemek vardır. Eğer –bu dört ay içinde kadınlarına– dönerlerse şüphesiz Allah çok bağışlayan ve esirgeyendir."

Kur'an'a göre bir erkek, böyle bir yeminle dört aya kadar hanımından her türlü ilişkisini kesebiliyor, ondan uzak kalabiliyor. Bu konuda az önceki ayet delil olarak zaten ortadadır. Kaldı ki, Muhammed'in aynı anda bütün hanımlarına karşı böyle bir yönteme başvurduğunu sağlam kaynaklarda görüyoruz. Kendisi bir aylık bir süre zarfında bütün hanımlarından "İlâ" ile ayrılmıştır, bunda zaten ihtilaf yoktur.

* Saliha: İşe yarar, iyi. (Y.N.)

11 Bu olayı Buhari değişik yerlerde almıştır. Mesela, *Salat*, 18; *Savm*, 91-92; *Eyman*, 20; *Talâk*, 21; *Mezalim*, 25 ve Buhari'yle Müslim'in ortak olarak aldıkları *el-Lü'lüü ve'l Mercan*, No: 944-45.

"Îlâ" gibi kadın hakkında uygulanan bir başka yöntem de "Zihar" olayıdır. Yani, erkeğin canı istediği zaman hanımına, "Sen bana annemin sırtı gibisin" deyip o kadından belli bir süre uzak kalmasıdır. Sonunda ya onu boşar, ya da kefaret ödeyip bir daha onunla eskisi gibi hayatını sürdürür. Zihar'la ilgili açıklama, Mücâdele Suresi'nin ilk dört ayetiyle hadis kaynaklarında (Buhari, *Tevhid*, 9; Nesai, *Talâk*, 33- 6/168; İbni Mace, *Talâk*, 25, No: 2063) mevcuttur.

Ayrıca, "Zihar" ve "Îlâ" geleneği, *Kur'an*'dan önce *Tevrat*'ta da var olan bir gelenektir. Yani, iyi bir gelenek olmamakla birlikte bu da İslamın ortaya attığı yeni bir icat değildir.[12]

7) *Kur'an*'a Göre Bir Erkek, Boşadığı Hanımını Geri Alabilir mi?

Kur'an'da Bakara Suresi'nin 229. ayetine göre, bir erkek hanımını üç sefer boşamadığı sürece o kadın onun hanımıdır; üçüncü seferden sonra artık bu evlilik bağına son verilmiş olur. Şayet günün birinde bu erkek boşadığı hanımına bir daha talip çıkarsa, kendisi çok ağır şartlarla karşı karşıya kalır. Bu ağır şartı *Kur'an*'dan dinleyelim. Bakara Suresi 230. ayetinde özet olarak şöyle deniyor:

> "Eğer erkek kadını üçüncü defa boşarsa, artık ondan sonra o kadın bir başka erkekle evlenmedikçe eski kocasının bir daha onu alması kendisine helal olmaz (haramdır, *Kur'an*'a aykırıdır). Şayet kadının evlendiği ikinci erkek –kendi rızasıyla– önceki koca gibi o hanımı boşarsa ve bu durumda o eski eşler huzur içinde hayatlarını sürdürebileceklerine inanırlarsa, o zaman bunların yeniden evlenmelerinde bir beis (sakınca) yoktur."

Şimdi de bu ayeti teyit eden somut bir örnek vermeye geçelim; Ayşe anlatıyor: Rifaa Kurezi'nin hanımı olan "Temime", Muhammed'e başvurarak eşinin kendisini üç talakla boşadığını, bunun üze-

12 *Kur'an'ın Kökeni* adlı yapıtımda bu konuda geniş bilgi verilmiştir.

rine kendisinin bu defa da Abdurrahman bin Zübeyir Kurezi ile evlendiğini, fakat ikinci eşini –her nedense– beğenmediğini dile getiriyor. Buna karşı Muhammed ona şu yanıtı veriyor:

> "Sen herhalde tekrar ilk eşine varmak istiyorsun. Halbuki ikinci eşin seninle fiilen münasebette bulunmadığı sürece, senin önceki kocanla yeniden evlenmen haramdır."[13]

Muhammed'in bu konudaki açıklaması henüz bitmiş değil. Bu konuda şöyle bir koşul daha öne sürüyor: Şayet boşanan kadının ilk eşi, o kadının ikinci eşiyle anlaşarak –formalite icabı– bir evlilik gerçekleştirirse ve ikinci erkek o kadına dokunmadan onu bir daha boşayıp bu arada eski kocası onu almaya kalkışırsa, ona helal değildir diyor ve bu konuda çok ağır bir ifade kullanıyor. İfade şudur:

> "Böylesine bir evlilikte hile yapana da, yaptırana da lanet olsun."[14]

Burada onun demek istediği, eski eşlerin bir daha birbirleriyle evlenebilmeleri için, ikinci bir erkeğin o hanımla dini bir nikâhla ille de evlenip münasebette bulunması gerekiyor. Bu aynı zamanda az önceki ayetin de gereğidir.

8) *Kur'an*'a Göre Ahirette Kadına da Erkek Huri Var mı?

Bilindiği gibi *Kur'an*'a göre mümin olan erkeklere cennette Huri olarak adlandırılan bayanlar vaat ediliyor.

Kur'an'a göre bu huri mükâfatı sadece erkeklere mahsustur; kadınlara ise böyle bir şey yoktur. Burada da iki cins arasında farklı

13 *Tecrid-i Sarih*, No: 1834; *Buhari-Müslim Hadisleri, age.*, No: 908; Buhari, *Libas*, 6, 23; *Talâk*, 6, 7, 37; *Şehadet*, 3; *Edep*, 68; Müslim, *Nikah*, 17, No: 1433 (burada çok önemli bilgiler vardır); Tirmizi, *Nikah*, 27, No: 1118-1120; Ebu Davud, *Talâk*, 49, No: 2309; Nesai, *Talâk*, 12- 6/148; Fahrettin er-Razi, *Tefsiri Kebir*, Bakara Suresi, ayet 230.

14 Ebu Davud, *Nikâh*, 16, Bab No: 2076; İ. Canan, *age.*, 16/50; Tirmizi, *Nikâh*, 28, Bab No: 1119; Nesai, *Talâk*, 13. Bab 6/149; İbni Mace, *Nikâh*, 33, Bab No: 1935.

davranıldığını görüyoruz. Halbuki. mademki her iki cins de dini vecibelerden sorumludur. o halde eşit işe eşit ücret ilkesinden hareketle adil davranması icap ederdi: Ya varsa ikisine vardır. ya da yoksa ikisine de yoktur demesi gerekiyordu. Aslında şöyle denseydi daha mantıklı olurdu: Erkek olsun kadın olsun kim Allah'ın emirlerini yerine getirirse, Ahiret'te 15-20 yaşlarındaki bir genç şeklinde yaratılıp cennete girecek ve sonsuza dek orada kalacak. Huri diye bir şey yoktur. Ancak ben Tanrı olarak dünyadaki çiftleri genç bir şekilde yaratacağım ve bu çift hiç yaşlanmadan ebediyen cennette kalıp birbirleriyle keyif (safa) içinde yaşayacak...diye. Ama böyle dememiş; tam tersine ağırlığını erkeklere verip. sadece onları sevindirmeye çalışmış. Bu konuda var olan ayetlerden birkaçının anlamını sunalım:

a) "Cennette erkeklerin yanlarında güzel bakışlarını yalnız kendilerine (erkeklere) tahsis etmiş iri gözlü eşler vardır. Sanki onlar sedefler içine yerleştirilmiş incilerdir" (Sâffât Suresi, ayet 48, 49).

b) "Cennette erkeklerin yanlarında onlara kendi bakışlarıyla göz kırpan, onlara yaşıt olan güzeller vardır" (Sâd Suresi, ayet 52).

c) "Allah'a karşı görevlerini yerine getirenler, Ahiret'te gerçekten güvenilir bir yerdeler. Bahçelerde ve pınar başlarındalar. Karşılıklı oturarak, ince ipekten ve parlak atlastan giyerler. Böyle olduğu gibi biz onları (erkekleri) iri gözlü hurilerle evlendiririz" (Duhân Suresi. ayet 51-54).

d) "Cennette gözlerini yalnız kocalarına çevirmiş dilberler vardır; ki, bu erkeklerden önce o dilberlere ne insan ne de cin dokunmamıştır. Onlar sanki yakut ile mercandırlar" (Rahmân Suresi, ayet 56 ve 58).

e) "Cennetlerde güzel huylu, güzel yüzlü kadınlar vardır. Çadırlar içinde gözlerini yalnız kocalarına çevirmiş huriler vardır. Bu hurilere bu erkeklerden önce ne bir insan, ne de bir cin dokunmamıştır (bakireler)" (Rahmân Suresi, ayet 70, 72 ve 74).

f) "Biz --cennette-- gerçekten hurileri yepyeni bir yaradılışla yarattık. Onları bakireler kıldık. Bunlar eşlerine yaşıt ve çok düşkünler. Bunlar. kitapları sağ tarafa verilen inananlara mahsustur" (Vâkıa Suresi, ayet 35-38).

g) "Cennette hem bahçeler, hem de üzüm bağları vardır. Ayrıca, tomurcuk memeli ve eşleriyle aynı yaşta olan kadınlar vardır. Bir de o cennetlerde içki dolu kâseler vardır" (Nebe' Suresi, ayet 32-34).

Bu konuda Muhammed ise şöyle diyor:

> "Cennette siyah gözlü hurilerin toplandığı bir yer vardır; orada toplanıp 'Kendilerine nasip olduğumuz erkeklere ne mutlu!' şeklinde şarkı söylerler" [15]

> "Bu hurilerin vücudu öylesine şeffaftır ki, 70 tane örtü içinde de olsalar, yine onların içi görünür. Hatta onların beyni bile görünür ve sanki onlar yakut ile mercandandır." [16]

Tıpkı *Kur'an*'ın anlattığı gibi bu huriler çok kıymetli cevherlere benzetiliyorlar.

> "Cennetteki hurilerden yalnız tek bir tanesi yeryüzüne çıksa, gözleri kamaştırır ve güneş gibi bütün fezayı aydınlatır." [17]

Burada şu kısa bilgiyi de aktarmak istiyorum: *Kur'an*'da (Duhân Suresi, 54 ve Tûr Suresi, 20. ayetler) cennetteki kadınlara, "Hurü'l iyn" denir ki, siyah gözlü anlamına gelir. Çünkü Arapça olan bu kavramın Türkçe karşılığı budur. (*Tecrid-i Sarih*, No: 1182) Halbuki zevkler değişiktir; diyelim ki bazı insanlar mavi gözlü hurileri severler, peki o zaman ne olacak!

Şunu da belirtelim ki, cennette kadının da erkek hurileri olsun demek istemiyoruz. Biz burada –din diliyle–, "Mademki *Kur'an* hem erkeğin, hem de kadının *Kur'an*'ıdır ve mademki her ikisinden de ibadet istiyor, o zaman her ikisine karşı eşit davranması, ücretlerini eşit vermesi gerekiyordu" diyoruz; yoksa başka amacımız yoktur.

15 Tirmizi, Cennet bölümü, 24. Bab, No: 2564.
16 Tirmizi, Cennet bölümü, 24. Bab, No: 2533.
17 *Tecrid-i Sarih*, No: 1182.

9) *Kur'an*'a Göre Kadının Verasetteki Payı

Kur'an'a göre, hem ölen eşler arasında, hem de ölen bir insandan kalan erkek ve kız çocukları arasında veraset paylaşımında fark vardır. Ayrıca. İslam hukukunda bu farkın dedeler arasında da var olduğunu görüyoruz. Yani, anne tarafından dede olana verasette pay verilmiyor; ancak, baba tarafından dede olan (büyükbabaya) veriliyor. Bu dedeler meselesi de ayrı bir fark örneğidir; İslam hukukunda baba tarafından dede olana "Sahih ced (dede)" denir ki, sağlam dede anlamına gelir; anne tarafından dede olana da "Fasit ced (dede)" denir ki, sağlam olmayan dede anlamına gelir.*

Aynı zamanda ölen kişinin kızının kızına da verasetten pay verilmiyor. Ama oğlanın çocuğuna veriliyor. Şimdi de eşler arasında verasetteki eşitsizlikle ilgili *Kur'an*'dan bir ayet anlamını sunalım:

> "Yapacakları vasiyetten ve borçlarından sonra eğer–ölen– hanımlarınızın çocukları yoksa, –onların– bıraktıklarının –tüm mallarının– yarısı sizindir. Çocukları varsa bıraktıklarının dörtte biri sizindir. Çocuğunuz yoksa –siz eğer hanımlarınızdan önce ölürseniz– sizin de yapacağınız vasiyetten ve borçtan sonra, bıraktığınızın dörtte biri onların (hanımlarınızındır). Şayet çocuğunuz varsa –o zaman– bıraktığınızın sekizde biri onlarındır" (Nisâ Suresi, ayet 12).

Evet, bu çok net olan açıklama, *Kur'an*'ın bizatihi kendisinde vardır. Bu fark, eşler arasında var olan bir farktır; aynı uygulama, ölen bir babanın çocukları arasında da geçerlidir. Buna da *Kur'an*'dan bir örnek verelim:

> "Allah size, çocuklarınız hakkında, erkek olan çocuğa kız çocuğun payının iki katını –miras vermenizi– emreder..." (Nisâ Suresi, ayet 11).

* *İslam Hukukunda Feraiz ve İntikal*, Diyanet Yayını, s.34, 75.

Yine Nisâ Suresi'nin 176. ayeti olan son ayette.

"Eğer Kelale denilen (anne babası ve çocukları olmayan) kişi ölür ve ondan da kalan varisler erkekli kadınlı şeklinde kardeşler halinde mevcutsa, o zaman erkeğin payı, kadının payının iki katıdır. Şaşırmamanız için Allah size açıklama yapıyor. Allah. her şeyi bilmektedir"

şeklinde mal paylaşımı konusunda bu iki cins arasında farklı bir formül öneriyor. Şöyle bir örnekle konuyu bir az daha açmakta yarar vardır: Diyelim ki bir insan öldü. ondan da biri kız, diğeri oğlan iki çocuğu kaldı ve babanın bıraktığı mal da üç kg altın. Bu durumda. kız çocuk da gayet fakir veya sakat bile olsa; oğlansa tam tersine aşırı derecede zengin de olsa, yine de *Kur'an*'a göre o insanın malından iki kg altın erkek çocuğa, bir kg da kız çocuğa verilir. Gerekçe, az önce yazdığımız ayetler (Nisâ, 11.12 ve 176) Halbuki bu durumda zayıf'ın desteklenmesi gerekiyordu.

10) *Kur'an*'da Cariye Diye Bilinen Savaş Esiri Kadınların Statüsü

Bilindiği gibi, Muhammed'in hanımlarından Safiye, Cüveyriye ve Reyhane'nin kocaları, Hayber, Beni Mustalık ve Beni Kureyza savaşlarında Muhammed ve arkadaşları tarafından vurulmuşlardı. Muhammed bu hanımları, adı geçen savaşlarda cariye olarak ele geçirmişti. Zaten yeri gelince bunlar hakkında geniş bilgi verilecektir. Bunlar pratikle ilgili somut örneklerdir. Bir de cariyeleri kullanma konusunda *Kur'an*'da hem Muhammed'le ilgili özel, hem de diğer müminlerle ilgili genel fetva vardır. Önce Muhammed'le ilgili –ona özel olan– ayetlerden birkaçını sunalım: Ahzâb Suresi 50. ayette Muhammed'e nikâhları düşen kadınların listesi sunulurken,

savaş esiri cariyeler de hu listede sayılmıştır. Ayrıca, aynı surenin 52. ayetinde "Bundan sonra artık başka kadınlarla evlenmen helal değildir" diye açıklama yapılıyor ve devamında, "Ancak cariyeler hariç, (onları alabilirsin)" deniliyor.

Kur'an'ın birçok yerinde diğer müminlere de –savaş esiri kadınların cariye olarak kullanılması konusunda– izin verilmiştir. (Örneğin, Nisâ, 3, 24, 25: Mü'minûn, 6; Ahzâb. 50; Meâric. 29-30 ve daha niceleri.) Ancak bütün bu ayetlerden şu ayet çok ilginçtir: Özetle şöyle deniliyor: "Eğer siz (erkekler)den bir kimsenin, imanlı hür kadınlarla evlenmeye gücü yetmiyorsa, o zaman cariyelerden alsın."

Burada her şeyden önce cariyeleri hor görmek söz konusudur: *Kur'an*'a göre temiz diye vasıflandırılan hür kadınlar varsa, öncelikle onların alınması tavsiye edilir. Şayet mali imkânsızlıklar yüzünden hürleri almak mümkün değilse, o zaman cariyeleri alınız deniliyor. *Kur'an*'ın savaş esiri kadınlarla ilgili bakış açısı budur.

Adil diye kendisine inanılan bir Tanrı'nın, Muhammed ve Müslümanlara, –ister karşı taraf haklı olsun ister haksız, fark etmez– "Savaşlarda karşı tarafın hanım ve kızları sizin için helaldir, siz onları ele geçirince cariye olarak gece hayatında kullanabilirsiniz" şeklinde ağır bir fetvaya onay vermesi gerçekten inanılmaz bir şey!

Cariyelerin kullanımı konusunda biraz detaya girmek istiyorum. Muhammed, ilk etapta Allah'ın emrine göre savaş esiri kadınlar sizlere helaldir dediği zaman, bu fikir bazı Müslümanların zoruna gitmiş ve bunu kabul etmemişler. Bunun üzerine az önceki fetva ayetleri inip bu gibi insanların itirazlarını yersiz bulmuş, böylece onlar da zaman içinde bu işe alışmışlardır. Örneğin; Ebu Sait el Hudri şu olayı anlatıyor:[18] Muhammed, Huneyn savaşında bir grup ashabı "Evtas" bölgesine gönderdi. Onlar Eltaslıları yenince, karılarını bize getirdiler. Bizim o esnada kadınlara karşı iştahımız çok kabarmıştı. Muhammed en son onları arkadaşlara dağıtınca, kimi Müslümanlar –müşriklerin hanımlarıdır diye– bunlarla ilişkiye girmekten

18 Müslim, *Reda*, No: 1456; Ebu Davud, *Nikâh*, No: 2155; Tirmizi, *Nisâ Tefsiri*, No: 3016-17; Nesai,*Nikâh*, 59, Bab: 6/110.

kaçınınca, konuyla ilgili Nisâ Suresi, 24. ayet indi. Ayetin özü şudur: "Evli bir kadınla evlenmek haramdır; ancak eğer savaş esiri bir kadınsa bu müstesna." Yani, bu gibi kadınlar evli de olsalar bunları kullanabilirsiniz; diye anlatıyor. Bu ayet inince, artık itirazlar bitiyor ve bu aşamadan sonra bu tür kadınlar Müslümanlar tarafından cariye olarak, velinimet olarak kullanılmaya devam ediliyor.

Yukarıdaki hadisin ravisi Ebu Sait, konuyla ilgili başka bir savaşta izlenimlerini şöyle anlatıyor:

> "Ben de Muhammed'le beraber Beni Mustalık Harbi'ne katılmıştım. Bu savaşta ele geçirdiğimiz düşman kadınlarıyla sevişirken, hamile kalmasınlar diye spermimizi dışarı akıtırdık. Spermin dışarı akıtılmasının dinen caiz olup olmadığını Muhammed'den sorduk. Kendisi 'Evet olur, yaptığınız bu işte, dinen hiçbir sakınca yoktur' yanıtını verdi."[19]

Bu olayda sorulan soru gayet belli, verilen yanıt gayet açık. O yüzden, yorumsuz bırakıyorum.

Hatta bazen öyle oluyordu ki, birbirlerine devretmek suretiyle, bir cariyeyle birkaç Müslüman yatıyordu ve sonuçta kadın hamile kaldığında, onunla yatan erkekler o çocuk için birbirleriyle kavga ediyorlardı. Mesela, bir olayda Ali, bir kadınla yatan ve sonuçta onu hamile bırakan üç kişiyi, kadının doğurduğu çocuk hakkında uzlaştırıyor.[20] Muhammed, Ali'nin onlara önerdiği uzlaşma formülünü duyunca, öylesine seviniyor ki, gülmekten kendini alamıyor. Burada demek istediğim şudur: Müslümanların cariyelerle yatmaları öylesine yaygındı ki, bunun haddi hesabı yoktu ve hiç kimse de bunu ayıplamıyordu.

19 *Tecrid-i Sarih,* Diyanet Terc., No: 1117, 1596; Buhari, *Kader,* 4; *Nikâh,* 96; *Buyu,* 109; *Megazi,* 32; *İstizan,* 18; *Itk,* 13; *Tevhid,* 18; *Buhari-Müslim Hadisleri, age.,* No: 913-14; Müslim, *Nikâh,* No: 1438; Ebu Davud, *Nikâh,* No: 2172; Tirmizi, *Nikâh,* 40, No: 1138; Nesai, *Nikâh,* 55, -6/107, No: 3326; İmam Malik, *Muvatta, Talâk,* 95. Bab.

20 Ebu Davud, *Talâk,* No: 2269; İbni Mace, *Ahkam,* No: 2348; Nesai, *Talâk* 6/182.

Bu konu hakkında gerçekten yaşanmış olaylar çok fazladır. O bakımdan örnekleri vermeye devam ediyoruz. Abdullah bin Mesut anlatıyor:

> "Biz Muhammed'le beraber savaşa gitmiştik; yanımızda hanımlarımız yoktu ve biz gece hayatından epey zaman uzak kalmıştık. Muhammed'den, 'Yanımızda hanımlarımız yoktur; acaba biz kendimizi iğdiş yapabilir miyiz?' diye sorduk. Bunun üzerine o bize: 'Siz elbise gibi şeyleri (yabancı olan) kadınlara vermek suretiyle (ücret karşılığı) onlarla yatabilirsiniz' dedi ve bize, şu ayeti okudu: 'Ey müminler, Allah'ın size helal kıldığını kendinize haram kılmayın. Ayrıca, sınırı da aşmayın'"[21] (Mâide Suresi, ayet 87).

Aynı anlamda Cabir ve Seleme de şu hadisi aktarmışlar:

> "Biz savaşıyorduk; Peygamber bize gelip şunu söyledi: 'İcretle cinsi ilişkide bulunabilirsiniz, bu konuda size izin verilmiştir.'"[22]

Muhammed'in onlara okuduğu ayet Mâide Suresi'nde geçiyor. Bu sure, *Kur'an*'ın ahkam konusunda inen son suresidir. Hal böyle olunca, demek ki Muhammed, ömrünün son günlerine kadar, az önce İbni Mesut'un anlattığı gibi bu işe izin vermiş oluyor. Bazıları, "Evet doğrudur, Muhammed Hayber Savaşı'na kadar parayla fuhuş yapmaya izin vermiştir; fakat peygamberliğin sonlarına doğru artık bu işe yasak koymuştur" diyorlar. Böyle bir savunma inandırıcı olamaz. Çünkü, "Eğer başkasının hanımıyla yatmak kötüyse neden *Kur'an* bu konuda Muhammed ve arkadaşlarına belli bir süreye kadar izin verdi de daha sonra bu izni kaldırdı (tabi ki bu izin mesele-

21 Buhari-Müslim'in ortak olarak aldığı bir hadistir. Mesela, *el-Lü'lüü ve'l mercan*, No: 887; Buhari, *Mâide Tefsiri*, 9. Bab ve diğer tüm hadis kaynakları.
22 *Buhari-Müslim Hadisleri, el-Lü'lüü ve'l Mercan, Nikâh*, No: 888.

si ayette işlenmemiş): yok eğer başkasının hanımıyla ilişkiye girmek meşru bir şey ise, o zaman neden daha sonra yasak koydu?" şeklinde çok haklı olarak böyle bir soru sorulabilir.

Aslında *Kur'an*'daki bilgiler. "Mut'a" nikâhının (kadınla anlaşıp kendisine bir ücret vermek suretiyle [parayla] cinsi münasebette bulunmak) helal olduğu yöndedir. Mesela, Nisâ Suresi 24. ayet. Gerçi bu ayetle ilgili bazı zoraki yorumlar yapılıyor ama, konu hakkında bütün bilgiler bir araya getirildiğinde ve *Kur'an*'da kullanılan "Mut'a" kelimesinin de yaygın olan sözcük anlamına bakıldığında. yapılan savunmaların asılsız olduğu kendiliğinden ortaya çıkar. Konumuz "Mut'a" nikâhı olmadığı için, burada bunun üzerinde fazla durmayı uygun bulmuyorum. Çünkü konunun netleşmesi için var olan bütün delilleri uzun uzadıya yazmam gerekir. Gerçekten konu hakkında çok farklı rivayetler vardır. O nedenle, Mut'a nikâhı konusuna burada son veriyoruz.

Savaşlarda ele geçirilen kadınlarla ilgili ilamda var olan bilgi henüz bitmedi. *Kur'an*'a göre şayet bir hanım herhangi bir şekilde eşinden dul kalırsa, o kadının başka bir erkekle evlenebilmesi için belli bir süre beklemesi gerekir ki, fıkıh tabiriyle buna "İddet" denir. Eğer kadının dul kalma sebebi boşanmaysa, *Kur'an*'a göre bu süre , üç sefer adet (ay hali) görüp temizlenmesi şeklinde tespit edilmiştir. Bu tespit, Bakara Suresi'nin 228. ayetinde vardır. Ama eğer onun dul kalmasının sebebi kocasının ölümüyse, o zaman o kadının dört ay on gün beklemesi gerekir. Bunun da gerekçesi, Bakara Suresi'nin 234. ayetinde vardır. Ama gel gelelim bu kural, bir savaş esiri bayan için geçerli değildir; onların bu konuda statüleri çok farklıdır. Onlar için tek bir adet (ay hali) görmeleri yeterlidir. Şayet ele geçirildikleri zaman o tek adete de uyulmuşsa! Ama buna uyulduğunu hiç sanmıyorum. Çünkü Muhammed'in hem Safiye hem Cüveyriye ve hem de Reyhane ile savaşın bitiminden hemen sonra evine varmadan yolda gerdeğe girmesi, iddiamızda haklı olduğumuzun açık kanıtlarıdır. Burada şunu sormak lazım: Acaba

inandırıcılığı var mı ki Muhammed. savaş sonrası ele geçirdiği bu cariyelerle yolda yatarken, onların iddetini araştırmış da, iddetleri bittikten sonra onlarla ilişkiye girmiştir? Acaba bu Safiye, Cüveyriye gibilerin adet görme süreleri hep bu savaşların sonrasına mı denk gelmiş? İşte bu yüzden, ben şahsen Muhammed ve arkadaşlarının bu tek adeti (ay halini) bile beklediklerine inanamıyorum. İkinci bir kanıt da şudur: Muhammed, Zeyd'in hanımı Zeynep'i, Ahzâb Suresi'nin 37. ayetini delil göstermek suretiyle "Artık sen benim eşimsin" deyip nikâhsız, mehir ücretini vermeden, evlilik için şahit göstermeden, hele hele Zeynep ve onun velisinden hiç izin almadan hemen düğün hazırlığını yapıp onunla en kısa zamanda ilişkiye girmesi, çok kuvvetli bir kanıttır ki, Muhammed bu hanımın üç sefer adet görüp temizlenmesi prensibine uymamıştır. Bu konuda İslami yazarlar ancak, "Muhammed, eğer bir ilke ortaya atmışsa, muhakkak ona uyar" şeklinde dogmatik bir söylem söyleyebilirler. Ama bu olaylarda sadece bu kadarını söylemek yetmiyor. Çünkü olayların zamanı ve mekânı ortadadır; bunlara objektif bakmak gerekir.

Biz burada, "Muhammed ve Müslümanlar niçin iddet süresini beklemediler"[23] şeklinde itirazda bulunmuyoruz; amacımız, bu olaylara bakıldığında, *Kur'an* ve hadislerde ortaya konan ilkelere –Muhammed tarafından– riayet edilip edilmemesini tespit etmektir. Çünkü ortada savaş esiri kız ve kadınların Muhammed ve Müslümanlar tarafından kullanılması varken, bizim kalkıp iddet gibi çok tali (sığ) bir meseleyle uğraşmamız elbette ki abesle iştigal olur. Safiye, Cüveyriye ve Reyhane gibileriyle ilgili geniş bilgi, ileride Muhammed'in hanımları kısmında verilecektir.

Peki, neden diğer hür kadınlardan farklı olarak savaş esiri cariyelerin iddetinde indirime gidildi, onlara neden farklı bir statü tanındı? Bunun tek bir izahı vardı: Savaş esiri kadın ve kızlar, acilen hem Muhammed ve Müslümanlar tarafından kullanılabilsin, hem de canları istedikleri zaman bu insanları bir mal gibi başkalarına sa-

23 Ebu Davud, *Nikâh*, No: 2157; Abdurrazzak, *Musannaf*, No: 12898; Beyhaki, *Süneni Kübra*, 7/449; Taberani, *Mucemi Kebir*, 24/69.

tabilsinler. Zira *Kur'an*'a göre bunlar, birer emtiadan başka bir şey değildir. Nitekim de Muhammed, "Beni Kureyza" baskınında ele geçirilen kadınlardan ihtiyaç fazlası olanları Şam ve Necd bölgelerine gönderip sattırmış ve onlardan elde edilen parayla da savaş için at ve silah satın almıştır.[24]

Her ne kadar aşağıda anlatılacak olan olay, ileride Ali'nin hanımları bölümünde anlatılacaksa da, burada işlenen konu itibariyle kısaca değinmekte yarar vardır diye düşünüyorum. Olayın özeti şu: Ali bir gün, Yemen'den savaş esiri kız ve kadınları getirirken, yolda biriyle ilişkiye giriyor. Bazı askerler onu ordu komutanı Halit bin Velid'e şikâyet edince o, buna ses çıkaramıyor; sonuçta olay Muhammed'e aktarılınca, o şu çok ilginç yanıtı veriyor:

> "Aslında Ali'ye bir cariye değil; birden fazlası düşüyor. O bakımdan, Ali'yi yadırgamanıza hiç gerek yoktur."[25]

Aslına bakılırsa burada iki yanlış birden yapılıyor: Biri, savaş esiri kadına karşı takınan tavır; diğeri de, *Fatma*'nın* eşi ve Muhammed'in damadı olan Ali'ye karşı –Muhammed tarafından– kullanılan ifade. Bu olayın detayını Ali'nin hanımları bölümünde vereceğiz. O nedenle şimdilik buna ara veriyoruz.

Cariyelerin dramıyla ilgili bir başka örneğimiz Halife Ömer'den: Bir adam, Ömer'in halifeliği zamanında zinayla itham ettiği cariyesini makat üzeri ateşe oturtmak suretiyle cezalandırmış. Bunu duyan Ömer, "Peygamber, 'Bir erkek bir cariye yüzünden kısas olmaz' dediği için, ben bu adama kısas uygulayamam"[26] demiş.

24 Taberi Tarihi, *age.*, 5/505-8; İbni Habib, *Muhabber*, 93; Askalani, *İsabe*, No: 3160 Sad bin Zeyd bölümünde; Diyarbekiri, *age.*, 1/499; Begavi, *Mealimü't-Tenzil*, Ahzâb, 26-27; Derveze, *Tefsirü'l Hadis* ve *Tabataba*, Ahzâb Suresi, ayet 26-27; Zehebi, *İslam Tarihi*, 2/317; İbni Esir, *İsd*, No: 1997; İbni Abdi'l Ber, *İstiab*, No: 935; İbni Seyyidi'n-Nas, *age.*, 2/112.

25 *Tecrid-i Sarih*, No: 1641; İbrahim Canan, *age.*, 12/273; Buhari, *Megazi*, 61; İmam Ahmet bin Hanbel, *Müsned*, 5/359.

* Yazar Fadime olarak kullanmaktadır. Yaygın olarak bilindiğinden Fatma'yı yeğledik. (Y.N.)

26 Beyhakı, *Süneni Kübra*, 8/36; A. Razzak, *Musannaf*, 9/438; Fethü'l Bari, 12/181, No: 6856, *Hudut Kitabı*.

Hatta daha beteri; Muhammed. ömrünün son yılında "Havazin" Savaşı'nda ele geçirdiği kadınları cariye olarak dağıtırken, "Rayte binti Hilal'i" kendi damadı Ali'ye veriyor; Hayyan kızı Zeynep'i, yine başka damadı olan Osman'a veriyor. Bir cariyeyi de Ömer'e bağışlıyor. Ömer –her halde yaşlı olsa gerek– bunu kendi oğluna hibe ediyor. Daha sonra bu cariyeler arasında Muhammed'in sütkardeşi olan "Şeyba" çıkınca, dağıttığı cariyeleri bu hanımın hatırı için serbest bırakıyor. Tabi ki burada zor uygulamıyor. Yani dağıtılan cariyeleri. isteyen kişi geri veriyor. isteyen de vermeyebiliyordu. Ama İslam tarihindeki bilgiler. "bunların çoğunun serbest bırakıldığı" yönünde.[27] Bu cariyelerin dini bir yasaktan dolayı değil de; özel olarak bir kadının hatırı için affedilmesi, çok anlamlıdır! Yani. eğer cariyeler arasında o kadın çıkmasaydı, artık onlar dağıtılmıştı ve bir daha geri verilmeyeceklerdi. Burada yapılan işlem, özeldir. Dolayısıyla, bundan olağanüstü bir anlam çıkarmak her halde doğru olmasa gerekir. Bu konuda da ileride Ali'nin hanımları kısmında detaylı bilgi verilecektir.

Konuyla ilgili enteresan örneklere devam ediyoruz: Sad bin Ebi Vakkas'la Muhammed'in kaynı olan "Abd" bin Zem'an, bir cariyenin doğurduğu bir erkek çocuk yüzünden birbirleriyle tartışıyorlar. Sad, "Ey Muhammed, Kardeşim Utbe bana, 'Bu cariye benden hamiledir' diye vasiyette bulundu. Nitekim de çocuk benim kardeşime benziyor; o bakımdan çocuğun amcası olduğum için bana verilmeli" diyor. Abd ise, "Hayır, çocuk en son bizim evimizde dünyaya geldi. O nedenle benim kardeşim sayılır ve bana verilmelidir" diyor. Anlaşılan, o cariye Abd'ın babasından veraset yoluyla kendisine geçmiş ki, böyle söylüyor. Şunun da bilinmesinde yarar vardır; taraflardan biri olan Sad, Muhammed'in kendilerine cennet müjdesini verdiği on kişiden biridir (Muhammed'in seçkin sahabelerindendir). Sonunda Muhammed, "Bu çocuk her ne kadar çok açık bir biçimde Utbe'ye benziyorsa da, koyduğum yasalara göre en son ca-

27 İbni Kesir, *Bidaye-Nihaye*, 4/363, İbni İshak'tan naklen.

riyenin hangi efendisinin evinde dünyaya gelirse onun olacak. O bakımdan, ben bu çocuğu Abd'e veriyorum" diyor. Bu çocuk Abd'e verilmekle aynı zamanda Muhammed'in hanımlarından Sevde binti Zem'an'ın kardeşi sayılıyordu. Çünkü çocuk Abd'e verildiğine göre, direkt olarak Zem'an'ın çocuğu kabul ediliyordu. Ama buna rağmen, Muhammed kendi hanımı Sevde'ye, "Sen yine de bu çocuğa karşı kendini ört; zira her ne kadar kardeşin Abd'e verdimse de, yine sizin babanıza değil de, öbür adama benziyor; dolayısıyla, bu durumda sana yabancı geliyor" diyor. Hadisin devamında, "Muhammed'in bu tavsiyesi üzerine artık Sevde o çocuğa hiç görünmedi" şeklinde bir ifade geçiyor. Burada köleye uygulanan muameleden ziyade şu olay dikkat çekicidir: Muhammed Sevde'yle evlenirken 50 yaşlarındaydı. Demek ki aşağı yukarı Sevde de onun yaşında bir bayan. Çünkü, Sevde onun en yaşlı hanımlarındandı. Bu evlilikten sonra az önceki olay ne zaman meydana gelmiş bu da bilinmiyor. Peki, bu tıfıl (çocuk) yüzünden Muhammed'in kendi hanımına, "Sakın ha! Ona karşı örtün, ona görünme" demesi nasıl izah edilebilir? Acaba bu çocuk, Sevde'ye bir şey mi yapacaktı ki Muhammed böyle bir yaptırım uygulamasına gerek duydu? Bu da onun kadınlara nasıl baktığı konusunda bize ışık tutan çok önemli bir örnektir. İşte savaş esiri cariyeler Muhammed ve Müslümanların elinde bu tür uygulamalara tabi tutuluyordu. Bu Sad-Abd olayı, Buhari, Müslim ve diğer hadis külliyatında ortak olarak işlenmiştir.[28]

Bu konuyla ilgili son bir örnek daha verip başka bölüme geçeceğiz: Habeşistan kralı, Muhammed'e Sirin ve Marya adlarında iki cariye hediye ediyor. Onları getiren erkek, yolda Sirin'le cinsi ilişkide bulununca, Muhammed o cariyeyi Hasan adında bir Müslüman şaire hibe ediyor (İbni Esir, *İsd*, No: 7268). Enteresandır ki bu şair, daha sonra "İfk" olayında Ayşe aleyhinde propaganda yapıyor

28 *Buhari-Müslim Hadisleri, el-Lü'lüü ve'l Mercan, Reda*, No: 922; Buhari, *Itk*, 8; *Vasaya*, 4; *Buyu*, 100; *Feraiz*, 18, 28; Nesai, *Talâk*, 6/181, Ebu Davud, *Talâk*, No: 2273; Tirmizi, *Reda*, No: 1157; İbni Mace, *Nikâh*, No: 2004.

ve Muhammed onu bu olaydan (kazf [iftira]) dolayı 80 değnekle cezalandırıyor. Kalan diğer cariye Marya da "Me'hur" adındaki şahısla zina yapıyor ve Muhammed'in İbrahim adındaki çocuğu ondan doğuyor.[29] *Kur'an'ın Kökeni* adlı yapıtımda bu konuda çok detaylı bilgi verilmiştir.

Bütün bu hadiseler ortadayken. "*Kur'an*, kadın haklarını garanti altına almıştır" söylemine bir anlam vermek her halde doğru olmaz.

11) *Kur'an*'a Göre Bir Erkeğin Evlenebileceği Kadın Sayısının Maksimum Sınırı

Hemen şunu belirtelim ki, *Kur'an*'a göre bir erkeğin alabileceği kadın sayısının üst sınırı (maksimum) hakkında herhangi bir ayet yoktur. Tam tersine, *Kur'an*'daki deliller bir arada toplandığında, *Kur'an*'ın, erkeğin birden fazla kadın almaktan yana olduğunu rahatlıkla görmek mümkündür. Kaldı ki, bu konuda hem Muhammed'in, hem de onun kurmaylarının kadın alma konusunda pratikleri ortadadır: Hepsi birden fazla kadınla evlenip bir arada yaşamışlardır. İleride bunları teker teker açıklayacağız.

Halk arasında meşhur olan "Bir erkek ancak dört kadına kadar evlenebilir" meselesine gelince, bu konuda herhangi bir ayet yoktur. Ortada sadece Nisâ Suresi'nin 3. ayeti vardır. Onun da uzaktan veya yakından halk arasındaki bilgiyle hiç alakası yoktur. Bu ayet çok net bir biçimde özel bir olaydan söz ediyor. Önce ayetin anlamını verelim, ondan sonra da detayına geçelim.

Ayetten tam anlaşılabilmesi için, ondan önceki 2. ayetin de anlamını bilmek gerekir. O bakımdan, her iki ayetin de anlamını sunmamız icap ediyor. Ayetlerin anlamı şu:

29 Taberi, *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi*, M.E.B., 5/854; Müslim, *Tevbe*, No: 2771; *Hudut*, No: 1705; İ. Canan, *age.*, 6/227; Ebu Davud, *Hudut*, 34, No: 4473; Tirmizi, *Hudut*, 13.

"Yetimlere mallarını verin, temizi pis olanla değiştirmeyin. Mallarınızı onların mallarına katarak yemeyin. Çünkü bu, büyük bir günahtır" (Nisâ Suresi, ayet 2).

Bundan sonra şöyle devam ediyor:

"Eğer –kendileriyle evlendiğiniz durumda– yetimlerin haklarına riayet edememekten korkarsanız beğendiğiniz –size helal olan– kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın. Haksızlık yapmaktan korkarsanız, o zaman bir tane alın; yahut da sahip olduğunuz –cariyeler– ile yetinin. Adaletten ayrılmamanız için bu, en uygun olanıdır" (Nisâ Suresi, ayet 3).

Evet, *Kur'an*'a göre erkeğin alabileceği kadın sayısıyla ilgili var olan ayet sadece bundan ibarettir. Görüldüğü gibi, bu ayet genel değildir; yetimlere özel bir ayettir. Bu ayette, "ikişer, üçer ve dörder kadın alabilirsiniz" derken, ya iki ya üç ya da dört kadın getirin demiyor; tam tersine ikişer, üçer, dörder tane getirin diyor. Burada dört sayısı son limit olarak ele alınmamalı. Çünkü bu rakamlar bir örnek olarak söyleniyor. Üstelik *Kur'an*'da "ikişer, üçer ve en üst limit de dörder kadar evlenin" şeklinde söylenmiyor; sadece, "ikişer, üçer, dörder" biçiminde ifade ediliyor. Tabi ki burada bütün sayıları sayacak değildir. Onun maksadı çokluk demektir. Yani, yetimler hakkında adil davranmaktan endişe ederseniz fazla kadın getirin demek istiyor. Tekrar ediyorum; bu ayetteki sayısal ifade sadece çokluk anlamında kullanılıyor; bunun dışında ikinci bir ihtimal yoktur. Eğer az sonra konu hakkında verilecek olan bilgilerle birlikte değerlendirme yapılırsa haklı olduğumuzda şüphe kalmaz. Ayrıca, sadece bu ayetteki kelime denklemine bakıldığında, –üst sınır açık olmakla birlikte– bir Müslüman'ın toplam olarak on sekiz kadınla –hepsi de hayattayken– evlenebileceği sonucu ortaya çıkıyor. Çünkü ayette üleştirme sıfatı (ikişer=4, üçer=6 ve dörder=8, toplam 18 oluyor) kullanılmıştır. Ama İslami yazarlar –güya– Muhammed'in bu konudaki bazı hadislerini delil göstererek, bu net olan 18 sayısı hakkında zoraki yoruma başvurup *Kur'an*'ın ilgili ayetindeki

"ve" harfini asıl anlamından alıp 'yoksa' anlamına gelen "ev" manasında kullanmışlardır. Yani, *Kur'an*'da geçen "ikişer ve üçer ve dörder" yerine "iki, üç veya dört" anlamını çıkarmışlar ki, bu anlam "ve" edatının yaygın olan anlamına ters düşer. Ayrıca, ayette geçen ikişer teriminden ikiyi, üçer teriminden üçü ve dörder teriminden de sadece dördü almışlardır. Sonuç olarak, "Bir erkek ancak dört kadına kadar evlenebilir" hükmünde karar kılmışlardır. O zaman hemen şu soru gündeme gelir: *Kur'an*'da, neden iki, üç ve dört yerine, çok farklı anlamlara gelen kelimeler kullanılmış?

Yetimlerle ilgili olan bu ayetin hikâyesini bir de Muhammed'in hanımlarından Ayşe'den dinleyelim. Kendisi bu konuda özetle, "Diyelim ki adam ölünce kendisinden bir kız yetimle birlikte bir de o yetime nikâhı helal olan uzak bir varisi kalmış. O uzak olan varis, ölenin tüm malına el koymak, o kız çocuğa mal vermemek için, bazen o yetimle evlenmek isterdi ki, bütün mal onun olsun. İşte bu gibi yetimlere haksızlık yapılmasın diye Nisâ Suresi'nin bu üçüncü ayeti indi"[30] diyor ve olayın özel olduğunu gayet net olarak beyan ediyor.

Yetimlerle ilgili hassasiyete Nisâ Suresi'nin 127. ayetinde tekrar dikkat çekilmiştir. Orada özetle, "Yetimlere miras vermemek için siz onlarla –haksız olarak– evlenmek istiyorsunuz" diyor ve Müslümanları bu konuda uyarıyor. Kaldı ki, Nisâ Suresi üçüncü ayetinde çok açık olarak, "ikişer, üçer ve dörder kadın alma" olayını, insanların, yetimlere karşı adil davranmamaları endişesinden gündeme getiriyor. Bu ifade zaten ayetin denkleminde vardır. Olay bu kadar netken, buna farklı anlamlar yüklemek doğru değildir.

Aslında bir erkeğin maksimum olarak kaç kadınla evlenebileceği konusu hakkında *Kur'an*'da var olan bütün ayetler bir araya getirildiğinde, *Kur'an*'ın, bu konuda sınır koymadığı çok açık olarak ortaya çıkar. Başka bir deyimle, olaya bir bütün olarak bakmak gerekir.

30 Diyanet Terc., *Tecrid-i Sarih*, No: 1690 (burada çok önemli bilgiler vardır!); *Buhari ve Müslim Hadisleri, age.*, No: 1896; Buhari, *Nisâ Tefsiri*, 1 ve 23; *Nikâh*, 1, 16, 19 ve 37; *Vasaya*, 21; *Şirket*, 7; *Hiyel*, 8; Müslim, *Tefsir*, No: 3018; Ebu Davud, *Nikâh*, 12, No: 2068; Nesai, *Nikâh*, 66, 6/115, No: 3344.

Kur'an'ın birden fazla kadın alma konusunda yasak koymadığına ilişkin iddiamızı yine *Kur'an* ayetleriyle teyit etmeye çalışalım. Nisâ Suresi. 23. ayetinde erkeğe nikâhları haram olan kadınlar sayılırken, ayetin sonunda özetle şu ifade kullanılıyor: "Hanımınız hayattayken onun kız kardeşiyle –baldızınızla– evlenmeniz haramdır." Burada net olarak şu söyleniyor: Bir erkek birden fazla kadın getirmekte serbesttir: ancak o kadınlar birbirlerinin kız kardeşleri olmamalılar. Yoksa niçin genel bir yasak değil de, özel olarak baldızı ayırt etsin ki! Zaten aynı surenin 24. ayetinde özetle. "(23. ayette) İsimleri açıklananlar dışında, diğerleri size helaldir" diyor. Hal böyle olunca, 23. ayette birçok kadınla evlenme yasağı konusunda herhangi bir işaret bile yoktu. Dolayısıyla, böyle bir yasağı kimse koyamaz.

Kur'an'a göre birden fazla kadın alınanın meşru olduğuna ilişkin bir diğer kanıt da şudur:

> "Siz erkekler, üzerine düşüp uğraşsanız bile, kadınlar arasında adil davranmaya güç yettiremezsiniz; bari birisine tamamen kapılıp da diğerini (diğerlerini) askıya alınmış gibi bırakmayın" (Nisâ Suresi, ayet 129).

Burada da birden fazla kadınla evliliğe itiraz yoktur; ancak erkeğe, hanımları arasında adil davranması tavsiye ediliyor. Kaldı ki, adil davranmanın çok zor olduğunu kendisi de kabul ettiği halde, yasaktan hiç bahsetmiyor; sadece nasihatte bulunuyor: Kendinizi tam olarak bir hanıma verip diğerlerine haksızlık yapmayın şeklinde. Muhammed de, "Allah'ım, ben hanımlarım hakkında ancak bu kadar adil davranabilirim; o halde gücümün üstünde beni sorumlu tutma"[31] şeklinde dua edermiş.

Eğer *Kur'an*'a göre bir erkeğin birden fazla kadın alması kötü bir şey olsaydı, bunun net bir biçimde açıklanması gerekiyordu. Zira bu, hassas bir konudur, bir insan hakları meselesidir. O bakımdan, zoraki yorumlarla geçiştirmenin anlamı yoktur.

31 Ebu Davud, *Nikah*. 38, No: 2134; Tirmizi, *Nikah*, No: 1140; Nesai İşreti, *Nisâ*, 7/64; İbni Mace, *Nikah*, No: 1971.

Çok ilginç bir örnekle konuyu biraz daha somutlaştırmak istiyorum. Az önceki açıklamada Nisâ Suresi'nin 23. ayetinde özet olarak şunlar ifade ediliyordu: "Erkeğin hanımı hayattayken, onun kalkıp kendi hanımının kardeşiyle –ki kocanın baldızı oluyor– evlenmesi haramdır."

Burada İslam hukukçuları arasında şöyle bir tartışma vardır: Acaba bir insan iki kız kardeşle evlenemediği gibi; iki teyze kızlarını, iki hala kızlarını ve benzerlerini getirebilir mi, getiremez mi? şeklinde bir ihtilaf söz konusu. Aslında bu tartışmalar yersizdir. Çünkü, *Kur'an* ayeti sadece iki kız kardeşle ilgili –o da eğer biri henüz hayattayken– yasak koyuyor. Burada yasaklardan söz edilmişken şöyle bir olay hatırıma geldi; sanırım bu bölüme uyuyor: Ali'nin ağabeyi Cafer'in oğlu Abdullah, hem Ali'den dul kalan bir hanımıyla, hem de Ali'nin bir başka hanımından olan kızıyla evlenmiş ve ikisiyle birlikte aynı anda yaşamıştır. Ayrıca, Ali'nin torunu olan Hasan bin Hasan, iki amca kızıyla aynı günde evlenmiş ve aynı günde de gerdeğe girmiştir. Çünkü daha önce de ifade edildiği gibi, *Kur'an* haram olanları sayarken, Nisâ Suresi, 24. ayette, "Bu sayılanlardan başkası size helaldir" demek suretiyle net bir ifade kullanmıştı. O bakımdan, burada başkasını kıyas yoluyla haram kılmak doğru değildir.

Az önce yazılan Abdullah bin Cafer ve Hasan bin Hasan'ın evlilik olayları, ilamda *Kur'an*'dan sonra en kuvvetli kaynak sayılan Buhari'de geçiyor. Örneğin, *Nikah*, 24. Bab.

İslamın, erkeğin birden fazla kadınla evlenebilmesi konusunda erkekten yana olduğunun bir başka kanıtı da şudur: Muhammed,

> "Evli olan bir erkek şayet başka bir kadınla evlenirse bakılır: Eğer o yeni olan bayan daha önce evlenip herhangi bir nedenle dul kalmışsa, o zaman damat ona üç gün tahsis eder ve ondan sonra gece hayatı için o da diğer hanımlarla birlikte sıra-

> ya tabi tutulur. Fakat eğer o gelin kız ise, o zaman damat ona yedi gün tahsis eder ve ondan sonra diğer kadınlarla birlikte onu da sıraya koyar"[32]

şeklinde detayına kadar bu konuda açıklama yapmıştır. Muhammed. bu sözü söylemekle kalmamış; aynı zamanda evlendiği tüm hanımlarına –pratikte de– uygulamıştır.

Ayrıca Muhammed. bir erkek eğer onun hanımı hayatta ise, hanımın halasını ve teyzesini getiremez şeklinde ayette geçenlerden farklı bir tahsis maddesi daha eklemiştir; bunun da bilinmesinde yarar vardır.[33]

Muhammed bir diğer hadisinde şöyle diyor:

> "Hanımları arasında eşit davranmayan bir koca, kıyamet günü felçli bir şekilde Allah'ın huzuruna gelecektir."[34]

Eğer birden fazla kadınla evlenmek haram olsaydı bu ifadeleri nasıl kullanabilirdi? Muhammed'in bu sözünü yazarken onun hanımlarına çektirdiği ve hanımları arasında gösterdiği ayrıcalık hatırıma geldi. Kısa bir örnek vereyim; Kendisi, –Ayşe başta olmak üzere– genç olan hanımlarını fazla severdi. Hatta Ayşe'yi çok aşırı derecede sevdiği için, "Cebrail hep Ayşe'nin nöbetinde vahiy getiriyor" demek suretiyle neredeyse Ayşe'yi de peygamberliğe ortak ederdi. Ayrıca Muhammed, hanımları arasında adil davranmıyor diye onun bir grup

32 *Tecrid-i Sarih*, No: 1821; *Buhari-Müslim, age.*, No: 925; Ali Nasıf, *Tac, Nikah*, 2/324; Buhari, *Nikah*, 100-101; Daremi, *Nikah*, 27; Müslim, *Reda*, No: 1460-61; İmam Malik, *Muvatta, Reda*, 2/529-30; Ebu Davud, *Nikah*, No: 2122-2124; Ahmet bin Hanbel, *Müsned*, 2/178; Tirmizi, *Nikah*, 41, No: 1139; İbni Mace, *Nikah*, 26.

33 *Tecrid-i Sarih*, No: 1800 ve *Buhari-Müslim Hadisleri, age.*, No: 890.

34 *Tecrid-i Sarih*, Diyanet Terc., No: 1329-1130, ayrıca 9/404'te de geçiyor; *Buhari-Müslim Hadisleri, age.*, No: 1582; Buhari, *Hibe*, 7-8, *Fedail-i Sahabe*, 30; *Edeb*, 111; *İstizan*, 16-19; *Müslim, Fedail-i Sahabe*, No: 2441-47; Ebu Davud, *Edeb*, 166, No: 5232; Tirmizi, *Menakıb*, No: 3881; Nesai, *İşret-i Nisa*, 7/69, No: 3954; İbni Mace, *Edeb*, No: 3696.

hanımları. Muhammed'in kızı olan Fatma'yı kendisine gönderince, o Fatma'ya, "Kızım, babanın sevdiğini sen de sevmez misin?" yanıtını veriyor ve böylece taraf tuttuğunu açıkça itiraf ediyor.

İleride bahsedeceğimiz gibi, Sevde adındaki hanımı biraz yaşlı olduğu için onu boşanmayla tehdit ediyor. Peki, "Hanımları arasında farklı davranan bir insan Allah'ın huzuruna felçli olarak gelir"[35] diyen Muhammed'in, konuya ilişkin sözleriyle pratiği arasındaki bu çelişki nasıl izah edilebilir?

Muhammed'in, hanımlarına çektirdiği eziyetin bariz bir ispatı, hanımları hakkında inen Ahzâb Suresi'nin 28-34. ayetler ile Tahrim Suresi'nin ilk beş ayetinde net olarak vardır.[36]

Şu tespit de gözden kaçmamalıdır ki, *Kur'an*'a göre nikâhları helal veya haram olan kadınların listesi, olduğu gibi *Tevrat*'ta da vardır. (Örneğin, *Tevrat*, Levililer bölümü, 18/18.)

Kur'an'daki bu bilgiler bir araya getirildiğinde, ibrenin, erkeğin birden fazla kadın alma yönünde olduğu açıkça ortaya çıkar. Ayrıca, –ileride de görüleceği gibi– mademki Muhammed ve dört halifeyle onun kurmayları birçok kadınla aynı anda yaşamlarını sürdürmüşlerdir, o halde niye onlarla Müslümanlar arasında kadın alma konusunda ayrıcalık olsun ki! Başka bir ifadeyle, mademki Muhammed'in yaptığı her şey Müslümanlar için de sünnettir ve mademki bu konuda özel bir yasak da yoktur; o halde neden mesnetsiz olarak buna sınırlama getirilsin ki!

Aynı keyif ve sefayı eski peygamberlerin de sürdürdüklerini görüyoruz. Mesela, Davud Peygamber yüz tanesi hür, üç yüzü de cariye olmak üzere aynı anda toplam dört yüz kadınla yaşamını sürdürmüş. Keza onun oğlu Süleyman da üç yüzü hür, yedi yüzü de ca-

35 *Tecrid-i Sarih*, No: 1800- 11/286; Ebu Davud, *Nikah*, No: 2133; Tirmizi, *Nikah*, No: 1141; Nesai, *İşreti Nisâ*, No: 3941 ve *İşreti Nisâ*, s.26; İbni Mace, *Nikah*, No: 1969; Ahmet bin Hanbel, *Müsned*, 2/295 ve 471; Hakim, *Müstedrek*, 2/186; Daremi, 2/143; Beyhaki, *Sünen*, 7/297.

36 Bu ayetlerle ilgili detaylı bilgi *Kur'an'ın Kökeni* adlı eserimde verilmiştir.

riye olmak üzere aynı anda toplam bin kadınla yaşamıştır.[37] Bunlar. sahih (sağlam) olan İslami kaynaklarda anlatılmaktadır. Zaten *Kur'an*'da Rad Suresi, 38; Ahzâb, 38: Nisâ, 54 ve Sad Suresi 21-25 ayetlerinde bunlara işaretler vardır. Bu ayetlerin açıklamalarında bütün müfessirler (*Kur'an*'ı açıklayanlar) az önceki sayıları yazmışlardır. Ayrıca, Süleyman'ın sadece bir gecede kullandığı yüz kadın hikâyesi sağlam kaynaklarda geçiyor. Bir de, bunlar yetmiyormuş gibi onların gayri meşru yollara başvurdukları da hem *Tevrat*'ta hem de İslam tarihinde anlatılmıştır. Tıpkı Muhammed'in Zeynep'e: Davud'un da Hitti Uriya'nın hanımı "el- Yesiye"ye el koyması gibi. Davud'un bu efsanesi aynı zamanda *Tevrat*'ta da geçiyor. (Örneğin, *Tevrat*, 2. Samuel, 11/2-27.)[38]

Bir de zaman zaman İslami kesimin şöyle bir savunma yaptığını görüyoruz: "Bir erkeğin birden fazla kadın alması ancak zorunlu hallerde olabilir vb. Örneğin, savaş için asker lazımdır, diyelim ki erkeklerin sayısı da kadınlardan çok azdır; o zaman birden fazla kadınla evlenmek hem nüfus artışını sağlar, hem de hiç olmazsa en azından bayanlar erkeksiz kalmaz..." şeklinde bir savunma... Görünürde -kendilerince- mantıklı gibi gelen bu gerekçenin, gerçekle hiç ilgisi yoktur. Çünkü böyle bir şey, ne teorik olarak *Kur'an* ve hadislerde mevcuttur, ne de Muhammed ve kurmaylarının pratiklerinde ihtiyaçtan kaynaklanan böyle bir örnek vardır. Diyelim ki bu iş mazeret için vardır. Peki, şayet bir toplumda kadınların sayısı az kalıp da, erkekler fazla ise veya kadın çocuk isteyip de erkek de bunu tıbben veremiyorsa, acaba bu kadın da mazeret için erkek gibi birden fazla kocayla evlenebilir mi? Evlenemez. Çünkü bunun delili (gerekçesi) *Kur'an* ve hadislerde yoktur.

Erkek nüfusunun kadın nüfusuna nazaran fazla kalabilmesi bir varsayım değildir. Çünkü değişen dünya şartlarında günün birinde

37 Buhari, *Nikah*, 119; *Cihad*, 23; *Eyman*, 3; *Enbiyâ*, 40; *Tevhid*, 31: *Kefaret*, 9; Müslim, *Eyman*, No: 1654: *Buhari-Müslim Hadisleri*, *age.*, No: 1072-73.

38 Bütün bu olaylar, *Kur'an'ın Kökeni* adlı yapıtımda kaynaklarıyla birlikte teferruatlı bir şekilde yazılmıştır. Bu nedenle, biz burada buna fazla yer ayırmadık.

iki cins arasındaki sayısal değişiklik kadınların azalması yönünde gerçekleşebilir. Bu durumda. bir kadın birden fazla erkekle evlenebilir fetvası ne *Kur'an*'da. ne de hadislerde yoktur. Ancak içtihat denilen mekanizmaya başvurulur. Yani. bu konuda iş yine mollalara düşer. Şunu hemen hatırlatalım ki. "kadın da erkek gibi birkaç eşle evlensin" gibi bir niyetimiz yoktur. Biz bu olayı, eşitsizliğin bir parçası olarak ele almak babından işliyoruz; yoksa –zorunlu istisnalar hariç– hem erkeğin birden fazla kadın almasına, hem de kadının birden fazla erkek almasına karşıyız. Verdiğimiz örnekten yanlış anlaşılmasın diye böyle bir söyleme gerek duydum.

12) *Kur'an*'a Göre Kadın Kocasını Boşayabilir mi?

Kur'an'ın birçok yerinde, "Ey erkekler! Kadınlarınızı boşarken şöyle yapın, böyle yapın" şeklinde hep erkelere hitap vardır. Örneğin, Bakara Suresi, 230, 231, 232. 236, 237; Nisâ, 20; Ahzâb 49; Talâk, 1 vs. Ama *Kur'an*'ın hiçbir yerinde tam tersine, "Ey kadınlar! Siz kocalarınızı boşarken şöyle yapın böyle yapın" şeklinde bir cümle bulunamaz. Teoride böyle bir yetki olmadığı gibi, pratikte de buna örnek göstermek mümkün değildir. Ancak, bir iki örnek vardır ki, bazıları boşanma için kocalarını Muhammed'e şikâyet etmişler; kendisi onları dinlemiş ve sonuçta kendilerini haklı bulunca boşanmalarına karar vermiştir. Bu istisnai bir durum olmakla birlikte burada boşanmaya karar veren kadın değil; Muhammed'dir (yönetimdir). Ancak erkek, kayıtsız şartsız hanımını boşayabildiği halde, kadına böyle bir sınırsız yetki yoktur; o ancak derdini anlatarak şikâyet yoluyla boşanma talebinde bulunabilir. Bu durumda eğer haklı çıkarsa o zaman onun boşanmasına karar verilebilir. Yani, kendi özgür iradesiyle kocasını boşayamaz.

Ayrıca. *Kur'an*'da şöyle bir olay daha vardır:

> "Şayet siz bir kadını bırakıp onun yerine başka bir eş almak isterseniz, onlardan birine yüklerle mehir* ücretini -daha önce- vermişseniz bile, hiçbir şeyi geri almayın..." (Nisâ Suresi. ayet 20).

Bu ayette net olarak parası olan erkeğe boşanma için yeşil ışık yakıyor. Çünkü bu durumda zengin olan bir kişi paraya bastı mı kadını hem boşayabilir. hem de onun yerine başkasını getirebilir. Bundan daha açık bir fetva olamaz. *Kur'an*'da, erkeğin boşanma konusundaki sınırsız yetkisini kısıtlayan herhangi bir ayete rastlamak mümkün değildir. Boşanma yetkisinin erkeğe ait olduğu konusu ittifakla kabul gördüğü için bu bölüme burada son verip başka bir konuya geçiyoruz.

13) İnanan Erkek ve Kadınlar Birbirlerinin Yardımcılarıdır

Kur'an'da Tevbe Suresi'nin 71. ayetinde özetle şöyle deniliyor:

> "İnanan erkek ve kadınlar birbirlerinin dost ve yardımcılarıdır. İyiliği emreder, kötülükten de alıkoyarlar (sakındırırlar)..."

Bazı İslami yazarlar, bu ayete dayanarak *Kur'an*'ın, kadına erkekle eşit bir şekilde –neredeyse– tüm hakları verdiğini öne sürüyorlar. Şu yorum yapılıyor: "Bu ayete göre, mademki kadın da iyilik ve kötülükten anlıyor, o halde o da tam bir varlıktır; dolayısıyla, onun eksik herhangi bir yanı olmadığı gibi aynı zamanda erkekle her alanda eşit haklara sahiptir."

Bir kere böyle bir yorum bu ayetten çıkmaz. Ama, farz edelim ki bu yorum doğrudur. Peki, ya verasette kadına verilen payın erke-

* Mehir: Nikâh bedeli. (Y.N.)

ğinkinin 1/2 oranında olması, daha önce izah edildiği gibi kadının yönetici olamayışı, kadına boşanma yetkisinin verilmeyişi, erkeğin gerekirse kadını dövebilir meselesi ve daha birçok ayrıcalığı nasıl izah ederler? Yani, bu kadar farklar ortada varken, birilerinin kalkıp da zoraki bir şekilde kadının bütün haklarını bir ayet veya hadise sığdırarak bu işin içinden çıkılacağını sanması, herhalde kimseye inandırıcı gelmez. Bu gibi ayetlerde kadın lehine bir şey vardır demek doğru değildir. Kaldı ki, bu ayetler durup dururken de inmemiştir. Bunların sebep-sonuç ilişkisini şu örnekle izah etmekte yarar vardır: Başta Muhammed'in hanımlarından Ümmü Seleme olmak üzere, Medine'nin bazı açıkgöz kadınları Muhammed'den, "Neden annemiz Havva, babamız da Âdem olduğu halde biz kadınlar *Kur'an*'da bulunmuyor, savaşa katılmıyor ve verasette erkeğe verilen payın yarısı kadar alıyoruz?.." şeklinde sorular yöneltiyorlar. Kadınların bu itirazları sonucu ancak Muhammed'e bu tür uzlaşma (gönül alma) ayetleri inmeye başlıyor! Zaten bunların sayısı da pek o kadar fazla değildir. Lehte gibi görünen bu tür ayetlerin en önemlilerinin anlamlarını vereyim:

1) "Ben, erkek olsun kadın olsun–ki hep birbirinizdensiniz– içinizden çalışan hiçbir kimsenin yaptığını boşa çıkarmayacağım..." (Âl-i İmrân Suresi, ayet 195.) Burada fazla bir hak verildiği iddia edilemez. Sadece, kadın çalışırsa onun da hakkını vereceğim diyor. Hal böyle olunca, kalkıp da bunu genele teşmil etmek doğru olmaz.

2) Özetle, "Erkeklerin de kazandıklarından nasipleri vardır, kadınların da kazandıklarından nasipleri vardır" (Nisâ Suresi, ayet 32). Bu ayet de az önceki gibi farklı bir şey içermiyor; sadece çalışan kadına hakkının verileceğini yazıyor. Bu ise gayet normal bir şeydir. Elbette ki bu gibi ayetlerle bütün dünyayı kadınlara vermiş değildir.

3) Ahzâb Suresi 35. ayette özetle, "Müslüman erkekler ve Müslüman kadınlar, mümin erkekler ve mümin kadınlar, itaat eden erkekler ve itaat eden kadınlar, doğru olan erkekler ve doğru olan kadınlar... için Allah büyük bir mükâfat hazırlamıştır" şeklinde bir bilgi vardır.

Biz bu bilgiden, "kadın da yönetici olabiliyor" gibi önemli hükümleri elbette ki çıkaramayız. Burada –hukukla ilgisi olmayan– ancak Allah'a karşı yapılması gereken ibadetlerde kadın görevini yerine getirirse, o zaman ona da mükâfat verilecektir diyor. Bundan da, az önceki ayetlerde olduğu gibi kadının erkekle her konuda eşit olması anlamını çıkarmak (bunu algılamak) herhalde kimsenin aklından geçmez. Tekrar ediyorum: bu gibi ayetler bazı açıkgöz kadınların soru sormaları üzerine Medine döneminin son yıllarında indikleri bir gerçektir. Bunu biz söylemiyoruz; İslami kaynaklarda bu bilgiler zaten vardır.[39]

14) Muhammed'e Göre Kadına Beddua Ediliyor

Muhammed bir hadisinde,

> "Sakın ha kadın kocasına karşı gelmesin! Çünkü, kocasına karşı geldiği zaman (eziyet ettiği zaman), o kocanın müstakbel eşleri olan cennetteki hurileri, o bayan için 'Allah senin belanı versin, senin yanında geçici olan o müstakbel eşimize niçin eziyet ediyorsun?' şeklinde bedduada bulunurlar."

Madem *Kur'an*'da iki cins arasında eşitlik iddia ediliyor, o zaman bu bedduanın tam tersine neden erkeğe de, "sakın ha, kadına eziyet etme! Çünkü o kadın senin yanında emanettir; o kadının cennetteki müstakbel erkek hurileri senin için lanet yağdırırlar, etme, eyleme!" şeklinde bir ters ifade bulunmaz. Biz, neden erkek için de hadislerde böyle bir ifade bulunmuyor fikrini savunmuyoruz; biz burada eşitsizlikleri tespit etmeye çalışıyoruz. Az önceki söze benzer şu hadis de çok ilginçtir:

39 Fahrettin er-Razi, *Tefsiri Kebir*, Âl-i İmrân Suresi, ayet 195; Tirmizi, *Nisâ Tefsiri*, No: 3032; İ. Canan, *Kütüb-i Sitte Terc.*, 3/395; *İbni Kesir Tefsiri*, Nisâ, ayet 32; Vahidi, *Esbabı Nüzul*, Âl-i İmrân 195, Ahzâb 35; Ali Nasıf, *Tac*, 4/490-93 ve 208; *Mücahit Tefsiri*, Âl-i İmrân 195, Nisâ 32 ve Ahzâb 35. ayetler.

"Şayet bir erkek hanımını yatağına davet eder de hanım gitmemezlik ederse ve böylece o erkek dargın bir biçimde yatağına girerse, o zaman melekler o kadına sabaha kadar lanet yağdırırlar."[40]

Bu olayda da tam tersine bir ifade bulunamaz. Yani, "Kadın da şayet kocasını yatağa davet eder de kocası 'hayır' derse, melekler onu da sabaha kadar lanetler" şeklinde bir ifade yoktur.

Bir kadının Nafile Oruç'u tutması bile kocasının iznine bağlıdır. Gaye, erkeğin canı sevişmek istediği zaman kadının buna her an için hazır olmasıdır. Çünkü dinen oruçluyken cinsi ilişkide bulunmak yasaktır. Ama tam tersine, erkeğin Nafile Oruç'u tutması kadının iznine bağlıdır şeklinde bir ifade yoktur. Dikkat edilirse, oruç, dinen en makbul bir ibadet olduğu halde, erkeğin çıkarı söz konusu olduğunda, buna yasak konmaktadır.[41]

Muhammed bir başka sözünde şöyle diyor: "Bir kadın, eğer onun kocası kendisinden razı olacak bir durumda ölürse, o kadın cennetliktir." Yani bir bakıma, cennet kocaların ayakları altındadır diyor. Burada da tam tersine, "Eğer bir hanım kocasından razı olacak şekilde ölürse, o erkek cennetliktir" demiyor. Başka bir ifadeyle, "Cennet hanımların ayakları altındadır" demiyor. Cennet, annelerin ayakları altındadır hadisi vardır; ama bu söz, eşlerle ilgili değildir. Bu söz, anne çocuk yetiştirdiği için, onun bu eziyetine karşı söylenmiş taltif (moral) verme anlamında bir sözdür; yoksa kadın erkek ilişkisi bağlamında değerlendirmek yanlıştır.[42]

40 Diyanet Tercemesi, *Tecrid-i Sarih*, No: 1337; *Buhari-Müslim Hadisleri, age.*, No: 912; Buhari, *Nikâh*, 85: *Bed'ü'l Halk*, 7; Ebu Davud, *Nikâh*, No: 2114; Müslim, *Nikâh*, No: 1436; İ. Canan, *age.*, 10/67; İbni Mace, *Nikâh*, No: 1853.

41 Diyanet Tercemesi, *Tecrid-i Sarih*, No: 1818; *Buhari-Müslim Hadisleri, age.*, No: 604; Buhari, *Nikah*, 84; Müslim, *Zekat*, No: 1026; Ebu Davud, *Oruç*, 74, No: 2458; Tirmizi, *Oruç*, 65, No: 782; İbni Mace, *Oruç*, No: 1762.

42 İ. Canan, *age.*, 10/66; Tirmizi, *Reda*, 10, No: 1161; İbni Mace, *Nikah*, No: 1854; Hakim, *Müstedrek*, 4/137.

15) Özgürleşmede de Kadın İkinci Plandadır

Muhammed'in hanımlarından Ayşe şöyle diyor:

> "Yanımda bir cariye, bir de erkek köle vardı. Onları azat etmek istedim. Bunun üzerine Muhammed bana, 'Ayşe, sen önce erkekten başla, daha sonra bayanı azat et' dedi."[43]

Bu konuda da farklı savunmalar yapılabilir; biz bu tür yersiz savunmalara girmiyoruz. Çünkü kadın aleyhinde bu kadar ayet ve hadis varsa, bunun neresi savunulacak ki!

Konuyla ilgili şu olay çok ilginçtir: Muhammed'in hanımlarından Meymune binti Haris,

> "Bir cariyem vardı, eşim Muhammed'e danışmadan azat ettim. Daha sonra Muhammed'e haber verdiğinde o bana, 'Keşke onu azat etmeyip de dayılarından birine hibe edeydin; o zaman daha hayırlı bir iş yapmış olurdun' dedi"[44]

diye aktarıyor. Şu da önemli ki, bu olayı anlatan Meymune, hicri 7. yılında Muhammed'le evlenmişti ve o zaman Muhammed 60 yaşındaydı. Demek ki Muhammed'in konuya bakışı onun ömrünün sonuna kadar değişmemiş. Yani kendisi, yasalarını tamamladığı bir aşamada bile, kadının cariye olarak kullanılmasından vazgeçmemiştir.

Burada farklı bir şey anlatacağım: Kadınlar olmasaydı Muhammed'in dünyaya gelmesi imkânsızdı. Biz burada kadının annelik vasfını kastetmiyoruz; burada Muhammed'le ilgili özel bir olay vardır: Muhammed'in dedesi Abdülmuttalib, bir olaydan dolayı, "Eğer bu davamda muradıma erersem, andolsun ki, on çocuğumdan birini Allah rızası için keserim" diyor. Bilindiği gibi adam kesme geleneği, ta İbrahim'le oğlu İsmail döneminden beri vardı. İbrahim-İs-

43 Ebu Davud, *Talâk*, No: 2237; İbni Mace, *Itk*, 10, No: 2532; Nesai, *Talâk*, 6/161.
44 *Tecrid-i Sarih*, No: 1135; *Buhari- Müslim Hadisleri*, *age.*, No: 583; Buhari, *Hibe*, 15; *Müslim*, *Zekat*, No: 999.

mail olayı, *Kur'an*'da bile çok uzunca anlatılmaktadır (Sâffât, 102-107). Bazı insanlar bu geleneği Muhammed'den önceki dönemde de sürdürüyorlardı. Bu bilgiler tarihi kaynaklarda vardır. Abdülmuttalib muradına erince, oğullarından birini kesmesi gerekiyor. Keseceği oğlunu tespit etmek için, on çocuğu arasından kura ile birini seçiyor; kura onun oğullarından Muhammed'in babası olacak olan Abdullah'a düşüyor. Fakat Abdullah'ı çok sevdiği için kesmek istemiyor. Bu arada fetva için kime başvurmuşsa, "O çocuğu kesmen gerekiyor" yanıtını alıyor. Buna rağmen çocuğu kesmiyor ve bölgede fetva aramaya devam ediyor. Sonunda, "Secah" veya "Kutbe" adında bir rahibeyi bulup ne yapacağını ondan öğrenmek istiyor. Kadın ona şunu öneriyor: "Sen bir tarafa oğlun Abdullah'ı, diğer tarafa da 10 deve al ve şöyle bir formül uygula: Git bir hedefe ok at (şans oyunu gibi bir şey); eğer Abdullah'ın şansına isabet ederse onu kesmemek için on deve ayırt; daha sonra yine ok at ve eğer Abdullah'a düşerse on deve yine ayırt: oklar develere düşene kadar bunu tekrarla. Adam aynısı uyguluyor. Tam yüz deveye kadar Abdullah'a düşüyor, ondan sonra develere düşünce artık vazgeçiyor ve yüz deve kesip fakirlere dağıtıyor. Sonuçta bu şekilde oğlunu kurtarmış oluyor. Gerçekten o günkü inanca göre o kadın olmasaydı, Abdullah kesilecekti ve böylece Muhammed de dünyaya gelmeyecekti. İşte anne olan kadının Muhammed'e olan bir başka özel yararı ve buna karşı Muhammed'in kadına vermiş olduğu değer![45]

16) Muhammed, Hanımlarına Karşı Çok Kıskançtı

Kanımca, Muhammed'in kadına karşı bu kadar olumsuz davranmasının en önemli sebeplerinden biri,onun kendi hanımlarına karşı

45 Moğultay, *el-İşare*, s.48-49; Taberi Tarihi, *age.*, 4/7; Derveze, *Asri Nebi*, 1/439; Vakıdi, *Megazi*, 1/273; Asım Köksal, *İslam Tarihi*, 4/47; İbni Sad, *Tabakat*, 1/41; Süheyli, *Revdü'l Unuf*, 1/177; Askeri, *el-Evail*, 16; Suyuti, *el-Vesailü*, 84; İbni Kuteybe, *el-Maarif*, 551; İbni'l Cevzi, *Telkih*, 466.

duyduğu kıskançlıktır. Çünkü, onlar hem sayıca bir hayli fazla, hem de yaş bakımından çok genç oldukları için Muhammed onlara hep kuşkuyla bakardı. Bunun sonucu olarak da kendilerini kontrol altında tutmak için her çeşit yaptırıma başvuruyordu. Onun bu özel durumundan kaynaklanan yaptırımlar, maalesef bütün kadınları kapsayacak biçimde genele dönüşmüştür. Bunu, somut bir örnekle açmak gerekirse, bir ara Muhammed, hanımlarından Ümmü Selem ve Meymune'nin yanındayken, kör olan İbni Ümmü Mektum geliyor. Bunun üzerine Muhammed hanımlarına, "Kalkın buradan gidin ve örtünün" diyor. Kadınlarsa Muhammed'e, "Bu adam kördür, bizi görmüyor; dolayısıyla, bizim ondan saklanmamızın anlamı ne?" diye soruyorlar. Muhammed onlara, "Eğer o körse sizin gözünüz vardır" diyor ve dediğini onlara kabul ettiriyor. Bundan, net olarak, "Ben size güvenmiyorum" anlamı ortaya çıkıyor.[46]

Ama aynı Muhammed, aynı kör olan adama, başka bir kadını emanet olarak teslim bile edebiliyor. Olay şu: Muhammed, kocasından dul kalan Fadime binti Kays'ı–iddet süresi bitsin diye–adı geçen kör adama teslim ediyor ve kadına, "Sen bu kör adamın yanında elbiselerini bile çıkarabilirsin: zira kendisi görmüyor" diyor.[47]

Şurası ilginçtir ki, Muhammed o kör adamın yanındaydı. Dolayısıyla, o adam Muhammed'in yanında o hanımlara bir şey yapabilir miydi ki kendi hanımlarına, "Haydi bu kör adamın yanından gidin ve kendinizi örtün" diyebilsin? Başka kadına gelince, aynı adama teslim ediyor ve üstelik de kadının iddeti bitene kadar o adamın evinde onunla birlikte aylarca yaşamasına müsaade ediyor; hatta geceleyin bile onun evinde kalıyor. Peki, mademki Muhammed o

46 Ebu Davud, *Libas*, No: 4112; Tirmizi, *Edeb*, No: 2778; Beyhakı, *Sünen*, 7/81; Ali Nasıf, *Tac*, 5/243; Hindi, *Kenzü'l Ummal*, No: 13066; Ahmet bin Hanbel, *Müsned*, 6/296; M. Sait Mübeyyed, *Mevsuatu Hayati' Sahabiyat*, s.716.

47 Müslim, *Talâk*, No: 1480/36-50; Ebu Davud, *Talâk*, No: 2284-87; Tirmizi, *Nikah*, No: 1135; *Buhari-Müslim Hadisleri*, *age.*, No: 946 hadisin şerhinde; Nesai, *Nikah*, 6/74, No: 3244-45; *Talâk*, 6/207, No: 3405-3546; Beyhakı, *Sünen*, 7/471-73; İmam Müzi, *Tuhfetü'l Eşraf*, No: 18034; Ahmet bin Hanbel, *Müsned*, 6/414; İmam Malik, *Muvatta*, 2/580; İ. Canan, *age.*, 12/50.

kör adamdan o kadar korkuyordu, neden bu dul kadını ona teslim etti? Bu durumda, adamın o bayana bir kötülük yapmayacağını Muhammed nasıl garanti edebilir! Kendi hanımları için endişe duyan bir Muhammed, başkası için nasıl garanti verebilir?

Şunu tekrar ediyoruz, Muhammed'in hanımlarına karşı olan kuşkusu, onu bütün kadınlar hakkında adil olmayan kararlar almaya, yaptırımlar ortaya koymaya sevk etmiştir. Bu da çok önemli bir olumsuz etkendir.

Burada şu örneği de vermek istiyorum: Muhammed, bir gün eşi Ayşe'nin yanında bir erkek görmüş ve bundan canı sıkılmış; bunu fark eden Ayşe ona, "Yanımdaki adam benim sütkardeşimdir" demiş. Muhammed ise buna karşılık şu yanıtı vermiş: "Sütkardeşliği, eğer bir çocuk küçük yaşta aç iken süt içmişse, o zaman geçerlidir."[48] Daha doğrusu Ayşe'nin öne sürdüğü iddiayı kabul etmemiş ve o adamın Ayşe'nin yanında oturmasından rahatsız olduğunu bu şekilde sezdirmeye çalışmış. Bu olay da Muhammed'in kadınlarına karşı olan kıskançlığı bağlamında değerlendirilebilir.

17) Muhammed'e Göre Kadın Uğursuzdur

Evet, Muhammed'in kadınlarla ilgili olumsuzluklarını sunmaya devam ediyoruz. O, bir başka ifadesinde şöyle diyor: "Evde, kadında ve atta uğursuzluk vardır veya uğursuzluk olsaydı at, ev ve kadında olurdu." Az önceki ifade biçimlerinden hangisi kullanılırsa kullanılsın –fark etmez– hakaret içerikli bir ifadedir. Bazı yazarların bu hadisi dayanaksız bir şekilde döndürdüklerini görüyoruz. Fakat kayda değer yorumlar olmadıkları için onlarla ilgili zaman kaybetmiyoruz. Kaldı ki, kadınla ilgili şimdiye kadar anlatılanlarla

48 *Tecrid-i Sarih*, No: 1799; *Buhari-Müslim, age.*, No:921; Buhari, *Nikah*, 21; Müslim, *Reda*, No:1455; Ebu Davud, *Nikah*, 9, No:2058; Nesai, *Nikah*, 5-6/102; İbni Mace, *Nikah*, No:1945.

bundan sonra anlatılacak olanlar birlikte değerlendirildiğinde, savunma amaçlı yapılan bu tür yorumların yersiz (yetersiz) oldukları kendiliğinden ortaya çıkar.[49]

18) Ayşe'den, İlginç Saptama

Ayşe anlatıyor:

> "Muhammed'in gece kalma sırası bendeyken, bir ara gecenin geç saatlerinde kalkıp giyindi ve dışarı çıktı. Ben onun bu davranışını görünce, acaba başka birine mi gidiyor düşüncesiyle kalkıp onun peşinden gittim. Sonuçta başka yere gitmedi; doğruca mezarlığa gidip ölülere dua etmeye başladı. Daha sonra kalkıp eve gelmeye başlayınca, ben alelacele oradan ayrılıp eve geldim. Kendisi eve gelince –ki Ayşe'nin onu takip ettiğini görmüş– bana, 'Ayşe, sen çıkmamla kıskandın mı?' dedi. Ben de, 'Evet' dedim. Kendisi bu sefer bana, 'Ayşe, sanayine şeytanın gelmiş ha!' dedi. Ben devamla, 'Benim de şeytanım var mı?' diye sordum. Kendisi, 'Evet' deyince; yine, 'Peki, ya senin şeytanın var mı?' diye sordum. Muhammed, 'Evet, benim de şeytanım vardı; ama ben ona dua edince kendisi Müslüman oldu' dedi."

Çok uzunca olan bu hadisten net olarak şu sonuç ortaya çıkıyor: Ayşe'nin de tahmin ettiği gibi kendisi aslında başka hanımlara gitmek istemiş; ama Ayşe'nin bunu fark ettiğini anlayınca, zorunlu olarak yolunu değiştirip o gece yarısında lüzumsuz bir şekilde doğruca mezarlık yolunu takip etmeye başlamış. Bunun başka yorumu olamaz. Çünkü maksadı dua olsaydı, o gece evde de dua edebilirdi.

49 *Tecrid-i Sarih*, No: 1211; Buhari, *Nikah*, 17; *Tıp*, 43; *Cihad*, 47; Müslim, *Selam*, No: 2225-27; Ebu Davud, *Tıp*, No: 3922; Tirmizi, *Edep*, No: 2824; Nesai, *Hayl*, 5, No: 3566-68; İbni Mace, *Nikah*, No: 1995; Ahmed bin Hanbel, *age.*, 2/8-36-115-126; A. Razzak, *Musannaf*, No: 19527.

Hele gece yarısı evden çıkmanın ne anlamı olabilir ki! Zaten Muhammed'in Ayşe'ye, "Senin şeytanın yine geldi" demesi, onun, aslında Ayşe'nin kendisini takip etmesinden çok rahatsız olduğunun işaretidir. Muhammed'in, bu olaydan dolayı çok rahatsız olduğunun bir diğer kanıtı da, kendisinin Ayşe'ye karşı bilinçsiz bir biçimde, "Dua ettim, şeytanım Müslüman oldu" tarzında kullandığı ifadedir. Bu, onun çok sinirli olduğunun kanıtıdır; yoksa bunun gerçekle ne ilgisi vardır![50]

Ayşe, Muhammed'in en genç hanımı olduğu halde, yine gece hayatıyla ilgili Muhammed'e olumlu bakmıyordu. Örneğin, bir gün Muhammed'e, "Eğer ben ölürsem, sen, akşam olmadan aynı gün hemen başkasıyla yatarsın"[51] diyor. Ayşe durup dururken bu sözü ona karşı tesadüfen kullanmış değildir. Ayşe, Muhammed'in gece hayatıyla ilgili yapısını çok iyi bildiği için bu sözü kullanmıştır; yoksa, başka yorumlamanın bir mantığı olamaz.

Ayrıca, Ayşe'nin Muhammed'e—başka bir zamanda—çok sert bir şekilde, "Senin Rabbin hep senin zevkin için ayet gönderiyor" ifadesini dile getirmesi, bilinen çok meşhur bir sözdür.[52]

Yine Ayşe'den çok çarpıcı bir örnek:

> "Yemen'den 'Sevde' adında çok güzel bir bayan, benimle Hafsa'nın yanına gelmişti; kadın hem güzeldi, hem de onun üzerinde çok güzel elbise vardı. O arada biz, Muhammed'in eve geldiğini görünce, çok güzel olan o misafir kadını, örümcekli, tozlu bir yere (bir köhne deposuna) gönderdik ki, eşimiz onu çirkin, tozlu olarak görsün de onunla ilgili kalbine bir şey gelmesin (Muhammed'in ona bir şeyler yapmasından endişe duymuşlar) diye onu o şekilde saklamaya çalıştık."

50 Müslim, *Cenaiz*, No: 974/103 ve *Sıfat-ı Münafıkın*, No: 2815; İ. Canan, *age.*, 12/291 No: 4309; İmam Müzi, *Tuhfetü'l Eşraf*, No: 15793; İmam Ahmet bin Hanbel, *age.*, 6/221; Nesai, *İşreti Nisa*, s.38-39 ve *Süneni Nesai*, İşreti Nisa bölümü, 4. Bab, 7/ 72; *Cenaiz*, No: 2037.

51 Buhari, *Ahkam*, 51, 93; *Marza*, 16; Taberi Tarihi, *age.*, 5/877; İ. Canan, *age.*, 6/479, No: 1740.

52 *Tecrid-i Sarih*, No: 1721 ile diğer hadis kaynakları. Bu hadis üzerinde başka yerde fazla durduğumuz için burada kısa kesiyoruz.

Bu hilgiler, çok uzunca hir hadisin özetidir. Sonuç olarak. her iki kadın bu şekilde o yabancı hanımı kurtarmayı başarıyorlar. Hanımları tarafından saklanan Yemenli kadının olayından şu sonuç ortaya çıkıyor: Demek ki yabancı hir bayan, –belki Muhammed kendisine bir şey yapar diye– Muhammed'in tek başına bulunduğu bir ortama kolay kolay girememiş![53]

19) Muhammed'e Göre Kadın Şeytandır

Cabir anlatıyor:

"Muhammed bir gün çarşıda gezerken hoşuna giden bir bayan görüp kendisinden çok etkilenmiş ve dönüp evine gelmiş. Evde deriden bir şeyler yapmaya uğraşan hanımı Zeynep binti Cahş'ı işinden alıp kendisiyle cinsi münasebette bulunmuş. Bu olay üzerine 'Kadının gelişi de, gidişi de şeytan biçimindedir' demiş."[54]

20) Muhammed Gece Hayatında Mucize Sahibiydi

Muhammed'e on yıl hizmetçilik yapan Enes bin Malik anlatıyor:

"Muhammed bir saatte on bir hanımıyla sevişirdi. Hatta biz kendi aramızda 'Otuz hanımı da tatmin edebilir güce sahiptir' diyorduk."

Bazı kaynaklarda "kırk hanımı da tatmin edebilir güce sahipti" şeklinde farklı bir ifade vardır. Hatta bazı rivayetlerde Muham-

53 Heysemi, *Mecmeu'z-Zevaid*, Maarif matbaası, Beyrut, 1986, Sekiz cilt, 4/319; Kandehlevi, *Hayat-i Sahabe*, 3/326. Ahmet Meylani Terc., 1980, İst. İslami Neşriyat, c.4.

54 EbuDavud, *Nikah*, No: 2151 : Tirmizi, *Reda*, No: 1158; Müslim, *Nikah*, No: 1403; İbni Mace, *Nikah*, No: 1985; Taberani, *Mucemi Kebir*, 24/50, No:132; Hindi, *Kenz*, No: 13051; Seyyid Sabık, *Fıkh-i Sünne*, *Nikah*, 2/138, Müslim, Ebu Davud ve Tirmizi'den naklen.

med'in, "Ben gece hayatı konusunda zayıftım: Cebrail gelip bana bir şey yedirdi; o yüzden bu konuda güçlendim" şeklinde ifadesi vardır. Muhammed'in bütün evliliklerinde mutlaka siyasi, sosyal, iktisadi, ekonomik... bir hikmet vardır diyenlerden şunu sormak lazım: Acaba Muhammed'in, "Ben gece hayatında da şampiyonum" sözünde ne hikmet vardır?[55]

21) Muhammed, Kadına Sabır Öneriyor

Muhammed, kadın alma konusunda erkek için kesenin ağzını sonuna kadar açmışken, kadın için zorunlu durumlarda bile sabır önerisinde bulunmuştur. Şöyle ki, eğer bir kadının kocası savaş meydanında bile kaybolsa ve ondan hiçbir haber alınmıyorsa, bu durumda kadın en az bir yıl beklemeli. Fakat, hayatta olup da onun yeri -esir alınmış veya hapse mi atılmış diye- biliniyorsa, o zaman bir yıl şartı yoktur, kadın onun tahliyesini beklemelidir diyor. Halbuki bir kişinin savaş meydanında kaybolması, büyük ihtimalle öldürüldüğüne işarettir. İşte Muhammed'e göre, böyle bir durumda bile kadının beklemesi gerekiyor.

Biz, kadın beklemesin demiyoruz; itirazımız, iki cins arasındaki farklı yaklaşıma yöneliktir; yoksa sevgi temeline dayalı bir evlilikte eşler birbirlerini beklerlerse, elbette ki buna kimsenin itirazı yok-

55 *Tecrid-i Sarih*, Diyanet Terc., No: 192 ve Buhari, *Gusül*, 12 (bir saatte 9 kadınla yatardı. Ama otuz kadın gücüne sahipti diye yazıyor); aynı hadis Nesai, *Nikah*, 6/53 ve İ. Canan, *age.*, 16/69'da da geçiyor; *Buhari-Müslim Hadisleri*, *age.*, No: 179 (bir saatte dokuz kadınla yattı); Beyhakı, *Süneni Kübra*, 7/54 (bir saatte 30-40 arası kadınla sevişebilirdi.); Belazuri, *Ensabü'l Eşraf*, 2/102 (bir saatte 40 kadınla sevişebilir güce sahipti); İbni Sad, 8/343 (bir saatte 40 hanımla sevişebilirdi); Ahmet Zeyni Dahlan, *Sireti Nebi*, 2/251 (bir saatte 11 kadınla yattı; fakat 30-40 kadınla sevişme gücüne sahipti) aynı ifadeyi hem Kadı bin İyad, *eş'Şifa*, 1/85'te, hem Hindi, *age.*, 8/259'da, hem de Zübeyir bin Bekkar, *el-Müntehab...*, s.62'de şu şekilde aktarıyorlar: "Cebrail gelip bana yiyecek bir şey verdi, ben de onu yedim; böylece ben gece işinde de öne geçtim." (Kurtubi, Nisâ Suresi, ayet 54 tefsirinde, A. Razzak da, *Musannaf*, 7/506'da bunları söylüyor.)

tur. Burada demek istediğimiz. İslamda bir erkek. istediği zaman –kadını hayatta da olsa– başka bir kadınla evlenebiliyor; bu kapı ona her an için ardına kadar açıktır, buna hiçbir engel yoktur. Ama kadın, mazeret anında bile bu konuda özgür değildir. Eleştirimiz, Muhammed'in iki cins arasındaki farklı yaklaşımına yöneliktir.[56]

22) Muhammed, Zamanındaki Kadınları Şanslı Buluyor

Muhammed bir sözünde şöyle diyor:

> "Kıyametin alametlerinden biri de erkeklerin azalmasıdır. Hatta öyle bir gün gelecek ki, bir erkek 50 bayana bakacak (onlardan sorumlu olacak)."[57]

Artık onun kastı savaşlardaki erkek zayiatı mı, yoksa başka bir şey mi, hadis metninde belli değildir. Ancak bu olay, Muhammed'in kadına bakışı çerçevesinde (genel yaklaşımının bütünü) içinde ele alınırsa; hanımlar kocalarını fazla sevsinler, emirlerini yerine getirsinler diye bunu bir taktik olarak söylemiştir diyebiliriz. Çünkü gelişen dünya olayları karşısında erkeğin mi, yoksa kadının mı "kelaynak" gibi neslinin tükeneceğini kimse kestiremez. O bakımdan, Muhammed'in bunu, kadını itaatkâr kılmak istemesinden başka bir niyetle söylediğine ihtimal vermiyorum.

23) Muhammed Evlilikte Kızları Tavsiye Ederdi

Muhammed, bir savaş dönüşü evli olan bir arkadaşından, "Sen kızla mı evlendin, yoksa dulla mı?" diye soruyor. Adam, dulla ev-

56 Buhari, *Talâk*, 22. Bab.
57 *Tecrid-i Sarih*, No: 72; *Buhari-Müslim, age.*, No: 593; Buhari, *Nikah*, 110, *Zekat*, 9; Müslim, *Zekat*, 18, No: 1012.

lendiğini söyleyince Muhammed. "Keşke kızla evlenseydin daha iyi olurdu" karşılığını veriyor. Biz bu hadisi yorumsuz olarak bırakıp başka bir konuya geçiyoruz.[58]

24) Kız Çocukların Diri Olarak Gömülmesi Hikâyesi

Kur'an, Muhammed zamanında kız çocukların diri olarak mezara gömüldüğünü yazıyor. Hassas bir konu olması nedeniyle üzerinde biraz fazla durmak istiyorum. Çünkü işin içinde bir tarafın (Muhammed'den önceki dönemde yaşayanların) kız çocuklara karşı vahşice davrandıkları iddiası; diğer tarafınsa (*Kur'an*'ın) çok hümanist bir yaklaşım içinde olduğu, kız çocukları bu mezalimden kurtaıdığı söz konusu. O nedenle, doğru olanı ortaya koymaya çalışalım.

Kız çocukların o zaman diri olarak mezara gömüldükleri (öldürüldükleri), *Kur'an*'ın birkaç yerinde işlendiği doğrudur. Örneğin, Tekvîr Suresi, 8. ayette bu mesele şöyle dile getirilmiştir:

> "Diri diri toprağa gömülen kızlara, 'Suçunuz neydi, hangi günah nedeniyle öldürüldünüz?' diye sorulduğunda... "

şeklinde kıyamet gününde onların çiğnenen bu hukukundan sorumluların sorguya çekileceği belirtilmek isteniyor. Fakat burada, onların niçin böyle bir muameleye tabi tutuldukları konusuna herhangi bir açıklık getirmiyor; sadece Muhammed zamanında böyle bir şeyin olduğunu yazıyor.

Nahl Suresi'nin 58 ve 59. ayetlerinde özetle şöyle deniliyor:

> "Onlardan biri kız çocukla (doğum anında) müjdelendiği zaman öfkelenir ve yüzü kapkara kesilirdi. Bu müjdeye karşı –kız çocuğun sahibi– kendini gizlerdi ve o kız çocuğu için yanında bırakmakla mezara gömmek arasında düşünür dururdu."

58 *Tecrid-i Sarih*, No: 976; *Buhari-Müslim Hadisleri, age.*, No: 932; Buhari, *Buyu*, 34; Müslim, *Reda*, No: 1466.

Ayrıca, En'âm 151 ile İsrâ 31. ayetlerinde

> "Kız çocuğun ismini söylemeden mutlak olarak çocuklarınızı öldürmeyin. Zira, hem sizin, hem de onların rızıklarını ben veririm"

diyor. Burada kız çocuktan söz etmiyor; tam tersine erkeklere ait olan "Hüm" zamirini kullanıyor. Dolayısıyla, değil ki kız çocuklar; erkek çocukların da öldürüldüklerini söylüyor. Ayrıca bunların niçin öldürüldükleri konusunda gerekçe olarak açlığı gösteriyor.

Biz bu tür olayların niçin meydana geldiğine ilişkin, bunların sebep-sonuç ilişkileri üzerinde biraz durmak istiyoruz. Bir kere her şeyin bir istisnası vardır, bunu kabul etmek gerekir. Yani, o zaman böyle bir şeyin olması muhtemeldir. Bunu şöyle bir örnekle açıklamak istiyorum: Bu bölümü yazarken Tv. akşam haberlerinde, "Adana'da, hanımının doğurduğu çocuğun kız olduğunu öğrenen bir kocanın kalkıp o kızını öldürdüğünü" izledik (Şubat 99). Peki buna bakarak, Türkiye'de herkes kendi kız çocuklarını öldürüyor sonucunu çıkarmak doğru olur mu? Yine dünyanın birçok yerinde kendi kızıyla cinsi münasebette bulunan insanları bile tv. haberlerinde ve basında izliyoruz. Bunlar gerçekten olan şeylerdir. Keza eşini veya herhangi bir akrabasını fuhuşta kullandıran insanların sayısı bir hayli fazla... Bütün bunlara bakarak "Aman ha, bütün dünya bu ahlaksızlıkları yapıyor" demek doğru olabilir mi? İşte *Kur'an*'ın öne sürdüğü sav da tıpkı buna benzer; onu genele getirmek doğru değildir; olsa olsa ferdi düzeyde meydana gelmiş hadiselerdir.

Bir kere bu istisna meselesini göz ardı etmemek gerekir. Olayın bir diğer nedeni de, o günkü şartlarda erkeğe daha fazla ihtiyaç olmasından kaynaklanıyor. Çünkü erkek, kadına oranla daha savaşçı, o günkü insanların tek vurucu gücüydü. Şöyle bir örnek vereyim: Kabileler arasında yapılan savaşlarda adama erkek lazımdı; fakat onun hanımı üst üste kız çocuk doğuruyordu. Böylesi durumlarda ba-

zen öyle oluyordu ki, erkek istemeyerek de olsa buna sinirleniyor ve kız çocuklara karşı iddia edilen o diri diri gömme vahşetine başvuruyordu. Zühre bin Kilab buna örnek gösterilebilir: Peş peşe üç erkek çocuğu öldüğü için, daha sonra doğan bir kız çocuğunu diri olarak mezara gömdüğü İslam tarihçileri tarafından yazılmıştır.[59]

Bu gibi nedenlerden ötürü kız çocuğa fazla önem verilmediği doğrudur. Bu, o günkü koşullardan kaynaklanan bir sorundu. Her ne kadar *Kur'an*'da, o zaman kız çocuklara önem verilmiyordu, ancak *Kur'an*'ın gelmesiyle kız çocukları kurtulabildi dense de, pratikte *Kur'an*'ın da farklı bir şey getirmediğini görüyoruz. Bunun kanıtı, buraya kadarki anlattıklarımızla bundan sonraki anlatacaklarımız ve Muhammed'in kendi evlatlarına karşı uygulamalarıdır. Örneğin, onun kız çocukları (Zeynep, Rukiye, Ümmü Gülsüm ve Fatma) dünyaya geldikleri zaman onlar için bir müjde, Akika veya hediye verdiği vaki değildir; ama oğlu İbrahim dünyaya geldiği zaman, Muhammed'e müjde veriliyor ve kendisi buna karşı o müjde veren kişiye (ki onun ismi Ebu Rafi'dir) bir köle veriyor. O zaman nerede kaldı onun iki cins arasında eşit davranma anlayışı? Ayrıca, İbrahim hemen hemen Muhammed'in ölümüne bir iki yıl kala dünyaya gelmişti. Dolayısıyla bu olaydan, Muhammed'in ömrünün son nefesine kadar bile köle kullandığı da tescil edilmiş oluyor. Başka bir değişle, onun burada İbrahim için farklı davranmasından ziyade, köleyi müjde olarak vermesi, her şeyden önce yanlıştır. Burada kaş yapayım derken, göz çıkarılmıştır. Bunun da bilinmesinde yarar vardır.[60]

Hatta Muhammed'in cariye ve köleyi kendi yakın akrabasına ve dostlarına hibe ettiği, İslam tarihinde çok yaygın olan bir hadisedir. Meymune bahsinde anlatıldığı gibi kendisi Muhammed'den izin alma-

59 İbni Habib, *Munammak*, 336.

60 İbni Asakir, *Tarih-i Medine-i Dımaşk*, 3/236; Kastalani, *el-Mevahibü'l-Ledünniye*, 1/397; İbni Sad, *Tabakat*, 1/64; İbni Esir, *Ü.sd.*, No: 6, İbrahim md.; İbni Abdi'l Ber, *İstiab*, 1/54, İbrahim md.; Yakubi Ahmet, *Tarihi Yakubi*, 1/411; İbni'l Cevzi, *el-Muntazam*, 3/300; Belazuri, *age.*, 1/449.

dan bir cariyesini (savaş esiri cariyeleri, bazen kadınları da kendi ev işlerinde kullanırdı) azat ediyor; Muhammed bunu duyunca ona, "Keşke o cariyeni azat etmeseydin de dayılarından birine hediye etseydin" şeklinde görüşünü belirtiyor. Ayrıca, kızı Fatma'ya köle hibe ettiği de gerçektir.[61] Tabi ki köle Fatma'nın evinde, işinde çalışacaktı; dolayısıyla Fatma'nın her zaman kendini ona karşı örtmesi çok zor bir şeydi. Bunun üzerine Fatma Muhammed'e, "Benim fistanım vücudumun tümünü kapatmıyor; peki bu durumda bu köleyle nasıl bir arada yaşarım, örtünmem gerekmiyor mu?" şeklinde bir soru yöneltiyor. Muhammed ona, "Kızım, bu senin kölendir; o nedenle sen onun yanında örtünmeyebilirsin, anlattığın halinle de kalabilirsin" diyor.

İslami kaynaklarda Muhammed'in, kızı Fatma'nın kendisinden köle istediği halde ona vermediği, bu konuda farklı bir tavır takındığı geçiyor. Bu da doğrudur. Fakat her iki olayın zamanı çok farklıdır; bunu da bilmek gerekir. Peki, neden bazı zamanlarda cariye olsun, köle olsun istediği kişiye vermiş de, bazı zamanlarda kızı Fatma da olsa vermemiştir? Hemen bunun yanıtına geçelim: Bir ara Fatma'nın ellerinde –el değirmenini çevire çevire– yaralar oluşur. Bunun üzerine Muhammed'e gidip bir cariye (köle) isteğinde bulunur. Babası kendisine, "Ashabı Suffe gibileri açlıktan ölürken, ben nasıl sana hizmetçi vereyim"[62] yanıtını verir. Bir kere bu cevabın politik olduğu tartışmasız. Çünkü, gerçekten ganimetin henüz bol olmadığı bir dönemde, eğer fakirlere değil de, Fatma'ya verseydi, o zaman Muhammed kendi çevresinden çok kötü bir not alırdı (eleştirilirdi). O bakımdan, bu olayda hümanist olduğunu vurgulamak için söz konusu olumsuz yanıtı vermiş oluyor. İşte çelişik gibi görünen bu iki olayın nedeni bundan ibarettir.

61 Kadı Beydavi, *age.*, Fahrettin er-Razi, *age.*, Nûr Suresi, 31. ayet tefsirinde; Rıza Savaş, *age.*, 249; Muhammed el- Bakır, *Tezvici Fadime*, s.57'den nakil yaparak; İ. Canan, *age.*, 10/230; Ebu Davud, *Libas*, 32. Bab No: 4106.

62 *Buhari- Müslim Hadisleri, age.*, 1739; Buhari, *Fedaili Sahabe*, 9; Müslim, *Zikir*, No: 2727/80.

Evet, o günkü koşullarda kız çocuklara gösterilen olumsuz davranışların sebeplerini irdelemeye devam ediyoruz. Kız çocuğa karşı gösterilen olumsuzlukların bir diğer nedeni de fakirlikti. Nitekim hem En'âm Suresi 151, hem de İsrâ Suresi 31. ayetler, bunu net olarak belirtiyor. Burada tabi ki o günkü şartlarda kız ve erkek çocuktan hangisi daha yararlıysa ona önem verilmiştir, (ki onlar için erkek daha yararlıydı) ve ille de yok olması gereken bir taraf varsa ikinci derecede önemli olan yok edilirdi. (Ki ikinci derecede olanlar kız çocuklarıydı.) Normalde yasak olan şeyler mazeret anında helaldir; bu, fıkhî bir kuraldır. Kaldı ki, insan mazeret anında haram olan şeyleri yiyebilir şeklinde *Kur'an* cümlesi vardır. Örneğin, Mâide Suresi, 3. ayetin son bölümünde özet olarak, "Kişi, fazla aşırı gitmemek koşuluyla mazeret anında haram sayılanlardan yiyebilir" diyor.

Muhammed zamanında kız çocuklara yapılan haksızlıkların bir diğer sebebi de; velilerin, kız çocukları hakkında fuhuş yapma konusunda taşıdıkları endişeleriydi. Bu sebep, gerçekten kız çocuğun velisini düşündürüyordu: Veliler, kızım fahişe olacağına, öldürülse daha iyidir şeklinde bir olumsuz düşünceye kapılırdı. Ayrıca kızın evde kalma endişesi de önemli bir olumsuz etkendi.[63]

Bir diğer önemli olumsuzluk da kız çocukların savaşlarda esir düşmesi halinde cariye statüsüne tabi tutulmaları ve herhangi bir mal gibi kullanılmalarıydı. Aslında kız çocuklara karşı gösterilen olumsuzlukların en önemli sebebi budur desek yerinde olur. Gerçekten bu neden çok olumsuz bir etki yapardı. *Kur'an*'da Zuhruf Suresi 18. ayette buna işaret edilmiştir. Adı geçen surenin bu ayetinde, "Süs içinde yetiştirilip savaş edemeyecek olanı istemiyorlar mı?" şeklinde dile getirilmiştir.[64]

Bu tür mazeretlerin benzerleri sıralanabilir. Ama yineliyoruz ki bunlar, ferdi düzeyde olan olaylardı; kitlesel düzeyde değildi. Çünkü, ne akıl, ne de tarihi olaylar bunu doğrulamaz. Akıl doğrulamaz; zira insanda, evladına karşı doğuştan gelen bir içgüdüsel sevgi var-

63 Halebi, *İnsanü'l Uyun*, 1/73.
64 Taberi, *Zuhruf*, 18. ayetin tefsirinde (25/56'da) buna değinmiştir.

dır. Gerçi olumsuz çevre, olumsuz ortam gibi faktörler kişiyi olumsuz yönde etkileyebilir, ama bu, geneli kapsayacak biçimde değildir. Şu tespiti de göz ardı etmemek gerekir: Muhammed ortaya attığı sistemini iyi göstermek için, kendinden önceki dönemi çok abartılı bir şekilde eleştirmiştir. Bunun bu kadar yaygın olmadığını; tam tersine ferdi düzeyde meydana gelmiş olabileceğini ispatlamak için konuyla ilgili İslam tarihinden birkaç örnek vermek istiyorum.

a) Bir kere eğer kadınlara hayat hakkı tanınmasaydı nasıl olur da Muhammed'in hanımı Hatice, o dönemde böylesine müthiş bir servete sahip olabildi! Halbuki onun elindeki sermaye, tüm Mekkelilerin sermayesinden de fazlaydı.

b) Bir diğer husus da, Muhammed'in de hem katıldığı, hem de çok tasvip ettiği "Hilfü'l Fudul" gibi çok önemli insan hakları teşkilatlarının, Muhammed henüz peygamber olmadan önce bir daha hayatiyet kazanmasıdır! Bu teşkilat çok eski zamanlara dayanır. Muhammed zamanında bu teşkilata çok önem verilirdi. Bu olumlu gelişmelerin tümü Muhammed'in dışında oluyordu. Zira, o henüz çocuktu. Peki, çok eskilere dayanan bu teşkilatın, o dönemde yeniden canlanmasının hikmeti neydi? Nedeni şuydu: Bir Mekkeli, yabancı bir tüccardan zorla kızını alıyor, o günkü Mekke yöneticileri bunu kabul etmeyip hemen harekete geçiyorlar. Sonuçta hem o adamın kızını, hem de malını geri verdikleri gibi, bir daha ne yabancılara karşı, ne de diğer insanlara karşı bu gibi haksızlıklar yapılmasın diye adı geçen teşkilatı yeniden faaliyete geçiriyorlar. Yani işin aslına bakıldığında, bu teşkilatın tekrar işlerlik kazanmasına, yabancı bir kız çocuğa yapılan saldırı olayı neden oluyor. Hani Muhammed gelmeden önce kız çocuklara vahşet uygulanırdı! Yalnız bu örnek, o günkü şartlarda kız çocuklara nasıl bakıldığı konusuna önemli bir delil olarak gösterilebilir.[65]

65 Bu konuda Isfahani, *el-Ağani*, 17/284; İbni Sad, *Tabakat*, 1/60; İbni Habib, *Munammak*, 55'te çok detaylı bilgiler vermişlerdir.

c) Daha önemlisi, Arap toplumunda öylesine bazı kurallar vardı ki. *Kur'an*'ın öne sürdüğü gibi kadına hayat hakkı yoktu tezini boşuna çıkartır. Örneğin, bir kabilenin ister kölesine, ister kızına karşı yapılan saldırı, savaş nedeni sayılırdı. Hatta Araplarda meydana gelen çoğu ficar savaşlarının sebebi namus meselesidir: bu bir gerçektir.[66]

d) Kız çocukları kurtarmak, onları evliliğe hazırlamak için, teşkilatlar kurmak suretiyle onlara sahip çıkmak. o dönemde çok önemli bir hadiseydi. Buna somut örnek vermek gerekirse, Sa'sa adında bir kişi, sayıları yüz ile üç yüz altmış arasında değişen kızları, velilerinden alıp büyütmüş ve evliliğe hazır hale getirmişti. Çoğu İslami kaynaklar. adı geçen şahsın, bu üç yüz altmış kızı velilerinden aldığı zaman –ayrıca her kız başına yardım olarak üç tane deve velilerine verirdi– kız evlilik çağına geldiğinde, insanlık adına onları yetiştiren hayır sahibi kişi, hiçbir ücret almadan götürüp velilerine teslim ederdi. Bu işler yapılırken, Muhammed henüz peygamberlik iddiasında bulunmamıştı. Bu gibi olaylar, o günkü sosyal yapıya ışık tutacak çok önemli ipuçlarıdır.[67]

e) Kavgalarda kadına sığınan bir insan affedilir, ona dokunulmazdı. Bu, o günkü şartlarda kadına verilen önemin bir diğer göstergesidir.[68] Muhammed de bu geleneğe riayet ederek Mekke'nin fetih günü Ümmü Hani'ye sığınan iki insanı affetmişti. Başka bir ifadeyle, Arapların bu eski geleneğine Muhammed de onay vermiştir.[69]

f) Muhammed henüz peygamberlik olmadan önce, o dönemde kadın doktorlar bile vardı. Ama kendisi iş başına gelince örtünme olsun, ev hapsi olsun kadınları kontrol altına aldı.[70] O günkü dok-

66 İsfahani, *el-Ağani*, 22/54-75; Endülüsi, *Ikdü'l Ferid*, 6/88.
67 İbni Habib, *Muhabber*, 141, *Munammak*, 154; Halebi, *İnsanü'l Uyun*, 1/201; İsfahani. *el-Ağani*, 21/280; Alusi, *Ruhü'l Maani*, Tekvir Suresi, 8. ayetin tefsirinde; Taberi, *Camiü'l Beyan*..., Tekvir Suresi, 8. ayetin tefsirinde, 30/72; Süheyli, *Revdü'l Inuf*, 2/363; Hakim, *Müstedrek*, 3/611.
68 İbni Habib, *Munammak*, 204; Belazuri, *Ensabü'l Eşraf*, 1/130.
69 *Tecrid-i Sarih*, Diyanet Terc., No: 230.
70 İsfahani, *el-Eğani*, 21/202 ve Alusi, *Bülugü'l Ereb*, 1/342.

tor kadınlarla ilgili uzunca bir liste vermişlerdir. Hatta Muhammed bir ara hastalanınca, onun hanımı Hatice kendisini bir bayan hekime götürüp tedavi ettirmiştir.[71]

g) Kadın, o zaman evlendiğinde -bazen İslamiyetin tam tersine- boşanma yetkisini kendi üzerine alırdı, bunu şart koşardı: Şayet günün birinde boşanmamız söz konusuysa ben seni boşayacağım diyordu. Bu yetkiyi, şahitler huzurunda sağlama bağlayarak kocaya kabul ettirirdi. Bunu, kadının velileri yapardı.[72] Bazı kaynaklarda bu tür evlilikleri gerçekleştiren kadınların sayısıyla ilgili uzunca listeler verilmiştir.[73]

h) Muhammed döneminde -henüz peygamberlik ortalarda yokken- evlenecek olan iki çift arasında denklik (nitelikleri birbirine denk olmak) aranıyordu. Başka bir değişle, her isteyen istediğiyle evlenemezdi. Tabi ki İslamiyet buna onay verdi (bunu tasvip etti).[74]

ı) Bazı ailelerde kocası tarafından dövülen bir bayanı, velisi gider kocasından alırdı. Ama İslamiyet gelince, daha önce de ifade edildiği gibi Nisâ Suresi 34. ayetine göre "Kadını dövebilirsiniz" demek suretiyle eskiyi aratır bir biçimde çok sert yaptırımlar getirdi.[75]

j) İslamiyet gelmeden önce, bir kadın kendi kızını evlendirebilirdi. Fakat İslam gelince, bu yetkiyi kendisinden aldı. Hatta İslam gelmeden önce Hatice, Muhammed'den olan kendi kızı Zeynep'in nikâhını bile kendisi kıymıştı. Üstelik, Muhammed de hazırken.[76]

k) Bazı durumlarda, kadının hakemliğine başvurulurdu.[77]

l) Muhammed henüz peygamber olmadan önce kadın, erkeklerle beraber şiir müsabakalarına (yarışmalarına) katılırdı. Hatta Ukaz panayırında yapılan şiir yarışmalarında erkekleri bile geride bırak-

71 Rıza Savaş, *Muhammed Devrinde Kadın*, s.23, İbni İshak'tan alıntı yaparak.
72 İbni Habib, *Muhabber*, 399.
73 Isfahani, *el-Ağani*, 17/387; *Hufi, el-Mer'e*, 268; Cevdet Ali, *el-Mufassal fî Tarihi'l Arab Kable'l İslam*, 5/554.
74 *Taberi Tefsiri*, Mümtehine Suresi, 28/670; İbni Habib, *Muhabber*, 310.
75 İbni Habib, *Muhabber*, 357.
76 Rıza Savaş, *age.*, s.35; Taberi Tarihi, *age.*, 2/467, Arapça kısmından nakil yaparak.
77 Nesep tespiti vb. Alusi. *Büluğü'l Ereb*, 1/342'de bu tür hakemlik yapan kadınların uzunca bir listesini yazmış. Ayrıca Isfahani, *age.*, 21/202'de bu konuda çok detaylı bilgiler vermiştir.

tığı tarihi kaynaklarda geçiyor. Fakat, Muhammed işbaşına geçer geçmez –İslam âleminde hala da geçerli olan– bu tür erkekli kadınlı etkinliklere son verdi.[78]

m) *Kur'an*'da şöyle bir olay anlatılıyor: Süleyman zamanında Belkıs adında bir bayan, devlet başkanlığı yapmış, kraliçe olmuş ve önemli bir konuda vezirleriyle istişare yaptığı halde kendileri, "Biz bilmiyoruz" yanıtını vermişlerdir. Konuyla ilgili ayetin mealini aynen veriyorum: Belkıs vezirlerine seslenerek, " Beyler, ulular! Bu işimde bana bir fikir verin. –Bilirsiniz ki– siz yanımda olmadan ben hiçbir işi kestirip atmam, sizinle istişare etmeden bir iş yapmam" diyor. Buna karşılık onun vezirleri, "Biz güçlü kuvvetli kimseleriz, zorlu savaş erbabıyız; buyruk ise senindir; artık ne emredeceğini sen düşün" yanıtını veriyorlar. (Neml Suresi, 32. ve 33. ayetler.) Bu konuşmalardan sonra yine Belkıs, çözümü kendisi önerir ve gereken ona göre yapılır.

Aynı surede bu olay uzun uzadıya anlatılmaktadır. Buna, şundan dolayı değindim: Muhammed'in zamanı şöyle dursun, ondan asırlar öncesine kadar kadın. çok farklı bir yerde, yönetim kademesinin en zirvesinde görev almıştı. *Kur'an*'ın da beyan ettiği gibi, etrafındaki vezirlerden çözüm istediği halde onlar, biz bilmiyoruz, ne yapıp yapıp sen bu işin çözümünü kendin bul diyorlar. Yani, bütün erkekleri, yönetim şöyle dursun, fikir üretme konusunda bile çok gerilerde bırakıyor. İşte çok eskilerde kadının durumu böyle olduğuna göre, demek ki Muhammed zamanında daha iyiymiş sonucunu –mantıksal olarak– çıkarabiliriz. Çünkü, zaman içinde insan evriminde hep ilerleme vardır; gerileme yoktur. Hal böyle olunca, Süleyman Peygamber'den sonraki aşamada kadının durumu daha iyi olmalı. Şayet zaman içinde kadın hakları konusunda gerileme söz konusu olmuşsa –ki olmuştur– bu, kadının beceriksizliğinden değil; tam tersine erkeğin fiziğini (kaba kuvvetini) kullanarak onun hakkına tecavüz etmesinden ileri gelmektedir. Erkeğin, hâlâ daha kadına karşı fizik gücünü kullandığını herkes biliyor.

78 Rıza Savaş, *age.*, s.25: İbni Hişam, *Sireti*, 1/129.

Sonuç olarak, bu bölümle ilgili şunu söylemek istiyorum; İslamda öne sürüldüğü gibi, kadın daha önce hiçbir şey değildi, velileri tarafından diri diri mezara gömülüyordu; *Kur'an* ise, ona tüm imkânları seferber etti şeklindeki abartılı sözlerin hiç inandırıcılığı yoktur. Çünkü, az önce de o döneme kısmen değinildiğinde söylendiği gibi değildir. Şunu da belirtmek durumundayız: Kadının özgürlüğünden kastımız, onun kocasına karşı gelme veya gayri ahlaki yollara bulaşma gibi konularda tam özgür olması demek değildir; aynı şey erkek için de geçerlidir. Biz tam tersine, ikisini de mutlu kılacak insanca ve sevgi temeline dayalı, dayanışmayı esas kılan bir yaşam modelini arzuluyoruz. Bu kitapta, eşler arasındaki ideal ilişki nasıl olmalı sorusuna yanıt bulmak yerine, İslamın kadına nasıl baktığını anlatmaya çalışıyoruz. O bakımdan, biz burada çözüm üzerinde durmuyoruz; bu farklı bir konudur.

25) Zina Yapan Cariyelere Recim* Cezası Uygulanmaz

Nisâ Suresi'nin 25. ayetinde özet olarak, "Şayet cariye zina yaparsa, onun cezası hür kadının cezasının yarısı kadardır" deniyor. Muhammed de hadislerinde bu konuyu açarken şöyle diyor:

> "Eğer bir cariye zina yaparsa onu celde** ile cezalandırın; eğer yine yaparsa bir daha aynı cezayı uygulayın; tekrar yaparsa yine cezalandırın; dördüncü kez yaparsa, o zaman hem aynı cezayı uygulayın, hem de fiyatında ne gelirse gelsin onu satın."[79]

Açıktır ki, hürlere uygulanan cezaya nazaran, cariyelerin zina cezasında önemli bir indirim söz konusudur. Hür kadınların cezası, Nur Suresi'nin 2. cümlesine göre yüz değnek olduğuna göre, cariyeninki 50 değnek (celde) olarak tespit edilmiş oluyor. Ayetten bu ortaya çıkıyor. Ayrıca, hadislerde bu ceza açık bir şekilde netleştirilmiştir.

* Recim: Taşa tutma, taşa tutarak öldürme. (Y.N.)

** Celde: Suç işleyen birine kamçı veya değnekle bir vuruş. (Y.N.)

79 Buhari, *Buyu*, 66; *Itk*, 17; *Hudut*, 35; *Tecrid-i Sarih*, No: 998; Müslim, *Hudut*, 1703 ve diğer hadis külliyatı.

Kur'an, bir taraftan cariyelerin eşlerini vurdurarak onları dul bırakıp Müslümanların erkeklerine kullandırıyor, öbür taraftan zina cezası konusunda onlara indirim yapıyor; acaba bu çelişkili durumun hikmeti nedir? Bu sorunun yanıtını bulmaya çalışalım: Daha önce de bir vesileyle gündeme getirildiği gibi Nisâ Suresi 25. ayetinde özetle, "Eğer hür kadınları getirmeye gücünüz yoksa, savaş esiri kadınları getirin" diyordu. Hal böyle olunca, şayet hür kadınlara uygulanan recim cezası onlara da uygulansaydı, o zaman recimle idam edilmek suretiyle cariyelerde azalma meydana gelirdi. Böyle olunca da cariye için savaşlara katılan, piyon gibi kullanılan insanlarda bir moralsizlik, savaşa gitmeme söz konusu olabilirdi. İşte birinci sebep, savaşlarda kullanılan bu tür insanların avantajına engel olmamak, onların önünü kesmemek için böyle bir ceza indirimine gidilmiştir diyoruz.

Bir diğer önemli neden de, cariyenin bir nevi mal statüsüne tabi olmasıdır. Cariye, herhangi bir emtia gibi alınıp satılırdı. Bu durumda, şayet zina ettiği zaman hür kadınlara uygulanan ceza ona da uygulansaydı (o da recimle öldürülseydi), Müslümanlar için büyük bir kayıp söz konusuydu. İşte bu nedenlerden dolayı, zorunlu olarak cariyenin cezasında indirime gidilmiştir. Bunu başka türlü yorumlama ihtimali yoktur. Çünkü, daha önce de söylendiği gibi, bir taraftan savaşlarda onların eşlerini öldürüyor, sevgi temeline dayalı evliliklerine son verip onları dul, çocuklarını da yetim bırakıyor, onların tüm akrabalarını öldürüp hem maddi, hem de manevi olarak onları zarara uğratıyor, –ki kadınlar savaş nedeni de değildi, suçsuzdu– diğer taraftan, zina yapmaları halinde onlara ceza indirimi yapılıyor. Çelişkili gibi görünen bu iki durumun hakikati bundan ibarettir.

26) Kadınlar, Hem Fasık* Hem de Cehennemliktir

Muhammed bir defasında kadınlar hakkında, "Şu fasık kadınlar cehennemliktir" diyor. Cemaatten biri, "Kadınlar bizim anneleri-

* Fasık: Günahkâr. (Y.N.)

miz, kardeşlerimiz. hanımlarımız... değil mi?" diye karşılık verince; Muhammed, "Çünkü onlar hem sabırsızlar, hem de –kocalarına karşı– nankörler" diyor. Bir defasında da, "Kocası kendisinden razı olmayan bir hanımın ne namazı, ne de başka bir ibadeti kabul olunmaz; onun ibadetinin kabulü, ancak kocasının rızasına bağlıdır" diyor. Ama aynı ifadeleri, ters bir biçimde kullanmıyor. Yani, erkeğin de ibadetinin kabulü kadının rızasına bağlıdır şeklinde bir ifade görmek mümkün değildir.[80]

Evet, buraya kadar sunduğumuz bilgiler, *Kur'an* ve hadislerden derlediğimiz teorik ve pratik karışımı bilgilerdi. Bundan sonraki bölümdeyse, pratikle ilgili olan ve kitabımızın da ana konusunu oluşturan olaylara yer vereceğiz. Sanırım bundan sonra daha heyecanlı, hatta bazen de çok moral bozucu bir manzarayla karşı karşıya kalacağız. Çünkü gerçekten çok farklı şeylere tanık olacağız.

80 İbni'l Cevzi, *Ahkam-i Nisâ*, 149; Nesai, *İşreti Nisâ*, s.37; Hakim, *Müstedrek*, 2/191; Hindi, *Kenz...*, No: 45072; Heysemi, *Mecmeü'z-Zevaid*, 4/313; Ahmet bin Hanbel, *Müsned*, 3/428, 444.

İKİNCİ BÖLÜM

MUHAMMED'İN HANIM VE CARİYELERİ

Bu kaynakta Muhammed'in tüm hanımları hakkında detaylı bilgi verilecektir. Ancak detaya girmeden şöyle bir sıralama yapmak uygun olur kanısındayım:

A) Muhammed'in, meşhur olan hanımları;

B) Muhammed'in, uzun süre beraber olduktan sonra boşadığı hanımlar;

C) Nikâhları kıyılıp da birleşmeleri gerçekleşemeyenler;

D) Muhammed'in. mehir ücretini ödemeden –hibe ile aldığı– hür kadınlar;

E) Muhammed'in cariyeleri (odalıkları);

F) Muhammed'in sözlüleri;

G) Muhammed'in istediği halde dini engel yüzünden alamadığı kadınlar;

H) Ev işlerinde çalıştırdığı cariyeler.

Muhammed'in hanımları hakkında detaylı açıklamaya geçmeden, bunların kaç tane olduklarını değişik İslami yazarlardan bilgi sunmak suretiyle öğrenmeye çalışalım. Ancak şunu hemen hatırlatalım ki, bu sayıya, Muhammed'in ev işlerinde hizmet eden cariyeler dahil değildir. Sayı gerçi kabarıktır ama, ne yazık ki gerçektir. Detaya geçmeden, her yazarın kendi kaynağına yazdığı listeyi ayrı ayrı sunacağım. Bu sayıyı, değişik kaynaklardan arz edeyim;

1- Hüseyin bin Mahmut Diyarbekiri (ö. hicri 990), Muhammed'in hanımları hakkında bilgi verirken, altmış dört tanesinin hem teker teker isimlerini veriyor, hem de hayat hikâyelerini anlatıyor. Ayrıca sayı hakkında birçok yazardan da alıntı yapıyor.[1]

2- Salihî (ö. hicri 942), elli beş hanımın hem isimlerini veriyor, hem de başlarından geçenleri anlatıyor. Birinci kitap, baştan sona kadar onun hanımlarından söz ederken, ikincisi ise değişik olaylardan bahseder.[2]

3- Mahmut Halebi, Muhammed'in elliden fazla hanımının ismini veriyor ve onların hayatlarını detaylı bir biçimde anlatıyor. Kitap, baştan sona kadar özel olarak Muhammed'in hanımlarına ayrılmıştır.[3]

4- Muhammed Sait Mübeayyıd, Muhammed'in elli civarında hanımlarının isimlerini verip hepsinin açıklamalarını yapıyor.[4]

5- Hafız Şerafettin Dımyati (ö. hicri 705), elli civarında isim veriyor ve bütün bunların hayat hikâyelerini anlatıyor.[5]

Dımyati, ayrıca şu bilgiyi de ekliyor:

> "Muhammed'in meşhur olan hanım ve cariyelerinden başka, en az otuz tanesi daha vardı. Bunlar, ücretsiz olarak kendini Muhammed'e hibe edenler, onun sözlü ve cariyeleriydi..."[6]

Bu kaynakların tümünde, Dımyati'nin, Muhammed'in meşhur hanımlarından başka otuz hanımı, sözlüsü, hibelisi daha vardı şeklindeki ifadesi vardır.

1 Hüseyin bin Mahmut Diyarbekiri, *Tarih-i Hamis*, 1/271-274.
2 Salihî, *Ezvaci Nebi, Sühülü'l Hüda ve'r-Reşad fî sireti Hayri'l İhad*, 3/280 vd.
3 Mahmut Halebi, *Nisaün Havle'r-Resul*.
4 Muhammed Sait Mübeayyıd, *Mevsuatu Hayati's Sahabiyatı*.
5 Hafız Şerafettin Dımyati, *Kitabü Nisai Resulillah*, s.31, 119.
6 *Es'Siretü'n Nebeviye*, s.64; İbni Seyyidi'n-Nas, *Uyunü'l Eser*, 2/403; İbni Kayyım el Cevzi, *Zadü'l Maad*, 1/113; Sahavi, *et'Tühfetü'l Latife*, 1/41; İbni Asakir, *Tarihi Medineti Dımaşk*, 2/309; Beyhakı, *Delaili Nübüve*, 7/287 ve *Süneni Kübra*, 7/55; İbni Kesir, Ahzâb Suresi, 50. ayet tefsirinde; Biceyremi, *Tuhfetü'l Habib*, 1/18; A. Kerim Halebi (ö. hicri 735), *el-Mevridü'l Azb...*, s.220; Salihi, *Sübülü'l Hüda ver Reşad*, 3/286.

6- Abdü'l Kerim Halebi (ö. hicri 735), Muhammed'in cariyeleri, boşadığı hanımları, sözlüleri, meşhur olan hanımları... olmak üzere toplam elli tanenin isimini verip hikâyelerini anlatmıştır.[7]

7- İbni Hacer Askalani (ö. hicri 852), Muhammed'in kırk beş hanımının hem isimlerini, hem de hayat hikâyelerini anlatıyor. Kitap, sahabelerin isim ansiklopedisidir.[8]

8- Hafız Moğultay (ö. hicri 762), Muhammed'in meşhur hanımlarını (11), eş olarak kullandığı cariyeleri (4) ve ev hizmetinde çalıştırdığı cariyeler dışında, otuz beş hanımın daha ismini veriyor ve teker teker açıklamalarını yapıyor. Tabi ki bunların hepsiyle yatmış demiyor; kimisi hibeli, kimisi sözlü, kimisi boşanmış vs. hepsini toplu olarak yazmış.[9]

9- İbni Asakir (ö. hicri 571), Muhammed'in otuz beş hanımının hem isimlerini, hem de olaylarını izah ediyor.[10]

10- İbni'l Cevzi (ö. hicri 597), takriben kırk hanımın hem isimlerini, hem de hayat hikâyelerini anlatıyor.[11]

11- Yusuf Nebehani (ö. hicri 135), otuz yedi hanımın hem isimlerini, hem de olaylarını anlatıyor.[12]

12- Nüveyri (ö. hicri 733), takriben kırk hanımın ismini veriyor ve çok detaylı bir biçimde onların olaylarını anlatıyor.[13]

13- İbni Seyyidi'n-Nas (ö. hicri 734), kırk üç hanımın ismini ve hayat hikâyelerini anlatıyor.[14]

7 Abdü'l Kerim Halebi, *el-Mevridü'l Azh*, s.205 vd.
8 İbni Hacer Askalani, *el-İsabe fi Temyizi's-Sahabe*, c.8; ayrıca bkz. *Tehzib-i Tehzib.*
9 Hafız Moğultay, *el-İşaretü ila Sireti Ehi'l Kasım*, s.405-413; ayrıca bkz. *ez-Zührü'l Basim*...
10 İbni Asakir, *Tarih-ü Medineti Dımaşk*, s.3/164-242.
11 İbni'l Cevzi, *el-Muntazam-ü fi Tarihi'l Mülâki ve'l İrem; el-Müctebamine'l Müctena; Telkihü fühumi'l Eser fi Uyuni't-Tarihi ve's-Siyer; Ahbari Nisa; el-Vefa bi Ahvali'l Mustafa; Sıfat-ı Safve.*
12 Yusuf Nebehani, *el-Envarü'l Muhammediye*, s.148 vd.
13 Nüveyri, *Nihayetü'l Ereb*, 18/170-207 vd.
14 İbni Seyyidi'n-Nas, *Uyunü'l Eser*, s.2/393-406.

14- Zehebi (ö. hicri 748), Muhammed'in yaklaşık kırk hanımının hem isimlerini, hem de olaylarının önemli kısımlarını çok güzel bir şekilde izah ediyor.[15]

15- İbni Esir (ö. hicri 630), Muhammed'in otuzun üzerinde hanımlarının ismini verip detaylıca izahat vermiştir.[16]

16- İmam Müzi (ö. hicri 742), Muhammed'in meşhur olan hanımları dışında, başka birçok hanımın isminden de söz edip açıklamalarda bulunmuştur.[17]

17- İbni Sad (ö. hicri 230), Muhammed'in otuzun üzerinde hanımının isim ve olaylarını anlatıyor.[18]

18- Kurtubi (ö. hicri 671), Muhammed'in hanımlarından otuz tanesinin isimlerini ve birleşmelerinin gerçekleşip gerçekleşmediğini kısa olarak anlatıyor.[19]

19- İbni Habib (ö. hicri 245), Muhammed'in hemen hemen çoğu hanımlarının isim ve olaylarını anlatıyor.[20]

20- İbni Küteybe (ö. hicri 276), Muhammed'in hemen hemen tüm hanımlarının isim ve evlilik hikâyelerini alıyor.[21]

21- Muhibbüddin Taberi (ö. hicri 694), Muhammed'in meşhur olan hanımlarını anlatırken, halk arasında meşhur olmayan başka birçok hanımından da bilgi vermektedir.[22]

22- Belazuri (ö. hicri 279), otuzdan fazla isim veriyor ve hepsini de izah ediyor.[23]

15 Zehebi, *Tarihi İslam*, 1/592-597; *Sireti A'lami Nühela*, 2/109-312; *Tehzibi Sireti Alam*, 1/58...; *Tecrid-ü Esmai's-Sahabe, İsim Ansiklopedisi*; *el'İberüfi Haberin min Gaber*, değişik yerlerinde bahseder; *Sireti Nebi*, s.413 vd.
16 İbni Esir, *el-Kamilüifi't Tarih*, 2/307-310; *İsdü'l Gabe*: isim Ansiklopedisidir.
17 İmam Müzi, *Tehzibi Kemal*, 1/203-205; *Tuhfetü'l Eşraf*.
18 İbni Sad, *Tabakatü'l Kübra*, No: 4114, 8/268 vd.
19 Kurtubi, *Camiu ahkami'l Kur'an* tefsiri, Ahzâb Suresi, ayet 28.
20 İbni Habib, *el-Muhabber* ...; *el-Munammak*.
21 İbni Küteybe, *el-Maarif*, s.40-46.
22 Muhibbüddin Taberi, *Semtü's-Seminfi menakıhi İmmehatü'l Müminin*, s.14-115.
23 Belazuri, *Ensahü'l Eşraf*, 2/23, 2/107.

23- İbni Abdi'l Ber (ö. hicri 463), Muhammed'in çoğu hanımlarının isim ve evlilik olaylarını anlatıyor.[24]

24- Taberi Ebu Cafer bin Cerir (ö. hicri 310), otuzdan fazla isim veriyor ve diğer yazarlar gibi o da onlar hakkında bilgi veriyor.[25]

25- Halebi (ö. hicri 1044), yaklaşık olarak otuz hanımından söz ediyor. Bu sayıya, cariyeler dahil değildir. Ayrıca, bunlar hakkında çok detaylı bilgi de veriyor.[26]

26- Kastalani (ö. hicri 923), kırkın üzerinde isim verip hepsini teker teker anlatıyor. Aynı kitabın şerhi olan Zürkani (ö. hicri 1122), kaynaklarında hepsinden söz ediyor.[27] Tabi ki, bunlar başlık halinde veriliyor; bazen öyle oluyor ki, her başlık altında birkaç tane isim daha çıkıyor. Bu tür isimleri de sayarsak, o zaman Muhammed'in hanımlarının sayısı verilenin de bir hayli üzerine çıkar.

27- İbni Tolun (ö. hicri 953), kırk beş hanımın hem ismini veriyor, hem de olaylarını anlatıyor.[28]

28- Ma'mer bin Müsenna (ö. hicri 209), hemen hemen çoğu hakkında detaylı açıklama yapıyor ve çok güzel bir şekilde de onları sınıflandırıyor.[29] Şöyle ki, Muhammed'in kız olarak aldığı kadınlar, dul olarak getirdiği kadınlar, onların yaşları, eğer dul ise daha önce evlendiği eşi, çocukları olanlar, Muhammed'in kendisiyle yattıktan sonra boşadığı hanımlar, nikâhlayıp da onlarla cinsi münasebette bulunmadan herhangi bir nedenle ayrıldığı hanımlar, onun yanında ölen hanımlar, Muhammed öldüğü an kendisinden dul kalan hanımlar, Mekke'de evlendiği kadınlar, Medine'de evlendiği kadınlar, evlendiği kadınların bağlı oldukları kabileler, Muhammed'in isteyip

24 İbni Abdi'l Ber, *el-İstiab*...; *ed-Dürerü fi İhtisari'l Megazi ve's-Siyer.*

25 Taberi Ebu Cafer bin Cerir, *Tarih'ül Mileli ve'l Hükkam*, 3/402-414 (Arapça nüshası); *Zeylü'l Müzil*, s.590-626.

26 Halebi, *İnsanü'l Uyun*..., 3/322.

27 Kastalani, *el-Mevahibü'l Ledüniye*, 1/40-418; aynı kitabın şerhi olan Zürkani, *Şerhu Mevahibi'l Ledüniye*, 3/260, 3/310.

28 İbni Tolun, *el-Mürşidü'l Muhtar*..., s.255-285.

29 Ma'mer bin Müsenna, *Tesmiyetü Ezvaci Nebi*, s.45-85.

de alamadığı kadınlar, onlarla evlenmeye istekli olduğu halde dini mazeretten ötürü getiremediği kadınlar, hangi yıllarda hangi hanımlarla evlendiği hususu, Muhammed'in cariyeleri vs. şeklinde çok yönlü bir sınıflandırma yapmıştır. Gerçi aynı tasnif diğer kaynaklarda da yapılmıştır ama, en detaylısını bu yazar yapmıştır diyebiliriz.

29- Abdurrazzak Ebu Bekir bin Hemman (ö. hicri 211), meşhur olanlarla birlikte, beş tanesinin daha isimlerini veriyor: Amre binti Cevn, Fadime binti Dahhak, İmeyme binti Numan, Aliye binti Zabyan ve Esma binti Numan'dan da uzunca söz ediyor.[30]

Yukarıda isimleri geçen yazarlar dışında, daha yüzlerce İslami yazar, Muhammed'in hanımları hakkında çok detaylı açıklamalar yapmışlardır.[31]

30 Abdurrazzak Ebu Bekir bin Hemman, *el-Musannaf*, 7/488.

31 İbni Asakir (ö. hicri 620), *Kitabü'l-Erbain fi Menaktb-i İmmehati'l Müminin*. (Sadece Muhammed'in hanımlarını alıp onların hayat hikâyelerini anlatıyor. Kısa, ama çok faydalı bir kaynak.) Beyhaki (ö. hicri 458), *Süneni Kübra*, c.7; *Delaili Nübüvve*, 7/287 vd.; İbni Kesir (ö. hicri 774), *el-Bıdaye ve'n-Nihaye*; Ahmet bin Ebi Yakub Abbasi (ö. hicri 292), *Tarihi Yakubi*, 1/406 vd.; Halit A. Rahman AK, *Mevsuatu Uzemain Havle'r-Resul*, c.3; Şevkani (ö. hicri 1250), *Derrü's-Sahabe*; Ahmet Halil Cuma, *Nisaü Ehli'l Beyt;* Hakim (ö. hicri 405), *Müstedrek...*, c.4; Mus'ab Zübeyri (ö. hicri 236), *Nesebu Kureyşin;* Kayrevani (ö. hicri 386), *el-Camiu fi's Sünen...*, s.130-133; Ömer Rıza Kehhale, *A'lami Nisa*: Kelai-Ebu Rabi' Süleyman (ö. hicri 634), *el-İktifa Bima...*; Isfahani Ebu Nuaym (ö. hicri 430), *Marifetü's-Sahabe*; İbni Beşkeval Ebu Kasım Halef (ö. hicri 578). *Gavamidü'l Esmai'l Mübheme*; Mamekani (ö. hicri 1351), *Tenkihü'l Mekal...*, c.3; Dulabi, Ebu Bişr Muhammed, *ez-Zürriyetü't-Tahire*; İbni Zebale, *el-Müntehabü min Kitabi Ezvaci'n-Nebi* (gerçekten çok önemli bir eserdir. 72 sayfalık bir kitaptır ama, alanında hazırlanmış ender kitaplardan biridir); Endülüsi (ö. hicri 328), *Ikdü'l Ferid*; Semhudi (ö. hicri 911), *Vefaü'l Vefa bi Ahvali Dari'l Mustafa*; Ahmet bin Salih Mısri, *Ezvaci Nebi*. (İlk asırlarda yazılmış çok eski bir eserdir. Sadece Muhammed'in hanımlarından söz eder. Gerçekten bu alanda çok önemli bir kaynaktır. Ama maalesef, takip ettiğim halde ona ulaşamadım. Çoğu yazarların alıntılarından tanıdım); Harkuşi (ö. hicri 406), *Şerefü'n-Nabi*, s.70-72 (Farsça nüshasını gördüm); Bahteri, *Hammasetü'l Bahteri*; Musa Şahin Laşin, *Ezvaci Nebi* (bu kaynak, sadece Muhammed'in kadınlarından söz eder. Ayrıca, Sehavi, *et-Tühfetü'l Latife*, s.1/41); İbni Hazm (ö. hicri 456), *Camiü's-Siyer*; İbni Habban Temimi (ö. hicri 354), *Kitabü's-Sükat*; Begavi (ö. hicri 516), *el-Envar fi Şemaili Nebiyi'l Muhtar*; Safedi (ö. hicri 864), *el-Vafi bi'l Vefeyat*.

Burada birçok kaynak yazmamın sebebi şudur: Bu eserlerin hepsi, *Kur'an'ı* savunan ve aynı zamanda İslami kesimce kendilerine saygı duyulan meşhur yazarlar tarafından yazılmıştır. Peki, Muhammed'i savunan kesimin kaynaklarında, evliliğiyle ilgili hem sayısal olarak bu kadar kabarık bir kadın listesinin bulunması, hem de –sırası gelince açıklanacağı gibi– yöntem olarak Muhammed'in onları pek tasvip edilmeyen bir yolla ele geçirmesi, bugüne kadar nasıl ses getirmemiş, nasıl birileri buna karşı eleştirel anlamda yazı yazmamış, doğrusu çok garip!

Muhammed'in aldığı kadın sayısı hakkında bu açıklamayı yaptıktan sonra, onların detay kısmına geçebiliriz.

A) Muhammed'in Meşhur Olan Hanımları

1- Hatice

a) Evlilik Anında Muhammed ve Hatice'nin Yaşları

İslami kaynaklarda yaygın olan görüşe göre, Hatice Muhammed'le evlenirken 40, Muhammed'se 25 yaşlarındaymış. Aynı kaynaklarda değişik görüşlere de yer verilmiştir. Örnek vermek gerekirse, "Hatice Muhammed'le evlenirken 25-28; Muhammed'se 30-37 yaşlarındaydı" diyenler de vardır. Tabi ki bu yazarlar, kendi görüşlerini de belirtiyorlar. Onlara göre en doğru olanı, Muhammed'in 25, Hatice'nin de 40 yaşında olduğudur.[32]

32 İbni Asakir, *Tarihi Medine-i Dımaşk*, 3/164; Rıza Savaş, *İslamda kadın*, s.190; İbni Habib, *Muhabber*, s.79; Belazuri, *Ensab...*, 1/98; Makrizi, *el-Emta...*, s.1/9; İbni Abd'il Ber, *İstiab*, 1/35 ve *Sübülü'l Hüda ve'r Reşad*, 2/225; Yakubi, *Tarihi Yakubi*, 1/340; Askeri, *el-Evail*, s.77; Halebi, *İnsanü'l Uyun*, 1/140; İbni Seyyidi'n-Nas, *age.*, 1/115; M. Sait Mübeyyid, *age.*, 323.

Yaş o kadar önemli olmamakla birlikte. yine şahsi görüşümü belirtmek isterim: Hatice Muhammed'den önce iki erkekle daha evlenip onlardan çocuk sahibi olmuştu. Hal böyle olunca, iki sefer evlenip de doğum yapan ve 40 yaşından sonra üçüncü eşle bir daha evlenerek altı çocuk daha dünyaya getiren (Kasım, Abdullah, Zeynep, Ümmü Gülsüm, Rukiye, Fatma. Hatta bazıları, sekiz çocuk doğurmuştur diyorlar. Ama biz yine de en azı olan altıyı alalım.) bir bayanı görmek tıbben pek o kadar mümkün değildir. Kanaatimce, diğer konularda olduğu gibi, Hatice'nin yaşı konusunda da Müslüman yazarlar abartılı beyanatta bulunmuşlardır. Kendilerince, sanki yaşlarını böyle abartırlarsa mucize olur. Ama pek inandırıcı olmayan bir söylem!

b) Hatice'nin Kişiliği

İslamiyet henüz ortalarda yokken, halk Hatice'ye iffetli, namuslu anlamına gelen "et-Tahire" diyordu. Öylesine akıllıydı ki, Muhammed'e muhalif olanlar onun hakkında şöyle diyorlardı:

> "Aslında *Kur'an* Allah'tan gelmiyor; Hatice onu Muhammed'e öğretiyor, o da iftirada bulunup Allah'tan geldiğini söylüyor. Hatice kadın olduğu için öne çıkamıyor."[33]

c) Hatice'nin Ekonomik Durumu

Kadın öylesine zengindi ki, onun memur, kâtip, işçileri... vardı; hatta tarihi verilere göre, onun elindeki sermaye, Mekke halkının elindeki sermayeden de fazlaydı. Aynı zamanda aşırı derecede cömert bir bayandı. Örneğin, bir defasında Muhammed'in sütannesi olan Halime'ye 25 tane koyunla birkaç tane de deve –sadaka olarak– verdiği rivayet edilmektedir. Bunları verdiği zaman, Muhammed he-

33 Fahrettin er-Razi, *Mefatihü'l Gayb* tefsiri. Nahl Suresi, ayet 103.

nüz peygamberlik iddiasında da bulunmamıştı. İşte bu tür niteliklere sahip olduğu için, onun çevresindeki ileri gelenler, onunla evlenebilmek için her şeyini vermeye hazır oldukları halde, kadın hiçbiriyle evlenmek istemiyordu.[34] Zaten Hatice'nin ilk inanan kişi olması, ister istemez muhalefetin onun hakkında, "*Kur'an*'ın mimarı Hatice'dir" şeklinde öne sürdükleri söylemde haklı olduklarını güçlendirir.

d) Hatice'nin Muhammed'le Evlenmesi

İslam tarihindeki bilgilere göre, ilk evlilik teklifi Hatice'den gelmiş. Olayın özeti şudur: Hatice'nin birçok işçisi olduğu gibi, Muhammed de onun işçilerinden biriydi. Bir defasında mal satmak için Muhammed de kervanla Şam tarafına gitmişti. Bu seferki alışverişin çok kârlı olması, Hatice'yi çok sevindirmişti. Hatice bu olayda onun dürüstlüğünü görünce kendisiyle evlenmeye karar vermiş. Dünür olan şahıs, Hatice'nin evlenme teklifini Muhammed'e götürünce, kendisi buna inanamamış. Zira o günkü geleneğe göre Hatice gibi bir zenginin kalkıp Muhammed gibi bir yoksulla evlenmesi pek o kadar yaygın değildi. Bilindiği gibi günümüzde de –hâlâ yaygın olan– zengin olan bir bayan, kolay kolay bir fakir erkeği kabul etmez. Öyle ki, Hatice'nin velisi de bu evlilik olayını duyduğu zaman, "Ben Ebu Talib'in bu yetimine nasıl kadın vereyim?" şeklinde itirazda bulunmuş; hatta bazı kaynaklar, Hatice'nin velisinin silaha sarıldığını ve "Bunlar ne yüzle kızımı istiyorlar, utanmıyorlar mı?" şeklinde çok sert bir çıkış yaptığını, neredeyse kavga çıkmak üzere olduğunu yazmışlardır.

Hatice, velisinin bu sert tepkisine karşı bir yemekte ona içki içiriyor ve o esnada ona güya Muhammed tarafından verilmiş bir elbise giydiriyor. Adam içkinin etkisinden ayılınca, "Bu ne elbisedir?" diye soruyor. Hatice ona, "Sen beni Muhammed'e verdin, bunlar da onun elbiseleridir" diyor. Bu arada her ne kadar yine itiraz ettiyse de Hati-

34 Kandehlevi, *Hayat-i Sahabe*, 3/293, Ahmet Meylani Terc.; Heysemi, *Mecmeü'z-Zevaid*, 9/220; Halebi, *age.*, 1/168-224; *Tarihi Taberi*, M.E.B. Terc., 4/70; İbni Sad, *Tabakat*, 1/62.

ce'nin tertiplediği plana karşı etkili olamıyor ve sonuçta bu evlilik gerçekleşiyor. Damat tarafının elbisesini giymek, o işin artık bittiği anlamına geliyordu. İşte Hatice böyle bir Hatice'ymiş.[35]

e) Muhammed Bu Evliliğe İnanamamış

Hatice, evlilik için adamını Muhammed'e gönderdiği zaman kendisi buna inanamayıp benim gibi bir fakiri nasıl kabul eder şeklinde hayretini dile getirmekten kaçınmamıştı. Muhammed, ekonomik çöküntü içindeydi; hatta Hatice'nin işçisi olmadan önce onun kız kardeşinin develerini güder, ücret karşılığı çobanlık yapardı.[36] Sonraki yıllarda ise, tüm Mekkelilere çobanlık yaptığı güvenilir İslami kaynaklarda geçmektedir. Her şeyden önce Hatice'nin bir işçisi olduğu için o günkü geleneğe göre bir patronun kalkıp kendi işçisiyle evlenmesi pek mümkün olan bir hadise değildi. Hatta iki kişi birbirlerine âşık bile olsalar yine velileri buna engel olurdu. Nitekim de az önce açıklandığı gibi, Hatice'nin velisi bu evliliğin haberini alır almaz şiddetle karşı çıkmış ve en son olarak da bu evlilik, Hatice'nin kurduğu planlar sonucu ancak gerçekleşebilmişti.[37]

O günkü adete göre kızlar küçük yaşlarda evlendikleri gibi erkekler de genç yaşta evlenirdi; ama Muhammed 25-30 yaşlarına geldiği halde kimse ona kızını vermek istememişti. Hatta Hatice'yle evlenmeden önce kendi amcası Ebu Talib'ten onun kızı Ümmü Hani'yi istemiş, amcası ona vermediği gibi, üstelik ona, "Oğlum, herkes ancak kendi dengiyle evlenir; kızımı nasıl sana vereyim! Kızım ancak falancaya

35 İbni Sad, *age.,* 1/63; İbni Esir, *İsd,* No: 6867, 6878; Kandehlevi, *age.,* 3/292-93; Halebi, *age.,* 1/224-3/401; Taberi, *age.,* 4/70; Hindi, *Kenz...,* No: 37763; İbni Abdi'l Ber, *İstiab,* No: 3311; İbni Kesir, *Bidaye Nihaye,* 2/274; Diyarbekiri, *age.,* 1/264; İbni'l Cevzi, *Sıfat-ı Safve,* 1/37; Mamekani, *age.,* 3/77; A. Razzak, *age.,* 5/321; Heysemi, *age.,* 9/220-22; İbni Habib, *Muhabber,* 79; *Yeni Şafak* gazetesi, *Siret Ansiklopedisi,* 2/158.

36 *Tecrid-i Sarih,* 9/286; Buhari, *İcare,* 2. Bab; İbni'l Cevzi, *Sıfat-i Safve,* 1/35; Süheyli, *Revdü'l Unuf,* 2/182; Heysemi, *age.,* 9/221; İbni Sad, *age.,* 1/59.

37 Askalani, *İsabe,* No: 11086; İbni Sad, *age.,* 1/62; İbni Esir, *İsd,* No: 6867; Zirikli, *A'lam,* 2/346; Halebi, *age.,* 1/137; Kandehlevi, *age.,* 3/1257; İbni İshak, *Siret,* 133; Heysemi, *age.,* 9/222.

uygundur"[38] demek suretiyle çok ağır konuşmuş ve kızını da en son başka birine vermişti. Bu aşamada henüz peygamber olmamıştı ki bazıları. "Efendim, fikirleri, dini inançları farklı olduğu için adam kızını vermek istememiş" şeklinde olayı başka yöne çeksinler.

f) Evlilikten Sonraki Hayat

Muhammed evlenir evlenmez Hatice'nin evine taşınır ve Mekke'de kaldığı sürece onun evinde yaşamını sürdürür.[39] Sadece bununla kalmaz; Hatice bütün malını ona devreder, koyunların işine Muhammed bakar.[40] Muhammed peygamber olarak ortaya çıkınca. Hatice'nin etkisiyle birçok köle Müslüman olur. Hatice, ayrıca birçok köleyi de satın alarak kendi malıyla onları özgürlüklerine kavuşturur. Zeyd bin Harise bunun en bariz örneklerindendir. Bu şahsı Hatice azat etmişti.[41]

Aslında Muhammed'in Hatice'nin malı sayesinde zengin olduğu hususu *Kur'an*'da da vardır. "Duhâ" Suresi'nin 8. ayetinde Muhammed'e hitaben, "Fakirken seni zengin etmedik mi?" deniyor. Bu ayet Mekke döneminin ilk yıllarında inmiştir. O zaman henüz savaş falan da yapılmamıştı ki, "Zenginlik kaynağı Hatice'nin malı değil de, ganimet gibi şeylerle zengin olmuş" denilsin. Çobanlıktan kurtulur kurtulmaz Hatice'yle evlenir ve bu şekilde zengin olur. Yoksa onun başka gelir kaynağı yoktu. Zaten tüm tefsirlerde, Muhammed'in zenginliğiyle ilgili adı geçen surenin ayetinde, Hatice'nin malı kas-

38 Askalani, *İsabe*, No: 12285; Moğultay, *el-İşare...*, 409; İbni Habib, *Muhabber*, 98; Hakim, *Müstedrek*, 2/420, 4/39-53; İbni Sad, *age.*, No: 4133-8/322; M. Sait Mübeyyed, *Mevsuatu Hayati's-Sahabiyatı*, 611.

39 Halebi, *age.*, 1/101.

40 Cahız, *Kitabü'l Hayavan*, 5/509.

41 Askalani, *İsabe*, No: 11086; Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 1/181, Salih Tuğ Terc.; İbni Abdi'l Ber, *İstiab*, No:3311; *Tecrid-i Sarih*, No: 1536-38, 1800 hadisin şerhi; *Buhari-Müslim Hadisleri*, *age.*, 1577; İbni Kesir, *el-Bidaye ve'n Nihaye*, 3/127; İbni Kayyım el Cevzi, *Zadü'l Maad*, 1/105; İbni İshak, *Siyet*, Sezai Özel Terc., 227.

tedilmiştir deniyor.[42] Kaldı ki, o günkü şartlarda Hatice'den başka onun zenginlik kaynağı zaten yoktu; yani, ayetteki zenginlikten kasıt, Hatice'nin malıdır; bunun dışında başka ihtimale yer yoktur.

g) Hatice'nin Ölümü Muhammed'i Sarsıyor

Muhammed'i koruyan amcası Ebu Talib ile Hatice'nin aynı yılda, hatta üç gün arayla ölmesi, Muhammed'i çok üzüyor. İslam tarihinde bu yıla, üzüntü yılı anlamına gelen "Senetü'l Hazen" denir. Muhammed, bu iki ölüm olayından çok üzüntü duyduğu için bu yıla az önceki isim konmuştur. Öylesine üzülmüştü ki, geçici bir süre için Mekke'yi terk edip Taif'e gitmişti. Çünkü öbür taraftan muhalefetin baskısı vardı. Bu nedenle, büyük bir bunalım içine girmişti ve bir süre Mekke'yi terk etmek durumundaydı (M. 620). Giderken de beraberinde üvey evladı Zeyd bin Harise'yi götürmüştü. Çoğu İslami kaynaklarda "Muhammed herhangi bir sıkıntıya girdiğinde derdini Hatice'ye anlatır, ondan teselli alırdı" diye geçiyor. İşte böyle bir Hatice'nin ölümü elbette ki Muhammed'e üzüntü verirdi. Hatta öldüğünde, Muhammed onu kendi eliyle mezara indirmiş ve çok sevdiği için kendisi onun kabrinde bizzat çalışmıştı. Bütün bu bilgiler, Muhammed için Hatice'nin ne kadar önemli olduğunun belirtileridir. Zaten böyle olmalıydı. Çünkü, en azından onu çobanlıktan (yoksulluktan) kurtarmış, Mekke'nin patronu haline getirmişti.[43]

h) Hatice Cennetle Müjdeleniyor

Deminden beri izahına çalıştığımız nedenlerden dolayı, Muhammed onu cennetle müjdeliyor. Gerçekten de Hatice'nin ona olan faydası, hem maddi, hem de manevi olarak takdire değerdi. Muham-

42 Hamdi Yazır, *Hak Dini;* Er-Razi, *Mefatihü'l Gayb tefsiri;* Nesefi, *El-Medarik;* İbni Abbas ve daha birçok müfessir, Duhâ Suresi, ayet 8.

43 Wensinck, A.J., M.E.B Terc., 5/44; Sezai Konrapa, *Siyer-i Nebi*, 35; İbni Kayyım el Cevzi, *age.*, 1/89; İbni İshak, *age.*, 307; İbni'l Cevzi, *Sıfat-ı Safve*, 2/5, No: 125.

med'in Hatice'ye üzülmesi. ona cennet vaadinde bulunması elbette ki Muhammed üzerinde her şeyden önce bir vefa borcuydu. Yani. Muhammed'in Hatice'ye bu kadar ilgi göstermesi, olağanüstü bir iyilik olarak algılanmamalıdır. Çünkü, buradaki iyilikler karşılıklıdır. Dolayısıyla. Hatice'nin kaybı. elbette ki Muhammed'i rahatsız etmeliydi. Bundan daha doğal bir şey olamaz.[44]

Bazı yazarlar. "Muhammed'in Medine döneminde birden fazla kadınla evliliği, bir zevkten dolayı değil; tam tersine bir maslahattan* dolayıdır. Bu maslahat da siyasi, ekonomik, insani ve benzeri şeylerden ibarettir. Yoksa, gece hayatı için evlenmiş olsaydı, o zaman dul bir kadın olan Hatice'yle değil de kızlarla evlenirdi veya Hatice zamanında da birçok kadınla evlenebilirdi. Hatta Mekke'nin ileri gelenleri –peygamberlik davasından vazgeçmesi halinde– ona memleketin en güzel kızını getireceklerini söyledikleri halde, kendisi bu teklifi kabul etmemişti" şeklinde bir savunma yapıyorlar.

Bu aşamada şunu söylemekle yetiniyorum: Bir kere onun diğer kadınlarla nasıl evlendiğini, hangi şartlarda onları getirdiğini, ileride onların kısmında açıklayacağım. Bu bilgiler bilindikten sonra Muhammed'in onlarla hangi sebepten dolayı evlendiği ancak o zaman sağlıklı bir şekilde anlaşılır. O bakımdan, burada tüm hanımlarının evlilik sebepleri üzerinde durmuyorum. Ancak, Hatice hakkında bir iki söz söylemeden de geçemeyeceğim. Deminden beri izahına çalıştığımız böylesine bir Hatice üzerine acaba Muhammed ikinci bir hanım getirebilir miydi? Asla getiremezdi. Çünkü böylesine güçlü bir hanım, istediği zaman Muhammed'i kolaylıkla ortadan kaldırabilirdi. Mekke sermayesinin yarısından fazlasını kendi elinde bulunduran Hatice, Muhammed'i çobanlıktan kurtarmış, buna karşı Muhammed de kalkıp ikinci evlilik yapacak, bu mümkün mü? Hatta diyebiliriz ki, o hayattayken, ikinci evlilik Muhammed'in aklından bile geçmemiştir, geçmesi de hiç muhtemel değil-

44 *Tecrid-i Sarih*, No: 1395-1537; *Buhari-Müslim Hadisleri, age.*, No: 1573-76; Tirmizi, *Menakıb*, 61, No: 3876-78; İbni Mace, *Nikah*, 56, No: 1997.

* Maslahat: İş, mesele, maksat. (Y.N.)

dir. Zira koşullar, bu işin olamayacağı yönündeydi. En azından muhalefet bu konuda dedikodu yapardı, bunun sonucu olarak da onun kendi kafasında tasarladığı projesi gerçekleşmeyebilirdi. Farz edelim ki bizim günümüzde parasıyla, makamıyla, ahlakıyla... şöhret sahibi olmuş, ama biraz yaşlı ve dul olan bir bayan, genç bir fakirin elinden tutup onu inşaatçılıktan kurtarır ve onunla evlenirse, ayrıca her şeyini de ona devrederse ve deminden beri izahına çalıştığımız gibi, Hatice'nin Muhammed'e yaptığını o dul, fakat zengin olan kadın da o fakir adama yaparsa, acaba bu fakirin aklından hiç ikinci bir evlilik geçebilir mi? İşte bu bakımdan, yapılan bu tür savunmaların inandırıcılığı olamaz diyoruz.

Hatice'yle ilgili bölüme –az çok herkesin bilgisi olduğu için– burada son verip başka bir hanımın hayat hikâyesini anlatmaya geçiyoruz.

2- Sevde Binti Zem'an

Hatice'nin ölümünden sonra Muhammed Mekke'de hem Sevde, hem de Ayşe ile evlenir. Ayşe 6 yaşında küçücük bir çocuk olduğu için onunla sadece nikâhı kıyılır ve ancak Medine'ye geçerken gerdeğe girer. (Gerdek gecesi Ayşe 9 yaşında, kendisi de 54-55 yaşlarındadır. Bunları Ayşe kısmında açıklayacağız.) Hatice'den sonra ilişkide bulunduğu ilk hanım Sevde'dir. Bu hanım daha önce amcasının oğlu Şükran'la evlenmiş, onun ölümünden sonra dul kalınca, ikinci evliliğini Muhammed'le gerçekleştirmişti.

a) Sevde Muhammed'le Evlenirken Kaç Yaşındaydı?

İslami kaynaklarda Sevde ile Muhammed'in yaşları hemen hemen aynı diye geçiyor.[45] Genel kanı, evlendikleri zaman ikisinin de 50 yaşlarında olmalarıdır. Kanımca, İslami kesimde Sevde'nin yaşı biraz abartılı olarak gösterilmiştir: Sevde, Muhammed'le 13 yıl be-

45 Müslim, Türkçe Terc., 4/388; İbni Sad, *age.*, No: 4115; İbni Esir, *Isd.* No: 7027; Askalani, *İsabe*, No: 11357 ve *Tehzibi Tehzib*, No: 2819; Zehebi, *Sireti A'lam*, 2/265; *Tecrid-i Sarih*, 5/166.

raber olduktan sonra, Muhammed'in ölümü üzerine dul kalıyor ve yaklaşık 40 yıl daha yaşıyor. Böyle olunca, onun yaşı hakkında öne sürülen rakam, pek inandırıcı olmuyor. Gerçi istisnai durumlarda bir insan 110 yıl yaşayabilir ama, kala kala bu istisna Sevde'ye mi kaldı? O bakımdan, onun bu yaş meselesi tıpkı Hatice'de olduğu gibi pek inandırıcı gelmiyor.

b) Sevde-Muhammed İlişkisi

Muhammed onunla ilk evlendiğinde, sevgi temeline dayalı bir evlilikleri olmuştu; aralarında herhangi bir sorun yoktu. Ancak İslam tarihine baktığımızda görüyoruz ki, zaman içinde Muhammed, "Ayşe", "Cüveyriye" ve "Safiye" gibi çok genç hanımlarla evlenince, onlara nisbeten biraz yaşlı olan Sevde için bahane bulmaya çalışmış, hatta öyle bir an gelmiş ki, işi boşanmaya kadar götürmüştür. Kimi kaynaklarda bu boşanma işinin Ebu Bekir ve Ömer huzurunda gerçekleştiği öne sürülüyor. Kadın bu boşanma işini kabul etmiyor, buna karşı çıkıyor. Çünkü eğer boşansaydı ölünceye kadar hiç kimseyle evlenemezdi. Zira, Ahzâb Suresi'nin 6. ve 53. ayetleri bu konuda çok açık bir şekilde, "Muhammed'in hanımları Müslümanların anneleridir, hiç kimse onlarla evlenemez" şeklinde kesin bir yasak vardır. Muhammed'in hanımları hakkında Ahzâb Suresi 53. ayette özetle, "Artık onlar başkasıyla evlenemezler, onlar tüm Müslümanların anneleridir" şeklinde yasak vardır. İşte bu ayetler varken, onun kalkıp biraz yaşlı olan hanımını terk etmesi herhalde tasvip edilir bir iş değildir. Hani Muhammed'in bütün evliliklerinde insani bir yarar vardır diye söyleniyordu! Peki, hem ayete göre onun hanımları artık hiç kimseyle evlenemez deniyor, hem de kalkıp suçsuz yere –biraz yaşlı olan– hanımını boşuyor; acaba böyle bir boşanmada ne gibi yararlar vardı? Nihayet, Sevde boşanmaması için bir yol kavşağında Muhammed'in önünü kesip kendisine çok yalvarınca ikisi şu şekilde anlaşıyorlar: Sevde o andan itibaren gece hayatı için Muhammed'den bir istekte bulunmayacak ve gece sırasını artıkAyşe'ye devredecekti; yani, Ayşe o andan itibaren gece hayatı konusunda iki kadın hakkını kullanacak-

tı: böylece, Muhammed de Sevde'yi tekrar kabul edecekti. En son bu şekilde anlaşıyorlar ve o günden sonra da artık Muhammed'le olan gece ilişkisine son verilmiş oluyor. Tabi ki Muhammed bu boşanma işini hem Ömer, hem de Ebu Bekir gibi çok önemli iki kişinin yanında yapmıştı; dolayısıyla. Muhammed ile Sevde'nin bir daha anlaşıp bir araya gelmeleri, ister istemez Ömer ve Ebu Bekir gibi kişileri şüphede bırakıyordu. Şöyle ki, nasıl olur da boşadığı halde bir daha geri getiriyor, acaba haram değil mi? şeklinde kafalarına sorular gelebilirdi. Çünkü o günkü âdete göre, boşanan bir kadın, artık geri alınamazdı. İşte hem Ebu Bekir ve Ömer'i tatmin etmek için, hem de Sevde'nin gece hayatından mahrum bırakılmasını meşrulaştırmak için bu olayın hemen akabinde Nisâ Suresi'nin 128. ayeti iniyor. Bu ayette özet olarak; "Kadın, kocasının serkeşliğinden endişe ediyorsa, kendi aralarında anlaşarak işi halledebilirler, bunda bir sakınca yoktur" deniyor. İşte böylesine bir ayetle bu olay kapanmış oluyor.

Muhammed'in Sevde ile bu şekilde anlaşması, en çok Ayşe'yi sevindirmişti. Çünkü, Ayşe'nin bu konuda ifadesi vardır. Kendisi Sevde için, "Allah ondan razı olsun, yaşlanınca gece sırasını bana verdi"[46] şeklinde dua ediyor.

Başka bir yerde de bir vesileyle anlatıldığı gibi, Muhammed, "Kim kendi eşleri arasında farklı davranırsa, kıyamet günü felçli olarak Allah'ın huzuruna çıkacaktır"[47] diyordu. Kaldı ki, Muham-

46 Müslim, *Reda*, No: 1463-67; İbni Mace, *Nikah*, 48, No: 1972; Ali Nasıf, *Tac*, 2/323, Buhari ve Müslim'den naklen. 4/101; *Tecrid-i Sarih*, Diyanet Terc., No: 1136- 8/32; Ebu Davud, *Nikah*, No: 2135-2138; İbni Hemman, *Musannaf*, No: 10657; Taberani Mucemi, *Kebir*, 24/31, No: 81-86; Tirmizi, *Nisâ tefsiri*, No: 3040; İbni Sad, *Tabakat*, No: 4115; Askalani, *İsabe*, No: 11357 ve *Tehzib-i Tehzib*, No: 2819; Hakim, *age.*, 2/186: İbni Abdi'l Ber, *İstiab*, No: 3394; İbni Habib, *Muhabber*, 81-92; Seyyid Sabık, *Fıkhı Sünne*, 2/450: Heysemi, *age.*, 9/246; Zehebi Sireti A'lami, *Nübela*, 2/266; Tarihi Yakubi, 1/407; Fahrettin er-Razi, Nisâ Suresi, ayet 128; Nesefi, Ahzâb Suresi, ayet 51; Siyuti, *Lübab*. .. Nisâ Suresi, ayet 128; Mamekani, *Tenkihü'l Mekal*.., 3/80; Nebehani, *Envar-i Muhammediye*, 148; Ömer Rıda Kehhale, *A'lami Nisâ*, 3/6; Cessas, *Ahkamü'l Kur'an*, Ahzâb Suresi, ayet 51 tefsirinde vs.

47 *Tecrid-i Sarih*, No: 1800: Ebu Davud, *Nikah*, No: 2133; Tirmizi, *Nikah*, 42; Nesai, *İşreti Nisâ*, 2. Bab, 7/63: İbni Mace, *Nikah*, 47. Bab.

med bu eziyeti yalnız Sevde'ye çektirmemiş, o aynı zamanda diğer kadınlarına da çektirmişti.[48] Muhammed kendi ağzıyla "Cebrail bile vahyi Ayşe'nin nöbetinde getirir" şeklinde ifade edip farklı davrandığını itiraf ediyor.[49]

Sevde hakkında en önemli olay onun Muhammed tarafından boşanıp gece nöbetini Ayşe'ye vermesi ve bunun eleştirisinden kurtulabilmek için *Kur'an*'da ayet inmesidir. Bundan başka Sevde'yle ilgili pek önemli bir hadise olmadığı için onun bölümüne son veriyoruz.

3- Muhammed'in Hanımlarından Ebu Bekir'in Kızı Ayşe

a) Evlendiklerinde Kaç Yaşlarındaydı?

Ayşe'nin hayatı gerçekten çok maceralıdır. Ayrıca, onun konusu çok zengin bir konudur. Onun hakkında şimdiye kadar çok şeyler yazıldığını biliyorum. Fakat, burada okuyucuya çok farklı bir şey sunmak istiyorum. "Muhammed, Ayşe'yi küçük yaşta almıştır" sözünü ilk öğrendiğim zaman belki tek bir yazarın yorumudur veya İslam tarihinde böyle bir şey yoktur diye hemen inanamadım ve zaman içinde konuyla ilgili araştırmalara başlayınca –esefle ifade edeyim ki– duyduklarımın beteriyle karşılaştım. Ayşe'nin yaşıyla ilgili hadis külliyatı, müsnedler,* tefsir çeşitleri, siyer** ve tabakat kitaplarının çoğuna baktım; adı geçen tüm kaynaklarda şu ortak görüş ortaya çıktı:

Ayşe 6 yaşındayken babası Ebu Bekir'den istenip o günkü geleneğe göre resmen nikâhı kıyılıyor; 9 yaşına gelirken de Muhammed onunla gerdeğe giriyor. Muhammed öldüğü zaman, Ayşe 18 yaşında dul kalıyor ve ölünceye dek de (Muhammed'den sonra yaklaşık olarak 45-48 yıl dul olarak yaşamını sürdürüyor) *Kur'an*'ın gereği olarak dul bir kadın sıfatıyla hayatını sürdürmek zorunda kalıyor.[50]

48 *Tecrid-i Sarih*, No: 1130; *Buhari-Müslim Hadisleri, age.*, No: 1582.

49 Ne kadar farklı davrandığı konusunda bilgi sahibi olmak için sadece *Tecrid-i Sarih*, Diyanet Tercemesi, No: 1130'a bakmak yeterlidir.

* Müsned: Hadis kitabı. (En çok bilineni Ahmet İbn-i Hambel'in *Müsned* kitabıdır.) (Y.N.)

** Siyer: Peygamberlerin hayatları ve ahlaklarından söz eden kitaplar. (Y.N.)

50 *Tecrid-i Sarih*, No: 1553; Buhari, *Menakıb-i Ensar*, 44; *Nikah*. 38, 39, 59; Müs-

Muhammed ise, onunla gerdeğe girdiği zaman 54-55 yaşlarındaydı. Çünkü, bilindiği gibi Muhammed, 63 yıllık yaşamının 53 yılını Mekke'de geçirdikten sonra Medine'ye göç etmiştir. Bu evlilik de Medine döneminin 2. yılında olduğuna göre, demek ki Muhammed'le ilgili söylenen rakam (54-55 yaş) doğrudur. Buna zaten kimsenin itirazı olmamıştır.

Ayşe'nin yaşıyla ilgili başta Sahîhi Buhâri ve onun özeti olan, aynı zamanda Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından tercüme edilen *Tecrid-i Sarih*, hadis külliyatı ve diğer İslami kaynaklarda var olan en sağlam bilgiyi, yine Ayşe'nin ağzından dinleyelim. Uzunca bir hadiste Ayşe şunları anlatıyor:

> "6 yaşında küçücük bir kızken Muhammed'le nikâhım kıyıldı; daha sonra biz Medine'ye hicret ettik. Orada hastalandım; bu hastalıktan ötürü saçlarım döküldü. Daha sonra saçlarım yeniden gürleşti. Bir gün çocuklarla birlikte salıncakta oynarken annem Ümmü Ruman gelip beni çağırdı. Ben de annemin yanına vardım. Beni ne yapacağımı bilmiyordum. Elimden tuttu, ta evimizin kapısına kadar geldik. Ben yorgunluktan kaba kaba soluyordum. Nihayet soluğum biraz yatıştı. Sonra annem biraz su getirdi; o suyla yüzümü başımı sıvazladım. Daha son-

lim, *Nikah*, 10, No: 1422/69; Ebu Davud, *Nikah*, No: 2121; *Edep*, 55, No: 4933-37; *Buhari-Müslim Hadisleri, el-Lü'lüü ve'l Mercan*, No: 897; İbni Mace, *Nikah*, 13, No: 1876; Nesai, *Nikah*, 29-6/82; Beyhakı, *Sünen*, 7/71; *Delail*, 7/284; İbrahim Canan, *Kütüb-i Terc.*, 15/485, 17/217; Hindi, *Kenz*, 13/693, No: 37779; İbni Habib, *Muhabber*, 81; *Diyanet Ansiklopedisi*, Ayşe md., 2/202; İbni'l Cevzi, *el-Müctebu*, 92; *el-Muntazam*, 3/16-69; *Sıfat-i Safve*, 2/10, No: 127; Askalani, *İsabe*, No: 11457, Ayşe md., *Tehzib-i Tehzib*, No: 2840; İbni Abdi'l Ber, *İstiab*, No: 4029, Ayşe md.; Halebi, *İnsanü'l Uyun*, 3/314; Taberi, *Tarihi Milel*. . Arapçası, 3/405; İbni Sad, *Tabakat*, No: 4116; İbni Kesir, *el-Bidate ve'n-Nihaîye* 3/129; Muhibbüddin Taberi, *Semti Semin*, 31; İbni Küteybe, *el-Maarif*, s.44; Zehebi, *Siyreti A'lami Nühela*, 2/139-141; *Tarihi İslam*, 1/592; İbni Esir, *İsd*, No: 7085 ve *el-Kamil*, 2/308; Begavi, *el-Envar fiş-Şemail...*, 2/671; Nebehani, *Envari Muhammediye*, 148; Mamekani, *Tenkihü'l Mekal*. ., 3/81; Belazuri, *Ensab...*, 1/409; İbni Seyyidi'n-Nas, *Uyunü'l Eser*, 2/300; İbni İshak, *Siret*, Terc. Sezai Özel, s.317; M. Sait Mübeyyed, *Mevsuatu Hayati's-Sahabiyat*, s.520-23 vs.

ra beni eve koydu. Evde Ensar'dan* bir takım kadınlar hazır bulunuyordu. Bunlar bana, 'Hayır ve bereket üzere geldin, hayırlı kısmet getirdin!' deyip beni alkışladılar. Annemı beni bu kadınlara teslim etti. Bunlar da benim kılığımı, kıyafetimi düzeltiler ve odanın içinde bırakıp Muhammed'e teslim ettiler. Beni hiçbir şey üzmedi; ancak Muhammed habersiz olarak içeri girince çok sıkıldım. Ensar kadınları beni Muhammed'e teslim ettiklerinde ben dokuz yaşında bir çocuktum."

Burada Ayşe'nin küçük olmasından ziyade, onun şu anlattıkları gerçekten ilginç:

"Annem beni Muhammed'e teslim ettiğinde ben salıncakta çocuklarla oynardım; hastalığa yakalandığım için saçlarım dökülmüştü. Annem beni çocuklar arasından alıp eve götürünce çok yorulmuştum. Daha sonra su getirdi, ben o suyla yüzümü, başımı sıvazladım. Sonra beni Ensar kadınlarına teslim etti, Onlar beni düğüne hazırlayıp en son Muhammed'e teslim ettiler. Muhammed'in habersiz olarak içeri girmesi beni üzdü"

şeklinde çok acayip şeyler anlatıyor.

Daha bitmedi! Ayşe bir başka yerde şunları da anlatıyor:

"Çabucak şişmanlanayım diye annem sürekli bana hurma ile salatalık yediriyordu. Gayesi, bir an önce beni büyütüp Muhammed'e teslim etmekti. Bu konuda başka ilaçlar da denemek istedi. Ama ben sadece hurma ile salatalığa devam ettim."[51]

Ayrıca, kızın babası Ebu Bekir'in şu teklifi de çok enteresandır: Ebu Bekir sık sık Muhammed'e, "Neden nikâhlın olan Ayşe'yi bir an önce götürmüyorsun" deyip dokuz yaşından da önce onu Mu-

* Ensar: Yardımcılar, Mekke'den Medine'ye göçte Muhammed'e yardım ve destek verenler. (Y.N.)

51 İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte*, 11/187, No: 3948; Ebu Davud, *Tıp*, 20, No: 3903, bu hadisin şerhinde Nesai'nin de bunu aldığını yazıyor; İbni Mace, *Et'ime*, 37, No: 3324; Hindi, *Kenz*, No: 37783.

hammed'e teslim etmek istemiş. Peki, acaba Muhammed niçin onu daha erken götürmemiş? Kız henüz küçük olduğu için mi, yoksa başka bir neden mi varmış? Bu sorunun yanıtı, Muhammed tarafından Ebu Bekir'e verilen cevapta vardır. Ebu Bekir az önceki soruyu sorunca, Muhammed şu yanıtı veriyor: "Ayşe'yi bir an önce götürmeyişimin sebebi, düğün masraflarımın olmayışıdır" diyor. Demek ki onun düğün masrafı olsaydı dokuz yaşından da önce Ayşe'yi götürmek isterdi. Muhammed, parasızlıktan götüremiyorum derken, Ebu Bekir kendi cebinden beş yüz bin dirhem gümüş[52] para çıkarıp düğün masrafı olarak ona veriyor ve bu aşamadan sonra, düğün işine başlanıyor. Böylece bu iş bitmiş oluyor.

Ayşe bir ifadesinde, "Anne ve babamı gördüm göreli hep Müslümandı" diyor. Bundan, onlar Müslüman olmadan önce Ayşe'nin henüz dünyaya gelmediği ortaya çıkıyor.[53]

Bir diğer sözünde, "Ben öylesine çocuktum ki, bazen Muhammed bana çocukları çağırırdı, ben de onlarla beraber oynardım" diyor.[54]

b) Ayşe Muhammed'den Önce Başkasının Nişanlısıydı

Bu başlık altında farklı bir şey anlatmaya çalışacağım. Ayşe'yi, Muhammed'den önce Mut'im bin Adiyy adında bir Müslüman kendi oğlu Cübeyr'e istemişti, o başkasının sözlüsüydü. O günkü âdete göre, herhangi bir şeye söz verildi mi artık ondan kolay kolay caymak mümkün olmuyordu. Hatırlanacağı üzere Hatice, velisine karşı kurduğu bir oyun sonucu Muhammed'le olan evliliğini gerçekleştirmişti. O oyunun özeti şuydu: Velisini öyle aldatmıştı ki, sanki onun velisi istekli bir şekilde Hatice'yi Muhammed'e vermişti; tabi ki söz vermesi halinde cayamazdı. Sonuçta, Hatice kurduğu bu çok akıllı planla evlilik işini gerçekleştirmişti. Bu olay, o günkü geleneğe

52 *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ayşe md., 2/202; *İslam Alimleri Ansiklopedisi*, Türkiye Gazetesi Yayını, 1/165; Süleyman Nedvi, *Asri Saadet*, Terc. Ömer Rıza, 5/12-25; M. Sait Mübeyyed, *Mevsuat..* , 526.

53 Buhari, *Kefalet*, 4. Bab.

54 İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte*, 17/217.

göre sözün ne kadar önemli olduğunu vurgulamak için çok önemli bir kanıttır. Zaten bunun tekrarından gayemiz, o günkü koşullarda verilen sözün önemini vurgulamaktır. Peki, ne oldu da Ebu Bekir Ayşe'yi o adama vermeyip de sözünden caydı? Muhammed'in direktifiyle bir bayan Ebu Bekir'e gidip kendisine Ayşe'yi istiyor. Ebu Bekir, "Hayır olamaz! Çünkü benle Muhammed kardeş olmuşuz; dolayısıyla, kızımın nikâhı ona kıyılamaz (haramdır)" diyor. Kadın, Ebu Bekir'in bu sözünü Muhammed'e anlatınca kendisi, git ona "Evet, insan kendi kardeşinin kızıyla evlenemez ama, bizimki kan kardeşliği değildir. O bakımdan, bizim için herhangi bir engel söz konusu değildir de" diyor. Bu ifade Ebu Bekir'e anlatılınca, bir yolunu bulup sözünden cayıyor ve Ayşe'yi eski nişanlısından alıp Muhammed'e veriyor.[55]

Burada, Ayşe'ye yapılanlardan ziyade, Muhammed'in, başkasının nişanlısına talip çıkması --onun koyduğu prensiplere göre– doğru değildir. Çünkü kendisi, "Başkasının talip çıktığı bir kıza (kadına) siz talip çıkmayın. Ancak eğer o adam vazgeçerse o zaman talip çıkabilirsiniz" diyor.[56]

Burada başkasının nişanlısına talip çıkmakla birlikte, çok samimi ve aynı zamanda da Muhammed için her riski göze alan bir fedakâr dostuna karşı da pek uygun olmayan bir iş yapıyor: Muhammed'den önce Ayşe'yi kendi oğluna isteyen Mut'im. Muhammed'in çok sadık bir dostuydu. Müşrikler Muhammed'i öldürmek için karar aldıkları zaman bu şahıs, Muhammed'i korumak için dört oğlundan her birini, Kâbe'nin bir köşesine yerleştirmişti. Böylece onlar Muhammed'i düşmanlarından korumaya çalışıyorlardı. Müşrikler,bu

55 Askalani, *İsabe*, No: 11457; Zehebi, *Tarihi İslam*, 1/279 ve 592, *Sireti A'lami Nübela*, 2/109 ve 245; İbni Habib, *Muhabber*, 81; Taberi, *Tarihi Milel...*, Arapçası, 3/403; İbni'l Cevzi, *Telkihü'l fühum...*, s.10; Ömer Rıda Kebbale, *A'lami Nisâ*, 3/10; İbni Abdi'l Ber, *İstiab*, No: 4029; İbni Seyyidi'n-Nas, *age.*, 2/300; Muhibbüddin Taberi, *Semt-i Semin*, 30; İbni Sad, *age.*, No: 4116; İbni Kesir, *el-Bidaye...*, 3/130; M. Sait Mübeyyed, *Mevsuat...* 520; Kurtubi, Ahzâb Suresi, 59. ayet tefsirinde vb.

56 *Tecrid-i Sarih*, No: 1809; Buhari, *Nikah*, 45; *Buyu*, 58; Müslim, *Nikah*, 6, No: 1412-14; Ebu Davud, *Nikah*, No: 2080.

adamın dört çocuğunu Muhammed'i savunmak için nöbete gönderdiğini duyunca. "Mademki sevdiğimiz bu çok değerli insan, dört oğluyla Muhammed'i savunmaya çalışıyor, o zaman biz de onun hürmetine bu eylemimizi gerçekleştirmiyoruz" deyip Muhammed'i öldürmekten vazgeçiyorlar. Hatta adamın bu iyiliğine karşı Muhammed, Bedir esirleri hakkında onun oğlu ve aynı zamanda Ayşe'nin eski nişanlısı olan Cübeyr'e "Eğer senin baban hayatta olup bu insanlar için ricada bulunsaydı, ben onun hürmetine hiç kimseye zarar vermeden hepsini affederdim" diyor.[57]

Burada şunu demek istiyoruz; Ayşe'nin başından geçenler bir yana; her dört çocuğunu da Muhammed'i korumaya yollayan adamın iyiliğine karşı yapılan bu işlem pek uygun değildir.

c) Ayşe'nin Muhammed'e Verilmesi Allah'ın Emriymiş

Ayşe meşhur "İfk" olayında zina ile suçlanınca Ömer Muhammed'e, "Senin Ayşe'yle evliliğin vahye mi dayanır, yoksa kendi iradenle mi onunla evlendin?" diye soruyor. Muhammed ise, "Ayşe ile evliliğim Allah'tan aldığım vahye dayanır" cevabını veriyor. Bunun üzerine Ömer, "O zaman merak etme Allah sana bir yol gösterir" diyor. Bunun üzerine Nûr Suresi'nin ikinci sayfasından itibaren ondan fazla ayet iniveriyor.* Bu olayı anlatmakla, Muhammed'in Ömer'in sorusu üzerine verdiği yanıta dikkat çekmek istiyoruz.[58]

Ayşe'yle ilgili Muhammed'in şu rüyasını anlatmakta --sanırım-- yarar vardır: Kendisi, "Rüyamda Cebrail bana, 'Ayşe ile evleneceksin' dedi. Ben de, acaba bu rüya Allah'tan mıdır diye denedim. Meğer ki Allah'tanmış" diyor.[59]

57 *Tecrid-i Sarih*, No: 1574.

* Nûr Suresi'nin 11-20. ayetleri. (Y.N.)

58 *Tecrid-i Sarih*, 2/351 ve No: 1151; *Buhari-Müslim Hadisleri, age.*, No: 1763; Buhari, *Şehadat*, 15; *Megazi*, 34; *Nûr tefsiri*, 6-11; Müslim, *Tevbe*, 10, No: 2770; Tirmizi, *Nûr tefsiri*, 24, No: 3180.

59 Buhari, *Nikah*, 9, 35; *Tahir*, 20-21; *Buhari-Müslim Hadisleri, age.*, No: 1579; Müslim, *Fedaili Sahabe*, 13, No: 2438; Tirmizi, *Menakıb*, 62, No: 3880; Zehebi, *Sireti A'lam*, 2/141.

Az önceki Cebrail izni (vahiy) meselesi özel olarak Ayşe'yle ilgiliydi; bir de Muhammed'in tüm hanım ve kızlarının evlilikleriyle ilgili vahiy konusunda söylediği hadis vardır: "Ben herhangi bir kadınla evlenirken veya herhangi bir kızımı evlendirirken ille de o konuda bana Allah'tan vahiy gelip öylesine karar verirdim" diyor. Bu durumda, –ileride de öğreneceğimiz gibi– Muhammed'in birçok kadınla evliliği sonucu, kendisiyle hanımları arasında çok olumsuz şeyler olmuş, bazılarının hukuku çiğnenmiş; dolayısıyla, Allah'ı buna karıştırmak ne kadar doğrudur düşünmek lazım![60]

Ayşe, Muhammed'in ölümünden sonra on sekiz yaşında gencecik bir gelin olarak dul kalıyor ve h.57 yılında vefat ediyor. Demek ki Muhammed'in ölümünden sonra yaklaşık olarak elli yıl dul olarak yaşamını sürdürmek zorunda kalmış. Evlenmesine engel olan gerekçe zaten belli: *Kur'an*'dan Ahzâb Suresi –özellikle 53. ayetin son cümleciği– Ayşe'yle ilgili bilgi, *Kur'an'ın Kökeni* adlı yapıtımda detaylıca verildiğinden, burada o bilgileri bir daha tekrar etmeyi doğru bulmuyorum. Ayşe konusu gerçekten hem zengin hem de ilginçtir.

4- Muhammed'in Hanımlarından Ömer'in Kızı Hafsa

a) Evlendiklerinde Kaç Yaşlarındaydı?

Muhammed ile Hafsa'nın evliliği h.3 yılında gerçekleşmiş. Daha önce Huneys bin Huzafe'nin hanımıymış. Bu adam, h.2 yılında meydana gelen Bedir Savaşı'nda Müslümanların yanında yer alıp çarpışırken yaralanmış ve daha sonra ölmüştü. Kadın dul kalınca, babası Ömer onu evlendirmek için hem Ebu Bekir'e, hem de Osman'a teklifte bulunmuş. Osman mazeretini beyan edip güzel bir şekilde Ömer'i tatmin etmiş; Ebu Bekir'se, ne olumlu, ne de olumsuz bir yanıt vermemişti. Birkaç gün sonra Ömer Muhammed'e, "Dul kızımı Osman'a sundum kabul etmedi. Ondan sonra Ebu Bekir'e teklif ettim; o ne olumlu, ne de olumsuz bir yanıt vermedi. Tabi ki onun böy-

60 *Tecrid-i Sarih*, No: 241 şerhinde, 2/311; Heysemi, *age.*, 9/83; Hindi, *Kenz*, No: 37753; İbni Esir, *İsd*, No: 7573.

le davranması beni çok üzdü" diyor. Buna karşılık Muhammed Ömer'e, "Üzülme, ben sana öyle bir damat bulurum ki, onlardan daha hayırlı olacak. Ayrıca Osman'a da kendi kızımı (Ümmü Gülsüm'ü) vereceğim" diyor. Böylece Muhammed, o damadın kendisi olduğunu söylüyor ve Hafsa'yı Ömer'den istiyor; kendi kızını da Osman'a veriyor. Halbuki Osman, hemen hemen Muhammed'in yaşındaydı (577 doğumluydu). Fakat buna rağmen Ümmü Gülsüm'ü ona verdi. Muhammed ve arkadaşlarının kadına bakışları böyleydi. Bunları, Osman'ın hanımları bölümünde geniş bir şekilde açıklayacağım. Osman daha önce Muhammed'in kızı olan Rukiye ile evliydi; kadın o günlerde yeni ölmüştü. Bu sefer de onun yerine kardeşi Ümmü Gülsüm'ü getirdi.

Hafsa'nın olayı bu şekilde kapanınca, birkaç gün sonra Ebu Bekir Ömer'e, "Aslında sen kızını bana teklif ettiğin zaman ben kabul ederdim. Fakat daha önce Muhammed bana, "Ey Ebu Bekir, ben Ömer'in kızını alacağım" demişti. Muhammed'in Hafsa'ya talip olduğunu bildiğim için, sana bir yanıt veremedim; belki bana kızmışsın ama, hadise bundan ibarettir" deyip mazeretini beyan ediyor. Bilindiği gibi, Muhammed yaklaşık bir yıl önce de Ebu Bekir'in kızı Ayşe'yle evlenmişti.[61]

Muhammed Hafsa'yla evlendiği zaman kendisi 56; Hafsa ise 21 yaşlarındaydı. Gerçi Hafsa'nın 17 yaşında olduğunu söyleyenler de vardır ama, genel kanı 21 olarak benimsenmiştir.[62] Hafsa'nın o anda 17 ile 18 veya 20 yaşlarında olduğunu yazan kaynaklar da vardır.[63]

61 *Tecrid-i Sarih*, No: 1571 ile 1803, 11/295; Buhari, *Nikah*, 33-36-46; *Meğazi*, 12; Zehebi, *Sireti Alam*, 2/228; *TDK İslam Ansiklopedisi*, 15/119; Nesai, *Nikah*, 30-6/83; Taberani, *Mucemi Kebir*, 23/187; İbni Abd'il Ber, *İstiab*, No: 3297; İbni Esir, *İsd*, No: 6845; İbni'l Cevzi, *Sıfat-i Safve*, 2/28; Hindi, *Kenz*, 37785; Belazuri, *Ensab*..., 1/423.

62 Nebehani, *Envari Muhammediye*, s.148; *MEB Ansiklopedisi*, A.J. Wensinck, 5-1/81.

63 İbni Sad, *age.*, No: 4117; Zehebi, *Sireti Alam-i Nübela*, 2/227; İbni'l Cevzi, *Sıfat-ı Safve*, 2/28; Askalani, *İsabe*, No: 11047; *Tehzib-i Tehzib*, 12/439; Diyarbekiri, *Tarihi Hamis*, 1/417; Halebi, *İnsanü'l Uyun*, 3/402; İbni Seyyidi'n-Nas, *Uyunü'l Eser*, 2/302; Hindi, *Kenz*, No: 37786; *TDV İslam Ansiklopedisi*, 15/119; *Siren Ansiklopedisi*, *Yeni Şafak* gazetesi, 2/196.

Bu hanım, 28 yaşlarındayken Muhammed'in ölümü üzerine dul kalıyor ve diğer kadınlar gibi o da ölene dek evlenemiyor. Yaygın olan görüşe göre h.45. yılında vefat etmiş ve böylece yaklaşık olarak 35 yıl dul olarak yaşamını sürdürmüştür. Şunu hep tekrarlıyoruz: Evlenmesine engel olan, Ahzâb Suresi'nin 53. ayetidir...

Onun hakkında özet olarak şunları aktarabiliriz: Muhammed'in hanımları arasında Ayşe ile Hafsa –babalarından da cüret alarak– Muhammed'e karşı cephe alıyorlar ve –bir gece hayatı hikâyesi yüzünden– Muhammed'i zor durumda bıraktıkları için Allah buna müdahale ediyor ve böylece Tahrîm Suresi'nin ilk beş ayeti iniyor. Ayrıca, Muhammed yemin içip onlardan bir ay uzak kalıyor. Daha sonra onlarla barışınca, Bakara Suresi'nin 226. (Îlâ) ayeti iniyor; ki erkek belli bir süre hanımlarından uzak kaldıktan sonra onları tekrar geri alabiliyor diye. Bir de bu Îlâ davasında Muhammed Hafsa'yı boşuyor; fakat Ömer'in hatırı için Hafsa'yı tekrar geri alması konusunda Cebrail Allah'tan vahiy getiriyor; Muhammed bu vahye dayanarak bir daha onu geri almayı kabul ediyor. Ayrıca, Cebrail'in getirdiği vahiyde, "Ey Muhammed! Hafsa cennette senin eşindir" ifadesi de yer alıyor. Bu konudaki tüm bilgi ve kaynaklar *Kur'an'ın Kökeni* adlı yapıtımda verildiğinden, burada kısa kesiyorum.

5- Huzeyme Kızı Zeynep

Bu hanım daha önce Abdullah bin Cahş ile evlenmişti. Hafsa'nın kocası savaşta öldürüldüğü gibi, bunun da kocası Uhud Harbi'nde öldürülmüş ve kendisi dul kalmıştı. Aynı yıl içinde (h.3. yılı) Muhammed'le evlenmiş. O zaman kendisi 30, Muhammed ise 56 yaşlarındaydı.[64] Böylece Muhammed o yıl hem Hafsa, hem de Zeynep'le evlenmiş oluyordu. Muhammed'in bu hanımla olan evliliği fazla sürmemiş, evlendikten birkaç ay sonra kadın ölmüştür. Bu

64 Zirikli, *Alam*, 3/106; Askalani, *İsabe*, No: 11230; İbni Sad, *Tabakat*, No: 4121; Ömer Rıda Kehhale, *Alam-i Nisâ*, 2/65; Halebi, *İnsanü'l Uyun*, 3/319; *Yeni Şafak* gazetesi, *Siret Ansiklopedisi*, 2/196; Hali Cuma, *Nisa'u Ehl'il Beyt*, 219; Salihi, *Ezvaci Nebi*, 192-95; *Tarihi Yakubi*, 1/407; M. Sait Mübeyyed, *Mevsuat*, 376.

hanımla ilgili fazla bir bilgi yoktur. Çünkü. beraberlikleri fazla sürmemiştir. Ancak burada şu önemli notları eklemekte yarar vardır: Muhammed, Cahş ailesinden 3 kadın getirmiştir.[65]

Biri. bahsettiğimiz bu Zeynep ki. Cahş'ın gelini oluyordu. Bir diğeri de Cahş kızı Zeynep h.5. yılı onunla evleniyor. Yani, bundan yaklaşık iki yıl sonra Zeyd'in eşi olan Zeynep'le evleniyor. Bir diğeri de Ubeydullah bin Cahş'ın hanımı olan Ümmü Habibe'dir. Bunu da h.7. yılında alıyor. Böylece, Cahş adındaki şahsın iki geliniyle bir kızını almış oluyor.

6- Ümmü Seleme (Hine)

a) Evlendiklerinde Kaç Yaşlarındaydı?

Bu hanım da eski eşinden dul kalmış ve öylesine Muhammed'le evlenmişti. Daha önce Abdullah bin Abdi'm Esen (Ebu Seleme) adında biriyle evlenmişti. Bu şahıs, h.3. yılında meydana gelen Uhud Harbi'nde yaralanmış, takriben bir yıl sonra da ölmüştü. Tabi ki bu da diğerleri gibi Müslümanlardan yana çarpışmıştı. Ölümünden sonra aynı yıl içinde bu kez de Muhammed onunla evlenmiş; o zaman kadın 29; Muhammed de 57 yaşlarındaydı.[66]

b) Evliliğin Gerçekleşmesi

Kadın dul kalınca hem Ebu Bekir, hem de Ömer ona talip çıkıyorlar. Sonuçta her ikisine de olumsuz yanıt veriyor. Daha sonra Muhammed ona talip çıkınca, kadın onu da reddediyor ve şu mazeretleri öne sürüyor: a) Çocuklarım vardır; ki onlar evliliğim için büyük bir engel teşkil ediyorlar; b) Benim velilerimden (akrabalarımdan) şu an kimse yoktur. Yani onların rızaları var mı yok mu bilemiyorum demek istiyor; c) Ben kıskanç bir bayanım; bilindiği gibi

65 İbni İshak, *Siret*, Terc. Sezai Özel, 319; İbni Kesir. *el-Bidaye*. .. 4/145; İbni Esir, *Isd*, No: 6953; Zehebi, *Sireti Alam*, 2/218.

66 Askalani, *İsabe*, No: 11845; İbni'l Cevzi, *Sıfat-i Safve*, 2/29; Ömer Rıda Kehhale, *Alam-i Nisa*, 5/222; *Yeni Şafak* gazetesi, *Siret Ansiklopedisi*, 2/196; M. Sait Mübeyyed. *Mevsuat*, 757; Nebehani, *Envari Muhammediye*, 148.

senin başka hanımların da vardır; evlendiğim zaman birbirimizle kavga ederiz. O bakımdan evlenmemek daha iyidir diyor ve ona da Ebu Bekir ve Ömer gibi olumsuz yanıt veriyor. Kadının bu açıklamasından sonra Muhammed kendisine şunları söylüyor: Çocukların için korkma. Çünkü Allah rızkı verendir; ayrıca ben de onlara bakarım. Senin akrabalarına gelince, onların burada hazır bulunmamaları bir şey değiştirmez. Çünkü, senin bütün akraban beni sever. Senin kıskançlığına gelince, hiç merak etme! Ben dua ederim, o da geçer diyor. Bu sıkı pazarlıktan sonra evlilik olayı gerçekleşiyor.[67]

c) Evlendikten Sonra Muhammed Gerdeğe Girmiyor

Kadının elinde eski kocasından olma süt çocuğu vardı. O günkü âdete göre çocuk emziren kadınla yatılmazdı. Muhammed, birkaç kez Ümmü Seleme'nin yanına varıp kucağında Zeynep adındaki çocuğu görünce onunla ilişkiye girmeden geri dönmek zorunda kalıyor. Bu durum birkaç gün sürüyor. Nihayet bir gün bunu fark eden Ammar bin Yaser, gelip o çocuğu Ümmü Seleme'den alıp götürüyor, bundan sonra hanımın yanına gelen Muhammed artık çocuğu onun yanında görmeyince onunla gerdeğe giriyor. Bütün bunlar az önce adı geçen kaynaklarda vardır.

Burada şu ilginç olayı aktarmakta yarar vardır: Muhammed belli bir süre, "Çocuk emziren kadınlarla ilişkiye girmeyin" diyerek böyle bir bayanla ilişkiye girilmesine yasak koyuyor.[68] Fakat zaman içinde ifade değiştirip bu tür kadınlarla yatılabilir şeklinde açıklama yapıyor.

67 Müslim, *Cengiz*, No: 918/3; Nesai, *Nikah*, 28-6/81; İbni Sad, *age.*, No: 4118; İbni'l Cevzi, *Sıfat-i Safve*, 2/29; *Ahkam-i Nisâ*, 231; Taberani, *Mucemi-i Kebir*, 23/248; İbni İshak, *Siret*, 320; İbni Kesir, *el-Bidate ve'n-Nihaiye*, 4/92; İbni Kayyım el-Cevzi, *Zadü'l Maad*, 1/109; Askalani, *Tehzib-i Tehzib*, 12/455; *İsabe*, No: 11645, 11845, 12061 (Hind; Karibe ve Ümmü Seleme bölümünde); Halebi, *age.*, 3/319: İbni Kuteybe, *Maarif*, 128-136; İbni Habib, *Muhabber*, 85; İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte*, 15/494, 16/43; Ahmet bin Hanbel, *Müsned*, 6/295; İbni Esir, *İsd*, No: 7464; Kandehlevi, *Hayati Sahabe*, Ahmet Meylani Terc., 3/298; Süheyli, *Revdü'l Unıf*, 4/268; Hindi, *Kenzü'l Ummal*, No: 37790; Hakim, *Müstedrek*, 4/17.

68 Ebu Davud, *Tıp*, 16, No: 3881; İbrahim Canan, *age.*, 16/72; İbni Mace, *Nikah*, 61, No: 2012: Ahmet bin Hanbel, *Müsned*, 6/453. Esma binti Yezit bölümünde.

Muhammed'in, bu yasağı ortadan kaldırmak için öne sürdüğü gerekçe çok ilginçtir. Kendisi aynen şunu diyor: "Aslında çocuk emziren kadınla sevişmeyi yasaklamak isterdim ama, bakıyorum ki Rumlar ve Farslar böylesi kadınlarla yattıkları halde hiçbir şey olmuyor. O bakımdan ben de bu yasağı kaldırıyorum." Bu aşamadan sonra artık onun bu fetvası yürürlüğe giriyor.

Burada şunu demek istiyorum: Az önce Ümmü Seleme bölümünde açıklandığı gibi Muhammed onun zamanına kadar bu yasağa uyuyor. Nitekim de birkaç sefer içeri girip onun elindeki çocuğu görünce geri dönüyor ve onunla gerdeğe girmiyor; ta Ammar gelip o çocuğu götürene kadar. Bundan şu sonuç ortaya çıkıyor: Muhammed bu ikinci fetvayı (ifade değişikliğini) kendi şahsı için özel olarak vermiş olabilir. İkinci ilginç nokta da şudur: Muhammed, "Aslında ben bunu yasaklardım; fakat bakıyorum ki Farslarla Rumlar bu kadınlarla yattıkları halde hiçbir şey olmuyor. Dolayısıyla, bu gibi kadınlarla cinsî ilişkide bulunmak artık helaldir" diyor. Burada ister istemez şu soru akla gelir: Muhammed'in çıkarmış olduğu sistemin dayanağı (kaynağı) Allah mı, yoksa Farslarla Rumların âdetleri mi?[69]

d) Duanın Akıbeti

Az önce açıklandığı gibi, Muhammed Ümmü Seleme'ye ilk evlilik teklifini sunduğu zaman, "Ben dua ederim ki sende kıskançlık kalmaz" demişti. Peki, bu dua kabul oldu mu acaba? İslam tarihine baktığımızda maalesef kabul olmadığını görüyoruz. Çünkü bu evlilikten sonra gerek Muhammed'le hanımları arasında, gerekse hanımların kendileri aralarında uzlaşma sağlansın diye bir sürü ayet inmiş. Bu tür ayetlere bakıldığında, Muhammed'in aile huzurunun olmadığı kolay anlaşılır. Hatta İslami kaynaklarda Muhammed'in, kadınlarını gruplara ayırdığı, aralarında çok kavga olduğu yazılı. Muham-

69 Müslim, *Nikah*, 24, No: 1442-43; Nesai, *Nikah*, Gayle bölümü. 54, 6/107; Askalani, *İsabe*, No: 10969, Cüdame b. Veheb md.; İmam Malik, *Muvatta*, s.608; İmam Ahmet bin Hanbel, *Müsned*, 6/361-434; İbni Esir, *Isd*, No: 6796; İ. Canan, *Kütüb-i Sitte Terc.*, 16/43; İbni Abdi'm Ber, *İstiab*, No: 3268.

med bazılarını fazla seviyordu. Ümmü Seleme ise sevilmeyen grupta yer alıyordu. Bu konuda fazla kaynak göstermeme gerek yoktur. Sadece Diyanet tercemesi olan *Tecrid-i Sarih*, 1130 Nolu hadise bakmak yeterlidir. Burada, Muhammed ve hanımları arasındaki kavgalar, taraf tutmalar çok açık bir biçimde ifade ediliyor. Hatta bu hadiste Ümmü Seleme muhalif grubun temsilcisi olarak Muhammed'e gidip "Ey peygamber, senin hanımların seni adil davranmaya davet ediyorlar" diyor ve çok uzun olan bu hadiste Muhammed hem Cebrail'in Ayşe nöbetinde Allah'tan vahiy getirdiğini söylüyor, hem de Ayşe'yi fazla sevdiğine ilişkin kendi kızı Fatma'ya, "Ey kızım, babanın sevdiğini sen de sevmez misin?" demek suretiyle Ayşe'ye olan aşırı sevgisini gizleyemiyor, bunu açıkça itiraf ediyor. Halbuki Ümmü Seleme'yi istediği zaman kadın kabul etmemişti, Ebu Bekir ve Ömer'i boş çevirdiği gibi, onu da boş çevirmişti. Fakat Muhammed, "Sana dua ederim" deyip onu ikna etmeyi başarmıştı, dua sonucu kıskançlığın gider demişti. Peki, onun duası neden kabul olmadı?

e) Bin Tekbir Hikâyesi

Bu hanımın ilk eşi öldüğünde Muhammed dokuz tane tekbir getiriyor. Halk o ana kadar böyle bir âdete alışık olmadığı için Muhammed'den bu tekbirlerin sebebini soruyor ve şöyle diyor: "Ey peygamber, acaba sen yanıldın mı?" Muhammed onlara şu yanıtı veriyor: "Hayır, yanılmadım. Ancak Bu adam çok önemli biri olduğu için ona tekbir getirdim. Aslında onun için bin tekbir de getirsem yine azdır."[70]

Kanımca, Muhammed'in getirmiş olduğu tekbir anlamlıdır. Şöyle yorumlayabiliriz: Adamın ölümü üzerine kadın dul kalınca Muhammed, "Nasıl olsa dul kalan bu hanım da benim olacak; bari eski eşine teşekkür anlamında birkaç tekbir getireyim" deyip sevinçten bu işi yapmıştır. Bu sözü, adamın çok iyi olmasından dolayı değil de, kadının onun olacağından dolayı söylemiştir diyoruz. Tabi ki bu bir yorumdur. Ancak, yorumumuzda haklı olduğumuzun bazı

70 Taberi, *Tarihü'l Mileli ve'l Hükkam*, 3/405. Ümmü Seleme bölümü.

kanıtları da vardır. Örneğin, bu adamdan daha değerli insanlar öldükleri halde Muhammed onlara böyle özel bir tekbir getirmemişti. Bir diğer kanıt da, Ümmü Seleme'nin çok akıllı olmasıdır. Zaman zaman Muhammed'in onunla istişare ettiğini görüyoruz. Kadının akıllı olduğuna ilişkin somut bir örnek vermek gerekirse, Hudeybiye Antlaşması'nda Muhammed'in, kurban kesmekle ilgili yaptığı çağrıya halk cevap vermeyince (onu dinlemeyince), Ümmü Seleme ona, "Sen söylemekle onları etkilemezsin; kalk kurbanını kes halk da sana baksın öylesine kessin" diyor. Muhammed onun dediğini yerine getirince, halk da ona bakarak kalkıp kurbanlarını kesiyor.[71]

Bir de eğer akıllı biri olmasaydı Ebu Bekir ve Ömer ona evlilik teklifinde bulunurlar mıydı?

İşte böylesine çok önemli bir bayan olduğunu bildiği için, onun eski eşine fazla tekbir getirmiştir dersek, sanırım mübalağa olmaz. Kaldı ki, eğer bu olay Muhammed'in genel olarak kadına bakışı çerçevesinde değerlendirilirse, az önceki söylemimde haklı olup olmadığım kolay anlaşılır.

Bunun bir diğer kanıtı da şudur: Muhammed onu getirdiği zaman, hem Ayşe, hem de Hafsa, "Kadın çok güzeldir; bizim güzelliğimiz onunkinin yanında hiç kalır. O bakımdan, bundan böyle bu kadın yüzünden huzurumuz bozulabilir" demişlerdi. Öylesine cesaretli bir bayandı ki, Muhammed'in bile kolay kolay kendisini kırmak istemediği Ömer'e, çok sert bir şekilde tepki göstermiş ve "Ey Ömer, sen her şeye müdahale ediyorsun, bari bizimle eşimiz Muhammed arasına girme" demişti. İşte bütün bunlar, söylenen tekbirlerin anlamsız olmadığını gösteriyor.[72]

71 *Tecrid-i Sarih*, No: 1164; Buhari, *Şurut*, 15; İ. Canan, *age.*, 3/395, 12/79, 16/62. (Ayrıca, *Kur'an*'ın Ahzâb 35, Âl-i İmrân 195, Tevbe 71 ve Nisâ 32. ayetlerin inmesine neden olan kadınlardan biridir. Bu konuda, ilgili ayetlerin tefsirlerinde detaylı bilgi vardır.)

72 *El-Lü'lüü ve'l Mercan*, No: 944; *Tecrid-i Sarih*, No: 1678 ve Müslim, *Talak*, 29, No: 1479; M. Sait Mübeyyed, *Mevsuat*, 751; Taberi, *Tarihü'l Mileli ve'l Hükkam* (Arapçası), 3/405; Askalani, *İsabe*, No: 4786 ve 12061; İbni Sad, *age.*, No: 4118, Ümmü Seleme bölümü.

Bu hanımın eski eşi hem ilk Müslümanlardandı, hem Muhammed'in halasının oğluydu, hem de onun sütkardeşiydi.[73] Ayrıca Muhammed'in emri üzerine Habeşistan'a hicret edenlerdendi.

Ümmü Seleme 27 veya 29 yaşındayken, 57 yaşlarında olan Muhammed'le evleniyor. Onların bu evliliği yaklaşık olarak 7 yıl sürüyor. Muhammed'in vefatı üzerine kadın dul kalıyor ve ölünceye dek de diğer kadınlar gibi *Kur'an* engeli nedeniyle evlenemiyor. Muhammed'den sonra yaklaşık elli yıl daha yaşıyor.[74]

7- Haris Kızı Cüveyriye

a) Evlendiklerinde Kaç Yaşlarındaydı?

Genel kanı, Muhammed'in bununla olan evliliği Medine döneminin 5. yılına rastlar. O da şöyle olur: Muhammed ve taraftarları, "Beni Mustalık" Harbi'nde onu esir olarak ele geçiriyorlar ve Muhammed burada onu kendine seçiyor. Onun ilk eşi "Müsafi' bin Safvan" bu savaşta Müslümanlar tarafından öldürülüyor. O zaman kadın 20, Muhammed'se 58 yaşlarındaydı.[75] Bu olay, h.5. yılında olduğuna göre, Muhammed'in 58 yaşında olduğu kesinlik kazanıyor. Zaten kimse buna itiraz da etmemiştir. Cüveyriye'nin yaşına gelince, yüzlerce İslami kaynakta onun 20 yaşında olduğu tartışmasız bir şekilde geçiyor.

Ayrıca, çoğu kaynaklarda, Cüveyriye'nin h.56 yılında 65 yaşındayken öldüğü yazılı. O zaman, Muhammed'le evlendiğinde 15 yaş civarında olduğu ortaya çıkıyor.[76]

73 Askalani, *İsabe*, No: 4786; İbniAbdi'm Ber, *İstiab*, No: 1589 ve 3013; İbni Esir, *İsd*, No: 3036 ve 5971.

74 Askalani, *İsabe*, No: 11845, 12061; İbni'l Cevzi, *Sıfat-i Safve*, 2/29; İbni Sad, *age.*, No: 4118; Taberani, *age.*, 23/248; Taberi, *age.*, 3/405; İbni Habib, *Muhabber*, 85.

75 *TDV İslam Ansiklopedisi*, 8/146'da, Cüveyriye'nin 607 yılında doğduğu yazılı. Adı geçen savaş da 627'de olduğuna göre, demek ki tam 20 yaşındaymış. Ayrıca burada "kadın henüz evlenmişti (yeni gelindi)" diye yazıyor; İbni Sad, *age.*, No: 4122; Diyarbekiri, *Tarihi Hamis*, 1/474; İbni'l Cevzi, *Sıfat-i Safve*, 2/36; Halebi, *İnsanü'l Uyun*, 3/413; İbni Asakir, *Tarihi Medinei Dımaşk*, 3/219; M. Sait Mübeyyed. *Mevsuat*, 275; Nebehani, *Envari Muhammediye*, 148; Kastalani, *Mevahibi Ledüniye*, 1/412.

76 Kurtubi. *Ahzâb*, 28; Askalani, *İsabe*, No: 11002; Taberani, *age.*, 24/61; Hakim, *Müstedrek*, 2/27'de ölümüyle ilgili bu bilgiler veriliyor.

b) Cüveyriye'yle Nasıl Evlendi?

Beni Mustalık baskınında Müslümanlar karşı tarafı mağlup edip kadınlarını ele geçirince, Muhammed onları Müslümanlara cariye olarak dağıtıyor. Bu arada Cüveyriye, Sabit bin Kays adındaki şahsa düşüyor. Cariye statüsünde kalmak çok kötü olduğundan, kadın, müstakbel eşi Sabit'ten özgürlüğünü (hür olmasını) istiyor. Çünkü cariye kalsaydı her an için bir mal gibi başkasına da satılabilirdi. Adam, onun özgürlüğü için kendisinden bir miktar para isteyince, kadın doğruca Muhammed'in yanına gidiyor. Muhammed bu savaşta beraberinde Ayşe'yi de götürmüştü. Zira, her savaşta yanına -en az- bir hanımını götürüyordu. Kadın ilkin Ayşe'ye varıyor. Bundan sonrasını Ayşe'den dinleyelim:

> "Kadın yanıma gelip derdini anlattı ve kendisine yardımcı olsun diye eşim Muhammed'i sordu. Öylesine güzeldi ki, o an kalbime, Muhammed'in ona el koyacağına dair şüpheler doğdu. Çünkü, onu görenin kalbine, güzelliğinden ötürü ille de bir şeyler doğardı. O yüzden Muhammed belki onu alır diye çok korktum. Sonunda kendisine Muhammed'in çadırını gösterdim; doğruca oraya gitti. Gidiş artık o gidiş; nitekim de Muhammed ona el koydu ve o tarihten sonra da artık onun eşlerinden biri oldu. İçerde kendisine şunları söylüyor: Mademki gayen özgürlüktür, o halde benim eşim ol, ben seni azat edeyim diyor ve böylece kadına el koyuyor"[77]

Tabi ki Muhammed'in burada kendi arkadaşı Sabit'ten onu alması da ayrı bir şey.

77 *Tecrid-i Sarih*, No: 1117, 7/454; Ebu Davud, *Cihad*, No: 2633, *Itk*, No: 3931; Buhari, *Itk*, 13; Müslim, *Cihad*, No: 1730(az bilgi var!); İ. Canan, *age.*, 12/159; *TDV İslam Ansiklopedisi*, 8/146; *Hayat-i Sahabe*, Terc. Ahmet Meylani, 3/308; Zehebi, *Sireti Alam*, 2/262...; İbni Sad, *age.*, No: 4122; Kastalani, *age.*, 1/412; Halebi, *age.*, 3/413; *İbni İshak*, Terc. Sezai Özel, 322; Hakim, *age.*, 4/26; İbni Kesir, *Bidate...*, 4/159; Taberi, MEB Terc., *age.*, 5/527; İbni'l Cevzi, *el-Mücteba*, 95; *Sıfat-i Safve*, 2/36; İbni Abdi'm Ber, *age.*, No: 3282; Taberani, *age.*, 24/58; Muhibbüddin Taberi, *Semt-i Semin*, 99...; *Tarihi Hamis*, 1/474 ve daha niceleri.

c) Muhammed Onun Orucunu Bozduruyor

Kadın artık Muhammed'in olunca. bir Cuma günü onun yanına varıp kendisinin oruçlu olduğunu öğrenince, "Sen dün de niyetli miydin?" (Tabi ki bu oruç nafile bir oruçtu.) Cüveyriye, "Hayır" cevabını veriyor. Bu sefer Muhammed ona, "Peki sen yarın da oruç tutacak mısın?" şeklinde bir daha soru soruyor. Kadın tekrar "Hayır" cevabını verir. Bunun üzerine Muhammed, "O halde orucunu boz, bugün oruç tutma" diyor.[78] Böylece, kadının orucunu bozmuş oluyor. Bilindiği gibi, Cuma günü İslam inancına göre çok önemli bir gündür. O halde başka bir günde oruç tutmak tavsiye edildiğine göre Cuma gününde tutulsa daha makbul olması gerekir. Çünkü, o ki Ramazan ayı dışında nafile olarak diğer günler tavsiye ediliyor; Cuma onlardan daha faziletli olduğuna göre, Cuma'da oruç tutmak daha evla olmalıydı. Peki. Muhammed neden böyle bir yola başvurdu? Hadis kaynaklarında "Muhammed onunla sevişmek için yanına varmış da o yüzden onun orucunu bozdurmuş" diye açık bir kayıt yoktur. Ancak, Muhammed'in gece hayatıyla ilgili genel durumu göz önüne alındığında, ister istemez şöyle bir soru insanın aklına gelir: "Muhammed onunla sevişmek için oraya gitmiş; fakat kadının niyetli olduğunu öğrenince, zorunlu olarak onun orucunu bozdurma cihetine gitmiştir." Bilindiği gibi, oruçluyken cinsî münasebette bulunmak dinen haramdır. Oruç da nafile bir oruç olduğuna göre, bozulmasında pek o kadar sakınca yoktur. Sonuç itibariyle, bozdurma nedeni budur diyebiliriz.

Daha önce de ifade edildiği gibi, Muhammed bir gün çarşıda gezerken hoşuna giden çok güzel bir bayan görüyor ve bundan çok etkileniyor. Doğruca dönüp evine gidiyor ve hanımlarından Zeynep binti Çahş'la sevişiyor. Bu olay üzerine, "Kadının gelişi de, gidişi de şeytan gibidir" diyor. İşte onun bu gibi davranışları da göz önüne alınırsa, onun, Cüveyriye'nin orucunu gece hayatı için bozdurduğunu

78 *Tecrid-i Sarih*, No: 941: Buhari. *Oruç*, 63; Müslim, *Oruç*, 1144; Ebu Davud, *Oruç*, No: 2422; Ahmet bin Hanbel. *Müsned*, 6/324-430; Askalani. *İsabe*, No: 11002: Zehebi, *Sireti Alam*, 2/264.

söylesek, sanırım isabetli bir yorum olur. Çünkü kadın, çocuk emzirmiyordu, orucuna engel olabilecek herhangi bir acil olayı yoktu ve Cuma günü de sevap bakımından çok farklı bir gündü; o bakımdan, Muhammed'in onun orucunu bozdurmasının başka ne gibi sebepleri olabilir ki? Gerçekten ortalarda inandırıcı bir gerekçe yoktur.[79]

Burada şunu da eklemekte yarar vardır: Daha önce de belirtildiği gibi Muhammed, "Bir kadın ancak eşinden izin alırsa nafile oruç tutabilir" diyordu. Yine bir başka sözünde, "Bir erkek cinsî münasebet için hanımını yatağa davet edip de o gitmemezlik yaparsa, melekler sabaha kadar o kadına lanet yağdırır" diyordu; yine daha önce yazıldığı gibi Muhammed'in "Gece hayatında zayıftım, Cebrail bana bir şey verdi; ben onu yiyince bu konuda kuvvetlendim" demesi vb, yukarıdaki yorumumda yanılmadığımın önemli kanıtlarıdır.[80]

Cüveyriye ile Muhammed'in beraberliği yaklaşık olarak 6 yıl sürmüş. Muhammed'in ölümü üzerine dul kalıp 40-50 yıl kocasız olarak yaşamını sürdürmek zorunda kalmıştır.[81] Bunun da başkasıyla evlenemeyişinin nedeni, malum Ahzâb Suresi'nin 53. ayetidir.

Şunu da hatırlatalım ki, bu savaşta Muhammed ve arkadaşları tarafından Cüveyriye'nin hem babası, hem amcası, hem de kocası vurulmuştu.[82] Tabi ki bazı kaynaklarda onun babası hayatta olup kızının hürriyeti için çok uğraş vermiş gibi bazı farklı şeyler de söyleniyor; ama ne söylenirse söylensin hiçbir savunma bunu kurtaramaz. Çünkü, a) Yaşlarının çok farklılığı; b) Daha önce Sabit'e düşmesi ve usulsüz bir şekilde ondan alınması; c) Birçok akrabasının vurulması ve suçsuz bir kadını cariye olarak ele geçirip –ki bu kadın hiç de savaş nedeni değildi– onlarca hanımları arasına katmış olması; d) Mu-

79 Müslim, *Nikâh*, No: 1403; Ebu Davud, *Nikâh*, No: 2151; Hindi, *age.*, 13051; Tirmizi, *Reda*, 9, No: 1158; Taberani, *age.*, 24/50; Begavi, *El-Envar...*, 2/675.
80 *Tecrid-i Sarih*, No:1337, 1818; El-Lü'lüü ve'l Mercan, *age.*, No: 604-912.
81 *Tecrid-i Sarih*, No: 1117. 7/454; Taberani, *age.*, 24/59; İbni Abdi'm ber, *İstiab*, No: 3282; İbni Sad, *age.*, No: 4122, 8/303; Halebi. *age.*, 3/320; İbni'l Cevzi, *Sıfat-i Safve*, 2/36; *TDV İslam Ansiklopedisi*, 8/146; Askalani, *İsabe*, No: 110[illegible]2.
82 *Tarihi Yakubi*, 1/372.

hammed'in ölümü üzerine en az 40 yıl dul olarak yaşamını sürdürmesi ve daha nice nedenler varken, kalkıp savunma amaçlı bir şey söylemek her halde kimseye inandırıcı gelmez. Ayrıca, bu savaş dönüşü, Ayşe'nin "İfk" olayı diye bilinen zina meselesi meydana geliyor. Diyalektiğe inanmamış olsaydım, bu savaşta Ayşe'nin başına gelenler, Cüveyriye'nin vebalinden ötürüydü derdim.

Bazıları, Muhammed'in bu hanımı ele geçirmekteki gayesi, gece hayatı değil de, başka maslahatlardı diyorlar. Bu gibi savunmaların yanıtı Safiye bölümünde açıklanacaktır. Ancak burada şu kısa cümleyi söylemekle yetiniyorum: İnanmıyorlar diye insanları öldürmek suretiyle onların suçsuz olan hanımlarını ele geçirip cariye olarak kullanmaktan gelen barışa herhalde kimse barış diyemez. Mademki arkasında çok güçlü, şefkatli bir Allah vardı, o zaman işi barışçıl yollarla (kan dökülmeden), kimseyi yetim ve dul bırakmadan... halletmesi gerekmez miydi?

Cüveyriye hakkında söyleyeceklerim bunlardır.

8- Zeyd Kızı Reyhane

Muhammed ve arkadaşları h.5. yılında Hendek Savaşı'ndan sonra, Cebrail'den alınan vahiy üzerine Beni Kureyza Yahudileri üzerine yürüyorlar ve bir günden de az bir zaman içinde onların bir kısmını öldürüp bir kısmını da esir alıyorlar. Bunu zaten *Kur'an*'ın Ahzâb Suresi, 26-27. ayetleri açıklıyor. Yaklaşık olarak 600 ile 900 kişi esir alıp kılıçtan geçiriyorlar; kadın ve çocukların da bir kısmını birbirlerine (köle-cariye olarak) dağıtıyorlar, bir kısmını da köle-cariye sıfatıyla satıp onların parasıyla savaş için at ve silah temin ediyorlar.[83]

Reyhane daha önce evliydi. Onun eşi "Hakem" bu baskında Muhammed ve arkadaşları tarafından vurulmuştu. Kadınla eşi birbirlerini çok severlerdi. Hatta birbirlerine, "İkimizden hangisi önce ölürse öbürü artık ölünceye kadar evlenmeyecek" diyorlardı. Çoğu kaynaklarda bu hanımın ölene dek cariye kalmayı tercih ettiği anlatıl-

83 Bu olay, *Kur'an'ın Kökeni* adlı yapıtımda kaynaklarıyla birlikte çok detaylı bir biçimde açıklanmıştır.

makıadır. Hatta onunla Muhammed arasında anlaşmazlık olduğu söyleniyor. Ancak, o günkü koşullarda bir kadın Muhammed'e karşı ne kadar direnebilirdi ki! O nedenle, Muhammed'e esir olmak zorunda kalmış ve başına gelenlere boyun eğmiştir. Bu savaşta kadının eşi Hakem'den başka, onun tüm akrabası, ya savaş meydanında, ya da esir alındıktan sonra öldürülmüştü. Ayrıca, Muhammed onu kendine aldığı zaman kendisi 58 veya 59 yaşında, kadınsa sevgi temeline dayalı –henüz– evlenmiş gencecik bir gelin. Bu hanım, yaygın olan görüşe göre h.10. yılında vefat etmiş. Çoğu yazarlar bunu, Muhammed'in cariyeleri bölümünde yazmışlar.

Gerçekten de ölene dek kendi iradesiyle cariye kalmayı tercih etmiştir. Muhammed'in bu hanımı savaşta ele geçirdiği konusunda hiçbir ihtilaf olmadığı için, onun bölümüne son verip başka hanımının hayat hikâyesini anlatmaya geçiyoruz.[84]

9- Zeynep Binti Cahş

H.5. yılında Muhammed üç kadınla evleniyor. Biri, az önce bahsettiğimiz Reyhane binti Zeyd; bir diğeri de Cüveyriye binti Haris ki daha önce onu anlatmıştık. Üçüncüsü de konumuz olan Zeynep binti Cahş'tır. Muhammed, Zeynep'le evlenmeden bir ay önce Cüveyriye ile evlenmişti.[85] Aynı yıl içinde bu üç hanımla evlenmesinde zaten hiç ihtilaf yoktur. Kendi eski hanımları da hariç, Muhammed bu yıl içinde üç sefer damat oluyor. Daha önce de yazıldığı gibi Muhammed bu Cahş ailesinden üç hanımla evlenmişti: Zeynep binti Huzeyme ki, Zeynep binti Cahş'ın ağabeyi olan Abdullah'ın hanımıydı. Bu şahıs Uhud Savaşı'nda yaralanıp daha sonra ölmüş, böylece Muhammed dul kalan eşi Zeynep binti Hüzeyme'yi almıştı. Ayrıca, daha sonra zamanı gelince açıklanacak olan Ebu Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe,

84 Salihi, *Ezvaci Nebi*, 231; Belazuri, *Ensab*, 1/453; Ömer Rıda Kehhale, *age.*, 1/474; Halebi, *age.*, 2/346; İbni Sad, *age.*, No: 4124; Askalani, *age.*, No: 11197; İbni Esir, *el-Kamil*, 2/186; Semhudi, *Vefaü'l Vefa*, 1/306; Ebu Ubeyde, *Ezvaci Nebi*, 82; İbni Kesir, *el-Bidaye ve'n Nihaiye*, 4/129; İbni Abdi'm Ber, *İstiab*, No: 3350; Mahmut Halebi, *Nisâ'ün Havle'r-Resul*, s.147.

85 Dımyati, *Kitab'u Nisai Resulillah*, s.63.

Ubeydullah bin Cahş'ın hanımıydı. Bu adam, İslamiyeti yaymak için Habeşistan'a gidip orada ölmüş ve onun hanımı Ümmü Habibe dul kalmıştı. Bunun eski eşi, aynı zamanda İslamiyetten çıkıp Hıristiyan olmuştu. İşte bunlar, Muhammed'in Cahş ailesinden getirmiş olduğu hanımlarıdır.[86]

Muhammed, Zeynep binti Cahş'ı aldığı zaman kendisi 58; Zeynep ise 35 yaşlarındaydı. İslam tarihindeki bilgiler bundan ibarettir. Zaten bu konuda ittifak vardır. Bu hanım, meşhur olan görüşe göre Muhammed'den on yıl sonra ölmüştür. Yani, o da dul kaldıktan sonra ölünceye dek *Kur'an*'daki ayet engeli yüzünden evlenememiştir.[87]

Biz Bu hanımın hikâyesini, *Kur'an'ın Kökeni* adlı eserimizde çok teferruatlı bir şekilde izah ettiğimiz için, burada kısa bazı bilgiler verip geçiyoruz. Orada bir hayli kaynak ismini vermiştik. Burada onun hikâyesini şöyle özetleyebiliriz:

A) Zeynep, Muhammed'in halası olan İmeyme'nin kızıdır. Muhammed'le evlenmeden bir yıl önce Muhammed, Cebrail'den aldığı Ahzâb Suresi'nin 36. ayetine göre kadının isteği dışında Zeyd bin Harise'yle evlendirmişti. Bu ayette özel olarak şunlar söyleniyor: "Allah ve Resulü bir şeye karar verdi mi, hiçbir mümin erkek ve kadına itiraz hakkı yoktur." Bu ayette mümin erkek ve mümin kadından kasıt, Zeynep'le ağabeyi Abdullah'tır. Çünkü, Muhammed bir yıl önce bu hanımı Zeyd'le evlendirirken, ne Zeynep, ne de Abdullah bunu kabul etmemişti, bu evliliğe karşı çıkmışlardı. Bunun üzerine az önceki ayet inip kendilerinin bu konuda söz hakkına sahip olmadıklarını beyanla, bu evliliğe karar verilmişti. Ama anlamadığım bir husus, aynı Allah bir yıl sonra Ahzâb Suresi'nin 37. ayetini gönderip bu sefer onu Muhammed'le evlendiriyor. Üstelik bu ayette, "Sizin nikâhınızı da ben kıydım" diyor.

86 İbni Esir, *İsd*, No: 6947 ve *el-Kamil*, 2/309; İbni Abdi'nı Ber, *İstiab*, No: 3355; Zehebi, *Sireti Alam*, 2/211; Taberani, *age.*, 24/38.
87 İbni Sad, *age.*, No: 4120; Kastalani, *el-Mevahib...*, 1/410; Hindi, Kenz..., *age.*, No: 37786; Hakim, *age.*, 4/25; Halebi, *age.*, 3/313; Askalani, *İsabe*, No: 11221; İbrahim Canan, *age.*, 4/189.

Burada şu merak konusudur: Acaba Zeynep'in suçu neymiş ki Allah bir yıl önce Ahzâb Suresi'nin 36. ayetini gönderip onu Zeyd'e vermiş, bir yıl sonra yeni bir ayetle bu kez Muhammed'e vermeye karar vermiş?

Konuya gerçekçi bakacak olursak, olayın mahiyeti şudur: Muhammed bir gün Zeynep'in evine gidip onu çıplak olarak veya onun bedeni görünecek şekilde iç çamaşırlarıyla görünce, dengesini kaybediyor ve "Ey kalpleri değiştiren Allah" diyor. Hatta burada Zeynep, "Muhammed beni bu şekilde görünce, kendi kendine bir şeyler söylemeye başladı; ben onun sözlerinden ancak az önceki ifadeyi duyabildim" diyor.[88] Evet, Muhammed onun bedenini gördükten sonra, kendisine âşık oluyor. Muhammed, daha önce Zeynep'in bu kadar beyaz tenli, böylesine güzel olduğunu bilseydi, onu hiçbir zaman Zeyd'le evlendirmezdi. Zaten çoğu kaynaklar, "Muhammed onu bembeyaz, Arapların en güzeli, cüsseli... biri olduğunu görünce kalbine bir şeyler doğdu" şeklinde açıklama yapıyorlar. Örneğin; Kadı Beydavi'nin şerhi *Şeyhzade*, Ahzâb Suresi, 37 ve diğer tefsirler. Ayrıca *Kur'an'ın Kökeni* adlı eserimde bu konuda çok bilgi yazılmıştır.

Artık bu aşamadan sonra hadisenin nasıl seyredeceğini tahmin etmek herhalde zor değildir.

Zeyd eve gelince Zeynep olup bitenleri kendisine anlatıyor; hatta Muhammed'in kullandığı ifadeyi bile Zeyd'e söylüyor. Bunun üzerine Zeyd, direkt olarak Muhammed'in yanına varıp hem niçin evine geldiğini soruyor, hem de –ya korkusundan ya da belki Muhammed kendisine çarpar diye saflığından– şu çok acı, ama gerçek olan teklifi de Muhammed'e sunuyor: "Sen bizim eve gelip eşimi

88 Kadı Beydavi, *Envarü't-Tenzil;* Beğavi, *Mealimü't-Tenzil;* Kasımi, *Mehasinü't-Te'vil;* Şeyhzade (Kadı Beydavi'nin şerhi); Taberi, *Camiu'l Beyan...*, Alusi, *Ruhü'l Maani...;* Kurtubi, *Camiu Ahkami'l Kur'an;* İbni'l Arabi, *Ahkamü'l Kur'an* ve daha birçok müfessir, Ahzâb Suresi, 37. ayetinde bu ifadeyi yazmıştır. İbni Sad, *Tabakat*, No: 4120-8/295; Heysemi, *age.*, 9/247; İbni İshak, Terc. *age.*, 321; İbni Habib, *Muhabber*, 85; Taberi, *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi*, MEB Tercemesi, 5/461; Ömer Rıda Kehhale, *A'lam-ı Nisâ*, 2/59; Askalani, *Tehzib-i Tehzib*, No: 2800, 12/449; Taberani, *age.*, 24/44; M. Sait Mübeyyed, *Mevsuatü Hayati's-Sahabiyat*, 398 vb.

görmüşsün: ona âşık olmuş olabilirsin; o zaman ben onu boşayayım sen al" diyor.[89] Muhammed, bu şekilde Zeynep'i almanın çok riskli olduğunu herhalde bilmiyor değildi; o yüzden görünürde, "Hayır" diyor. Ama bu hayır onun içinden gelmiyor, bir an evvel ona ulaşmak istiyor. Zeyd'e hayır dedikten sonra, hemen Ahzâb Suresi 37. ayeti iniyor. Anlamını aynen veriyorum: "Peygamberim! Hem Allah'ın, hem de senin ona iyilik yaptığın kimseye (Zeyd'e) 'Eşini yanında tut, Allah'tan kork' diyorsun. Halbuki Allah'ın açığa vuracağı şeyi (senin ona olan aşkını), insanlardan çekinerek kendi içinde gizliyorsun. Oysa asıl çekinmen gereken Allah'tır. Zeyd, o kadından ilişiğini kesince biz onu sana nikâhladık ki, –bundan böyle– evlatlıkları, karılarıyla ilişkilerini kestikleri (onları boşadıkları) zaman o kadınlarla evlenmek hususunda –üvey baba olan– müminlere bir güçlük olmasın. Allah'ın emri yerine getirilmiştir."

Bu ayette "Nikâhınızı ben kıydım" ifadesi ise dikkat çekicidir. Gerçekten bu ayet iner inmez Muhammed ne şahit gösterir, ne kadına mehir ücretini verir, ne ondan, ne de velilerinden izin ister, ne onu nikâhına alır; hemen düğün hazırlığına başlar.

B) Muhammed Zeyd'e, çok zor bir teklif sunuyor ve zorunlu olarak Zeyd de onu kabul ediyor. Teklif şu: "Git, bana hanımın olan Zeynep'i iste." (Şunu da hemen hatırlatalım ki, İslami kesime göre –güya– bu gelişmelerden sonra artık Zeyd onu boşamıştı.) Zeyd gidip ona dünürlük yapıyor. Fakat kadın Muhammed'in bu teklifine sıcak bakmıyor, düşünmem gerekiyor diyor. Sıcak bakmamakta haklı. Çünkü, kabul etmemek için hiçbir neden yoksa da, Muhammed'in yanında var olan birçok hanım, Zeynep için bahane olarak yeterdi. Nasıl kendi rızasıyla o gencecik erkeği bırakıp da yaşlı ve aynı zamanda da birçok kadınla evli bir erkeği tercih edebilirdi ki? Bu imkânsızdı. O halde, kadını nasıl ele geçirdiği hem bu konudaki ayet ve hadis-

89 Ahzâb Suresi, 37. ayetle ilgili önemli tefsirlerin tümü; Taberani, 24/44; Hakim, 4/23; Heysemi, 9/247; Ömer Rıda Kehhale, 2/59; İbni Habib, 85; İbni İshak, Türkçe Terc. Sezai Özel, 321; İbni Sad, *Tabakat*, No: 4120, 8/295 vb. Özellikle Şeyhzade'nin, Ahzâb Suresi, 37. ayette yaptığı yorum çok önemli.

ler yan yana getirildiğinde. hem de Muhammed'in yaşı ile kadının yaşı ve Muhammed'in diğer kadınları göz önüne alındığında. kolaylıkla anlaşılır. Ancak eğer kadın deli ise buna bir diyeceğimiz yoktur. Fakat. kaynaklarda çok akıllı biri olarak anlatılıyor!

C) Zeyd. Muhammed'in üvey evladıdır. Dolayısıyla onun eşi. o günkü geleneğe göre Muhammed'e gelin sayılırdı (ona nikâhı haramdı). Bu engelin kaldırılması için. Zeyd-Zeynep olayının anlatıldığı Ahzâb Suresi'nin 6., 7. ve 40. ayetleri iniyor. Bu ayetlerin. aynı olayın anlatıldığı bölüm içinde anlatılması dikkat çekicidir. Onların içerikleri özetle şöyledir: Üvey evladın hanımı boşandığı takdirde. üvey baba için helaldir. Şunu da belirtmekte yarar vardır ki. Zeyd-Zeynep olayı ortalarda yokken. ne pratikte, ne de *Kur'an*'da böyle bir fetva yoktu. Muhammed, bu olaydan önce en az 15 yıldan beri peygamberdi; kendisine bu süre zarfında "Üvey baba –şayet boşanırsa– üvey evladın hanımıyla evlenebilir" şeklinde bir ayet inmediği gibi. üstelik "Benle Zeyd hangimiz önce ölürsek birbirimize varis oluruz" diyordu.[90] Ama Zeynep olayı ortaya çıkınca aynı olayın anlatıldığı Ahzâb Suresi'nin az önce belirtilen üç ayeti inmeye başlıyor!

D) Muhammed'in, hem Zeynep'le az önceki yöntemle evlenmesi, hem de birçok kadına sahip olması –özellikle– Yahudiler tarafından eleştirilince, onların peygamberlerinden ikna edici örnekler vermek suretiyle ayetler iniyor. Bu ayetler, Ahzâb, 38; Ra'd, 38 ve Nisâ Suresi, 54. ayetleridir. Ahzâb Suresi'nin 38. ayetinde özet olarak şöyle diyor:

> "Allah'ın kendine helal kıldığı bir şeyi (Zeynep'i) yerine getirmede (onu eş olarak almakta) Muhammed için herhangi bir günah yoktur. Bu, önceki peygamberlerin dönemlerinden beri süregelen (var olan) ilahi bir kanundur."

Büyük müfessirlerin çoğu, burada geçen "önceki peygamberler" ifadesinden Davud ve Süleyman Peygamber'i kastediyor ve onu da şöyle açıklıyorlar: Muhammed'in Zeyd'e yaptığı gibi, Davud da bir

90) İbni'l Cevzi, *Sıfat-i Safve*, 1/200.

gün damda gezerken karşı evde çok güzel bir bayan görmüş ve hoşuna giden o bayanın kimin eşi olduğunu soruşturmuş; sonunda "el-Yesiye" adındaki kadının, Hitti Uriya'nın hanımı olduğunu öğrenmiş ve zorla onu alıp kendisiyle yatmış. Bu hanımdan, bilinen meşhur Süleyman Peygamber dünyaya gelmiş. Süleyman'la ilgili çok nahoş şeyler de yazılmış ama, bu tür konuların içine girmeyi uygun bulmuyorum.[91] En sonunda Davud –çevresi tarafından eleştirilmesin diye– kocasını, dönmesi imkânsız olan bir savaşa yollayıp vurdurmak istiyor ve nitekim de o savaşta öldürülüyor. Bundan sonra formaliteleri yerine getirip o hanımın artık gerçek eşi oluyor. Bu konuda *Tevrat*'ta çok detaylı; *İncil*'de de kısmen bilgi vardır.[92]

Bu ayetler inince, Muhammed hem Zeynep'le olan evliliğine yönelik eleştirilerden, hem de birçok kadınla olan evliliğinden dolayı yapılan eleştirilerden kurtulmuş oluyor.

Bu ayette geçen "Önceki peygamberler döneminde de bu tür olaylar vardı" deyiminden kasıt, Davud'un bu olayıdır şeklinde yapılan yorum, birçok tefsirle birlikte çeşitli İslami kaynaklarda geçiyor.

Ahzâb 38., Ra'd 38. ve Nisâ 54. ayetlerin tefsirlerinde şunlar da yazılmış: Davud ile oğlu Süleyman'ın hanımlarından söz edilirken, Davud'un yüz tane hür, üç yüz tane de cariyesi vardı; Süleyman'ın ise toplam olarak üç yüz hür, yedi yüz de cariye olmak üzere toplam bin hanımı vardı deniyor. Bunları, bir vesileyle daha önce de yazmıştık.

İşte Muhammed hem çok kadın alma konusunda hem de Zeynep olayında Yahudiler tarafından eleştirilince, inen bu tür ayetlerle onların peygamberlerinin çok evliliğine gönderme yapılıyor ve bu şekilde onların ikna edilmesine gidiliyor. Ayrıca Süleyman'ın sadece

91 Kadı İyad, *eş-Şifa*, 1/85; *er-Razi;* Kurtubi, *İbni Abbas;* Beğavi, Alusi ve daha birçok müfessir, Ahzâb 38., Ra'd 38. ve Nisâ 54. ayetlerinde bu bilgileri aktarmaktalar. Ayrıca, Taberani, *age.*, 24/43; Hindi, *age.*, 7/92 vb.

92 *Tevrat*, 2. Samuel, 11/2-27'de bunlar daha ilginç bir şekilde anlatılmaktadır. Ayrıca *İncil* de Süleyman'ın, Uriya'ın hanımından olduğunu yazıyor, Matta, 1/6.

bir gecede yetmiş ile yüz hanımıyla ilişkiye girdiği, onlardan sadece bir tanesinin hamile kaldığı ve onun da doğurduğu çocuğun felçli olduğu Muhammed'in –sahih* olan– hadislerinde uzun uzadıya anlatılmaktadır.[93]

Aslında Muhammed-Zeynep konusu çok zengin bir konudur. Ancak daha önce de belirtildiği gibi başka bir kaynağımda anlatıldığı için burada özetini sunmakla yetindim. Öbür kaynağımda, Davud ve Süleyman'ın aldıkları kadınların listesi kaynaklarıyla birlikte şema halinde yazılmıştır.

Ahzâb 38'de işaret edilen Muhammed'le Davud benzerliklerinin bir diğer ortak noktası da şudur: Davud, adamın hanımına âşık olup onunla yattıktan sonra, o adamı savaşa gönderip vurduruyor demiştik. İşin burasında da Muhammed-Zeyd olayıyla aynı benzerlikler göze çarpmaktadır. Örneğin; Muhammed Zeynep'le bu şekilde evlendikten bir yıl sonra sadece bir yıl içinde Zeyd'i komutan olarak altı sefer savaşa yolluyor ve hepsinde de Zeyd kazanarak geri dönüyor. Mesela şu seferler: 1) Beni Süleym; 2) İys; 3) Taraf; 4) Hisma; 5) Vadi'l Kura; 6) Ümmü Kirfe seriyeleri.[94]

Zeyd, en son Muhammed tarafından ordu komutanı olarak Mute Harbi'ne gönderiliyor ve orada vuruluyor. Bu savaş, Suriye bölgesinde Rumlarla oluyor. Müslümanların asker sayısı üç bindir; karşı tarafın asker sayısı ise en az yüz bindir. Sonuçta kendisi öldürüldüğü gibi onun ordusu da hezimete uğruyor.

E) Muhammed, Zeynep'le gerdeğe girdiği gecede düğüne davet edilen halk, evi terk etmeyip fazla oturunca, canı sıkılıyor. Bu arada birkaç kez dışarı çıkıp tekrar eve giriyor. Buna rağmen halk bir türlü kalkmıyor. Tam bu sırada Ahzâb Suresi'nin 53. ayetinin şu bölümü iniyor: Özetle şöyle deniliyor:

* Sahih: Kusursuz, şüphesiz olan. (Y.N.)

93 *Buhari-Müslim'in Hadisleri, el-Lü'lüü ve'l Mercan*, No: 1072-73; Buhari, *Nikah*, 119; *Eyman*, 3; *Enbiya*, 40; *Tevhid*, 31; Müslim, *Eyman*, No: 1654 ve daha birçok kaynak.

94 İbni Sad, *Tabakat*, 2/293.

"Siz bir yemek için Muhammed'in evine çağırıldığınızda gidin. Fakat, yemeğinizi yer yemez hemen evi terk edin. Sohbete dalmayın. Çünkü bu hareketiniz Peygamber'i üzüyor, fakat o –bunu söylemekten– utanıyor. Allah ise hakkı söylemekten çekinmiyor."

Bu ayetleri o gece o insanlara okuyunca artık onlar kalkıp gidiyorlar ve kendisi Zeynep'le baş başa kalıyor.

Aslında ayetin söylediği doğrudur. Gerçekten bir grup davetliler yemekten sonra sohbete devam ediyorlarmış. Buna canı sıkılan Muhammed, cemaati dağıtmak için sık sık dışarı çıkmış. Fakat onlardan bir grup hâlâ oturmaya devam etmiş. Bu arada gelin olan Zeynep de yüzü duvara dönük bir vaziyette bekliyormuş. Bu iş, gecenin geç saatlerine kadar sürmüş. Tabi ki bütün bunları Muhammed'e on yıl hizmet eden "Enes" anlatıyor. Anlatırken de şunları ekliyor: "Ahzâb Suresi'nin 53. ayetinin nerede, ne zaman, hangi olayla ilgili geldiğini benden daha iyi bilen yoktur" diyor. Doğrudur; çünkü, kendisi Muhammed'in evinde özel olarak hizmetçilik yapıyordu. Bu durumda, onun herkesten daha iyi bilmesi doğaldı. Çünkü, o gece karanlığında onun dışında başkası bulunmayabilir. O nedenle, "En iyisini ben bilirim" sözü tam isabetli bir sözdür. Muhammed'in sık sık dışarı çıkıp içeri girmesi ve cemaatin de oturmaya devam etmesi sürerken ve Zeynep'in yüzü duvara dönük bir vaziyette beklerken tam bu sırada Ahzâb Suresi 53. ayetinin inivermesi çok ilginç![95]

F) Bir ara Muhammed'in hanımlarından Safiye'nin binek hayvanı hastalanır. Zeynep'in yanında da kendi şahsına ait fazla hayvan vardır. Muhammed, Zeynep'ten o fazla olan hayvanı Safiye için ister; fakat Zeynep vermediği gibi üstelik Safiye hakkında, "Ben nasıl o Yahudi kızına hayvanımı vereyim?" şeklinde hakaret içerikli bir ifade

95 *Tecrid-i Sarih,* No: 261, 1678, 1868; *Buhari-Müslim Hadisleri, age.,* No: 903-905; Buhari, *Nikah,* 64, 67; *Et'ime,* 59; *İstizan,* 10, 33; Ahzâb tefsiri, 8; Müslim, *Nikah,* No: 1428.

kullanır. Bunun üzerine Muhammed kızar ve Zeynep'ten üç ay süreyle bütün ilişkilerini keser. Görünürde sanki haklı bir gerekçedir ama, az sonra değineceğimiz gibi hiç de tahmin edildiği gibi değildir.[96]

Muhammed bu hanımla üç ay sonra barışınca, kadın –sevinçten– ona bir cariye hediye eder. Muhammed'in cariyeleri olduğu gibi, onun hanımlarının da –hizmet amacıyla– cariyeleri vardı. Burada şunu demek istiyorum: Muhammed'in Zeynep'le küskün kalması, ona bir kadın daha kazandırıyor; başka bir değişle, bu küskünlük ona fayda getiriyor. Muhammed, onunla barışınca, kadın kendisine, "Bu iyiliğine karşı seni nasıl mutlu kılayım?" diyor. Tam bu sırada Muhammed'i mutlu kılmak için az önceki hediyeyi (cariyeyi) kendisine veriyor. İşte üç aylık küskünlüğün getirisi...[97]

Zeynep'in hikâyesi bununla bitmiyor: Muhammed'in hanımlarından hem Ayşe, hem de Hafsa, Safiye'ye "Yahudi kızı" dedikleri halde, Muhammed onlara herhangi bir ceza vermiyor.[98]

Çünkü onların babaları olan Ebu Bekir ve Ömer çok etkiliydi; Zeynep'inse etkili kimsesi yoktu.

Halbuki daha evvel de ifade edildiği gibi, Muhammed, "Hanımları arasında eşit davranmayan bir koca, kıyamet gününde felçli olarak Allah'ın huzuruna çıkacak" diyordu. Ama burada çok açık bir şekilde taraf tuttuğunu görüyoruz. Bir ifadesi de şudur: "Herhangi bir Müslümanla üç günden fazla küskün kalmak haramdır."[99] Ama

96 İbni Esir, *Usd*, No: 6947 ve 7055; İ. Canan, *age.*, 15/501, 10/219; Zehebi, *Sireti A'lam...*, 2/234; Askalani, *İsabe*, No: 11401 ve 11221; Taberani, *age.*, 24/71; Ebu Davud, *Sünnet*, No: 4602; İbni Mace, *Nikah*, 5[illegible], No: 1980; İbni Sad, *age.*, No: 4120; Salihi, *Ezvacı Nebi*, 227; Ahmet bin Hanbel, *Müsned*, 6/132-261; İbni Abdi'l Ber, *İstiab*, No: 3355; M. Sait Mübeyyed, *Mevsuat*, 502.

97 Askalani, *İsabe*, No: 11401; Safiye Md., 11819; Nefise Md.; İbni Kayyım el-Cevzi, *Zadü'l Maad*, 1/114; İbni Seyyidi'n-Nas, *age.*, 2/311; Ahmet bin Hanbel, *Müsned*, 6/338; İbni'l Cevzi, *Telkih...*, 28; *Sıfat-i Safve*, 1/76; Muhibbüddin Taberi, *Semti Semin*, 115; Salihi, *Ezvacı Nebi*, 229.

98 Ömer Rıda Kehhale, *Alam-i Nisâ*, 2/333; İ. Canan, *age.*, 13/47, Tirmizi ve Nesai'den naklen; Askalani, *İsabe*, No: 11401, Safiye bölümü; İbni Mace, *age.*, No: 1980; Taberani, *age.*, 24/70, 75.

99 *Tecrid-i Sarih*, No: 1996; *el-Lü'lüü ve'l Mercan*, No:1658; Buhari, *Edeb*, 57.

kendisi, hem bu süreyi üç ay kadar çok uzun bir zamana yayıyor –üstelik güçsüz bir bayana karşı–, hem de bu olay yüzünden kadından bir cariye alıyor.

Muhammed döneminde kadının bu çilesi her erkek için geçerliydi. Burada yine Zeyd'le ilgili bir örnek vermek istiyorum; Zeynep'in eski eşi Zeyd, mağdur diye neredeyse onun için insanın sinirleri bozuluyor. Fakat bakıyoruz ki, kendisi de birden fazla kadınla evlenmekten azami derecede yararlanmıştır. Üstelik, canı istediği zaman almış, istediği zaman da boşayıp yerine başkasını getirmiştir. Gerçekten böylesine bir insan –ki güya köle asıllıydı–, bu kadar kadın aldığına göre, artık kodamanların ne kadar aldıklarını herhalde insan tahmin ediyor. Bir fikir olsun diye bu şahsın aldığı kadın sayısına biraz değinmek istiyorum.

Onun kaç kadın aldığına ilişkin çok yönlü bir araştırma yapmış değilim. Çünkü, gayem defalarca belirttiğim gibi Muhammed'in kadınla ilgili yaklaşımının ne olduğunu tespit etmektir. Eğer Zeyd gibileri hata yapmışsa, bu, onlar için bir kusur değildir: eksiklik varsa Muhammed'in getirmiş olduğu sistemden kaynaklanmaktadır. Bunu da belirtelim. Onun kaç hanım getirdiğini araştırmadım derken, bu yazdıklarımın dışında da onun hanımları olabilir anlamını kastediyorum.

Ulaşabildiklerimin yazımına geçmeden şunu da hatırlatalım: Zeyd, Muhammed'den on ile yirmi yıl daha küçüktü ve Muhammed'den yaklaşık olarak üç yıl önce Mute Harbi'nde* öldürülmüştü. Yani, aşağıda yazılı olan bu kadar kadınla, çok kısa bir zamanda evlenmiştir. Şu halde eğer bu adam o genç yaşta öldürülmemiş olsaydı, kim bilir belki de daha neler getirecekti! Bunun da bilinmesinde yarar vardır! Önce Zeyd'in evlendiği kadınların toplu halde isimlerini verelim:

- Ümmü Eymen (Bereke)
- Ümmü Gülsüm (Ukbe kızı)
- Ümmü Mübeşşir (Bera kızı)

* Mute Harbi 629 yılında olmuştur. Verilen bilgiye göre Zeyd 40-45 yaşlarındadır. (Y.N.)

- Dürre/ Dürey (Ebu Leyla/ Ebu Leheb kızı)
- Hine (Avam kızı)
- Hümeyme (Sayfi kızı)
- Zeynep (Cahş kızı)

Şimdi de bunlarla ilgili kısa bir bilgi verelim:

- Ümmü Eymen (Bereke), Muhammed'in babasından kendisine cariye olarak veraset yoluyla –mal gibi– geçmişti. Kadın, değil ki Zeyd'den: Muhammed'den bile daha yaşlıydı. Daha evvel da ifade edilmişti: Zeyd en az on ile yirmi yıl Muhammed'den küçüktü. Bu hanım Zeyd'le evlenmeden önce hem duldu, hem çocuk sahibiydi. Bu hanımdan Zeyd'in İsame adında bir çocuğu dünyaya geliyor ve çok aktif görevlerde de bulunuyor. İslam tarihindeki bilgilere göre, bu dul kadını bizzat Muhammed Zeyd'le evlendirmiştir. Peki, Muhammed'in bu gencecik insanı, ninesi durumundaki dul bayanla evlendirmesi uygun mu? Bu bayan, daha önce Ubeyd bin Zeyd'le evlenmiş ve ondan da Eymen adında bir çocuğu olmuştu.[100]

- Ümmü Gülsüm Binti Ukbe, önce Zeyd'le evlenir. Belli bir süre kaldıktan sonra Zeyd onu boşar ve zaman içinde sırasıyla Zübeyir bin Avam, Abdurrahman bin Avf ve Amr bin As'la evlenir. Zeyd'in bu bayandan Rukiye adında bir de kız çocuğu dünyaya gelir.[101]

- Ümmü Mübeşşir Binti Bera, hadisin meşhur ravilerinden olan Bera'nın kızıdır. Ahmet bin Hanbel, *Müsned*'inde ondan hadisler aktarıyor. Hatta kimileri, "Mübeşşir adında Zeyd'in iki hanımı vardı" diyorlar.[102]

100 *Tecrid-i Sarih*, No: 1145 şerhinde: Askalani, *İsabe*, No: 2892, 11898: İbni Esir, *İsd*, No: 6762, Bereke binti Sa'lebe Md., 7363: Ümmü Eymen Md.; İbni Abdi'm Ber, *İstiab*, No: 843; İbni'l Cevzi, *Sıfat-i Safve*, 1/201; İbni Sad, *age.*, 8/361.

101 Askalani, *İsabe*, No: 2892, Zeyd Md., 11179; Rukiye binti Zeyd Md, 12227: Ümmü Gülsüm Md.: *Tehzib-i Tehzib*, No: 2979: İbni'l Cevzi, *Ahkam-i Nisâ*, 237 ve *Sıfat-i Safve*, 1/201; İbni Esir, *age.*, No: 7577, Ümmü Gülsüm binti Zeyd Md.; İbni Sad, *age.*, No: 4151, 8/365; İbni Abdi'm Ber, *İstiab*, No: 4203.

102 Ümmü Mübeşşir'in Zeyd'in hanımı olduğuna ilişkin kaynakça; Ahmet bin Hanbel, *Müsned*, 6/362-420: İbni Esir, *İsd*, No: 7582 ve 7583: Askalani, *İsabe*, No: 12242, *Tehzib-i Tehzib*. No: 2986, 12/505: İbni Abdi'm Ber, *age.*, No: 4208: İbni Sad, *age.*, No: 4612. 8/460.

- Dürre (Dürcy) Binti Ebü Leyla (Ebü Leheb): Bazı tarihi kaynaklara baktığımızda. Zeyd bin Harise'nin onunla da evlendiğini görüyoruz. Aynı kaynaklar, daha sonra Zeyd'in onu boşadığını da kaydediyor.[103]

- Hint Binti Avam: İslami kaynaklarda Zeyd'in bu hanımla evlendiği yazılı.[104]

- Himeyme Binti Sayfi. daha önce başkasıyla evlenmiş, ondan ayrıldıktan sonra Zeyd onu nikâhlamıştı.[105]

- Zeynep Binti Cahş: Zeynep konusunu daha önce açıkladığımız için. burada ona ayrıca yer vermiyoruz. Ancak şunu bir daha vurgulamakta yarar vardır: Muhammed'in getirdiği sisteme göre. köle diye satılan Zeyd bin Harise gibi, toplumun en zavallısı olarak bilinen kişi, kalkıp da bu kadar kadınla evlenmişse, -daha evvel belirttiğimiz gibi o da bu kadarını getirirken henüz gençti; eğer erken öldürülmemiş olsaydı kim bilir daha neler getirecekti!- artık önemli sahabelerin ne kadar getirdiklerini tahmin etmek herhalde pek zor değildir. Zaten ileride önemli sahabelerin hanımlarıyla ilgili bir hayli geniş bilgi verilecektir. Şunu da hatırlatalım ki Zeyd, bu hanımların çoğunu boşamıştır. Bu da işin başka yanı. İşte bütün bunlar, Muhammed'in kadın alma konusunda erkekler için tanımış olduğu avantajlardır. Köle asıllı bir insan bu kadar kadın hem alıp hem de istediği zaman boşamışsa, gerçekten o sistem hakkında derin düşünmek gerekir!

10- Ebu Süfyan Kızı "Ümmü Habibe" (Remle)

Muhammed, h.7. yılında bu hanımla evlenmiş. Aynı yıl içinde, meşhur olan hanımlarından Safiye, Meymune ve Marya ile de evlenerek dört kez damat olmuştur. Ayrıca, aynı yılda onun boşadıkları veya sözlüleri var mı, yok mu onları ileride göreceğiz; onlar bu listenin dışındadır. Burada sadece bilinen meşhur hanımlarından söz ediyoruz. bu hanımın asıl adı Remle'dir; kimileri de asıl adı Hind'dir

103 Askalani, *İsabe*, No: 2892.
104 İbni Hacer Askalani, *İsabe*, No: 2892.
105 İbni Esir, *Isd*, No: 6852. Ayrıca, burada İbni Sad ve Vakıdi'den de alıntı yapıyor.

demiştir. Mekke müşriklerinin lideri meşhur Ebu Süfyan'ın kızıdır. Muhammed'den önce Zeynep binti Cahş'ın ağabeyi "Ubeydullah" ile evlenmiş, daha sonra kocasıyla birlikte Habeşistan'a hicret etmişti. Eşi, orada İslamiyetten çıkıp Hıristiyanlığa geçmiş ve aynı zamanda orada vefat etmişti. Güya Muhammed'in verdiği vekâlet üzerine Habeşistan kralı onu Muhammed'le –gıyabında– evlendirerek birçok hediye ile birlikte onu Medine'ye Muhammed'in yanına göndermişti. Eski eşinden "Habibe" adında bir kızı olduğu için ona, Habibe'nin annesi anlamına gelen, "Ümmü Habibe" deniyordu.

Evlendiklerinde, Muhammed 60; kadınsa 30 yaşlarındaydı. Bu hanım, Muhammed'in ölümü üzerine dul kalıyor, Muhammed'in diğer hanımları gibi o da ölene dek evlenemiyor. Muhammed'den sonra, yaklaşık olarak 30-35 yıl daha yaşıyor. Yaygın olan görüş kadının h.44'te vefat etmesidir. Ancak, daha fazla yaşadığını söyleyenler de vardır.[106]

İlginç Bir Açıklama

İbni Abbas anlatıyor: Ebu Süfyan Müslüman olduktan sonra bir gün Muhammed'e, "Keşke şu üç dileğimi kabul etseydin" diyor ve şöyle sıralıyor: "1. Arapların en güzeli olan kızım Ümmü Habibe'yi sana vereyim; 2. Oğlum Muaviye'yi kendine kâtip olarak kabul et, senin yanında çalışsın; 3. Beni komutan yap (İslam ordusunun başına geçir); daha önce nasıl Müslümanlarla savaşmışsam, bu sefer de İslam düşmanlarıyla savaşayım." Muhammed bütün bu isteklerini kabul ediyor.[107] Bazı hadis yorumcuları, Ebu Süfyan'ın İslama girişiyle, Muhammed'in Ümmü Habibe'yle evlenmesi arasında epey zaman geçmiştir diyorlar. Yani, Ümmü Habibe ile olan evliliği daha önceymiş. Dolayısıyla, bu hadisin sağlam olduğuna inanmıyorlar.

106 Askalani, *İsabe*, No: 11185, Remle Md.; *Tecrid-i Sarih*, No: 634'ün şerhi; İbni Habib, *Muhabber*, 89; Diyarbekiri, *age.*, 2/60; Belazuri, *Ensab*, 1/440; *Siret Ansiklopedisi*, *Yeni Şafak* gazetesi, 2/196; İbni Esir, *El-Kamil*, 2/308, *İsd*, No: 6924, 7401; İbni Sad, *Tabakat*, No:4119; Kastalani, *El-Mevahib*.., 1/408; İbni Kesir, *el-bidate ve'n Nihaye*, 4/145, *el-Fusul*, 249; İbni'l Cevzi, *Sıfat-i Safve*, 2/31.

107 Müslim, *Fedail-i Sahabe*, 40. Bab, No: 2501.

Eğer hadis sağlam değilse, o zaman Müslim gibi sağlam hadis kaynaklarında onun işi ne?

Bir de İslam tarihine baktığımızda Muaviye'nin, Muhammed'in yanında kâtiplik yaptığını görüyoruz. Bu, şunu gösteriyor: Demek ki Muhammed onun koşullarını kabul etmiştir. Hadisin doğruluğuna kanıt olan bir diğer husus da, Ebu Süfyan'ın Mekke'nin fethinde Müslüman olduktan sonra Muhammed'in yanında ayrıcalıklı bir kişi olarak yer alması. Örneğin; Mekke'nin fethinden sonra Müslümanlar Havazin kabilesine baskın düzenliyorlar ve büyük miktarda ganimet ele geçiriyorlar. Muhammed, bu ganimetten Ebu Süfyan ve oğlu Muaviye'ye 100'er deve veriyor. Bu olay öylesine olumsuz etki yapıyor ki, bazı Müslümanların Muhammed'e karşı sert tepki göstermelerine neden oluyor. Hadisin doğruluğunu kanıtlayan bir diğer ipucu da şudur: Şayet Muhammed Ebu Süfyan'ın bu şartlarını kabul etmemiş olsaydı, nasıl olur da başta Muaviye olmak üzere onun ailesi İslam düzeni içinde bu kadar zirveye çıkabilir, çok kısa dönemde yönetimi ele geçirebilirdi?[108]

Ümmü Habibe'nin, babasının Müslümanlığından önce evlendiğine dair söylentilere gelince; bu doğru olabilir. Gerçekten bazı rivayetlerde, Muhammed, Ebu Süfyan'dan izin almadan kızıyla evlenmiş; babası bunu duyunca, "Muhammed, utanmadan nasıl kızımla evlenir?" deyip tepki göstermiştir şeklinde anlatılıyor.[109]

Bunun böyle olması, Ebu Süfyan'ın Muhammed'le pazarlık yapmasına engel teşkil etmez. Şöyle diyebiliriz; bu evlilik daha önce gerçekleşmiş olabilir. Ancak birbirleriyle barışmaları, kaynaşmaları için Ebu Süfyan kızının evlenmesinden sonra böyle bir teklifte bulunmuş ve Muhammed de onu kazanmak için bu teklifini kabul etmiştir. Kızımı sana vereyim derken, ya akdin tazelenmesini kastetmiş veya "Bak kızımla rızam dışında evlendin; o halde, bu im-

108 *Tecrid-i Sarih*, No: 1040, 1642 hadisler ve şerhleri; Müslim, *Zekat*, No: 1060; İbni Esir, *el-Kamil*..., 2/184; Taberi, *MEB. Terc. Milletler ve Hükümdarlar Tarihi*, 5/728, 733; İ Canan, *age.*, 12/259; İbni Kesir, *el-bidate ve'n Nihaîye*; 4/359; Hazın tefsiri, *Tevbe*, 27.

109 İbni Abdi'nı Ber, *İstiab*, No: 3344; Askalani, *İsabe*, No: 11185; Belazuri, *Ensab*, 1/439; İbni Esir, *İsd*, No: 6924; İbni Sad, *age.*, No: 4119, 8/294; Salihi, *Ezvaci Nebi*, 163.

kânları bana tanı, sembolik de olsa ben de artık ona rıza göstereyim" demek istemiştir. İmam Nevevi'nin, yorumu zaten budur.[110]

Sonuç olarak; ganimet dağıtımında Ebu Süfyan'a tanınan ayrıcalık ve onun ailesinin İslamda yönetim kademesine yükselmesi gibi durumlar göz önüne alınırsa, Muhammed'in bu konuda pazarlık yaptığı artık kesinlik kazanır.

Ümmü Habibe'den Önemli Bir Teklif

Ümmü Habibe bir gün Muhammed'e, "Falanca kız kardeşimi de nikâhına almaz mısın?" diye soruyor. Buna karşılık o, "Neden böyle bir teklife ihtiyaç duydun?" şeklinde karşılık veriyor. Ümmü Habibe, "Yalnız ben sana tahsis edilmiş değilim ki" diyor. Muhammed, "Senin kız kardeşini getiremem. Çünkü, o benim baldızımdır" cevabını veriyor. Kadın konuşmasını şöyle sürdürüyor: "Senin. hanımlarından Ümmü Seleme'nin kız kardeşiyle (baldızınla) evleneceğini duyduğum için, kız kardeşimi teklif ediyorum. Kendi kendime, mademki ille de evleniyor, bari gelecek olan hanım yabancım olmasın dedim. Zira yabancı olursa huzurumuz bozulur" diye aktarıyor. Muhammed, "Hayır, onun da nikâhı bana haramdır (onu alamam)" yanıtını veriyor.[111]

Ümmü Habibe'nin kendi kız kardeşini Muhammed'e teklif etmesi, gerçekten ilginçtir. Bu, tesadüfen söylenen bir söz değildir. Bir kere Muhammed'den böyle bir beklentisi olmasaydı, kadın bunu söylemezdi. Bir diğer önemli husus, Muhammed bu hanımla evlenirken 60 yaşındaydı. Demek ki bu yaştan sonra hâlâ da gözü başka kadınlardaymış ki kadın böyle bir şey söylemiş.

Eğer onun öne sürdüğü mazeretler olmasaydı, hemen teşebbüse geçip o kızı alırdı. Çünkü, 54 yaşındayken, 9 yaşında olan Ayşe'yi; 58 yaşındayken, 17 yaşındaki Safiye'yi, yine 58 yaşındayken, 20 yaşında olan Cüveyriye'yi; 60 yaşındayken, 20 yaşında olan Marya'yı ve diğer birçok hanımı alan bir Muhammed, elbette ki onu da alırdı.

110 Salihi, *Ecvaci Nebi*, 169; Nevevi'nin *Serh'ü Sahihi Müslim*, 16/63.

111 *Tecrid-i Sarih*, No: 1798, 11/270; *Buhari-Müslim Hadisleri, el-Lü'lüü ve'l Mercan*, 920; Buhari, *Nikah*, 20, 25, 26, *Nafakat*,16; Müslim, *Reda*, No: 1449; Nesai, *Nikah*, 46, 6/96; İbni Mace, *Nikah*, 34, No: 1939; Ahmet bin Hanbel, *age.*, 6/428.

Bu hanım, Muhammed'den dul kalınca en az 30-35 yıl daha yaşıyor. Bununla ilgili önemli gördüğüm bilgiler bunlardır.

11- Huyey Kızı Safiye

Bu hanımın yaşadığı trajedinin benzeri gerçekten çok nadir bulunur. Hemen anlatmaya geçelim; Kadın, aslen Medine'de yaşayan Beni Nadir Yahudilerindendi. Bunlar, Muhammed'in baskısıyla daha önce Medine'den çıkartılıp sürgüne gönderilmişlerdi. Ayrıca, Muhammed onların mallarına da el koymuştu. Bu, zaten *Kur'an*'ın Haşr Suresi, 2. ayetinden 8. ayetine kadar işlenmiştir. Muhammed, h.7. yılında meydana gelen Hayber Savaşı'nda, hem bu yeni evlenmiş kadının kocası "Kinane bin Hukayk'ı" canlı olarak yakalayıp öldürtmüş, hem de onun hanımı Safiye'yi zorla ele geçirmişti. Olayın özeti bu. Şimdi de bunun detayına geçelim;

a) Safiye Ele Geçirilirken Kaç Yaşındaydı?

Hayber baskını h.7. yılında (Miladi, 629) meydana gelmiştir. O zaman Muhammed 60 yaşında, kadınsa 17 yaşına henüz ayak basmış ve o günlerde yeni evlenmiş gencecik bir gelindi. Kadın, şair olan Kinane adındaki meşhur eşini çok severdi. Evlilikleri sevgi temeline dayalıydı. Ayrıca, baba tarafından da Hayber'de yaşayan Yahudi ileri gelenlerindendi. Yani, o günkü şartlara göre herhangi bir bayan değil; tam tersine hem koca tarafından, hem de baba tarafından çok önemli ailelere mensup bir bayandı. İslami kaynaklarda Muhammed'in bu bayanı ele geçirdiği zaman 60; Safiye'ninse 17 yaşında oldukları konusunda bir ihtilaf söz konusu değildir.[112]

112 Zehebi, *Sireti Alam-i Nübela*, 2/237; Salibi, *Ezvaci Nebi*, 214; İbni Sad, *age.*, No: 4123; Belazuri, *Ensab*, 3/223; İbni Asakir, *Tarihi Medinei Dımaşk*, 3/164-242; Hakim, *age.*, 4/29; Askalani, *İsabe*, No: 10875, İmeyye ve 11401, Safiye Md.; İbni Seyyidi'n-Nas, *age.*, 2/401; Halebi, *age.*, 3/415; Dımyati, *Ezvacı Nebi*, 79; Nüveyri, *Nihayetü'l Ereb*, 18/187; *Yeni Şafak* gazetesi, *Siret Ansiklopedisi*, 2/196; Mahmut Halebi, *Nisaün Havle'r- Resul*, 125; Halil Cuma, *Nisa'u Ehli'l Beyt*, 351; *İslam Ansiklopedisi*, MEB Tercemesi, A.J. Wensinck, 10/62 vb.

b) Kadın Henüz Evlenmişti

Arapların kız çocuklarını erken yaşta evlendirdikleri bilinen bir gerçektir. Safiye de erken evlenen kızlardan biriydi. Hatta kimi rivayetlerde, kadının Muhammed'den önce iki erkekle evlendiği, Muhammed'inse onun üçüncü eşi olduğu yazılıdır. Bu doğru da olabilir, yanlış da... Şu da bilinmelidir ki, eğer Araplar bir yanlışı yapmışlarsa, bu, Muhammed'in yanlış yapmasına bir mazeret, bir fetva teşkil etmez. Zira, onlar kendi kafalarına göre bunu yapmışlar. O bakımdan. onların yaptıkları tasvip de edilebilir; eleştiri de alabilir. Muhammed'se, yaptıklarını olağanüstü bir yaratıcıya (Allah'a) havale ettiği ve arkasındaki Allah'ın da, "adil ve zulüm yapmayan" biri olduğunu söylediği için, çok farklı olmalı, hiç yanlış yapmamalı! Bu bakımdan, Allah adına Muhammed'in şahsında ortaya çıktığı iddia edilen bir sistemin, hem teorisinde, hem de pratiğinde olumsuzluk olmamalı, hele hele kadın, Muhammed ve yandaşlarına hiç ezdirilmemeli![113]

İşte, mademki Muhammed'in yaptıkları ve söyledikleri insanüstü bir yerden (Allah'tan) geliyor, o zaman hatalardan uzak olması gerekir ve Arap örf ve âdetlerini emsal göstererek onu kurtarmaya çalışmaması gerekir.

c) Muhammed Kadına Şeytan Diyor

Hayber baskınında, Safiye'nin babası, amcası, kardeşleri, tüm akrabası ve Hayber halkı öldürülüyor. Onun kocası Kinane ise sağ olarak ele geçirilip idam ediliyor. Bu arada herkesin bildiği o meşhur Bilalî Habeşi, Safiye ile başka bir bayanı yanına alıyor ve onları götürüp akrabalarının cenazelerini kendilerine gösteriyor. Onlar bu cenazeleri görünce ağlıyorlar, bağırıp çağırıyorlar ve saçlarını

113 *Tecrid-i Sarih*, No: 241, 2/306; Buhari, *Meagazi*, 38; *Cihad*, 74; Ebu Davud, *Haraç*, No: 2995; Askalani, *İsabe*, No: 11401; İ. Canan, *age.*, 15/500; Diyarbekiri, *Tarihi Hamis*, 2/57; Taberani, *Mucemi Kebir*, 24/66; Halebi, *age.*, 2/749; İbni Kesir, *el-bidate ve'n Nihaîye*, 4/196; Kandehlevi, *Hayat-i Sahabe*, Ahmet Meylani Terc., 3/305.

çekiyorlar. Onların bu davranışlarını gören Muhammed Bilal'e, "O şeytan kadını uzaklaştırın" diyor. Bu arada, onlara bu cenazeleri gösterdiği için Bilal'e de kızıyor.[114]

d) Eski Kocası Niçin İdam Edildi?

Az önce, "Safiye'nin kocası sağ olarak yakalanıyor ve Muhammed'in talimatıyla öldürülüyor" demiştik. Onun nasıl ve niçin öldürüldüğü konusuna açıklık getirmeye çalışalım; adamın idamıyla ilgili –birbirlerine çok yakın– iki üç neden öne sürülmüştür; hepsini teker teker özetleyelim:

1- Bu adam güya Hayberlilerin kıymetli eşyalarının nerede gömüldüğünü (saklandığını) biliyormuş da Muhammed ve arkadaşlarına bilgi vermemiş; o yüzden Cebrail vahiy getirip adamın yalan konuştuğunu; aslında eşyanın yerini bildiğini Muhammed'e haber vermiş; o da bu vahye dayanarak, yalan konuştu diye onu idam ettirmiştir. Birinci neden budur.

2- Bir önceki nedene yakın şöyle bir olay daha vardır: Adamdan o hazinelerin yeri sorulunca "Bilmiyorum" demiş. Fakat, ara sıra bir yere gidip orayı yokluyormuş. Bunu sezen Muhammed, ona "Bak sen bize doğru söylemiyorsun; eğer hazinelerinizi bulursak seni öldüreceğiz" demiş. Adam da bunu kabul etmiş ve sonunda mal bulununca, Muhammed ona, "Sen bunu biliyordun, fakat bize söylemiyordun; o yüzden ben de seni idam ederim" demiş ve onu idam ettirmiş.

3- Bir diğer görüş de şudur: Bu savaşta Safiye'nin kocası bir Müslümanı vurmuş da kısasa kısas prensibine dayanarak Muhammed de onun infazına karar vermiş.

Ama bu üç nedenden hangisi olursa olsun, bunlardan hiçbiri adamın öldürülmesine gerekçe olarak gösterilemez. Çünkü, eğer onun idamına neden olan adam öldürmekse, o zaman Muhammed sadece o

114 Taberi, *MEB Milletler ve Hükümdarlar Tarihi*, 5/608; İbni Esir, *İsd*, No: 7055, *el-Kamil*, 2/221; Askalani, *İsabe*, No: 11401; İbni Abdi'm Ber, *İstiab*, No: 4005; *Meydan Larousse*, 10/822; İbni İshak, *Siret*, Terc. Sezai Özel, 323; Zehebi, *Sireti Alam*, 2/238; Ömer Rıda Kehhale, *Alam-i Nisâ*, 2/333; İbni Kesir, *el-bidaie ve'n Nihaiye*, 4/197; Vakıdi, *Megazi*, 2/674.

kadının hem babasını, hem amcasını, kardeşlerini ve hem de tüm akrabasını öldürmüştü. Üstelik, baskını da Muhammed ve taraftarları düzenlemişlerdi (savaşa sebebiyet veren onlardı). Savunmada olan bir insana, "Sen niye adam öldürdün" denemez ki. O bakımdan, bu savunma sağlıklı değildir. Kaldı ki, İslami yazarlar tarafından onun öldürülmesine neden olan olay, birinci ve ikinci şıkta belirlenen hazine (mal) meselesidir. O zaman Allah adına bir mal davası yüzünden adamı öldürmek–ki o mal da zaten Muhammed ve Müslümanların değildi: eğer saklamışsa kendi malını saklamıştır– nasıl izah edilebilir, bu gerekçe onun idamını gerektirir mi? Ayrıca, adamın idam biçimi tüyler ürpertici: Muhammed'in talimatıyla onun elleri ve kolları bağlanır –ona işkence yapılsın diye– Zübeyir bin Avam'a teslim edilir. (Bu Zübeyir, Muhammed'in kendisine cennet müjdesi verdiği on kişiden biridir.) Zübeyir, onun bilek kemiğine ve göğsüne vura vura kendisini komaya sokup kol ve bacaklarını kırar, ondan sonra onu Muhammed'e getirir. Muhammed bu kez de onu, arkadaşlarından Muhammed bin Mesleme'ye teslim eder; o da götürüp kafasını keser ve böylece adamın hayatına nokta konur. Artık bu aşamadan sonra Muhammed'in Safiye'yi alma işi kolaylaşır, önü açılmış olur.[115]

e) Önce Kadın Dihye'ye Düşüyor

Savaş bittikten sonra "Dihye" adında bir sahabi, Muhammed'e gidip ele geçirilen savaş esiri cariyelerden bir bayan istiyor. O da, "Git kendine bir cariye al" diyor. Dihye, ondan fetva aldıktan sonra gidip en güzeli olan Safiye'yi seçiyor. Bu güzelin Dihye'ye düşmesini hazmetmeyen bazı sahabiler, gidip Muhammed'e "Safiye çok güzeldir, ancak sana uygundur; sen onu nasıl başkasına kaptırıyorsun" şeklinde şikâyette bulunuyorlar. Bu şikâyet üzerine Muhammed, "O bayanı hemen bana getirin" talimatını veriyor. Muhammed kadını görün-

115 Taberi, *age.*, 5/609-610; Zehebi, *Tarih-i İslam*, 2/427; *Tecrid-i Sarih*, No: 241-2/308; Taberani, *age.*, 24/67; Ebu Davud, *Harac*, No: 3006; Heysemi, *age.*, 6/152; Hindi, *Kenz*, 7/119, İbni Asakir'den naklen; İbni'l Cevzi, *Ahkam-i Nisâ*, 232; İbni Esir, *el-Kamil*, 2/221; Halebi, *age.*, 2/747; Belazuri, *Fütuhü'l Büldan*, Hayber bölümü, bir önceki dipnotta geçen kaynaklar ve daha niceleri.

ce, Dihye'ye "Sen bunu bırak, sana başkasını (başkalarını) veririm" diyor ve orada kadına el koyuyor.[116] Bütün bunlar. İslam camiasında kabul görmüş kaynaklarda itirazsız bir şekilde geçiyor.[117]

Az önceki hadisin metninde şu ifadeler çok açık bir şekilde dile getiriliyor: Muhammed'in arkadaşları kendisine "Ey Peygamber, sen kadını Dihye'ye verdin ama, o çok güzel bir kadındır ve ancak sana yakışır" diyorlar. O da buna karşılık "Getirin bir bakayım" talimatını veriyor. Muhammed onu görünce, Dihye'ye, "Bundan vazgeç" diyor. Bu ifade, hadis metninde aynen geçiyor. Yani, bu bir yorum değildir; tam tersine açık bir biçimde hadisin içinde vardır.*

f) Dihye'ye Haksızlık Yapılıyor

Az evvel "Kadın önce Dihye'ye düşüyor" demiştik. Tabi ki örfen onu bir daha Dihye'den almak tasvip edilen bir davranış değildi. Bu arada Safiye'yi gördükten sonra onu Dihye'ye kaptırması da artık imkânsız. Çünkü, hadiste "Muhammed'in çok etkilendiği" yazılıyor. O bakımdan, Muhammed burada bir uzlaşma formülünü buluyor: Safiye'yi alıyor, onun yerine –ikisi Safiye'nin akrabası ol-

116 İbni'l Cevzi, *Sıfat-i Safve*, 2/36, *Telkih*, s.11, *el-Müntazam...*, 3/297; İbni Abdi'l Ber, *age.*, No: 4005, 1/46; Dürer, 1/197; Zehebi, *Sireti A'lami Nübela*, 2/232-35; *Tarihi İslam*, 2/421; M. Sait Mübeyyed, *age.*, s.496; İbni Kesir, *el-Bidaye ve-n-Nihaîye*, 4/198; Halebi, *age.*, 2/748; Hindi, *Kenz...*, No: 37806; Diyarbekeri, *age.*, 2/57; İbni Seyyidi Nas, *age.*, 2/401; Salihi, *Ezvaci Nebi*, 215; Kurtubi, *Ahzâb Tefsiri*, ayet 28; *Sahih-i İbni Hibban*, No: 7168; Dımyati, *age.*, 81; İbni Sad, 2/308, Hayber kısmında ve 8/308 Muhammed'in hanımları bölümünde vb.

117 *Tecrid-i Sarih*, No: 241; *Buhari-Müslim Hadisleri, el-Lü'lüü ve'l Mercan*, No: 900; Buhari, *Salat*, 12; Müslim, *Nikah*, No: 1365; Ebu Davud, *Haraç*, No: 2998; Nesai, *Nikah*, 79, 6/131; İbni Sad, *age.*, No: 4123; Askalani, *İsabe*, No: 11401; Kandehlevi, *Hayat-i Sahabe*, Terc. Ahmet Meylani, 3/305; Halebi, *age.*, 2/748; Mamekani, *Tenkihü'l Mekal...*, 3/81; İbni Kayyım el-Cevzi, *Zadü'l Maad*, 1/112; İbni Kesir, *el-bidaye ve'n Nihaîye*, 4/196; Ömer Rıda Kehhale, *age.*, 2/333; Muhibbüddin Taberi, *Semti Semin*, 101-104; İbni Seyyid-i Nas, *age.*, 2/401; Kelai, *el-İktifa...*, 2/187...

Tecrid-i Sarih, Diyanet Tercemesi, No: 241.

mak üzere– toplam yedi, dokuz veya on iki cariyeyi (köleyi) Dihye'ye veriyor ve böylece bu işe nokta koyuyor. Nasıl olsa –mal gibi değerlendirilen– savaş esiri cariyeler çoktu; onun için Muhammed ona istediği kadar verir ve Safiye'yi alır. Demin de belirtildiği gibi o zaman kadın 17; Muhammed'se 60 yaşlarındaydı![118]

Bu ifade sadece bunlarla sınırlı değildir; başka kaynaklarda da vardır. Şunu da belirtmekte yarar vardır ki, bazı kaynaklarda Muhammed'in Dihye'ye, "Git başkasını al" dediği veya "Kendisine Safiye'nin amcasının iki kız kardeşini verdiği" şeklinde farklı bir sayıdan söz ediliyor. Bu, sanki önceki sayıyla çelişik bir ifade oluyor: aslında bu bir çelişki değildir. Çünkü, git başkasını al demek veya ona iki amca kızını vermek, artık başkasını vermediği anlamına gelmez. Nitekim, İbni Seyyidi'n-Nas, *Uyunü'l Eser*, 2/401'de "Muhammed Safiye'yi aldı, onun yerine 7 cariye (köle) verdi" diyor. Ama, 2/185'te, "Safiye'yi ondan aldı, onun yerine Safiye'nin iki amca kızını verdi" diyor. Bundan şu anlaşılıyor: Demek ki, bunların iki tanesi amca kızları, diğer beş tanesi de yabancıymış. Bunu İbni Kesir, *el-Bidate ve'n-Nihaîye*, 4/192'de, "İki amca kızını verdi" diye ifade ediyor. Ama aynı eserin 4/193-98'de "Beş tane daha verdi" diye anlatıyor. Taberi, *Tarihü'l Mileli ve'l Hükkam*, 3/12'de "İki amca kızını verdi" şeklinde dile getiriyor. Anlaşılan, çelişki yoktur; ancak ikisi kız kardeş oldukları için, ayrı olarak ele alınmış, diğerleri de başka bir ifadeyle dile getirilmiştir. Şöyle de diyebiliriz: Olabilir ki bir yerde iki kız kardeş, başka yerde de beş tane daha vermiş ve böylece yedi tane tamamlanmış.

118 Beyhaki, *Sünen-i Kübra*, 7/58'de "Muhammed onu Dihye'den 9 başla aldı" diyor; Yusuf Nebehani, *Envari Muhammediye* adlı tek ciltlik yapıtının 148. sayfasında, "12 cariye (köle) verip onu Dihye'den geri aldı" diyor; *Tecrid-i Sarih*, No: 241'de, "Onu Dihye'den alıp yerine başkasını verdi" şeklinde bir ifade kullanılıyor; Müslim, *Nikâh*, No: 1365/87; Ebu Davud, *Haraç*, No: 2997; İbni Mace, *Ticaret*, 57, No: 2272; Ahmet bin Hanbel, *Müsned*, 3/123; İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte Terc.*, 17/259'da, "Muhammed, Safiye'yi Dihye'den yedi başla (köleyle [cariye]) satın aldı" diye bir hadis aktarıyorlar; Buhari ve Müslim'in ittifakla kabul ettikleri bir hadiste. "Dihye'den aldı, ona başkasını verdi" şeklinde geçiyor. (*El-Lü'lüü ve'l Mercan*. No: 900.)

Bir defa esir bir kadının bu şekilde kullanılması –hele Allah adına– beğenilen bir hadise değildir. Ama o ki Safiye'ye el konmuştu ve ille de birine verilmesi gerekiyordu, o zaman en uygun olanı Dihye'ydi. Çünkü, hem kural gereği ona düştükten sonra artık ondan geri almak doğru değildi, hem de Dihye o bayana çok uygundu. Sebebine gelince: Muhammed hem çok yaşlıydı hem de onun birçok hanımı vardı. İşte bu, kadın için çok kötü bir şeydi. İkinci önemli neden, Dihye'nin çok yakışıklı olmasıydı. Kendisi hem genç, hem de aynı zamanda çok önemli bir diplomattı. Muhammed, İslamiyete kimlik kazandırmak için altı devlet başkanına elçiler gönderirken, Dihye'yi de o günkü şartlarda en önemli devlet olan Bizans İmparatoru Heraklius'a göndermiş ve çok güzel bir şekilde de Heraklius yanında İslamı savunmuş, sonuçta da iyi karşılanmıştı. Onun bir diğer özelliği de şuydu: Çok güzel bir fiziki yapıya sahip olması. Bunun için Muhammed onun hakkında, "Cebrail bazen Dihye şeklinde bana vahiy getirir" diyordu.[119] Burada gayemiz, Cebrail'in varlığı veya Dihye şeklinde inmesi meselesini anlatmak değildir; gayemiz, adamın ne kadar yakışıklı ve aynı zamanda da ne kadar aktif biri olduğu konusunda bilgi vermektir.

İşte bu nedenlerden ötürü, kadın Dihye'ye verilseydi daha iyi olurdu diyoruz.

Sonuç ne olursa olsun, bu olayın savunulacak yanı yoktur. Onların erkekleri suçlu olabilir; fakat bu kadınların ve çocuklarının asla suçları yoktu. Dolayısıyla, Allah'ın onları Muhammed ve arkadaşlarına cariye olarak kullandırması hiçbir şekilde izah edilemez. Hele hele Muhammed'in en az yedi tanesini seçip kurbanlık koyun gibi Dihye'ye vermesi çok ilginç!

119 *Tecrid-i Sarih*, No: 1336 şerhi ve 1480; *Buhari-Müslim Hadisleri, age.*, No: 1594.

g) Safiye Direniyor, Ama Nafile!

Hayber Savaşı dönüşü yolda bir yerde Muhammed onunla cinsî münasebette bulunmak istiyor. Kadın burada direniyor ve kabul etmiyor. Daha sonra "Seddi Revha" denilen yerde bir daha teklifte bulunuyor. Artık kadın her şeyini kaybetmiş, esir düşmüş ve direnemez hale gelmişti. Sonuçta olan oluyor ve çölde üç gün karargâh kurup düğün yapıyor ve artık her şey bitiyor.[120]

h) Kılıç Gölgesinde Kadınla İlişkiye Girmek

Muhammed çölde bu hanımla yatarken, Ebu Eyyub-i Ensari (İstanbul'da gömülü olan ve adına Eyüp camisi yapılan şahıs) eline çıplak bir kılıç alıp sabaha kadar onun çadırı etrafında nöbet tutuyor. Muhammed bir ara dışarı çıkıp onu görünce, "Niçin burada bekliyorsun?" diye soruyor. Adam, "Korkarım ki bu kadın senin başına bir şey getirir. Zira sen bu kadının bütün akrabasını öldürüp onun koynuna giriyorsun. Peki, ya sana bir şey yaparsa! İşte senin emniyetin için ben çıplak kılıçla nöbet tutuyorum" diyor. Buna karşı Muhammed seviniyor ve nöbet tutan adama dua ediyor.

İslamı savunanlar, Muhammed'in bütün evliliklerinde bir maslahat vardır diyorlar. O halde diğer kadınlarla ilgili sorduğum şu soruyu burada yineliyorum; "Muhammed'in o çölde, kılıç gölgesinde o kadınla yatmasının maslahatı acaba neymiş?"[121]

120 *Tecrid-i Sarih*, No: 241-2/309-310; İbni'l Cevzi, *Ahkâmı Nisâ*, 232; *Sıfat-i Safve*, 2/37; Askalani, *İsabe*, No: 4123; Halebi, *age.*, 3/44; *Tarihi Hamis*, 2/53; Vakıdi, *age.*, 2/708; Ömer Rıda Kehhale, *age.*, 2/334.

121 Belazuri, *Ensabü'l Eşraf*, 1/443; Diyarbekiri, *Tarihi Hamis*, 2/57; Hindi, *Kenz*, No: 37802; İbni Kesir, *el-bidaye ve'n Nihaye*, 4/212; Ömer Rıda, *A'lami Nisâ*, 2/333; Heysemi, *Mecmeu'z-Zevaid*, 6/152; Muhammed Ebu Şeybe, *Sireti Nebi*, 2/385; Muhibbüddin Taberi, *Semti Semin*, 101-104; İbni Sad, *age.*, 8/308, 2/308, Hayber bölümünde; İbni'l Cevzi, *Ahkâmı Nisâ*, 232, *Sıfat-i Safve*, 2/37, *el-Müntazam*..., 3/296; Kandehlevi, *Hayati Sahabe*, Terc. Ahmet Meylani, 3/306; Halebi, *age.*, 2/749; Hakim, *age.*, 4/29; Mahmut Ta'me Halebi, *Nisaün Havle Resul*, 133; *Yeni Şafak* gazetesi, *Siret Ansiklopedisi*, 2/190; Kelai, *el-İktifa*..., 2/188; M. Sait Mübeyyed, *Mevsuat*..., 499; Vakıdi, *Megazi*, 2/709.

ı) Safiye'nin Başına Gelenler Allah'ın Emriymiş

Muhammed, "Gerek kızlarımı evlendirirken gerekse hanımlarımla evlenirken ille de Allah'tan aldığım vahye dayanarak bunları yapardım" diyor.[122] Bu durumda, onun Safiye'yi ele geçirip eve bile varmadan yarı yolda ve kılıç gölgesinde onunla yatması da Allah'ın emriymiş. Sevgi temeline dayalı evlenmiş ve kocası canlı olarak ele geçirilip öldürülmüş 17 yaşındaki gencecik bir bayanı, adil diye ona inanılan bir Allah, kalkıp birçok hanımı olan ve aynı zamanda Safiye'nin dedesi durumunda olan 60 yaşındaki bir insana teslim ediyorsa, artık ne diyelim!

j) Safiye İçin Ayet İniyor

Bazı İslami kaynaklarda, "Muhammed'in bu şekilde Safiye'yi ele geçirmesine kimi çevreler tepki gösterip eleştiride bulunmuşlar; Bu nedenle, Muhammed'i savunmak amacıyla Ahzâb Suresi'nin 57. ayeti inmiştir" diye geçiyor. Bu ayetin özeti şu: "Allah ve Resul'ünü incitenlere Allah hem dünyada, hem de ahirette lanet etmiş ve onlar için horlayıcı bir azap hazırlamıştır."

Bu ayetin, Muhammed'in Safiye'yi ele geçirirken muhalefet tarafından gösterilen olumsuz tepki üzerine indiğine ilişkin kaynaklarda geniş bilgi vardır.[123]

Biz ille de bu ayet Safiye için inmiştir demiyoruz. Ancak, gerek bu rivayetler, gerekse ayetin konuyla tıpatıp uygunluğu bir araya getirildiğinde Safiye için indiğini söylemek isabetli olur.

122 *Tecrid-i Sarih*, No: 241-2/311, No: 261-2/351; İbn-i Esir, *İsi*, No: 7573; Hakim, *age.*, 4/49; Heysemi, *age.*, 9/83, 9/205; Hindi, *age.*, No: 37753; *Yeni Şafak* gazetesi, *Siret Ansiklopedisi*, 2/200; Muhibbiddin Taberi, *Semti Semin*, s.26.

123 İmam Suyuti, *Lübab...*, Ahzâb Suresi 57; İbni Kesir tefsiri, Ahzâb Suresi 57. Ayrıca, İbni Kesir burada İbni Abbas'tan da alıntı yapmıştır.

k) Ağlayan Kadın

Bazı kaynaklarda Safiye'nin İslamiyete olan aşkından dolayı hep ağladığını görüyoruz. Fazla ağladığı için halk ona göz yaşları dinmeyen kadın anlamına gelen "Zat'u Aynin Bâkiye" lakabını takmıştı.[124]

Burada şunu ekleyebiliriz: Kadın, Muhammed'in eline geçmeden önce Yahudiydi. Ayrıca onun başına gelenleri de az önce izah etmeye çalıştık; işte bunlar ortadayken nasıl olur da Muhammed'in eline düştükten sonra her şeyini unutup İslamiyete geçer ve onun için ağlar hale gelir? Peki, kadın ne suç işlemiş ki İslamiyet için ağlasın! Aslında olay şudur: Safiye çok zeki bir bayandı; hem baba, hem de koca tarafından çok önemli ailelere mensuptu. Buna daha önce de değinildi. Böylesine bir Safiye eğer ağlamışsa, İslamiyeti sevdiği için değil; tam tersine çektiği sıkıntıdan dolayı ağlamıştır. Çünkü kendisi Muhammed hakkında, "Dünyada ondan nefret ettiğim kadar hiç kimseden nefret etmezdim. Çünkü o babamı, eşimi ve tüm akrabamı öldürmüştü" diyor. İslam tarihindeki bilgilere göre, –güya– Muhammed Safiye'ye haklılığını ispatlamış, kendisi de daha sonra onu sevmeye başlamıştır.[125]

Kadın kendi ızdırabı için ağlamıştır dedik; çünkü, hem az önceki gerekçeler ortadadır, hem de şöyle bir haklı gerekçe daha vardır: Muhammed'in ölümünden epey sonra Ömer'in hilafeti zamanında, bazıları bu hanımı Ömer'e: "Yahudi asıllı olduğu için Cuma günü yerine, Cumartesi'yi kutsal olarak biliyor. Ayrıca bir Yahudi akrabasına malını vasiyet etmiş" şeklinde şikâyet ediyorlar. Kadın –korkudan olsa gerek– Cumartesi'yi inkâr edip yerine Cuma'yı kutsal olarak bildiğini söylüyor. Akrabasının vasiyetine gelince, onu inkâr etmiyor ve "Yakın akrabaya şefkatle bakmak İslamiyet-

124 Isbahani, *Hulliyetü'l Evliya*, 2/54; Halit Abdurrahman, *Mevsuatü Uzema*, 1/179.
125 Heysemi, *age.*, 9/251...; Taberani, *age.*, 24/66 Halebi, *age.*, 2/749; İbni Kesir, *el-bidate ve'n Nihaîye*, 4/201; Kandehlevi, *Hayat-i Sahabe*, Terc. Ahmet Meylani, 3/306; Belazuri, *Fütuhü'l Büldan*, 33-39; Salihi, *Ezvaci Nebi*, 221.

te de vardır. O bakımdan bunun herhangi bir sakıncası yoktur" diyor. Sonuçta onun vasiyetine rıza gösteriliyor ve onun vasiyet ettiği malı kendi akrabasına veriliyor.[126]

Durum buyken, geleneklerine bağlı bir kadına, "Muhammed'in sevgisi ve İslam dini için ağladı" demek, ona hakaret demektir.

Bu kadar önemli bilgilerin İslami kaynaklarda bulunması, gerçekten bu sistemin tahlili için çok önemli belgelerdir.

l) Dağıtım Öncesi Ayrıcalık

Muhammed, ister savaşa katılsın ister katılmasın ele geçirilen talan (ganimet) henüz dağıtılmadan, önce kendi şahsına o ortak maldan bir şey alır, ondan sonra dağıtımına başlardı. Seçtiği şey genelde kadındı. Örneğin, Safiye, Cüveyriye ve Reyhane gibi. Ama bazen de at, silah, köle vb. şeyler seçerdi. Onun seçtiği şeye Arapça olarak "Safiyy" denirdi, Türkçe karşılığı "Zata mahsus (kişiye özel)" anlamındadır. Zaten Safiye'nin daha önce adı Zeynep'ti. Muhammed kendine seçtiği için ona Safiye (zata mahsus anlamına gelen) ismini koymuş oldu.[127]

m) Muhammed Yolda Çarpılıyor

Muhammed, Hayber baskını sonucu Safiye'yi ele geçirip çölde düğününü yaptıktan sonra, sevinçten dolayı onu alıp arkasında devesine bindiriyor ve eve doğru yol alıyor; Medine'ye varıp artık devesinden inmek üzereyken, Muhammed ve Safiye birden deveden (attan) düşüyorlar... Onun diğer hanımları, Safiye'ye, "Yahudi kızı –uğursuz–, senden olmasaydı eşimiz hayvandan düşmezdi (çarpılmazdı)" şeklinde hakaret ediyorlar. Halbuki baştan beri anlatıldığı gibi kadının hiçbir suçu yoktu.

126 *Meydan Laorusse*, 10/822; İbni Abd'il Ber, *İstiab*, No: 4005; İbni Sad, *age.*, No: 4123; Zehebi, *Sireti Alam*, 2/238; İ. Canan, *age.*. 15/501; İbni Seyyidi'n-Nas, *age.*, 2/401; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 501.

127 Ebu Davud, *Haraç*, No: 2991...; Hindi, *age.*, No: 37804; Taberani, *age.*, 24/66; Belazuri, *Ensab...*, 1/443 ve 2/168; Nesai, *Fey'*, 1. Bab, 7/134; Halebi, *age.*, 2/332.

Bu olaydan şöyle bir sonuç daha ortaya çıkıyor: Muhammed bir ara yemin içip (İlâ usulü) bütün hanımlarından yirmi dokuz gün uzak kalıyor; hatta Muhammed'in tüm hanımlarını boşadığı haberi bile çevreye yayılıyor. Muhammed'in yaveri (hizmetçisi) olan Enes'in. bu yirmi dokuz günlük hadiseyi anlatımından şunlar ortaya çıkıyor: "Muhammed attan düşmüştü; bunun sonucu olarak da onun bacağı (kürek kemiği) kırılmıştı ve bütün hanımlarından uzak kalacağım diye bir aylığına yemin içmişti. Millet onu ziyarete geliyordu; kendisi oturarak, onlarsa ayakta namaz kılıyorlardı"[128] şeklinde uzunca bir hadis anlatıyor. Hendek baskını dönüşü (bu olay) dışında Muhammed'in başka bir yerde, başka bir zamanda attan düştüğünü hiçbir kaynak yazmıyor. Dolayısıyla, bundan şu ortaya çıkıyor: Muhammed'in yirmi dokuz günlük yemini, bu attan düşme olayından sonra olmuştur. Çünkü, kaynaklarda geçiyor ki, Safiye yüzünden Zeynep binti Cahş'tan üç ay uzak durmuştu; bu daha önce ifade edildi. Ayrıca, Ayşe ve Hafsa'nın Safiye'ye "Yahudi kızı" dedikleri de kesindir. Yirmi dokuz günlük yemini de kadınların kavgası yüzünden içtiğine göre, demek ki (her ne kadar İslami yazarlar yazmamışsa da) bütün bu olup bitenlerin kaynağı Safiye olayıdır sonucu ortaya çıkıyor. Çünkü, gerçekten Muhammed'in bu olaydışında attan düştüğü herhangi bir vak'ası yoktur.

n) Muhammed Ölmüş mü Yoksa Öldürülmüş mü?

Hayber baskını bittikten sonra, Zeynep adında bir Yahudi kadın, Muhammed'e ikram etmek üzere bir koyun kesip pişiriyor. Henüz yemek hazırlamadan, Muhammed'in sevdiği et çeşidini soruyor. Gayesi, onun sevdiği ete zehir doldurmak ve böylece onu öldürmekti. Kadın bu konuda bilgi aldıktan sonra hazırladığı ete zehir dolduruyor ve Muhammed'le arkadaşlarına servis yapıyor. "Bişr" adında bir Müslüman bu zehirli etten hemen ölüyor; Muhammed'se yaralı olarak kurtuluyor. Bu arada Muhammed niçin böyle yaptığını sorunca,

128 Buhari, *Namaz*, 18; *Ezan*, 51, 82; *Oruç*, 11; *Talak*, 21; *Mezalim*, 25; *Eyman*, 20 ve daha yüzlerce kaynak..

kadın. "Kendi kendime. şunu düşündüm: Muhammed gelip Allah adına bizi öldürüyor. O zaman ben de ona bir suikastta bulunayım. eğer peygamberse zaten Cebrail ona vahiy getirir, kendisine yedirmez: peygamber değilse o zaman bir an evvel ondan kurtulmuş oluruz" yanıtını veriyor. Kimi rivayetlere göre Muhammed onu öldürüyor. kimilerine göre de affediyor. Gayemiz kadının öldürülüp öldürülmemesi değildir; gayemiz. Hayber baskınında. Muhammed'in ölümüne neden olan olayı izah etmektir. Muhammed'in. bu zehirli etten ötürü öldüğüne ilişkin kendi itirafı vardır. Ölüm döşeğindeyken Ayşe'ye aynen şunları söylüyor: "Ey Ayşe, (üç yıl önce) Hayber'de yediğim o zehirli etten dolayı iç organlarım yok oldu: artık bugün o zehirli etin etkisiyle ölüyorum" diyor.[129]

Acaba Hayber baskınında yaptığı zulümden dolayı çarpıldı mı? Gerçekten teist (inanan) bir insan, Muhammed'in Hayber baskınındaki icraatından ötürü hem attan düşmesini hem de zehirlenmesini nasıl yorumlar. insan merak eder.

Bu hanım. Muhammed'in ölümü üzerine dul kalınca, diğer kadınları gibi *Kur'an* engeli yüzünden evlenemiyor ve yaklaşık 40 yıl dul olarak yaşıyor. Hayat boyu çileli bir yaşama kurban gidiyor.[130]

o) Bir Savaş Mağduresi Daha

Aslında bu hanımın yeri burası değildir; buna ileride yer verilecektir. Ama söz savaş esiri kadınların dramından açılmışken, konumuzla yakın ilgisi nedeniyle kısa bir şekilde değinmekte yarar vardır diye düşünüyorum. Daha önce de Muhammed'in, Safiye, Reyhane ve Cüveyriye'yi savaşta ele geçirdiğini yazmıştık. Ayrıca, bunların kocalarını öldürdüğünü de beyan etmiştik. Şimdi bunlara bir yenisini daha ekliyoruz. Mekke'nin fetih günü "Kab" adında biri, Halit bin Velit ta-

129 Buhari, *Megazi*, 83; Taberi, *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi*, MEB Terc. 5/611; Halebi, *age.*, 3/57; Ibni Kesir, *el-bidate ve'n Nihaiye*, 4/210; İbni Esir, *el-Kamil*, 2/150; Zehebi, *Siret*, s.361-64; İbni Beşkeval, *Gavamıd*, 1/163; Kelai, *İktifa...*, 1/193.

130 İbni Habib, *age.*, 91; Hakim, *age.*, 4/28; Halebi, *age.*, 3/323; Ömer Rıda Kehhale. *age.*, 2/333: Askalani, *İsabe*, No: 11401; Zehebi, *Sireti Alam*, 2/231 vb.

rafından öldürülüyor. Onun ölümünden sonra Muhammed onun kızı Müleyke'yi nikâhına alıyor (ona el koyuyor). Kadın çok güzel olduğu için Muhammed'in hanımlarından Ayşe, bunu kıskanıyor ve kadına, "Utanmıyor musun ki, babanı vurduran adamla (Muhammed'le) evleniyor ve onun koynuna giriyorsun?" şeklinde onu eleştiriyor. Buna dayanamayan Müleyke, Muhammed'i kabul etmiyor; buna mecbur kalan Muhammed onu boşuyor. Bu hanım hakkında yeterli bilgi ileride verilecektir. Ancak burada şunu hatırlatalım, Mekke'nin fethi h.8. yılında olmuş ki, Muhammed o zaman 61 yaşındaydı. Bu kadar hanımı olan Muhammed'in, hele bu yaştan sonra hâlâ gözünün dışarıda (başka kadınlarda) olmasının, üstelik babasını vurdurduğu mağdur bir kadını ele geçirmesinin izahı olur mu?[131]

Şunu bir daha yineliyoruz; *Kur'an*'a göre, bir kadın kocasından boşandığı zaman en az üç ay hali görmesi gerekir; aksi takdirde onun başkasıyla evlenmesi haramdır (Bakara Suresi, ayet 228). Şayet kocasının ölümü nedeniyle dul kalmışsa, o zaman dört ay, on gün beklemek zorundadır: başkasıyla evlenemez (Bakara Suresi, ayet 234). Fakat bu koşul, savaş esiri kadınlar için geçerli değildir. Onlar için yalnız bir ay hali yeterlidir. Savaş esiri kadınlara uygulanan bu indirimin nedeni de Muhammed ve arkadaşlarının bir an evvel o kadınları kullanmalarıdır. Ayrıca, bu cariye olayının varlığı, İslam askerinin gönüllü bir şekilde çabucak savaşa gitmesini sağlar. Ancak burada şunu sormak lazım: Acaba Safiye ne zaman ay hali gördü de Muhammed hemen savaştan sonra çölde onunla ilişkiye girdi? Başka bir değişle, acaba onun ay haline girme zamanı o ana mı denk gelmişti? Şunu da söyleyelim ki, İslami kaynaklarda "Kadın adet gördükten sonra Muhammed müdahalede bulunmuştu" deniyor. Böyle bir savunma Safiye, Cüveyriye, Reyhane gibilerinden hangisini kurtarır ki? Başka bir ifadeyle: peki, bu kadınlar Muhammed'in şansına o günlerde mi adet gördü? Evet, bununla ilgili önemli bilgiler bunlardır.

131 Askalani, *İsabe*, No: 11769; Diyarbekiri, *Tarihi Hamis*, I/117, I/269; İbni Esir, *Isd*, No: 7211; Zehebi, *Sireti Alam*, 2/258; İbni Sad, *age.*, 4129, 2/320; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 705.

12- Haris Kızı Meymune

Meymune'nin asıl adı "Berre"dir. Muhammed onunla evlenince ismini Meymune olarak değiştiriyor. Bu hanımla evlenmekle aynı zamanda amcası Abbas, Halife Ebu Bekir ve kendi damadı Ali'ye de bacanak oluyor. Tabi ki Ali, Muhammed'in ölümünden sonra o aileden evleniyor. Muhammed'in bu hanımla evliliği, h.7. yılında Umretü'l Kaza dönüşünde "Serif" denilen yerde gerçekleşiyor. Bu evliliğin h.8. yılında gerçekleştiğini söyleyenler de vardır. Kadın daha önce "Ebu Ruhın" ile evlenmişti. Ondan dul kalınca Muhammed'le evleniyor. Muhammed eve varmadan tıpkı Safiye'de yaptığı gibi yolda düğün yapıyor. Daha sonra aynı yıl içinde Marya ile evlenince h.7. yılında dördüncü kez damat olmuş oluyor. Kadının evlilik anındaki yaşı hakkında ihtilaf vardır. Onun yaşı 26-36 yıl arasında değişiyor; Muhammed ise o zaman 60 yaşındadır. Onun yaşında ihtilaf yoktur.[132]

Kadının yaşı ister 26 olsun, ister 36, bu bir şeyi değiştirmez. Çünkü, bir kere Muhammed'in 60 yaşından sonra ve birçok hanımı da varken 26-36 yaşındaki kadınla evlenip eve varmadan yolda düğün yapması ve aynı yıl içinde birkaç kadınla daha evlenmesi gerçekten tuhaf bir şey.

Beraberlikleri, yaklaşık olarak 3 yıl devam etmiş. Muhammed'in ölümü üzerine kadın dul kalmış ve takriben 40-50 yıl daha yaşamış. Bunun da başkasıyla evlenemeyişinin nedeni, Ahzâb Suresi'nin 53. ayetidir.

İslam inancına göre, hac veya Umre için ihrama giren bir hacı adayı, ihramdan çıkıncaya kadar cinsî münasebette bulunamaz. Fakat Muhammed'in, ihramdan çıkmadan bu hanımla ilişkiye girdiğini veya en azından onunla evlilik akdini ihramlıyken gerçekleştirip

132 Ahmet Halil Cuma, *Nisaü Ehli'l Beyt*, s.411; Muhammed Sait Mübeyyed, *Mevsuatü Hayati's-Sahabiyat*, 711 ve İbni Sad, *Tabakat*, No: 4125'te evlendiği zaman 26 veya 27 yaşındaydı diye yazıyorlar. Ancak bazı kaynaklarda 36 diye geçiyor. Örneğin, *Siret Ansiklopedisi*, *Yeni Şafak* gazetesi, 2/196; Halebi, *age.*, 3/323; Askalani, *İsabe*, No: 11779; İbni Esir, *Isd*, No: 7297.

ihramdan çıktıktan sonra eve varmadan –yolda– onunla ilişkiye girdiğini görüyoruz. Sahih diye bilinen kaynaklarda bu bilgiler vardır. Muhammed'in ihramdan çıktıktan sonra kadınla ilişkiye girdiğini iddia edenler de vardır; fakat konuyla ilgili bilgiler bir arada toplandığında ibrenin, Muhammed'in ihramdan çıkmadan bu hanımla ilişkiye girmesinden yana olduğu saptanır.

Sadece hatırlatma olsun diye bunu yazdık; yoksa bu gibi teferruatlar üzerinde durmanın yararı yoktur.

Meymune'yle ilgili şu önemli bilgiyi yinelemek istiyorum: kadın, Muhammed'e haber vermeden bir cariyesini azat ediyor; daha sonra ona haber verince kendisi, "Keşke onu azat etmeyip de dayılarından birine hibe (hediye) etseydin, daha iyi olurdu" diyor. Bu da, kadının vicdanlı biri olduğuna bir kanıttır. Bu hanımla ilgili önemli bilgiler bunlardır.[133]

13- Şem'un Kızı Marya Kıbtî

Bu, Muhammed'in h.7. yılında aldığı dördüncü hanımıdır. Annesi Rum asıllı bir Hıristiyandır; kendisi ise aslen Habeşistanlıdır. İskenderiye kralı, Marya'yı ve Marya'nın Sirin adındaki kız kardeşini cariye olarak Muhammed'e hediye ediyor. Ayrıca, Muhammed'e, "Me'bur" adında bir köle, bin miskal altın (yaklaşık olarak 5 kg.), güzel kumaştan 20 takım elbise, Düldül adında bir katır, Afir adında bir merkep, bir miktar bal, çeşitli misk ve esanslar gönderiyor.[134]

Evlenirken Muhammed 60, kadınsa 20 yaşlarındaydı.[135] Kadının ne kadar genç ve güzel olmasının delili şudur: Bir kere hem genç, hem de çok güzel olmasaydı elbette ki bir kral onu Muhammed'e hediye etmezdi. Herhalde kalkıp da çirkin, ihtiyar birini hediye edecek değildi. Safvan bin Muttalib adında biri, Sirin'le zina yapıyor; bu yüzden Muhammed onu şair Hasan'a veriyor. (Bu konu, *Kur'an'ın Kökeni* ad-

133 *Tecrid-i Sarih*, No: 1135; Buhari, *Hibe*, 15, 16; *el-Lü'lüü ve'l Mercan*, No: 583; Müslim, *Zekat*, No: 999; *Riyazü's-Salihin*, Diyanet Terc., No: 322.
134 Dımyati, *Ezvaci Nebi*, 73; Kastalani, *Mevahib*..., 1/416; İbni Esir, *İsd*. No: 7268.
135 *Siret Ansiklopedisi*, *Yeni Şafak* gazetesi, 2/196.

lı kitabınıda detaylı olarak ele alındığından burada özet şeklinde değinmek istiyorum.) Muhammed'in, şair Hasan'a hediye ettiği Sirin şöyle dursun, Marya da zinayla suçlanıyordu; hatta onun doğurduğu çocuk (İbrahim) Muhammed'den değildir şeklinde çok kuvvetli iddialar vardır. Bu bilgilerin hepsi de İslami kaynaklarda mevcuttur. Bunu bizzat Marya Muhammed'e söylüyor.[136]

Marya'nın zina yaptığı meselesi halk arasında yayılınca Muhammed Ali'ye, "Git Marya ile ilişkiye giren adamın boynunu vur" talimatını veriyor. Ali adamın yanına varıyor fakat ceza uygulamadan geri dönüyor. Bunun nedenini şöyle açıklıyor: "Adamın yanına varınca onun tenasül organının olmadığını gördüm; o bakımdan öldürmekten vazgeçtim." Muhammed ise, "İyi ki onu öldürmedin" karşılığını veriyor. Halk arasında, "Muhammed'in cariyesi Marya'nın doğurduğu İbrahim, Muhammed'den değildir" söylemi dilden dile dolaşınca, Ali'yi, zina eden adamı cezalandırmaya gönderdiği gibi, aynı amaçla Marya'ya da gönderiyor. Ali onu da cezalandırmadan geri dönüyor ve "Kadın henüz doğum yapmış; dolayısıyla onun kanaması devam ediyor, o yüzden erteledim" şeklinde bir mazeret öne sürüyor. Muhammed de, "İyi ettin ki erteledin; daha sonra kanaması kesilince gider onun cezasını uygularsın" karşılığını veriyor.[137]

Sanki Muhammed onun doğum yaptığını, İbrahim'i doğurduğunu bilmiyormuş da Ali ona hatırlatıyormuş!

Burada şunu söylemek istiyoruz: Adamın tenasül organı yokmuş falan hep söylenti. Bu konuda iki noktayı hatırlatmak istiyoruz; sanırım bu iki husus düğümü çözer.

136 Taberi, *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi*, MEB Terc., 5/854.

137 Müslim, *Tevbe*, 11 No: 2771; *Hudut*, 7 No: 1705/34; Ebu Davud, *Hudut*, 32 No: 4473; Tirmizi, *Hudut*, 13, No: 1441; Ahmet bin Hanbel, *Müsned*, 1/83, 95, 3/281; İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte*, 6/219, No: 1593, 6/228, No: 1602; Ali Nasıf, *Tac Hudut*, 4,3/27; Seyyid Sabık, *Fıkhı-i Sünne*, 2/571; İbni Sad, *Tabakat*, 8/355; İbni Asakir, *Tarihi Medinei Dımışk*, 3/236; İbni İshak, *Siret*, Terc. Sezai Özel, s.329; Askalani, *İsabe*, No: 7587; Mahmut Halebi, *Nisaün Havle'r-Resul*, 144; Ahmet Halil Cuma, *Nisaü Ehli'l Beyt*, 433; *Sembti Semin*, 165; *Hülliyetü'l Evliya*, 3/177; *Mecmeuü'z-Zevaid*, 4/4297'den alıntı yapıyor; İbni Abdil'm Ber, *İstiab*, No: 4091, Marya Md.; İbni Esir, *İsd*, No: 4544; İbni Beşkeval, *Guvamıd*..., 1/497.

a) Bu cariye Muhammed'e hediye edildiği zaman, onun yanında 16 yaşında Ayşe, 17 yaşında Safiye, 22 yaşında Cüveyriye, 24 yaşında Hafsa, 30 Yaşında Ümmü Habibe, 37 yaşında Zeynep binti Cahş, 32 yaşında Ümmü Seleme, 39 yaşında Meymune ve ayrıca Reyhane ile Sevde vardı. –Zamanı gelince açıklanacağı gibi– ayrıca onun birkaç tane de cariyeleri vardı. Peki, bütün bu gencecik hanımlar neden hamile kalmadı da Muhammed'e bu ömrünün son yılında Marya yetişir yetişmez hemen hamile kaldı ve İbrahim'i doğurdu? Gerçekçi olmak lazım.

b) Muhammed'in Ali'ye, "Git onun boynunu vur" demesi, nasıl izah edilebilir? Hani Muhammed mucize yoluyla geçmişi, geleceği ve her şeyi biliyordu, neden bu çok önemli hadisede mucizesi görünmedi? Peki, diyelim ki adam bu suçu işlememiş, masum biridir: bu durumda Muhammed'in talimatı üzerine şayet Ali o adamı öldürseydi onun vebali kime olurdu? Üstelik bir değil; iki kişiyi cezalandırmak istiyordu; Ali'den olmasaydı ikisi de cezalandırılacaktı.

Olayın doğrusu şudur: Muhammed'e bir leke gelmesin diye, söylenen bir senaryodur bu. Çünkü, eğer cezalar uygulansaydı, o zaman zinanın işlendiği konusu kesinlik kazanırdı. Bu ise Muhammed için daha kötüydü. İşte bu, eleştirileri bertaraf etmek için, başvurulan bir yöntemdir. Bu işin başka yorumu her halde olamaz. Konuyla ilgisi nedeniyle şunu da eklemekte yarar vardır: Ayşe-Safvan ilişkisi (İfk olayı) meşhurdur. Ayşe zina ile suçlanıyor ve sonuçta Nûr Suresi'nden ondan fazla ayet inip onu kurtarıyor. Aynı olayı Marya olayında da görüyoruz: "İbrahim Muhammed'den değildir" hadisesi etrafa yayılınca, her zamanki gibi Cebrail hemen iniyor. Olayı Muhammed'den dinleyelim; "Cebrail bana vahiy getirip ey İbrahim'in babası dedi" diyor. İbrahim başkasından olsaydı Cebrail böyle demezdi diyor. Böyle bir hadisle İbrahim'in kendisinden olduğunu ispatlamaya çalışıyor.[138]

138 Askalani, *İsabe*, No: 398, İbrahim Md., 7587, Me'bur Md.: Salihi, *Ezvacı Nebi*, 231 (burada İbni Sad, Bezar ve Heysemi'den de alıntı yapıyor); Mahmut Halebi, *Nisâün Havle'r-Resul*, 144. (Yazar burada, Ayşe'den başka ikinci bir "İfk" olayını yaratmak istediler diyor.)

Evet, Marya ile birlikte Muhammed'in meşhur olan hanımlarının bölümü burada sona eriyor. Bundan sonraki bölümde onun diğer hanımları hakkında bilgi sunmaya devam edeceğiz.

B) Muhammed'in Boşadığı Hanımlar

Bu bölümde, Muhammed'in kendileriyle epey kaldıktan sonra boşadığı hanımlarından söz edeceğiz. Ancak bunları anlatırken, haklarında var olan tüm ihtilaflara da kısaca değineceğiz. Bütün bunları Medine döneminde nikâhlamış ve zaman içinde boşamıştır. Başka bir ifadeyle, onun çok evliliğe başlaması, istediği yönetimi kurduğu döneme rastlar. Şimdi de onun beraber kalıp da daha sonra boşadığı hanımlarının teferruatına geçelim.

1-Dahhak Kızı Fadime

Yaygın olan görüşe göre, Muhammed Fadime'yle h.8. yılında evlenmiş ve daha sonra onu boşamıştır. Boşanma konusunda birkaç neden ileri sürülmüştür:

a) Güya Muhammed'in hanımlarından Ayşe ve Hafsa Fadime'yi gerdeğe hazırlarken güzelliğine hayran kalmışlar ve birbirlerine, "Muhammed şimdi de yabancı kızlara el uzattı; eğer bu güzel kızla tanışırsa artık bizim yanımıza gelmez. O zaman Muhammed'in sevmediği bir sözü bu hanıma söyleyelim, ki onu Muhammed'e karşı kullandı mı artık kendisini geri çevirir. En son ona, "Muhammed gerdeğe girdiği zaman sen ona Allah'tan sana sığınırım de! O bu söze çok sevinir ve artık seni aşırı derecede sevmeye başlar" diyorlar. Halbuki onlar, kadının böyle söylemesiyle Muhammed tarafından boşanacağını biliyorlardı. Çünkü, daha önce Muhammed'in bu tür sözlerden rahatsız olduğundan haberleri vardı. Bunlara inanan yeni gelin, Muhammed içeri girince o sözleri sarf ediyor; bundan rahatsız olan Muhammed, onu boşayıp geri gönderiyor. Tabi ki bu görüşe göre Muhammed ona dokunmadan geri çeviriyor.

b) Bir diğer rivayette, kadın Muhammed'in yanında epey kalmış ve daha sonra hanımlarıyla ilgili Ahzâb Suresi'ndeki ayetler inince, kadın boşanmasını ister; böylece Muhammed de onu boşamış olur.

c) Kimisi de, kadının vücudunda bir beyazlık varmış; bu yüzden Muhammed onu sevmeyip boşamıştır diyor.

d) Bir başka görüş de şudur: Kadın kendini cami cemaatinden saklamamış (onlara görünmüş); onun bu davranışı Muhammed'in zoruna gidince kendisini boşamıştır.

Hangi nedenle boşanmışsa boşansın, onun Muhammed'in hanımı olmasında ihtilaf yoktur; ihtilaf ancak boşanma nedeni konusunda vardır. Ayrıca genel kanı, Muhammed bu hanımla epey kaldıktan sonra onu boşamıştır. Bunun hakkında önemli bilgiler bunlardır.[139]

2- Zabyan Kızı Aliye

Aliye binti Zabyan hakkında şu görüşte ittifak vardır: Muhammed bununla evlenmiş ve epey zaman beraber kaldıktan sonra onu boşamıştır. Boşanma nedeni olarak ağırlıklı şekilde şu olay öne sürülmüştür: Muhammed, onun bedeninde bir alaca (beyazlık) görmüş, bu nedenle onu boşamıştır. Başka sebepler de öne sürülmüş, ancak yaygın olan görüş budur. Fakat bazı yazarlar, Muhammed'in evliliğinde indirim yapmak amacıyla satır aralarında Muhammed'in onu getirdiğini, fakat onunla yatmadığını yazıyorlar. Bu görüşün taraftarı pek o kadar fazla değildir; bunu da belirtelim. Muhammed

139 İbni Sad, *Tabakat*, No: 4126-8/317; İbni Esir, *İsd*, No: 7179; Askalani, *İsabe*, No: 11596; İbni Abdi'l Ber, *İstiab*, No: 4058; Ömer Rıda Kehhale, *Alam-i Nisa*, 4/66; İbni'l Cevzi, *Telkih...*, 12; İbni Seyyidi'n-Nas, *age.*, 2/310; Beyhaki. *Delail-i Nübüvve*, 7/288, *Sünen-i Kübra*, 7/214-256; Moğultay, *el-İşare*, 410; İbni Tolun, *Mürşidü'l Muhtar*, 130; Nüveyri, *Nihayetü'l Ereb*, 18/193; A. Kerim Halebi, *el-Merridü'l Azb*, 217; Mahmut Halebi, *age.*, 137; İbni Ebi Şeybe Afgani, *Musannaf*, 4/176; Zehebi, *Tehzib-i Sireti Alam*, 1/59, No: 136, *Sireti Alam-i Nübela*, 2/109-312, *Tecrid-i Esma*, No: 3544; İbni Kesir, *el-Bidate ve'n Nihafye*, 4/374; İbrahim Canan, *age.*, 15/505-6; Zamahşeri, *Keşşaf*, Ahzâb, 51-52; Kurtubi, *Ahzâb*, 28; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 639; Diyarbekiri, *Tarihi Hamis*, 1/270-72; Heysemi. *age.*, 4/30[illegible]; Belazuri, *Ensab*, 2/92; Taberani, *Mucemü Kebir*, 6/161; Harkuşi, *Şerefü'n-Nebi*, s.70-72; Dımyati, *Kitabü Ezvaci'n-Nebi*, 90; Kayrevani, *Cevamiü's-Sünne*, 132 vb.

onu getirdikten sonra ister yatsın. ister yatmasın fark etmez; getirdikten sonra onu göndermişse. demek ki bir mazereti varmış. Kaldı ki, her halde iş olsun diye getirmiş değildir.[140]

3- Kab Kızı Mileyke

Muhammed, bu kızla Mekke'nin fethinden hemen sonra evlenmiştir. Mileyke'nin babası, meşhur sahabi Halit bin Velid tarafından öldürülünce, Safiye, Reyhane ve Cüveyriye gibi savaş nimeti olarak Muhammed Mileyke'yi ele geçirmiştir. Onun bununla evlenmesi hemen hemen tüm tarihçilerin ortak görüşüdür; ancak cinsî ilişkide bulunup bulunmamasında ve boşanma nedeninde ihtilaf vardır. Hatta kimisi, Muhammed onunla yatmış ve bu evlilik ancak ölümle sona ermiştir demiştir.[141]

Ayrılma nedenine gelince; diğerlerinde yaptığı gibi Ayşe bu evliliğinde de kıskanıyor ve Mileyke'yi,"Sen babanı katleden adamın koynuna nasıl girersin, utanmıyor musun?" şeklinde hem eleştiriyor, hem de onu boşanmaya teşvik ediyor. Bunun üzerine kadın, Muhammed'den ayrılmasını istiyor. Bu arada onun akrabaları da Muhammed'e gelip "Kızımız henüz küçüktür, evlilik çağına gelmemiştir; dolayısıy-

140 Dımyati, *Kitabü Ezvaci'n-Nebi*, 91; Ebu Ubeyde, *Ezvaci Nebi*, 69; Hakim, *age.*, 4/34; Diyarbekiri, *age.*, 1/270; Taberi, *Zeylü'l Müzil*, 613; *Tarihü'l Milel...*, 3/409; Zehebi, *Sireti Alam*, 2/257; *Tecrid-i Esma*, No: 3428; *Tarihi İslam*, 2/393-406; İbni Esir, *İsd*, No: 7084, *el-Kamil* ., 2/310; İbni Asakir, *Tarih-i Medinei Dımaşk*, 2/183; İbni Seyyidi'n-Nas, *age.*, 2/309; İbni'l Cevzi, *Telkih*, 12; Askalani, *İsabe*, No: 11456; İbni Sad, *age.*, No: 4126; *Yakubi*, 1/410; Salihi, *Ezvaci Nebi*, 251; Muhibbüddin Taberi, *Semti Semin*, 107; Belazuri, *Ensab...*, 2/93; Harkuşi, *age.*, 70-72; Taberani, *age.*, 6/85..., 22/445; Heysemi, *age.*, 9/253; Beyhaki, *Delail-i Nübüvve*, 7/286; *Sünen-i Kübra*, 7/73; Ömer Rıda Kehhale, *age.*, 3/223; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 581; Hindi, *Kenz*, No: 37809-13/707; İ. Canan, *age.*, 15/483, 504, 506; Nüveyri, *Nihayetü'l Ereb*, 18/192; Moğultay, *age.*, 410; İbni Tolun, *Murşid...*, 130; İbni Habib, *Muhabber*, 93; İbni Abdi'l Ber, *İstiab*, No: 4028; A. Razzak, *Musannaf*, 7/489; Mahmut Halebi, *age.*, 138.

141 Askalani, *İsabe*, No: 11769; Muhibbüddin Taberi, *Semti Semin*, 107; Diyarbekiri, *Tarihi Hamis*, 1/269; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 705; İbni Sad, *age.*, No: 4129; Salihi, *Ezvaci Nebi*, 260; İbni Asakir, *Tarihi Medinei Dımaşk*, 3/226; İbni'l Cevzi, *Telkih*, 12; İbni Seyyidi'n-Nas, *age.*, 2/310.

la. evlenme konusunda tercih hakkına sahip değildir. O bakımdan biz onu geri almak istiyoruz diyorlar ve böylece Muhammed –bir bakıma da– zorunlu olarak onun boşanmasına karar veriyor.

Hatta bazı kaynaklarda, "Kadının güzelliği Muhammed'e anlatılınca, kendisi ona evlenme teklifinde bulunuyor ve bu evlilik hikâyesi bu şekilde başlıyor" diye geçiyor. Mekke'nin fethi, h.8. yılında olduğuna göre, Muhammed o zaman 60-61 yaşlarındadır. Kızın ne kadar küçük olduğu akrabasının Muhammed'e, "Kızımız henüz evlenme nedir bilmiyor. Dolayısıyla, biz onu geri almak istiyoruz" demelerinden anlaşılıyor.

Evet, İslami kaynaklarda var olan yaygın görüş, Muhammed az önce isimlerini verdiğimiz her üç bayanla da epey kalmış ve zaman içinde kendilerini boşamış olduğudur.[142]

C) Muhammed'in Nikâhlayıp da Herhangi Bir Nedenle Ayrıldığı Hanımlar

Muhammed'in, nikâhına alıp da çeşitli nedenlerden ötürü birleşemediği hanımları bir hayli fazladır; bunları teker teker açıklarken karşımıza çok kabarık bir liste çıkacağını peşinen söyleyeyim. Bunlarla ilgili var olan önemli hadiseleri anlatmaya çalışacağım. Bir kere bu bilgilerin İslami kaynaklarda olması çok anlamlıdır. Şöyle diyelim; şu genel bir kuraldır ki, hiç kimse kendisine inandığı bir sistemin veya liderin kolay kolay kötülüğünü söylemez (yazmaz). O bakımdan, bu tür kaynaklarda gördüğümüz bir olumsuzluk, büyük olumsuzlukların habercisidir diyorsak, mübalağa olamaz. Bunların detayına geçelim.

142 İbni Sad, *age.*, No:4129; İbni Esir, *İsd*, No: 7211; Zehebi, *Sireti Alam*, 2/258; Hakim, *age.*, 4/28; Beyhaki, *Delail*, 7/288; Belazuri, *Ensab*, 2/94; Mahmut Halebi, *age.*, 141; A. Kerim Halebi, *Mevrid...*, 217; İbni Kuteybe, *Maarif*, 40-46; Dımyati, *age.*, 99; Taberi, *Zeylü'l Müzil*, 596; Nuveyri, *Nihayetü Ereb*, 18/197; Kastalani, *age.*, 415; Moğultay, *el-İşare*, 412 ve az önce isimleri geçen kaynaklar.

1- Numan Kızı Esma

Muhammed'in bu bayanla h.9. yılında evlendiği ittifakla kabul görmüştür. Ancak ondan niçin ayrıldığı konusunda değişik fikirler vardır. Önemli gördüğüm bazı nedenleri sunmaya çalışayım.

a) Gerdek gecesinde Muhammed kendisini yatağa davet ederken kadın ona, "Sen yanıma gel" demiş; bunu hazmedemeyen Muhammed, ondan ayrılmaya karar vermiş ve kendisini geri çevirmiştir.[143]

b) Muhammed'in hanımları kıskandıkları için kadını kışkırtmışlar; bunun üzerine o da Muhammed'i kızdıracak ifadeler kullanınca Muhammed onu boşamıştır.[144]

c) Muhammed gerdek gecesinde kadının bedeninde "Baras"[*] adı verilen bir hastalık görünce onu boşamıştır.[145]

Bazı kaynaklar, Muhammed bu hanımla evlenince, Ayşe kıskançlıktan kendisine, "Bakıyorum ki, buradaki kadınlar sana yetmiyormuş gibi, yabancı kadınlara da yöneliyorsun" şeklinde Muhammed'e karşı sert tepki gösterdiğini de yazıyor.[146]

Ayrıca, bu hanımın Muhammed tarafından boşandığı dile getirilmiştir.[147]

2- Kays Kızı Kuiteyle

Muhammed h.10. yılında, yani, vefat ettiği yıl (63 yaşındayken) bu hanımı nikâhına alıyor. Fakat düğün yapmadan önce kendisi ve-

143 Hakim, *age.*, 4/34; Zehebi, *Tehzib-i Sireti Alam*, 1/59; *Tecrid-i Esma*, No: 2965; A. Kerim Halebi, *age.*, 217; Harkuşi, *age.*, 70-72; İbni Abdi'l Ber, *age.*, No: 3232; Askalani, *İsabe*, No: 10809; İbni Esir, *İsd*, No: 6709; D. Bekiri, *age.*, 1/268; İbni Seyyidi'n-Nas, *age.*, 2/309; Belazuri, *Ensab*, 2/94; Mahmut Halebi, *age.*, 137 vb.

144 M. Sait Mübeyyed, *age.*, 47-50; İbni Abdi'l Ber, *age.*, No: 3232; Askalani, *İsabe*, No: 10809; İbni Sad, *age.*, No: 4127; Muhibbüddin Taberi, *Semti Semin*, 108; D. Bekiri, *age.*, 1/268; Tarihi Yakubi, 1/410; Nüveyri, *Nihayetü'l Ereb*, 18/192; Dımyati, *Kitabü Ezvaci'n-Nebi*, 92; Ma'mer bin Müsenna, *age.*, 70.
Baras: Tedavisi olanaksız, vücutta beyaz lekeler oluşturan bir hastalık. (Y.N.)

145 Hindi, *Kenz*, No: 37815-13/709; İbni Abdi'l Ber, *age.*, No: 3232; Askalani, *age.*, No: 10809; Moğultay, *el-İşare*, 407; İbni Esir, *İsd*, No: 6709; İbni Beşkeval, *Gavamıd*, 2/532 vb.

146 İbni Habib, *Muhabber*, 94.

147 *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 11/420; Kadı Beydavi, Ahzâb Süresi, ayet 53.

fat edince, birleşmeleri gerçekleşemiyor. Kadın onun ölümü üzerine Ebu Cehl'in oğlu İkrime'yle evleniyor. O dönem halife olan Ebu Bekir, bu hanımın İkrime'yle evlenmesine karşı çıkıyor. Gerekçe olarak da Ahzâb Suresi'nin 53. ayetini gösteriyor. Ömer, "Kadın henüz Muhammed'le birleşmediğinden dolayı böyle bir yasak onun için geçerli değildir. Ayrıca, eğer bunu Muhammed'in hanımlarından sayarsak, ona devlet hazinesinden masraf (maaş) ayırmamız gerekir" diyor. Bu açıklamadan sonra Ebu Bekir ikna ediliyor ve bunun sonucu olarak da kadın adı geçen adamla evleniyor.

Muhammed Kuiteyle'yle evlenmeden önce Esma binti Numan'la evleniyor. Daha sonra ondan ayrılınca morali bozuluyor. Bunu fark eden Eş'as adındaki şahıs Muhammed'e, "Üzülme, Esma yerine ben kendi kız kardeşim Küiteyle'yi sana vereceğim" diyor ve bu şekilde nikâhı kıyılıyor. Esma'nın boşanma nedeni az önce kendi bölümünde izah edildi.

Bazı İslami kaynaklarda Kuiteyle yerine Haeyle veya Kayle geçiyor;[148] aslında bunu da ayrı bir kadın olarak ele alabilir, onun hanımlarının sayılarını daha da yükseltebilirdik; fakat kanımca hepsi bir tanedir, az önceki değişiklik yazım hatasından kaynaklanıyor; o bakımdan, ayrı bir başlık altında yazmayı uygun görmüyoruz.[149]

148 Zamahşeri, *Keşşaf* tefsiri, Ahzâb Suresi, 51-52; İbni Habib, *Muhabber*, 92-98; Moğultay, *el-İşare*, 410.

149 İbni Esir, *İsd*, No: 721; *el-Kamil*, 2/310; Belazuri, *Ensab*, 2/94; Beyhaki, *Delail*, 7/288; Moğultay, *el-İşare*, 410; Muhibbüddin Taberi, *Semti Semin*, 108; Halebi, *age.*, 3/322-324; Hakim, *age.*, 4/38; İbni Asakir, *Tarihi Medinei Dımaşk*, 3/226; Heysemi, *age.*, 9/258; D. Bekiri, *age.*, 1/269-272; Zehebi, *Sireti Alam*, 2/258, *Tecrid-i Esma*, No: 3581; İbni Sad, No: 4128; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 659-60; Kurtubi, *Ahzâb* tefsiri, 28; Hindi, *Kenz*, No: 37810..., İbni Abdi'l Ber, *İstiab*, No: 6049; Harkuşi, *age.*, 70-72; A. Kerim Halebi, *age.*, 217; İbni'l Cevzi, *Telkih*, 12; Askalani, *İsabe*, No: 11657; Nimeyri, *Nihayetü'l Ereb*, 18/195; Dımyati, *Ezvaci Nebi*, 96; Taberi, *Zeylü'l Müzil*, 614; İbni Seyyidi'n-Nas, *age.*, 2/310; Taberani, *Mucem-i Kebir*, 24/15; Tarihi Yakubi, 1/410; Ma'mer bin Müsenna, *Ezvaci Nebi*.

3- Esma veya Seba (Sena) Binti Salt

Siyer, Tabakat ve diğer İslami kaynaklara göre, Muhammed bu hanımla evlenmiştir. Bu konuda hemen hemen görüş birliği vardır. Ancak ayrılma nedeni hakkında değişik görüşler mevcuttur. Kimisine göre (kimisi, cinsî münasebetten önce mi yoksa sonra mı konusuna açıklık getirmeden mutlak bir ifadeyle, kimisi de cinsî münasebetten önce) Muhammed onu boşamıştır; kimisine göre de nikâh akdi yapıldıktan sonra kadın ölmüş, bu nedenle düğün yapılamamıştır. Kimisi de, Muhammed'in oğlu İbrahim öldüğünde kadın. "Eğer Muhammed peygamber olsaydı onun oğlu ölmezdi demiş; buna kızan Muhammed onu boşamıştır" şeklinde görüş belirtiyor. Kimileri de, "Kızın babası onu Muhammed'e anlatırken çok güzel bir kız olduğunu söylemiş; babasının bu propagandası Muhammed'e olumlu olarak etki yapmış; bunun sonucu olarak da ondan kızını istemiş ve nikâh da kıyılmıştır. Ama daha sonra adam, "Kızım çok sağlamdır, hiç hastalanmaz deyince, Muhammed bu abartılı söze karşı şüphelenmiş ve onu almaktan vazgeçmiştir" diyor. Birleşememelerinin bir diğer sebebi de, kadının Muhammed'le nikâhının kıyıldığını duyması üzerine, sevinçten ölmüş olmasıdır. Ayrılık nedeni ağırlıklı olarak bunlar gösterilmiştir. Ama ne olursa olsun bu hanım, Muhammed'in hanımlarından biridir.

Hatta çoğu kaynaklarda Muhammed'in Esma adında dört hanımından söz edilmektedir.[150] Keza aşağıdaki kaynakların hemen hemen hepsi, bir Esma'dan değil; birkaç Esma'dan söz ediyor. Hepsini bir olarak kabul edip ayrıca dört isim üzerinde durmayacağım. Halbuki durabilirdim. Çünkü, hem isimleri, hem de olayları pek o kadar birbirlerine benzemiyor. Bir örnek vermek gerekirse; biri Esma binti Salt (Salihi, *age.*, 241), biri Sena binti Esma (Salihi, *age.*, 247), bir diğeri Vesna binti Salt (*İsabe*, No: 11878); biri de Seba binti Salt'tır. Fakat, bunların kabileleri aynı olduğu için ve ayrı ayrı ele almak ba-

150 M. Sait Milbeyyed, *Mevsuatü Hayati's-Sahabiyat*, No: 442 ve 769'da 4 tane isimden söz ediliyor. Yine Salihi, *Ezvaci Nebi*, 241 ve 247'de iki isimden bahsediyor. Aynı zamanda Mahmut Halebi, *Nisaün Havle'r-Resul*, s.137-138'de iki taneden söz ediyor.

na tatminkâr gelmediği için –her ne kadar bazı İslam tarihçileri ayrı ayrı yazmışlarsa da– hepsini ayrı bir sayı olarak ele almayı uygun görmedim. Bunu da belirtmek istiyorum.[151]

4 - Necdet Kızı Selma

Birçok İslami kaynakta "Selma binti Necdet" adındaki kadın. Muhammed'in hanımları arasında geçmektedir. Muhammed, bununla ömrünün son yılında evlenmiştir deniyor. Çünkü kaynaklarda, "Muhammed'in bu hanımla nikâhı kıyılmıştı; ancak kendisinin ölümü üzerine düğün yapılamadı" şeklinde bir açıklama vardır. Bunun hakkında diğerleri kadar pek fazla bilgi yoktur.[152]

5- Huzeyl Kızı Havle

Bu hanımın Muhammed'le nikâhı kıyılmış; fakat düğün yapılmadan kadın vefat etmiştir; bundan dolayı da fiilen birleşme gerçekleşememiştir. Bu hanım ölünce onun yerine aynı aileden Şeraf binti Halife'yi Muhammed'e vermişler. Bu da Muhammed'le birleşememiş. (Birleşmeme nedenini onun bölümünde izah edeceğiz.) Havle binti Huzeyl hakkındaki bilgi bu kadardır. Şunu da hatırlatmadan geçemeyeceğim: Her nedense bu hanımların çoğu nikâh kıyıldıktan sonra yolda ölmüştür deniyor; doğrusu, bu pek o kadar inandırıcı gelmiyor. Veya şöyle diyelim, acaba o dönemde herhangi bir hastalık mı vardı ki hepsi yolda ölüyordu? Çünkü, yalnız bu bayan değil; birço-

151 İbni Abdi'l Ber, *İstiab*, No: 3228-3388; İbni Esir, *İsd*, No: 6703; Salihi, *Ezvaci Nebi*, 241, 247; D. Bekiri, *age.*, 1/269-70; Askalani, *İsabe*, No: 11338-11878; A. Kerim Halebi, *age.*, 217; Beyhaki, *Delail*, 7/287; İbni Habib, *Muhabber*, 93; İbni Seyyidi'n-Nas, *age.*, 2/310; Zehebi, *Tecrid-i Esma*, No: 2955-3352-3763; Hakim, *age.*, 4/35; M. Sait Mübeyyed, *age.*, No: 442, 472, 769; Yakubi, 1/409; Belazuri, *Ensab*, 2/101; Mahmut Halebi, *age.*, 138; İ. Canan, *age.*, 15/483; İbni Sad, *age.*, No: 4131; Ma'mer bin Müsenna, *age.*, 73; Nüveyri, *Nihayetü'l Ereb*, 18/196; Dımyati, *age.*, 98; İbni Asakir, *age.*, 3/226.

152 Harkuşi (ö. hicri 407), *Şerefü'n-Nebi*, s.70-72; Salihi, *Ezvaci Nebi*, 246; Diyarbekiri, *Tarihi Hamis*, 1/272; Mahmut Halebi, *Nisaün Havle'r-Resul*, 138; Moğultay, *el-İşaretü İla Sireti'l Mustafa*, 407. (Ancak bunların çoğu *Abdülmelik Nisaburi el-Harkuşi*'den alıntı yapıyor.)

ğunun birleşmeme nedeni kadınların ölümü olarak gösteriliyor. O bakımdan, bu gerekçeyi pek sağlıklı bulmuyorum.[153]

6- Şeraf Binti Halife

Şeraf veya Şerafe binti Halife ile de evlenmiş, fakat düğün yapılamamıştır. Bunun birkaç nedeni vardır. Bir görüşe göre kadının nikâhı kıyılmış, fakat Muhammed'e varmadan yolda ölmüştür. Bir diğer görüş ise, Muhammed bundan önce "Havle binti Huzeyl'i" istemiş; bu hanım ölünce onun yerine Şeraf'ı vermişler. Şeraf, aynı zamanda Havle'nin teyzesiymiş. Bir başka rivayet de şudur: Muhammed, hanımlarından Ayşe'yi dünür olarak onu istemeye göndermiş; Ayşe gidip geri dönünce kendisinden, "Kızı nasıl buldun?" diye sormuş. Ayşe, "Pek uygun bulmadım, sana layık değil" yanıtını verince, Muhammed tekrar Ayşe'ye, "Tabi sen beğenir misin hiç?" karşılığını verip ona kızmış ve nihayet bu iş olmamıştır. Tabi ki Ayşe buna engel olmasaydı o zaman onun aklından şüphe etmek gerekirdi. Çünkü bir kere Muhammed'in Ayşe ile birlikte onlarca hanımı vardı; sanki onların kahrı Ayşe için yetmiyormuş da kendisi kalkıp dünür olarak gitsin Muhammed'e başkasını istesin![154]

153 İbni Sad, *Tabakat*, No: 4139; Taberi, *Tarihü'l Milel...*, 3/409; İbni Esir, *İsd*, No: 6890; D. Bekiri, *age.*, 1/272; Mahmut Halebi, *age.*, 135; Salihi, *Ezvac-i Nebi*, 237; İbni'l Cevzi, *Telkih...*, 12; İbni Abdi'l Ber, *İstiab*, No: 3329; Askalani, *İsabe*, No: 11130; Zehebi, *Tecrid-i Esma*, No: 3195; Muhibbüddin Taberi, *Semti Semin*, 107; İbni Asakir, *Tarihi Medinei Dımaşk*, 3/226; İ. Canan, *age.*, 15/483; Kurtubi, *Ahzâb* tefsiri, 28. ayet; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 347-353; Moğultay, *el-İşare*, 409; İbni Seyyidi'n-Nas, *age.*, 2/310; Yakubi, 1/410; A. Kerim Halebi, *el-Mevrid...*, 217; Harkuşi, *age.*, 70...; Mamekani, *Tenkih...*, 3/78; Nüveyri, *Nihayetü'l Ereb*, 18/198; Dımyati, *age.*, 101 vb.

154 Dımyati, *age.*, 102; Nüveyri, *Nihayetü'l Ereb*, 18/198; Salihi, *Ezvac-i Nebi*, s.249; Mahmut Halebi, *age.*, 138; İbni Sad, *age.*, No: 4140; Askalani, *İsabe*, No: 11369; Şeraf Md., 11093; Hımak, Md., 11130; Havle binti Huzeyl Md.; İbni Habib, *Muhabber*, 93; Taberi, *Tarihü'l Milel...*, 2/310; İbni'l Cevzi, *Telkih*, 13; Zehebi, *Siret' Nebi*, 413; *Tecrid-i Esma*, No: 3374; Yakubi, 1/409; Moğultay, *el-İşare*, 408; Heysemi, *age.*, 9/258; Taberani, *Mucemi Kebir*, 24/318; İbni Esir, *İsd*, No: 7034; D. Bekiri, *age.*, 1/270-72; İbni Seyyidi'n-Nas, *age.*, 2/310; Kurtubi, *Ahzâb* tefsiri, 28. ayet; İbni Abdi'l Ber, *İstiab*, No: 3397; Muhibbüddin Taberi, *Semti Semin*, 110; A. Kerim Halebi, *el-Mevrid...*, 217; M. Sait Mübeyyed, *Mevsuat...*, 486; Ömer Rıda Kehhale, *A'lam*, 2/291.

7- Yezit Kızı Amre El-Gıfariye

Bu hanım, daha önce Muhammed'in amcaoğlu Fazl'ın hanımıymış; adam onu boşayınca bu sefer Muhammed evlenmiş: gerdek gecesi kadının vücudunda bir leke görünce onu boşamış. Tabi ki gerdek gecesinde bedenlerindeki lekelerden veya alaca denen cilt hastalığından ötürü boşadığı kadınlar –daha önce de ifade edildiği gibi– bir hayli fazla. Çoğu kaynaklarda, "Muhammed ona müdahale etmeden geri çevirmiş" şeklinde bilgi verilmiştir.[155]

8- Yezit Kızı Hind El-Kilabiye

Bazı kaynaklar, Muhammed'in bu hanımla nikâhının kıyıldığını, ancak daha sonra Muhammed'in, onun cildinde gördüğü bir lekeden dolayı kendisini boşadığını yazıyor.[156]

155 Salihi, *Ezvaci Nebi*, 254; Mahmut Halebi, *age.*, 139; İbni Abdi'l Ber, *age.*, No: 933; Sad bin Zeyd Taî, 4042, Amre, Md.: D. Bekiri, *age.*, 1/270; İbni Asakir, *age.*, 3/226; İbni Habib, *Muhabber*, 93; Muhibbüddin Taberi, *Semti Semin*, 108; Zehebi, *Sireti Nebi*, 413; *Tecrid-i Esma*, No: 3478; İbni İshak, *Siret*, Terc. Sezai Özel, 325; bni'l Cevzi, *Telkih...*, 13; Ömer Rıda Kehhale, *age.*, 3/362; Belazuri, *Ensab...*, 2/94; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 594; Harkuşi, *age.*, 70-72; Yakubi, 1/410; Moğultay, *el-İşare*, 409; Beyhaki, *Delail*, 7/287; *Süneni Kübra*, 7/73; Mamekani, *Tenkih...*, 3/81; Dımyati, *age.*, 100; Taberi, *Tarihü'l Milel...*, 2/410; Askalani, *age.*, No: 11515; Prof. Abdullah Ulvan, *İslamda Dört Evlilik*, s.102; İbni Seyyidi'n-Nas, *age.*, 2/310; İbni Beşkeval, *Guvamıd...*, 2/532; İbni Kuteybe, *el-Maarif*, 46; Endülüsi, *İkdü'l Ferid*, 4/254; İbni İshak, *Siret*, Terc. Sezai Özel, 325; Seyyid Sabık, *Fıkhı-i Sünne*, 2/192; Ali Nasıf, *Tac*, 2/327, Nikah bölümünde, İmam Ahmet bin Hanbel 3/493 (Kab bin Zeyd bölümünde).

156 İbni Esir, *İsd*, No: 7349; Mahmut Halebi, *age.*, 141; Moğultay, *age.*, 412; Salihi, *Ezvaci Nebi*, s.260; Askalani, *İsabe*, No: 11867, Hind binti Yezit Md., 10914, el-Bersa Md,; İbni Sad, *age.*, No: 4126; İbni Abdi'l Ber, No: 4116; Zamahşeri, *Keşşaf*, Ahzâb Suresi, 52. ayetin dipnotunda 16 meşhur hanımlarından biri olarak ele almış; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 766; Hakim, *age.*, 4/35; İbni Seyyidi'n-Nas, *age.*, 2/310; A. Kerim Halebi, *Mevrid...*, 217; D. Bekiri, *age.*, 1/272; İbni İshak, *age.*, 325 vb; Ma'mer bin Müsenna (ö. hicri 209), *Tesmiyetü Ezvaci'n-Nebi*, s.69.

9- Davud Kızı Mileyke

Bu hanım, birçok yerde Muhammed'in hanımları arasında geçiyor. Kendisi hakkında şu bilgiler vardır: Muhammed Mileyke'yle evlenmiş. Bu evlilik h.8. yılında gerçekleşmiş ancak herhangi bir nedenle –onunla yatmadan– kendisinden ayrılmıştır. Bunun hakkında var olan önemli bilgi bundan ibarettir.[157]

10- Rufaa Kızı Neşatlşat

Bu hanımın, Muhammed'in yanında epey kaldığını, daha sonra Ahzâb Suresi'nin Tahyir denilen ayetleri inince, kadının Muhammed'den boşanma talebinde bulunduğunu, onun da bunu kabul ettiğini yazıyor. Tabi ki bunda da ihtilaflar vardır. Kimi kaynaklarda "Şat", kimilerinde de "Neşat" diye geçiyor. Bunun hakkındaki bilgi bu kadardır.[158]

11- Kab Kızı Esma

Çoğu siyer ve tabakat yazarları bunun hakkında İbni İshak'tan alıntı yaparak, Muhammed'in boşadığı hanımlardan olduğunu iddia ediyorlar. Ayrıca, Muhammed'in Esma'yla yatmadan boşadığını da ifade ediyorlar. Bununla ilgili pek farklı bir bilgi yoktur.[159]

12- Haris Kızı (Şaire) Kuteyle

Bu hanımın babası Haris, Muhammed ve arkadaşları tarafından Bedir Harbi'nde öldürülüyor. Kadın, babasının ölümünden öylesine etkileniyor ki, bu olaydan sonra şiirler oluşturuyor ve şiir sanatında çok önemli mesafe alıyor. Bir gün kendi şiirlerinden Muhammed'e okuyun-

157 Mahmut Halebi, *age.*, 141; Salibi, *age.*, 259; İbni Seyyidi'n-Nas, *age.*, 2/310; Zehebi, *Tecrid-i Esma*, No: 3677; Ömer Rıda Kehhale, *Alam-i Nisa*, 5/107; Moğultay, *age.*, 412; İbni Tolun, *Murşidü'l Muhtar*, 277; Diyaıbekiri, *age.*, 1/272.

158 İbni Asakir, *Tarihi Medinei Dımaşk*, 3/164-242; Taberi, *age.*, 2/407; Salihi, *age.*, 248; Mahmut Halebi, *age.*, 138; İbni Esir, *el-Kamil*, 2/309; Salihi, *Ezvaci Nebi*, 248 ve Taberi, *Tarihü'l Milel...*, 2/407.

159 Salihi, *Ezvaci Nebi*, s.242; Mahmut Halebi, *age.*, 137; İbni Esir, *İsd.* No: 6709, Esma Binti Numan bölümünde; İbni İshak, *Siret*, Tere. Sezai Özel, 325; Zehebi, *Sireti Nebi*, 413; İbni Seyyidi'n-Nas, *age.*, 2/309: İbni Asakir, *age.*, 3/226; Beyhaki, *Delail*, 7/287; A. Kerim Halebi, *age.*, 217.

ca çok etkileniyor ve "Daha önce bunları bana okusaydın, babanı öldürmezdim" diyor. Kaynaklarda, bu da Muhammed'in nikâhlayıp fakat cinsî münasebette bulunmadan kendisinden ayrıldığı hanımlar arasında geçiyor. Ayrılma nedeni hakkında ise yeterince bilgi verilmiyor.[160]

13- Amr Kızı Şenba/Şeyba/Sabiye

Muhammed, oğlu İbrahim öldüğü yılda onunla evlenmiş. Kimi rivayetlerde, Muhammed gerdek gecesinde onun yanına varınca ay halinde olduğunu öğrenip müdahalede bulunmadan geri dönmüş; daha sonra Muhammed'in oğlu İbrahim ölünce kadın, "Muhammed peygamber olsaydı onun oğlu ölmezdi" demiş; bu söz üzerine Muhammed kızıp kendisini boşamıştır. Bir diğer rivayet de –güya– bunun vücudunda leke varmış da o yüzden kendisini boşamıştır şeklindedir. Tabi ki bunun hakkında ihtilaflar yok değildir. Ama her şeye rağmen bu da Muhammed'in hanımları arasında geçmektedir. Hatırlanacağı üzere bunun gibi bir kadın daha onun oğlu İbrahim hakkında böyle bir ifade kullandığı için boşanmıştı.[161]

14- Cündüb Bin Dimre Cindi-i'nin Kızı

Muhammed'in, kendi nikâhına alıp fakat düğününü yapmadığı hanımlarından biri de Binti Cündüb'dür. Bununla ilgili itirazlar yok değildir. Ayrıca bunu işleyen kaynaklar bir hayli fazladır. Boşanma nedeniyle ilgili bilgi verilmemiştir. Sadece Muhammed'in boşadığı hanımlar kategorisine alınmıştır.[162]

160 Moğultay, *el-İşare*, 41; Endülüsi, *Ikdü'l Ferid*, 3/222; Isfahani, *el-Ağani*, 1/19; Isfahani, Bahteri. *Hammase*, 432 ve Hasari (Kayrevani), *Zühr'ül Adab ve Semerü'l Elbab*, 1/66.

161 İbni Esir, *el-Kamil...*, 2/309; Mahmut Halebi, *age.*, 138; İbni Abdi'l Ber, *age.*, No: 933, Sad bin Zeyd Taî bölümünde: İbni Asakir, *age.*, Siyer bölümünde, 3/164-242; Heysemi, *age.*, 4/300; A. Kerim Halebi, *age.*, 217; Mamekani, *Tenkihü'l Mekal*, 3/74; İbni İshak, *age.*, 325; Dımyati, *age.*, 110; Taberi, *Tarihü'l Milel...*, 2/408; Nüveyri, *Nihayetü'l Ereb*, 18/203; Salihi, *Ezvaci Nebi*, 250.

162 İbni Sad, *age.*, No: 4130; Nüveyri, *age.*, 18/197; Dımyati, *age.*, 100; Kastalani, *age.*, 1/418; Kurtubi, *Ahzâb* tefsiri 28. ayet; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 242; D. Bekiri, *age.*, 1/271; İbrahim Canan, *age.*, 15/483; İbni'l Cevzi, *Telkih...*, 12; Zehebi, *Tecrid-i Esma*, No: 3003; İbni Seyyidi'n-Nas, *age.*, 2/310 vs.

15- Şerahil Kızı İmeyme (Binti Cevn)

Ebu İseyd, "İmeyme adında bir bayan Muhammed'le nikâhlanmıştı. Dadısı da (ebesi) yanında olduğu halde Muhammed'in huzuruna getirildi. Muhammed kendisine, 'Nefsinizi bana bağışlayın (beni eş olarak kabul edin)' dedi. Kadınsa, 'Melike bir bayan kendini tebaasına (burada Muhammed'i küçük görüyor) hibe eder mi?' yanıtını verdi. Bu sert tepkisine karşı Muhammed onu yatıştırmak için elini onun başına doğru uzatınca kadın, 'Senden Allah'a sığınırım; ne yapmak istiyorsun?' şeklinde kızgınlığını dile getirdi. Muhammed bu aşamadan sonra bir şey yapamayacağını anlayınca arkadaşına, 'Bunu götür kendisine iki takım elbise ver ve akrabasına teslim et' dedi. Böylece bu teşebbüsünde başarı elde edemedi" diye anlatıyor.

Kadının Muhammed'e "Melike biri nasıl kendini sana hibe eder?" demesinden kasıt şudur: Bayan, Kinde emirinin kızı olduğu için kabadayı konuşuyor. Ayrıca hadisin metninde "Kendini bana hibe et" ibaresi vardır. Bunun anlamı, kendini bedava olarak bana ver demektir. Bu da o günkü geleneklere ters olduğu için kadının izzetinefsine dokunuyor ve bundan çok rahatsız oluyor. Yoksa oraya kadar gelen bir bayanın herhalde keyfi veya hiç haberi olmadan geldiği düşünülemez. Rahatsızlığı bundan olsa gerek.

Olabilir ki kadın daha önce Muhammed'i görmemiş; karşı karşıya gelip çok yaşlı olduğunu görünce caymış ve az önceki sert tepkisini göstermek zorunda kalmış. Bir kere eğer kadın itiraz etmeseydi zaten onun nikâhı kıyılmıştı. Kimi tarihçiler, Ayşe ve Hafsa bu hanımın fikrini bozmuşlar anlamında fikir belirtmişlerdir. Tabi ki burada önemli olan kimin boşanmaya neden olduğu değil; Muhammed'in onunla evlenip evlenmemesi önemlidir. Kaldı ki, bunu da ömrünün son günlerinde yapmıştır. Çünkü Kinde emirinin kızıdır ki, bunlar, Medine döneminin sonlarına doğru Müslüman olmuşlar. Bunun hakkındaki bilgi bu kadardır.[163]

163 *Tecrid-i Sarih,* Diyanet Terc., No: 1832,1833; Buhari, *Talak,* 3; *Eşribe,* 30; *Buhari-Müslim Hadisleri, el-Lü'lüü ve'l Mercan,* No: 1306; Müslim, *Eşribe,* No: 2007; İbni Mace, *Talak,* 18, No: 2050; Nesai, *Talak,* 14-6/150; Ebu Ya'li, *Müsned,* 4/436; Beyhaki, *Sünen-i Kübra,* 7/342; *Delail,* 7/288; Askalani, *İsabe,* No:

16- Muaviye Kızı Amre

Amre binti Muaviye Muhammed'in nikâhlılarındandı. Rivayetlere göre birleşmeleri gerçekleşmemiştir. Birleşmemenin en güçlü nedeni, Muhammed'in düğünden önce vefat etmesidir. Çoğu yazarlar, bu da onun hanımıdır şeklinde çok kısa bilgi vermişken; bazıları da bunu az önceki bilgilerle birlikte ele almıştır. Çoğu kaynaklarda Muhammed'in nikâhlayıp da düğününü yapmadığı hanımlar arasında geçiyor. Bazı kaynaklar, kadının Muhammed'e kafa tutması nedeniyle boşandığını yazıyor.[164]

17- Süfyan Kızı Seba (Sena)

Birçok yazarlar, "Bu hanım kendini Muhammed'e hibe edenlerdendir" demiştir. Burada önemli olan şudur ki, bu bayan da onun hanımlarından biridir. Kimisi de "Bu bayan nikâh yoluyla onun eline geçmiş; ama düğün yapılmadan önce boşanmıştır" şeklinde bilgi aktarmıştır.[165]

18- Ümmü Haram

Bunun hakkında fazla bilgi olmamakla birlikte bazı İslami kaynaklarda Muhammed'in nikâhlıları arasında geçiyor. Fakat henüz düğünü yapılmayan hanımlar bölümüne alınmış. Bunun dışında farklı bir bilgi yoktur.[166]

10866; Moğultay, *el-İşare...*, 406; Zehebi, *Sireti Nebi*, 413; İbni Esir, *İsd*, No: 6734; İbni Küteybe, *el-Maarif*, 46; Tarihi Yakubi, 1/410; İbni Beşkeval, *Gavamıd...*, 2/532; A. Kerim Halebi, *age.*, 217; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 75.

164 İbni'l Cevzi, *Telkih...*, 13; Salihi, *Ezvaci Nebi*, 254; Moğultay, *el-İşare...*, 409; Askalani, *İsabe*, No: 11513; Dımyati, *Ezvaci Nebi*, 97; Nüveyri, *Nihayetü'l Ereb*, 18/196; İbni Esir, *İsd*, No: 7127; Kurtubi, *Ahzâb* tefsiri, 28. ayet; A. Kerim Halebi, *age.*, 217; Hindi, *Kenz...*, No: 37822; D. Bekiri, *age.*, 1/272; Beyhaki, *Delail...*, 7/288; İbni Seyyidi'n-Nas, *age.*, 2/309; Mahmut Halebi, *age.*, 138; İbni Kayyım' e'lel Cevzi, *Zadü'l Maad*, 1/113.

165 Askalani, *age.*, No: 11339; İbni Kayyım el Cevzi, *age.*, 1/113; D. Bekiri, *age.*, 1/272; Hakim, *age.*, 4/35; Moğultay, *age.*, 407; A. Kerim Halebi, *age.*, 217; İbni Habib, *age.*, 96; Mahmut Halebi, *age.*, 138; Salihi, *age.*, 246; Zehebi, *Siret*, 413, *Tecrid*, No: 3353; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 472; İbni Sad, 8/317 Kilabiye bölümünde vs.

166 Salihi, *Ezvaci Nebi*, 245; Mahmut Halebi, *Nisaün Havle'r-Resul*, 137; Taberani, *Mucemi Kebir*, 22/446; Heysemi, *Mecmeu'z-Zevaid*, 9/252.

19- Hakim Kızı Leyla

Birçok yazar, Ahmet bin Salih Mısri'ye atıfta bulunarak Leyla'nın da Muhammed'in hanımlarından olduğunu yazmıştır. Bu kısa bilgi dışında onun hakkında pek fazla bir şey yoktur.[167]

D) Muhammed'in Mehir Ücretini Ödemeden Kullandığı Hanımlar

Muhammed'in mehir ücretini ödemeden aldığı hanımların detayına geçmeden, konuyla ilgili bazı genel bilgiler sunmak istiyorum. Muhammed'in, mehir ücretini ödemeden kadın alabilmesi için inen ayette özetle, "Mümin bir kadın eğer kendini Peygamber'e hibe ederse (nikâh anında koca tarafından kadına verilen ücreti almazsa) Peygamber de o kadınla evlenmeye rıza gösterirse, diğer müminlere değil de, sadece sana mahsus olmak üzere biz Allah olarak bunu sana helal kıldık" diyor (Ahzâb Suresi, ayet 50). Bu ayet, Muhammed'in vefatına çok az zaman kala inmiştir. Üstelik bu ayette kendini Muhammed'e hibe etmek isteyen tek bir kadından söz etmiyor; inanan herhangi bir kadın diyor. Zira bu ayette kullanılan kadın terimi (imreeten) şeklinde nekre* olarak kullanılmıştır ki, herhangi bir kadın veya kadınlar anlamındadır. Dolayısıyla, burada sayısal olarak bir sınır koymak yanlıştır. Zaten eğer tek bir kadın kastedilseydi bu ayet inmezdi. Çünkü Muhammed'in sadece bir bayanı mehirsiz olarak alabilmesi için özel bir ayet göndermek, pek uygun olmaz. Ayette geçen terimden birçok kadın anlamı çıkıyor derken, yorum yapmıyoruz; bilakis ayetteki kelimenin anlamını söylüyoruz... Kaldı ki, elimizde başka veriler vardır; pratikten örnekler vererek

167 Salibi, *Ezvaci Nebi*, s.259; İbni Abdi'l Ber, *İstiab*, No: 4083; İbni Esir, *İsd*, No: 7254; Dımyati, *age.*, 106; Nüveyri, *age.*, 18/201; Mahmut Halebi, *age.*, 141; Askalani, *İsabe*, No: 11709; D. Bekiri, *age.*, 1/272; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 685; Muhibbüddin Taberi, *Semti Semin*, 110-12; Zebebi, *Tecrid-i Esma*, No: 3636.

* Nekre: Belirsiz. (Y.N.)

bunu teyit etmeye çalışacağız. Pratiğe geçmeden bu konuda birkaç hadis mealini sunmak istiyorum: Ayşe, "Kendini Muhammed'e hibe edenleri kıskanırım (ayıplarım)" diyor.[168]

Ayşe burada tek bir bayan demiyor; çoğul bir ifade kullanarak. "Kendini Muhammed'e hibe edenleri ayıplarım" diyor. Enes bin Malik, "Bir bayan gelip kendini Muhammed'e hibe etti; yanımda olan kızım, o kadının yaptığını yadırgadı. Ben kızıma 'Bu bayan senden daha hayırlıdır. Çünkü o Peygamber'e eş olmak istiyor da ondan' dedim" diyor.[169] İşte bütün bu bilgiler, kendini Muhammed'e hibe eden kadınların birden fazla olduğunun kanıtlarıdır. Durup dururken (hiçbir neden yokken) bu hadisler niçin söylensin?

Kaldı ki *Kur'an*, Muhammed'e sadece kadın alma konusunda yetki vermiyor; aynı zamanda onu, hanımlarını boşayabilme konusunda da yetkili kılıyor. Bu konuda Ahzâb Suresi, 51. ayetinde özetle, "Sen hanımlarından istediğini yanına alırsın (onlarla sevişirsin); istediğini de geri bırakırsın (boşar veya ona gece sırasını ayırmayabilirsin)" diyor. İslamda en sağlam kaynak sayılan Buhari'de, kendilerini hibe edenlerin sayısıyla ilgili şöyle bir hadis vardır: "Havle binti Hakim kendini Muhammed'e hibe edenlerdendir."[170]

Hibe yoluyla aldığı kadınlar hakkında İslami kaynaklarda var olan bilgileri önce toplu halde sunup ondan sonra teferruat kısmına geçeceğiz.

1) Kadı Beydavi, Ahzâb Suresi, 50. ayetin yorumunda, kendini Muhammed'e hibe edenlerden örnek verirken, dört hanımın ismini veriyor: 1- Haris kızı Meymune, 2- Hüzeyme kızı Zeynep, 3- Ümmü Şerik, 4- Hakim kızı Havle. Tabi ki Zeynep ve Meymune onun meşhur hanımlarındandı. Fakat Kadı Beydavi, bunları mehir ücretini alan hanımlardan değil de, hibelilerden saymıştır. Aradaki fark budur.

168 *Tecrid-i Sarih*, Diyanet Terc., No: 1721; *Buhari-Müslim Hadisleri, el-Lü'lüü ve'l Mercan*, No: 926; Buhari, *Nikah*, 29, Ahzâb tefsiri, 7; Müslim, *Reda*, 14, No: 1464.

169 Buhari, *Nikah*, 32.

170 Buhari, *Nikah*, 29.

2) İbni Kayyım' e'l Cevzi, *Zadü'l Maad*, 1/113'te. "Kendini hibe edenlerin sayısı 4 ile 30 arasında değişiyor" diyor.

3) İbni Kesir, Ahzâb 51'de. Şa'bi'den alıntı yaparak "Kendini Muhammed'e hibe edenler çoktu; bazılarıyla yatmış, bazılarıyla da yatmadan kendilerini geri çevirmiştir. Ancak bu hibelilerden Ümmü Şerik'i ise nikâhlamıştır" diyor.

4) Beyhaki. *Süneni Kübra* adlı eserinde tıpkı İbni Kesir gibi "Kendini hibe edenler çoktu. Bazılarıyla yatmış, bazılarıyla da yatmamıştır" diye açıklama yapıyor. Aynı ifadeyi İbni İshak da kendi siretinde dile getiriyor.[171] Dımyati, *Sireti Nebi*, s.64'te. Muhammed'in meşhur olan hanımlarını açıklarken, sonunda şu bilgiyi de ekliyor: "Kendini Muhammed'e hibe edenler, nikâhlısı olup da herhangi bir nedenle birleşmeleri gerçekleşmeyenler ve onun sözlüleri 30 civarındaydı."

5) Nüveyri, *Nihayetü'l Ereb*, 18/206-207'de şunları yazıyor: "Sayıları ihtilaflı olmakla birlikte, meşhur, sözlü, hibeli dahil olmak üzere Muhammed'in toplam 40 hanımı vardı. Bunlardan yirmi bir tanesi meşhur olanlardı. Bu yirmi birden altısını boşadı; beş tanesi Muhammed henüz hayattayken öldü; on tanesi de Muhammed'in ölümünden sonra dul kaldı; ki bunlardan biriyle zaten cinsî münasebette bulunmuyordu."

6) Buhari'nin kısaltılmış şekli olan *Tecrid-i Sarih*, No: 1803 ve 1804'te konumuzla ilgili şöyle bir hadis vardır. Sehl bin Sad özetle, "Muhammed'e bir bayan gelerek kendini hibe etmek istedi. Muhammed ona çok dikkatlice baktı ve en son başını önüne eğdi. Orada bulunan cemaatten biri Muhammed'e 'Onu bana ver' deyince Muhammed de verdi. Ancak adam fakirdi, mehir ücretini ödeyecek halde değildi; bu yüzden mehir ücreti yerine *Kur'an*'dan birkaç sure okumasını söyledi, adam da okudu ve o kadını alıp götürdü" diye anlatıyor. Hadisin metnindeki şu ifade dikkat çekicidir: "Muhammed o bayana dikkatle baktı, yukarıdan aşağıya kadar bir daha baktı ve en son onu başkasına verdi." Hatta Buhari, *Nikah*, 44. Bab-

171 İbni İshak, *Sireti*, Sezai Özel Terc., s.326.

da kadının bu teklifine karşı Muhammed, "Bugün kadınlara ihtiyacım yoktur yanıtını verdi" şeklinde çok açık bir ifade vardır. Burada şu soru ister istemez akla gelir: Acaba Muhammed onu beğenseydi başkasına verir miydi?[172]

Konuyla ilgili bu genel bilgiyi sunduktan sonra bunların detay kısmına geçebiliriz.

1- Hakim Kızı Havle

Az önce Havle binti Hakim'le ilgili Ayşe'nin "Havle, kendini Muhammed'e hibe edenlerdendi" hadisini yazmıştık. Bu konuda *İslam Tarihi*'nde yüzlerce kaynak vardır ki bu hanım, kendini hibe yoluyla Muhammed'e vermiştir. Ahmet bin Salih Mısri, hibeden söz etmeden bunu direkt olarak Muhammed'in hanımlarından saymıştır. Ama genel kanı, bu hanım hibelilerdendir. Ne zamana kadar onların beraberlikleri sürmüştür konusu hakkında kesin bir bilgi yoktur. Ancak bu hanım hem Muhammed'le, hem de Osman bin Maz'un'la evlenmiştir. İlkin hangisiyle evlendiği konusu da ihtilaflıdır.[173] Kadının önce hangisiyle evlendiği o kadar önemli değildir; önemli olan, Muhammed'in bunu alıp almamasıdır. Tabi ki almıştır.[174]

2- Şureyh Kızı Fadime

Ebu Ubeyde Ma'mer bin Müsenna, bunu Muhammed'in meşhur olan hanımları arasında zikretmiştir. Hatta Safiye'den sonra Mu-

172 Buhari, *Nikah*, 14, 32, 35, 37, 40, 44, 50. Bablar ve Libas, 49. Bab. Ayrıca, bu hadis aynı zamanda Buhari ve Müslim'in ortak hadislerindendir. (Örneğin, *el-Lü'lüü ve'l Mercan*, No: 898; Müslim, *Nikah*, No: 1425/76.)

173 Mamekani, *Tenkihü'l Mekal...*, 2/668'de "Muhammed onu, Osman'dan sonra almıştır" diyor. İbni'l Cevzi, *Telkihü'l Fühum*, s.27'de ve İbni Sad, *Tabakat*, No: 4137'de, "Muhammed onu boşadıktan sonra Osman kendisiyle evlenmiştir" diyorlar.

174 Buhari, *Nikah*, 29, İ. Canan, *age.*, 4/192; İbni'l Cevzi, *Telkih*, 27; Taberani, *age.*, 24/237; Askalani, *İsabe*, No: 11113; Hindi, *Kenz...*, No: 37821, 13/710; Heysemi, *age.*, 9/2549; İbni Sad, *age.*, No: 4137; İbni Abdi'l Ber, *İstiab*, No: 3321; İbni Esir, *İsd*, No: 6881; Beyhaki, *Delail...*, 7/287; Moğultay, *age.*, 407; Mamekani, *Tenkih...*, 3/78; İbni Beşkeval, *Gavamıd...*, 2/668.

hammed, Meymune ve Fadime ile evlenmiştir diyor. (*Tesmiyetü Ezvaci'n-Nebi*, s.68.) Dımyati ise, *Kitabü Ezvaci'n-Nebi* (s.91) adlı eserinde Muhammed'in nikâhlı hanımıdır; ama birleşmeleri gerçekleşememiştir diyor; bunun ötesinde fazla bilgi vermiyor.

Askalani, *İsabe*, No: 11592'de , Ma'mer bin Müsenna'dan alıntı yaparak, bunun Muhammed'in meşhur hanımlarından biri olduğunu yazıyor. Ayrıca, İbni Beşkeval'ın da bunu bu şekilde aktardığını beyan ediyor.

M. Sait Mübeyyed, *Mevsuat...* (s.650), adlı yapıtında bunun hakkında var olan ihtilafları gündeme getirmekle birlikte, Muhammed'in hanımlarından biri olduğu rivayetini de yazıyor.

Keza Nüveyri, *Nihayetü'l Ereb*, 18/192'de, Ebu Ubeyde'den alıntı yaparak, Muhammed'in hanımı olduğunu yazıyor. Ayrıca, aşağıdaki kaynakların hepsi, az önce sözünü ettiğim rivayetlerin tümünü alıyor.[175]

3- Cabir Kızı Ümmü Şerik

Diyarbekiri, "Tarihi Hamis" 1/268'de İbni Abbas'tan alıntı yaparak, bu hanımın kendini Muhammed'e hibe ettiğini, onun da bunu kabul ettiğini ve sonuçta Muhammed'in bununla cinsî münasebette bulunduğunu yazıyor. Ahmet bin Salih Mısri bunu zaten Muhammed'in hanımlarından saymıştır.[176] Bir görüşe göre bu da kendini Muhammed'e hibe edenlerdendir diyor. Ahmet bin Hanbel, *Müsned*, 6/462'de, bu hanım, kendini Muhammed'e hibe eden hanımlardandır şeklinde bir rivayet aktarıyor. Diğer bazı rivayetlerde ise, kadın kendini hibe etmiş ama, yaşlı olduğu için Muhammed onu kabul etmemiştir diye geçiyor.[177]

175 İbni Esir, *el-Kamil*, 2/310; Beyhaki, *Delail*, 7/288; A. Kerim Halebi, *age.*, 217; İbni Seyyidi'n-Nas, *age.*. 2/310; Hafız Iraki, *Elfiye* (Ma'mer bin Müsenna'nın kitabının ekinde, s.84); Moğultay, *age.*, 410; Zamahşeri, *Ahzâb* tefsiri, 51 ve 52. dipnotta; Zehebi, *Sireti A'lami Nübela*, 2/254 vb.

176 İbni Esir, *İsd*, No: 7486 ve 7150; İbni'l Cevzi, *Sıfat-i Safve*, 2/38.

177 Taberi, *Tarihü'l Milel...*, 3/408; Askalani, *İsabe*, No: 12098; *Tehzib-i Tehzib*, 12/498, No: 2955; İbni Habib, *Muhabber*, s.81.

Ayrıca Muhammed'in, "Ümmü Şerik" adında en az 4-5 hanımından söz edilmektedir.

Ümmü Şerik Gıfariye: Salih Mısri, bunu Muhammed'in meşhur hanımlarından saymıştır (Moğultay, *el-İşare*, s.413); İbni Abdi'l Ber, *İstiab*, No: 4168'de Ümmü Şerik binti Cabir Gıfariye'ye müstakil bir başlık ayırmışlar ve "Salihi'ye göre bu da Muhammed'in hanımlarındandır" demişlerdir. Yine aynı İbni Abdi'l Ber, No: 4169'da Ümmü Şerik Kurcyşiye'den (Amiriye) uzunca söz ederken, bir yerinde "Bu hanımın kendini Muhammed'e hibe ettiğini söyleyenler de vardır" diyor. Ayrıca, No: 4145'te Güzeyle (Ümmü Şerik) Ensariye'den (Necariye) söz ediyor ve burada yine hibe meselesini gündeme getiriyor. İbni Esir de, *İsd*, No: 7486'da Salih Mısri'den söz ediyor. Askalani, *İsabe*, No: 12095'te Salih Mısri'ye göre Muhammed'in hanımlarındandır, fakat birleşme olmamıştır. Ayrıca, No: 12097'de Ümmü Şerik Ensariye'den (Necariye) söz ediyor ve Muhammed'in, "Aslında bunu almak isterdim; fakat Ensar kadınları kıskançtır; o yüzden vazgeçiyorum" şeklinde bir sözünü aktarıyor. Bu söz, birçok kaynakta ortak olarak işlenmiştir. Yine No: 12098'de Ümmü Şerik Devsiye'den bahsettikten sonra Vakıdi'den şunları aktarıyor: "Kendini Muhammed'e hibe etti; yaşlı olmakla birlikte çok güzeldi, Muhammed de onu kabul etti." Yine Askalani aynı eserinin No:12099'da Ümmü Şerik Kurcyşiye'den (Amiriye) uzunca söz ederken bir yerinde, "Bu hanım kendini Muhammed'e hibe ediyor; Muhammed ise bunu kabul etmiyor. Böylece bu hanım ölünceye kadar dul kalıyor" diyor. Heysemi, *Mecmeu'z-Zevaid*, 9/94 ve Taberani, *Mucemi Kebir*, 24/351, No: 870'de "Bu hanım kendini Muhammed'e hibe etmiş, o da kabul etmiştir" diyor. Fakat çoğu kaynakta,"Her dört kadın da aslında bir tanedir ama, birkaç isimle yazılmıştır" şeklinde bir yorum söz konusudur. Gerçekten *İslam Tarihi*'nde bu hanımla ilgili spekülasyonlar bir hayli fazladır.

Şöyle bir soru da insanın aklına gelebilir: Beş tane Ümmü Şerik isminde nasıl bir arada olabilir? Bunun yanıtı şudur: Zeynep binti

Cahş, Zeynep binti Hüzeyme. Safiye'nin de asıl adı Zeynep'ti ki, bunların hepsi Muhammed'in hanımlarıydı. Bunlarda hiç tartışma yoktur. Bundan şunu kastediyoruz: Bazı isimler Araplarda çok yaygındı; nitekim Ümmü Şerik ismi de çok kullanılan bir isimdi.[178] Bu gibi açıklamalar yapıyor. O bakımdan doğru da olabilir, yanlış da. Kaldı ki, ille de beş tane Ümmü Şerik almıştır diye bir iddiamız yoktur. Biz, sadece *İslam Tarihi*'nde var olan bilgileri aktarıyoruz.[179]

4- Hatim Kızı Leyla

Bu hanımın hikâyesinde çok rivayetler vardır. Örneğin, güya kendisi Muhammed'in sırtına vurmuş, o da "Sırtıma vuranı aslan yesin (şaka olsun diye genelde bu cümleyi kullanırdı)" diye karşılık vermiş. Kadın kendisine, "Ben falanca kavmin reisinin kızıyım; kendimi sana hibe ediyorum" demiş; o da kabul etmiş. Daha sonra kadının akrabası, onun yaptığı bu davranışı beğenmeyip fikrini değiştirmeye kalkışınca, kendisi bu işten vazgeçmiştir" şeklinde rivayetler vardır. Bazıları da, "Kadın kendini hibe etmiştir ama, Muhammed onu kabul etmemiştir" demişler. Yaygın olan görüşler bunlardır. Kadın daha sonra Mesut bin Evs ile evleniyor. Bunun hakkındaki bilgi bu kadardır. Ancak İbni Esir *İsd*, No: 7254'te şöyle bir ek bilgiyi de veriyor: Aslında Leyla binti Hatim ile Leyla binti Hakim arasında tek bir harf farkı vardır; dolayısıyla, burada bir yazım hatası söz konusudur. Tabi ki doğru da , yanlış da olabilir, bu da bir yorumdur.[180]

178 İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte* Terc., 1/440.

179 Dımyati, *Ezvaci Nebi*, s.107; İbni Sad, *age.*, No: 4136; İ. Canan, *age.*, 15/483-505; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 142-49; Harkuşi, *age.*, 70-72; Hulliyetü'l Evliya, 2/67; A. Kerim Halebi, *age.*, 217; Halebi, *age.*, 3/419; İbni Beşkeval, *age.*, 2/532; İbni'l Cevzi, *Telkih...*, 12; *Sıfat-i Safve*, 2/38; İbni Seyyidi'n-Nas, *age.*, 2/310; İbni Asakir, *age.*, 3/243; İbni Habib, *Muhabber*, 81; Kurtubi, *Ahzâb* tefsiri, 28. ayet; İmam Suyuti, *ed'Dürrü'l Mansur*, *Lübab...*, Ahzâb Suresi, 50. ayet; Yakubi, 1/407.

180 Dımyati, *age.*, 104; Nüveyri, *age.*, 18/200; Taberi, *Tarihü'l Milel...*, 3/410; *Zeylü'l Müzil*, 614; İbni Habib, *Muhabber*, 96; Kastalani, *age.*, 416; Salihi, *Ezvaci Nebi*, 258; Belazuri, *Ensab...*, 2/98; Ömer Rıda Kehhale, *age.*, 4/303; İbni Esir,

E) Muhammed'in Cariyeleri

Muhammed'in cariyelerini iki kategoride ele alacağız: 1-Gece hayatı için kullandığı cariyeler; 2- Ev işlerinde çalıştırdığı cariyeler. Bu bölümde Muhammed'in gece hayatı için kullandığı cariyeleri (odalık) işliyoruz. Bunlardan Reyhane ve Marya hakkında Muhammed'in meşhur hanımları bölümünde bilgi verilmişti. Burada artık onlara değinmiyoruz. Şunu da hemen belirteyim ki, cariye başkasına verilmediği sürece, sahibi tarafından kullanılabilirdi. Bunu şunun için söylüyorum: Muhammed–başkasına vermediği sürece– isteseydi, ev işlerinde çalıştırdığı cariyeleri de gece hayatı için kullanabilirdi. Ama biz yine de onları ev işlerinde çalışan birer hizmetçi gözüyle değerlendiriyoruz ve yerleri gelince kendilerinden kısaca bir bilgi vereceğiz. Şimdilik birinci bölümün detayına geçiyoruz.

1- Nefise

Daha önce Zeynep binti Cahş bölümünde dile getirildiği gibi, Muhammed bir ara Zeynep'ten üç aylığına tüm ilişkilerini kesiyor. Üç ay sonra onunla barışınca, Zeynep sevinçten kendisine bir cariye hibe ediyor. Adı, Nefise. Bu, diğer cariyeler gibi değildir; nikâhlı kadınmış gibi kullanmıştır, bu hususta yazarlar arasında fikir birliği vardır. Bunun dışında kendisiyle ilgili farklı bir bilgi yoktur.[181]

İsd, No: 7255; D. Bekin, *age.*, 2/272; Askalani, *İsabe*, No: 11710; İbni Sad, *age.*, No: 4132 ve 4325; Mahmut Halebi, *age.*, 140; Yakubi, 1/410; Moğultay, *age.*, 411; A. Kerim Halebi, *age.*, 217; Mainekani, *age.*, 3/82; Zehebi, *Tecrid-i Esma*, No: 3637; *Sireti Nebi*, 413; İbni Asakir, *age.*, 3/243; İbni Seyyidi'n-Nas, *age.*, 2/310; Muhibbüddin Taberi, *Semti Semin*, 11[illegible]-12; İ. Canan, *age.*, 15/505; Kurtubi, *Ahzâb* tefsiri, 28. ayet; İbni'l Cevzi, *Telkih...*, 12 vb.

181 Askalani, *İsabe*, No: 11819, Nefise bölümü; İbni Asakir, *age.*, 3/234-36; İbni'l Cevzi, *Telkih...*, 13; *Sıfat-ı Safve*, 1/76; İbni Seyyidi'n-Nas, *age.*, 2/311; Halebi, *age.*, 3/419; Ahmet bin Hanbel, *age.*, 6/338; Muhibbüddin Taberi, *Semti Semin*, 115; *Yeni Şafak* gazetesi, *Siret Ansiklopedisi*, 2/195; Nesai, *Üşretin-Nisâ*, 163; İbni Kayyıme'l Cevzi, *Zadü'l Maad*, 1/114; Hakim, *age.*, 4/42; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 502-738; Zehebi, *Sireti Nebi*, 418.

2- Cemile

Muhammed, Cemile'yi savaşta ele geçirmişti. Bunu da diğer cariyeler gibi hanım olarak kullanıyordu. Bu konuda birçok tarihçinin ittifakı vardır. Muhammed'in odalıkları sayılırken bu da onların içinde –savaşta ele geçirilmiş diye– yer alıyor. Bunun dışında farklı bir bilgi yoktur.[182]

F) Muhammed'in Sözlüleri

Bu bölümde Muhammed'in isteyip de bir türlü muvaffak olamadığı sözlülerinden bahsedeceğiz. Bunların da listesi bir hayli kabarıktır. Şunu da hatırlatayım ki, bunların hemen hemen hepsi onun ömrünün sonunda Medine'de olmuştur. Hemen detaylarına geçiyoruz.

1- Amir Kızı Dubaa

Dubaa'nın güzelliği Muhammed'e anlatılınca, kendisi ona teklif sunuyor. Bu teklife hem kadın hem de onun akrabası evet diyorlar. İslam tarihindeki bilgilere göre gerçekten kadın uzun saçlı öylesine güzel biriymiş ki, o saçlarla çarşaf gibi kendini kapatıyormuş. Muhammed henüz onu getirmeden, kadının çok yaşlı olduğunu, dişlerinin bile döküldüğünü öğrenince, onu almaktan vazgeçiyor. İlk teklif kendisinden geldiği gibi reddetmek de ondan geliyor.[183]

182 Mahmut Halebi, *age.*, 142; İbni'l Cevzi, *Sıfat-ı Safve*, 1/76, *Telkih, el-Vefa bi Ahvali'l Mustafa*, 670; Zehebi, *Siret-i Nebi*, 418; Hakim, *age.*, 4/40; Muhibbüddin Taberi, *age.*, 115; *Yeni Şafak* gazetesi, *Siret Ansiklopedisi*, 2/195; İbni Seyyidi'n-Nas, 2/311; İbni Asakir, *age.*, 3/242; Salihi, *Ezvaci Nebi*, 229; Dımyati, *age.*, 120; Nüveyri, *age.*, 18/207 vs.

183 İbni Abdi'l Ber, *İstiab*, No: 4018; Taberi, *Tarihü'l Milel...*, 3/410; İbni Esir, *el-Kamil...*, 2/310; İbni Habib, *Münammak*, 225..., *Muhabber*, 97; Muhibbüddin Taberi, *Semti Semin*, 112; İ. Canan, *age.*, 15/483; Zehebi, *Sireti Nebi*, 418; Salihi, *Ezvaci Nebi*, 267; İbni'l Cevzi, *Telkih...*, 13; D. Bekiri, *age.*, 1/272; İbni Asakir, *age.*, 3/243; A. Kerim Halebi, *age.*, 217; Moğultay, *el-İşare...*, 408; İbni Sad, *Tabakat*, No: 4134; Kastalani, *age.*, 1/417; Dımyati, *Ezvaci Nebi*, 115; Nüveyri, *age.*, 18/204; Askalani, *İsabe*, No: 11426; Yakubi, 1/411; Kurtubi, *Ahzab* tefsiri, 28. ayet.

2- Nuame Bel'anberi

Müslümanlar, Beni Anber baskınında bu hanımı ele geçirince, Muhammed ona evlenme teklifinde bulunuyor; fakat kadın, daha önce kendisiyle evli olduğu "Hariş" adındaki eşinden vazgeçmeyince, Muhammed onu tekrar eski kocasına veriyor ve böylece bu evlilik gerçekleşemiyor. Ama şurası kesin ki, şayet bu savaş mağduresi kadın direnmeseydi Muhammed onu da kendi hanımlarına dahil ederdi.[184]

3- Sehl Kızı Habibe Ensariye

Muhammed ilk önce bu hanımla evlenmek istemiş, fakat her nedense daha sonra kendi kararından vazgeçmiş. İslami kaynaklarda bununla ilgili bilgiler bunlardır. Bunun dışında farklı bir bilgi yoktur. Kadın daha sonra Sabit bin Kays ile evlenmiştir.[185]

4- Cemre Binti Haris Bin Avf Bin Kab Bin Zabyan

Muhammed Cemre'yi babasından isteyince o vermek istememiş ve "Kızım hastadır" yanıtını vermiş. Halbuki kızın herhangi bir hastalığı da yokmuş. Böylece bu evlilik gerçekleşememiş.

Muhammed'in Cemre binti Haris bin Ebi Haris el-Müzeniye adında bir sözlüsü daha varmış. İslami kaynaklarda bu da ayrı olarak ele alınmıştır. Gerek ikisi hakkındaki bilgilerin birbirlerine yakınlıkları

184 Askalani, *İsabe*, No: 1692, Hariş Md. ve 11813 Nüame Md.; İbni Esir, *İsd*, No: 6709, 7314; Moğultay, *age.*, 413; Salihi, *Ezvaci Nebi*, 268; Mahmut Halebi, *age.*, 150; D. Bekiri, *age.*, 1/272; A. Kerim Halebi, *age.*, 217; Zehebi, *Tecrid-i Esma*, 2/308; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 736 vs.

185 Askalani, *İsabe*, No: 11027; İbni Esir, *İsd*, No: 6830; D. Bekiri, *age.*, 1/272; İbni Beşkeval, *Gavamıd...*, 2/642; Salihi, *Ezvaci Nebi*, 264; Mahmut Halebi, *age.*, 149; İbni Seyyidi'n-Nas, 2/309; Moğultay, *age.*, 407; A. Kerim Halebi, *age.*, 217; Daremi, *Talak*, 7. Bab, No: 2276; İbni Sad, *age.*, No: 4582; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 279 vs.

ve gerekse isimlerinin aynı olması, ister istemez ikisinin tek bir kişi olduğunu çağrıştırır. Benim de şahsi kanaatim, ikisinin tek bir kişi olmasıdır. O nedenle, her ikisine ayrı ayrı başlık ayırmıyorum.[186]

5- Sevde Kireşiye

Rivayetlere göre bu hanım dul kalınca, Muhammed kendisine evlilik teklifinde bulunmuş, kadın da çocuklarını bahane göstererek onunla evlenmek istememiştir. Bunun dışında kendisiyle ilgili farklı bir bilgi yoktur. Ancak birçok kaynakta bu da Muhammed'in sözlüleri arasında geçiyor.[187]

6- Beşame Kızı Safiye

Safiye de bir savaş mağduresidir. Muhammed onu ele geçirince kendisine evlilik teklifinde bulunur. Kadın, hayatta olan eski eşini tercih edince bu evlilik gerçekleşememiş. Bunun hakkındaki bilgi bu kadardır.[188]

186 Salihi, *age.*, 263; Mahmut Halebi, *age.*, 149; Taberi, *Tarihü'l Milel...*, 3/410; Belazuri, *Ensab*, 2/23-107; Beyhaki, *Delail...*, 7/287; İbni Asakir, *age.*, 2/310; Ma'mer bin Müsenna, *age.*, 78; A. Kerim Halebi, *age.*, 217; Moğultay, *age.*, 406; Askalani, *İsabe*, No: 1462, Harb bin Avf Md., 10914, 10875; İbni Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaiye*, 5/263; Kurtubi, *Ahzâb* tefsiri, 28. ayet; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 662; Dımyati, *age.*, 117; Nüveyri, *age.*, 18/205.

187 İbni Esir, *İsd*, No: 7030; Askalani, *İsabe*, No: 11359; Kurtubi, *Ahzâb* tefsiri, 28. ayet; Halebi, *age.*, 3/324; D. Bekiri, *age.*, 1/270; Salihi, *age.*, 265; Mahmut Halebi, *age.*, 150; İbni'l Cevzi, *Telkih...*, 13; İbni Seyyidi'n-Nas, *age.*, 2/310; Zehebi, *Tecrid...*, No: 3370; A. Kerim Halebi, *age.*, 217; Moğultay, *age.*, 408; Ebu Ya'li, *Müsned*, 3/147; Ahmet bin Hanbel, *Müsned*, 1/318; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 484 vs.

188 A. Kerim Halebi, *age.*, 217; İbni Seyyidi'n-Nas, *age.*, 2/310; Zehebi, *Tecrid-i Esma*, No: 3394, *Sireti Nebi*, 418; Ömer Rıda Kehhale, *age.*, 2/331; İbni Esir, *İsd*, No: 7053; İbni Asakir, *age.*, 3/243; Belazuri, *age.*, 2/23/107; İbni'l Cevzi, *Telkih...*, 27; D. Bekiri, *age.*, 1/271-2; İbni Sad, *age.*, No: 4135; Askalani, *İsabe*, No: 11397; Taberi, *Tarihü'l Milel...*, 3/410; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 509; Belazuri, *Ensab...*, 2/97; Moğultay, *age.*, 408; Nüveyri, *age.*, 18/205; Dımyati, *age.*, 116; Kastalani, *age.*, 417; İbni Habib, *Muhabber*, 96; Mahmut Halebi, *age.*, 150; Salihi, *age.*, 266.

7- Ebu Talib'in Kızı Ümmü Hani (Fağite)

Bu bayan Ali'nin ablasıdır. Henüz kızken Muhammed kendisini Ebu Talib'den istemiş, fakat o vermemiştir. Kadın günün birinde dul kalınca, Muhammed yine ona evlilik teklifinde bulunmuş. İlkin babası kabul etmediği gibi bu sefer de kadın buna hayır demiş ve bu evlilik gerçekleşememiş. Burada iki gerekçe gösteriyor: Biri, eski eşinden çocuklarının olması; diğeri de Ahzâb Suresi'nin 50. ayeti. Bu uzunca ayette nikâhları Muhammed'e helal olan kadınlardan söz ederken, "Ey Muhammed, seninle birlikte hicret eden amca kızlarının nikâhını da sana helal kıldık" diyor. Hal böyle olunca, Ümmü Hani onunla birlikte hicret etmemişti. O bakımdan ona nikâhlanamazdı. Çünkü ayet gayet açıktır. Kimi rivayetlere göre, güya kadın bu ayeti Muhammed'e hatırlatmış, o da buna karşı teklif'inden vazgeçmiştir.

Muhammed'le Ümmü Hani'nin şöyle bir anısı da vardır: Mekke'nin fethedildiği gün Ali iki kişiyi öldürmek istemiş; onlar da gidip Ümmü Hani'ye sığınmışlar. Ali yine onları öldürmek için ısrar etmiş, Ümmü Hani tekrar direnmiş ve gidip Ali'yi Muhammed'e şikayet etmiş. Buna karşı Muhammed Ümmü Hani'yi haklı bulmuş ve böylece bu iki şahıs kurtulmuş. Bazı kaynaklarda şu bilgiler de geçiyor: Muhammed Ümmü Hani'ye, "Merhaba, senin eman (kurtuluş) dilediğin kimseye ben nasıl eman dilemeyeyim" şeklinde bir yanıt vermişti...[189]

8- İsmi Bilinemeyen Biri

Birçok siyer, tabakat ve tarih kitabında isimi belli olmayan bir hanımından söz ediliyor. Bunun olayı şöyle anlatılıyor: Muhammed

189 İbni Kesir, *el-Bidate ve'n-Nihaîye*, 4/298: Müslim, *Misafir Namazı*, No: 719; *Fedail*, No: 2527; Tirmizi Siyer, 26, No: 1579; *İstizan*, 34, No: 2734, *Ahzâb* tefsiri, 17, No: 3214; Seyyid Sabık, *Fıkhı Sünne*, 2/147; Taberani, *age.*, 24/406; Ali Nasıf, *Tac*, 4/209, Tefsir bölümü; Hakim, *age.*, 2/420; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 762; Belazuri, *age.*, 2/97; Moğultay, *age.*, 409; *Tecrid-i Sarih*, No: 230; Yakubi, 1/378; Endülüsi, *Ikd...*, 6/89; *El-Lü'lüü ve'l Mercan*, No: 193; Ebu Davud, *Cihad*, No: 2763; Buhari, *Namaz*, 4; *Edeb*, 94, *Cizye*, 9; A. Kerim Halebi, *age.*. 217; Zehebi, *Sireti A'lam...*, 2/315; Askalani, *age.*, No: 12285; İbni Sad, No: 4133; Kastalani, *age.*, 417; Salihi, *age.*, 271: Mahmut Halebi, *age.*, 151; Dımyati, *age.*, 113; Nüveyri, *age.*, 18/204; İbni Seyyidi'n-Nas, *age.*, 2/310 vs.

kendisine evlenme teklifinde bulunuyor; kadın da hayır dememekle birlikte şöyle bir karşılık veriyor: "Ben velimle (yakın akrabamla) bir istişare edip öylesine karar vereyim." Daha sonra karar vermişlerse de sözü Muhammed'in zoruna gittiği için artık kabul etmemiş ve böylece bu evlilik gerçekleşmemiş. Zaten bütün kaynaklarda şu ortak görüş vardır: Muhammed, bir bayana evlilik teklifini sunduğu zaman o bayan hayır dedi mi, artık Muhammed onu kolay kolay almazdı. Bu hanımın evliliğinin gerçekleşmeyişinin nedeni de budur. Bu ifade, ilgili kaynakların tümünde vardır.[190]

G) Bazı Engeller Nedeniyle Muhammed'in Evlenemediği Hanımlar

1 - Abbas Kızı Ümmü Habibe

Bu kız henüz çok küçükken Muhammed onu kucağına alıyor; hoşuna gittiği için kendisi hakkında, "Eğer ben ölmeden bu kız büyüyecek olursa onunla evleneceğim" diyor. Fakat, kız büyümeden kendisi vefat ediyor.[191] Daha sonra kız büyüdüğünde "Esved" adında bir başkasıyla evleniyor. Bundan iki çocuk dünyaya geliyor. Ancak bazı rivayetlerde güya bu kızın babası Abbas Muhammed'in sütkardeşiymiş de o yüzden bu evlilik gerçekleşememiş.[192]

Bu görüş, pek o kadar yaygın değildir; yaygın olanı ise önceki görüştür.

190 D. Bekiri, *age.*, 1/271; Kurtubi, *Ahzâb* tefsiri, 28. ayet; Salibi, *Ezvaci Nebi*, 272; Mahmut Halebi, *age.*, 152; Dımyati, *age.*, 117; Nüveyri, *age.*, 18/206; Belazuri, *age.*, 2/92-100; İbni Sad, *age.*, No: 4140, Şerafe bölümünde.

191 Taberi, *Tarihü'l Milel...*, 3/410.

192 İbni İshak, *Siret*, Terc. Sezai Özel, s.326; Askalani, *İsabe*, No: 11956; İbni Abdi'l Ber, *İstiab*, No: 4134; İbni Esir, *İsd*, No: 7398; Belazuri, *Ensab...*, 2/100.; Moğultay, *age.*, 413; Taberani, *age.*, 25/92, No: 238; D. Bekiri, *age.*, 1/272; A. Kerim Halebi, *age.*. 217; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 101; Taberi, *Tarihü'l Milel...*, 3/410. vs.

2- Hamza Kızı Emame (Ammare)

Aslında Ali'nin Muhammed'in gece hayatıyla ilgili şu ifadesi gerçekten çok ilginç ve aynı zamanda da onun evliliği konusunda önemli bir ipucudur: Bir gün Muhammed'e, "Neden evlenirken hep Kureyş kadınlarını seçiyorsun?" diye soruyor. Muhammed buna karşı "Peki kimler vardır, sen kimleri öneriyorsun?" şeklinde karşılık veriyor. Ali. Muhammed'in amcası olan Hamza'nın kızı Emame'yi gösteriyor. Buna karşılık Muhammed, "Hayır o olmaz. Çünkü, onun babasıyla sütkardeşiz" diyor ve böylece bu iş gerçekleşmiyor. Evet. kıssadan hisse misali, gerçekten bu örnek Muhammed'in birden fazla evlilikle ilgili anlayışını çok güzel bir biçimde gözler önüne seriyor. Demek ki engel olmasaydı bunu da alırdı.[193]

3- Muhammed'e Baldızı Teklif Ediliyor

Daha önce de Muhammed'in hanımlarından Ümmü Habibe bahsinde değindiğimiz gibi, bu hanım Muhammed'e kendi kız kardeşini –ki Muhammed'in baldızı oluyor– teklif ediyor. Zaten bu hanımla evlendiği zaman kendisi 60, kadınsa 30 yaşındaydı. Demek ki, ona baldızı teklif edildiği zaman kendisi altmış yaşından da büyükmüş. Baldızı ona teklif edilirken, kendisi hanımına, "Niçin kız kardeşini bana teklif ediyorsun? diye soruyor. Kadın, "Yalnız ben sana tahsis edilmiş değilim ki" yanıtını veriyor. Muhammed, "Senin kardeşin benim baldızımdır; o bakımdan onun nikâhı bana olmaz" cevabını veriyor ve bu evlilik gerçekleşmiyor.[194]

193 *Tecrid-i Sarih*, Diyanet Terc., No: 1796; Buhari, *Nikah*, 20; Müslim, *Reda*, No: 1446-48: I. Canan, *age.*, 15/483, 16/29; Nesai, *Nikah*, 50, 6/99, No: 3302; İbni Mace, *Nikah*, 34, No: 1938; Ahmet bin Hanbel, *age.*, I/82; İbni Abdi'l Ber, *age.*, *İstiab*, No: I/29; İbni Sad, *age.*, No: 4138; Belazuri, *age.*, 2/100; Moğultay, *age.*, 406; A. Kerim Halebi, *age.*, 217; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 59; Halebi, *İnsanü'l Uyım*, I/87.

194 *Tecrid-i Sarih*, Diyanet Terc., No: 1798: *Buhari-Müslim Hadisleri*, *age.*, 920; Buhari, *Nikâh*, 20, 25; *Nafakat*, 16: Müslim, *Reda*, No: 1449; İbni Mace, *Nikâh*, 34 No: 1939: Ahmet bin Hanbel, *age.*, 6/291; Nesai, *Nikâh*, 46, No: 3285-6/96 vs.

11) Muhammed'in Ev İşlerinde Çalışan Cariyeler

Muhammed'in, ev işlerinde çalıştırdığı cariyeleriyle ilgili pek o kadar ciddi bir araştırma yapmadım. Ancak, onun hanımlarını araştırırken kaynaklarda gözüme ilişen cariyeleri not ettim; sonuçta bunlardan da büyük bir rakam otaya çıktı. Kaynaklara baktığımızda onun yanında çalışan bu cariyelerin bir kısmının evli, bir kısmının da evli olmadığını görüyoruz. Tabi ki evli olmayanla Muhammed'in ilişkiye girmemesi diye bir şey söz konusu değildir; istediği zaman onlarla yatabilir, onları başkasına hibe edebilir, satabilirdi. Nitekim Beni Kureyza cariyelerini satıp onların parasıyla savaş için at ve silah aldığını defalarca yazmıştık.

Evet, Muhammed'in ev işlerinde çalıştırdığı cariyelerin sayısını vermeye geçelim;

1) Bereke (Ümmü Eymen): Babasından ona veraset yoluyla geçmişti. Daha sonra onu Zeyd bin Harise ile evlendirmişti. 2) Emetüllah binti Rüzeyne; 3) Hudre; 4) Redva; 5) Sad kızı Meymune; 6) Rüzeyne; 7) Selma (Ümmü Rafi); 8) Marya (Ümmü Rebab); 9) Marya (Ceddetü'l Müsenna); 10) Ümmü İyaş; 11) Havle (Ceddetü Hafs); 12) Meymune binti Ebi Abis; 13) Ümmü Dümeyre, 14) Ümmü Ayaş; 15) Rebiha; 16) Saibe.

O günkü şartlarda cariyeleri kullanmak ayıp değildi, kişi istediği kadar cariye alabiliyordu.[195]

Bu kitabı hazırlarken, mümkün mertebe birbirine ya isimleriyle, ya olaylarıyla, ya babalarıyla, ya kabileleriyle veya başka benzerlikleriyle... yakın olanları birleştirip aza indirgeme cihetine gittim.

195 Moğultay, *age.*, 366; Kastalani, *age.*, 1/431; İbni Seyyidi'n-Nas, *age.*, 2/411 (Bu yazar burada 53 erkek kölenin isimlerini, 15 cariye ile 18 tane de sahabilerden hizmetçi isimlerini veriyor. Aynısını Hakim, Müstedrek'te 4/42 de açıklıyor. Moğultay ise, *el-İşare* adlı eserinde s.366'da 11 tanenin açıklamasını yapıyor.) İbni'l Cevzi, *Telkih*, 14; *Sıfat-ı Safve*, 1/78; Askalani, *İsabe*, No: 10868, 11170, 11172, 11329, 11780, 11785; Zehebi, *Tecrid-i Esma...*, No: 3225, 3226, 3693; İbni Abdi'l Ber, *İstiab*, No: 3243, 3339, 3349, 3383, 4101; İbni Esir, *Üsd*, No: 6731, 6913, 6914, 7000, 7299, 7302.

Hepsini yazsaydım o zaman ortaya çıkacak olan rakam, yazdıklarımın çok üstünde olacaktı. Bu konuda somut bir örnek vermek gerekirse, Seyyid Sabık, *Fıkhı Sünne*, 2/143'te, "Muhammed, Beni Beyaze'den biriyle evlenmiş, gerdek gecesinde onun böğüründe cilt hastalığını görünce tekrar onu geri göndermiştir" diyor. Yine İbni Sad, *Tabakat* adlı eserinin No: 4127'de "Belcum kabilesinden birini getirdi" diyor. Halbuki Belcum ayrı bir isim değildir; bu İbnetü'l Cevn'dir ki, daha önce yazılmıştı. Gerçekten kelimeleri de, olayları da hemen hemen aynı. O nedenle bunları ayrı olarak ele almadım. Yine Heysemi, "Beni Hilal'den biriyle evlendi" diyor. Ama ondan başka kimse böyle bir isimden söz etmiyor. Veya belki de diğer hanımlardan birinin kabilesinin başka bir adıdır. O yüzden biz bunu da ayrı bir başlık altında yazmadık. Yine daha evvel de ifade edildiği gibi, "Ümmü Şerik" adında beş hanımından söz ediliyor. Bununla ilgili de sadece bir tane ele aldık. Ayrıca, İbni Esir, *el-Kamil*..., 2/310'da "Saat binti Ömer de vardı" diyor. Fakat, bu Dubaa binti Amır'a çok yakın olduğu için, bunu da bağımsız olarak ele almadık. Aynı zamanda Askalani, *İsabe*, No: 11887 ve M. Sait Mübeyyed, *Mevsuatü Hayati's-Sahabiyat*, s.83'te Muhammed'in hanımlarından Ümmü Esved'den de söz ediyorlar. Ama başka kaynaklarda böyle bir isim görmediğimiz için onu ayrı bir başlık altında yazmadık. Yine çoğu kitapta Sena binti Esma ayrı geçtiği halde biz bunu Esma binti Salt ve Seba adındaki hanımla bir isim olarak kabul edip o şekilde bilgi verdik. Halbuki çoğu kitapta bunlar ayrı ayrı ele alınmış. Aynı zamanda hem Fadime binti Dahhak, hem de Amine binti Dahhak ayrı ayrı geçtikleri halde biz bunları da birleştirdik. Yine Cemre binti Haris Müzeni ile Cemre binti Haris/Kirsafe/Ümmü Şebib ayrı olarak geçiyorlardı. Bunları da bir tane olarak ele aldık.

Örnek olsun diye bunları yazdık; yoksa bunlara benzer örnekler çoğaltılabilir.

Şurası çok önemlidir ki, bütün bu bilgiler, İslamın hemen hemen resmi tarihi sayılan kaynaklarda vardır. Başka bir değişle, Muhammed'in gece hayatıyla ilgili bu kadar bilgi, Müslüman tarihçiler ta-

rafından yazılmışsa, insan daha beterini düşünmekte haklıdır: Acaba İslama muhalif olanlar onun hanımları hakkında yazsaydı nelerle karşılaşacaktık diye!

Şimdi de başta dört halife olmak üzere, Muhammed'in kendilerine cennet müjdesi verdiği on seçkin sahabinin hanımlarını izah etmeğe geçiyoruz. Dört halife içinde hanımları en az olan Ebu Bekir'dir. Kanımca onun az kadınla evliliği beceriksizliğinden kaynaklanıyor. Yoksa diğerleri o kadar getirmiş de neden o getirmesin? Öylesine saf bir insan ki, Muhammed, "Ben peygamberim" der demez hemen ona inanır. Yine Muhammed, "Ben bir gecede Mekke'den Kudüs'e gittim, oradan da göklere çıktım" derken, Ebu Bekir hemen ona inanır. Bu nedenle de Muhammed kendisine –çok doğru biri anlamına gelen–, "Sıddık" sıfatını takar. Ebu Bekir'in karakterinin iyi anlaşılması için şöyle bir örnek vermekte yarar görüyorum: Ebu Bekir'in oğlu Abdullah, Atike binti Zeyd adında bir bayanla evlenmiş, birbirlerini de çok severlermiş. Ebu Bekir bir gün oğluna "Bu hanımı boşa; çünkü birbirinizi çok sevmeniz din için çalışıp cihad etmene engeldir" demiş. Abdullah, istemeyerek hanımından ayrılmış. Ayrıldıktan sonra birbirleri hakkında aşk şiirlerini söylemeye başlayınca, Ebu Bekir bundan etkilenmiş ve onların bir daha birleşmelerine müsaade etmiş. Tabi ki İslama göre bir kadın, kocası tarafından üç kez boşanmayınca, kocası onu tekrar geri alma hakkına sahiptir. (Bakara Suresi, ayet 229.) Abdullah daha sonra ölünce, bu kez Ömer o kadınla evlenir. Halbuki Ömer hemen hemen Ebu Bekir yaşındaydı. Bunu Ömer bahsinde anlatacağız.[196]

196 İbni Abdi'l Ber, *age.*, No: 4024; Askalani, *İsabe*, No: 11448; İbni Esir, *Isd*, No: 7079; Endülüsi, *Ikdü'l Ferid*, 6/123.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EBU BEKİR'İN HANIMLARI

Ebu Bekir, M. 574 yılında Mekke'de doğmuş; 634 yılında da Medine'de vefat etmiştir. Yaygın olan görüşe göre Muhammed'den üç yaş küçüktür. Ebu Bekir, gerçekten kadın alma konusunda diğerlerine nazaran çok fakir görünüyor. Herkes birçok cariyeye sahip olduğu halde onunki fazla bir şey görünmüyor. Ancak Askalani, *Tehzib-i Tehzib*, No: 2845, 12/433'te "Büheyye" adında onun bir cariyesinden söz ediyor. Aşağıdaki kadınlardan başka onun hanımları hakkında herhangi bir bilgiye rastlamadım.

1) Kuüteyle Binti Abdiluzza

Ebu Bekir bu hanımla İslamiyetten önce evlenip, daha sonra İslamiyeti kabul etmemesinden dolayı onu boşamıştır. Bundan, Abdullah ve Esma adlarında iki çocuk dünyaya gelmiş. Bunların ayrılma nedeni din olduğunda ihtilaf yoktur.[1]

1 *Tecrid-i Sarih*, Diyanet Terc., No: 1141; Askalani, *İsabe*, No: 11638; Zehebi, *Tecrid-i Esma*, No: 3576; İbni Abdi'l Ber, *İstiab*, No: 3226; Muhibbüddin Taberi, *Riyadü'n-Nadre*, 1/187; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 662; İbni Esir, *Üsd*, No: 7207 ve az önceki kaynaklar.

2) Ümmü Ruman

Asıl adı Zeynep'tir. Ebu Bekir bununla da İslamiyetten önce evlenmiştir. Bundan Abdurrahman ve Muhammed'in hanımı olan Ayşe doğmuşlar. Ebu Bekir'in bu hanımla olan birlikteliği, Ayşe'nin İlk olayına kadar devam ettiğini–sahih hadislerde– görüyoruz. Bundan sonra ne zaman öldüğü konusunda kesin bir bilgi yoktur. Kesin olan, bu hanımın Ebu Bekir'den ölümle ayrılmasıdır.[2]

3) Esma Binti Umeys

Bu hanım, önce Ali'nin ağabeyi "Cafer'le" evlenmiş; Cafer'in, "Mute" Harbi'nde öldürülmesi üzerine, bu kez Ebu Bekir'le evlenmiş ve Muhammed adında bir çocuk da dünyaya getirmiştir. Ebu Bekir'in ölümü üzerine bu kez de Ali'yle evlenmiş; ondan da Yahya ile Avf adlarında iki çocuk sahibi olmuştur. Bu evlilik, Ali'nin öldürülmesine kadar sürmüştür. Tabi ki Ali'yle evlendiği zaman ne Muhammed, ne de Fatma hayatta değildi, onların ölümünden sonra bu iş gerçekleşmişti.[3]

4) Habibe (Mileyke) Binti Harice

Ebu Bekir öldüğü zaman bu hanım Ümmü Gülsüm adındaki kızına henüz hamileymiş. Doğum yaptıktan sonra bu kez de Hubeyb bin Esaf'la evlenmiş. Ebu Bekir'in yanında aynı anda birden fazla

2 Askalani, *age.*, No: 12023; Taberi, *Tarihü'l Milel...*, 4/245; İbni Abdi'l Ber, *age.*, No: 4152; İbni'l Cevzi, *Sıfat-ı Safve*, 1/124, 2/42; D. Bekiri, *age.*, 2/237; İbni Esir, *el-Kamil...*, 2/420, *İsd*, No: 7442.

3 İbni Abdi'l Ber, *age.*, No: 3230; İbni Esir, *İsd*, No: 6706; Askalani, *İsabe*, No: 10803; Mus'ab Zübeyri, *Nesebu Kureyşin*, Ebu Bekir bölümü; Taberi, *age.*, 4/245; D. Bekiri, *age.*, 2/237; İbni'l Cevzi, *el-Mücteba...*, 97, *Sıfat-ı Safve*, 1/124; Muhibbüddin Taberi, *Riyad...*, 1/185; Halit A. Rahman, *Mevsuatuuzemain*, 3/2163; İbni Sad, No: 4215 vs.

kadın olduğunu kaynaklardan öğreniyoruz. Ümmü Ruman, Habibe ve Esma binti Umeys gibi. Ancak Ümmü Ruman ile bu ikisinin birleşmeleri pek net değildir. Bunu da hatırlatalım. Örneğin, Yakubi, 2/12'de, "Ebu Bekir'in yanında aynı anda hem Habibe, hem de Esma vardı ve bunların evleri de ayrıydı" diyor. Aynı ifade İbni Sad, *Tabakat*, 3/112'de de geçiyor.[4]

Ebu Bekir en son bir Yahudi bayan tarafından zehirlenerek öldürülüyor. Tabi ki onun ölümüyle ilgili çeşitli rivayetler vardır; ancak sahih diye kabul edilen görüş, kendisinin zehirden dolayı öldürülmüş olmasıdır. Örneğin, Moğultay, *el-İşare*.., s.471'de, İbni Sad, İbni Küteybe ve Hafız Askalani'nin *Fethü'l Bari*, 7/49'dan alıntı yapıyor ve "En sahih olan görüş Ebu Bekir'in zehirden öldürülmüş olmasıdır" diyor. Ebu Bekir'in hanımlarıyla ilgili önemli bilgiler bunlardır.

4 Askalani, *age.*, No: 11023; İbni Abdi'l Ber, No: 3287; İbni Esir, *İsd*, No: 6828, *el-Kamil*..., 2/420; *Taberi Tarihi, age.*, 4/245; D. Bekiri, *age.*, 2/239; İbni'l Cevzi, *Sıfat-ı Safve*, 1/124; Muhibbüddin Taberi, *Riyad*..., 1/187, İbni Sad, *Tabakat*, 3/112 vs.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HALİFE ÖMER'İN HANIM VE CARİYELERİ

Ömer, yaygın olan görüşe göre M. 581 veya 584 yılında Mekke'de doğup 644'te Medine'de öldürülmüştür. 622'de Medine'ye göçerken evli ve Hafsa, Abdullah ve Abdurrahman adlarında üç çocuğa sahipti. Bunları şundan yazıyoruz: Evli ve üç çocuk babasıyken ona kayınvalide olacak Fatma henüz evli bile değildi. Bu hadiseyi ileride açıklayacağız. Ömer, hanım alma konusunda bayağı zengindir. Kaç kadınla ve hangi yaşlarda evlendiğini öğrendikten sonra karakterini ancak o zaman anlayabiliriz; bu konudaki görüşümüzü şimdilik saklı tutuyoruz. Bu kadar hanıma sahip olduğu halde yine, "Ben halife oldum olalı her gece ihtilam* olurum" diyordu.[1] İslami kesimin buna yanıtı hemen hazırdır: Ömer, devlet işleriyle uğraştığı için eve gitmeye zamanı bulamamış ki hanımlarıyla sevişsin; o yüzden hep ihtilam oluyormuş. Ama az sonra olayları izleyince, işin pek o kadar basit olmadığını göreceğiz.

1) Zeynep Binti Maz'un (Boşanmış)

Ömer henüz Müslüman olmadan ve İslamiyet de henüz ortalıkta yokken bu hanımla evlenmiş ve bundan, Abdullah, Hafsa ve Abdur-

* İhtilam: Uyurken cenabet olmak. (Y.N.)
1 İmam Malik, *Muvatta, Taharet*, 81-83.

rahman adlarında üç çocuğu dünyaya gelmişti. Bunların ayrılmalarına ise İslamiyet neden olmuştu. Çünkü Ömer Müslüman olmuş, kadınsa eski inancını sürdürüyordu. Bu nedenle dinin gereği olarak Ömer onu boşamak zorundaydı. Gerekçe ise, Mümtehine Suresi'nin 10. ayetidir. Özeti şu: "Kafir olan hanımları nikâhınızda tutmayın (onları boşayın)." İşte bu ayete dayanarak onu boşuyor.[2]

2) Ümmü Gülsüm (Mileyke) Binti Cervel Huzace (Boşanmış)

Bu da Zeynep binti Maz'un gibi İslamiyeti kabul etmediği için Ömer tarafından boşanmış; dul kalınca da başka biriyle evlenmiş. Ayrıca, bu hanımdan Ömer'in Ubeydullah ve Zeyd adlarında iki çocuğu dünyaya gelmişti.[3]

3) Kureybe Binti Ebi Ümeyye Mahzumiye (Boşanmış)

Ömer bu hanımla İslamiyetten önce Mekke döneminde evlenmiş; o da diğerleri gibi İslamiyeti kabul etmediği için boşanmıştır. Bu hanım aynı zamanda Ümmü Seleme'nin kız kardeşi ve Muhammed'in de baldızıydı. Boşandıktan sonra Ebu Bekir'in oğlu Abdurrahman ile evlenir.[4]

2 İbni Esir, *el-Kamil*, 3/54; Askalani, *age.*, No: 11250; D. Bekiri, *age.*, 2/251; İbni'l Cevzi, *Sıfat-ı Safve*, 1/142; Taberi, *Tarihü'l Milel...*, 5/190; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 158; Ali-Naci Tantavi, *Ahbari Ömer...*, 363-371; İbni Abdi'l Ber, *İstiab*, No: 3365.

3 *Tecrid-i Sarih*, Diyanet Terc., No: 1164-8/173; İbni Beşkeval, *Gavamıd...*, 2/716; İbni'l Cevzi, *Sıfat-ı Safve*, 1/142; Askalani, *age.*, No: 12230; İbni Esir, *el-Kamil...*, 3/54; D. Bekiri. *age.*, 2/251; Ali-Naci Tantavi, *age.*, 363-71; Taberi, *Tarih*, *age.*, 5/191, İbni Sad, *age.*, 3/141.

4 *Tecrid-i Sarih*, No: 1164-8/173; İbni Esir, *el-Kamil...*, 3/54; İbni Sad, *age.*, 3/141; Taberi, *age.*, 5/191; Ali-Naci Tantavi, *age.*, 363-71 Begavi, İsabe ve İbni Sad'dan naklen.

4) Ümmü Hakim (Boşanmış)

Bu hanımla İslamiyetten sonra evlenip Fadime adında bir çocukları oluyor. Ömer. daha sonra onu da boşayınca. bu kez kendi amcasının oğlu İkrime ile evleniyor.[5]

5) Cemile Binti Sabit (Boşanmış)

İslamiyetten sonra h.7. yılında Ömer 45 yaşlarındayken bu hanımla evlenmiş ve bunlardan Asım adında bir çocuk dünyaya gelmiş. Zaman içinde Ömer onu da boşayınca, gidip Yezit bin Cariye ile evlenir. Boşanma nedeni çok ilginçtir: Ömer Cemile'nin annesiyle (ki kayınvalidesi oluyor) bir konuda tartışıyor. Bunu duyan Ebu Bekir Ömer'e, "Seninle tartışan kadının kızıyla hâlâ evli mi kalıyorsun?" diyor. Bu nedenle Ömer onu boşuyor.[6]

6) Fadime Binti Velid

H.8. yılında Mekke'nin fethinden sonra bu hanım Müslüman oluyor ve bu tarihten sonra evleniyorlar. Kadın Ömer'le evlenmeden önce Haris bin Hişam ile evlenmişti; bundan dul kalınca, bu sefer de Ömer onunla evlenmişti.[7]

5 Ali-Naci Tantavi, *age.*, 363-71; D. Bekiri, *age.*, 2/253; Taberi, *age.*, 5/191; İbni'l Cevzi, *Sıfat-ı Safve*, 1/142, İbni Sad, *age.*, 3/141.

6 İbni Beşkeval, *Gavamıd...*, 1/422; İbni'l Cevzi, *Sıfat-ı Safve*, 1/142; D. Bekiri, *age.*, 2/251; Ali-Naci Tantavi, *age.*, 363-71; İbni Esir, *el-Kamil...*, 3/54. *İsd.* No: 68[illegible]9; İbni Abdi'l Ber, *age.*, No: 3277; Halit A. Rahman, *Mersuatuuzemain*, 1/492; Taberi, *age.*, 5/190; Askalani, *age.*, No: 10983-11006; İbni Sad, *age.*, 3/141.

7 İbni Abdi-l Ber, *age.*, No: 4046; Askalani, *İsabe*, No: 11610; İbni Esir, *İsd.* No: 973.

7) Sibey'ati'l Eslemiye

Bu hanım, Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra Müslüman oluyor, Mümtehine Suresi'nin 10. ayetine göre Ömer, eski kocanın ödediği mehir ücretini geri verip onunla evleniyor. Bu evlilik Muhammed'in emriyle gerçekleşiyor.[8]

8) Ümmü'l Veled Fükeyhe

Fükeyhe, Ömer'in cariyelerinden biridir. İslam inancına göre şayet bir cariye efendisinden çocuk sahibi olursa o cariye onun ölümünden sonra özgürleşir. Böylesi kadınlara fıkıh teriminde "Ümmü'l Veled"* denir. Ömer'den Zeynep adında bir çocuk sahibi olduğu için kendisine Ümmü'l Veled denmiş.[9]

9) Atike Binti Zeyd Adeviye

Ebu Bekir bahsinde biraz değindiğimiz gibi bu hanım, daha önce Ebu Bekir'in oğlu Abdullah'la evlenmişti. Eşinin Taif seferinde öldürülmesi üzerine bu kez de Ömer onunla evleniyor. Bu arada Ömer'den "İyad" adında bir çocuk da dünyaya getiriyor. Ömer'in ölümü üzerine Zübeyir bin Avam'la evleniyor.[10]

8 Askalani, *İsabe*, No: 11275; Ali-Naci Tantavi, *Ahbari Ömer* .., 363.

* Ümmü'l Veled: Çocuğun annesi. (Y.N.)

9 İbni Esir, *el-Kamil*..., 3/54; Askalani, *age.*, No: 11262; İbni'l Cevzi, *Sıfat-ı Safve*, 1/142; D. Bekiri, *age.*, 2/252; Taberi, *age.*, 5/192; Ali-Naci Tantavi, *age.*, 363- 371, İbni Sad, *age.*, 3/141.

10 İbni Esir, *İsd*, No: 7079; Isfahani, *el-Ağani*, 18/62; Kandehlevi, *Hayati Sahabe*, 3/1307; Askalani, *İsabe*, No: 11448; İbni Ebdi'l Ber, *age.*, No: 4024; İbni'l Cevzi, *Sıfat-ı Safve*, 1/142; Taberi Tarihi, *age.*, 5/192; Halebi, *İnsanü'l Uyun*, Taif bölümü, 3/119; D. Bekiri, *age.*, 2/251; Hindi, *Kenzü'l Ummal*, 8/302; Ali-Naci Tantavi, *age.*, 371; İbni Sad, *age.*, No: 4196-8/381, 3/141.

10) Lüheyye Ümmü Veled

Bu hanım aslen Yemenlidir. Ömer onu cariye olarak kullanmış; zaman içinde ortanca Abdurrahman adında bir erkek çocuk dünyaya getirince –kural gereği– hür kadınlar statüsüne girmiş ve ona "Ümmü'l Veled" denmiştir.[11]

11) Ümmü Veled

Ömer bu bayanı da az önce ismi geçen Lüheyye gibi cariye olarak kullanmış, daha sonra küçük Abdurrahman adında bir çocuk doğurunca hürriyetine kavuşmuş ve böylece Ümmü'l Veled olarak Ömer'in yanında kalmıştır.[12]

12) Ümmü Eban Binti Ukbe

Bu bayan, kocasıyla beraber Şam'dayken eşi vuruluyor. Bunun üzerine Ömer, Ali, Zübeyir bin Avam ve Talha bin Ubeydullah ona talip çıkıyorlar. Kadın Ömer'e, "Bu sert olan adamla ben nasıl evleneyim?" deyip tepki gösteriyor. En son bunlardan Talha ile evleniyor. Burada şunu demek istiyoruz: Eğer Ömer'in eline geçseydi bunu affetmezdi.[13]

13) Ali'nin Kızı Ümmü Gülsüm

Ömer'in bu çocukla olan evliliğine geçmeden, bazı ek bilgiler vermek istiyorum: Daha önce de Ömer'in M. 581 veya 584'te doğduğunu

11 İbni Esir, *İsd*, No: 7250, *el-Kamil...*, 3/54; Askalani, *İsabe*, No: 11704; Taberi, *age.*, 5/191; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 682; Zehebi, *Tecrid-i Esma*, No: 3722; Ali-Naci Tantavi, *age.*, 371; İbni Sad, *age.*, 3/141.

12 İbni'l Cevzi, *Sufat-i Safve*, 1/142; D. Bekiri, *age.*, 2/251; Ali-Naci Tantavi, *age.*, 363-71; İbni Sad, *age.*, 3/141.

13 İbni Esir, *İsd*, No: 7352, *el-Kamil...*, 3/54; Taberi Tarihi, *age.*, 5/192.

söylemiştik. Ümmü Gülsüm'ün annesi olan Fatma ise 605 veya 609 doğumludur. Ömer'le Fatma arasında yaklaşık olarak 25 yıllık bir yaş farkı vardır. Zaten Fatma henüz Ali'yle evlenmemişken, hem Ebu Bekir, hem de Ömer ona talip çıkıyorlar; Muhammed onlarla Fatma arasındaki yaş farkını göz önüne alarak kızını onlara değil; Ali'ye veriyor. Muhammed'in Fatma'yı bunlara vermeyişinin gerekçesi onun küçük olmasıdır. Bu ifade zaten İslami kaynaklarda geçiyor.[14]

Ama ne gariptir ki aynı Ömer günün birinde Fatma'nın 5. sırada doğurduğu en küçük kızına talip çıkıyor ve en son onunla evleniyor ve Zeyd ve Rukiye adında iki çocuk sahibi de oluyor. Ali-Fatma evliliğinin, h.2. yılında gerçekleştiği zaman Ömer yaklaşık olarak 40-43 yaşlarındaydı. Fatma, sırasıyla Hasan, Hüseyin, Muhsin, Zeynep ve Ümmü Gülsüm'ü doğuruyor. Yani Ümmü Gülsüm, onların çocukları içinde doğum sırası itibariyle 5. sırada dünyaya geliyor. Ömer bununla h.17. yılında evleniyor. Burada şunu sormak lazım: Ali-Fatma evliliği h.2. yılında olduğuna göre –ki bunda asla itiraz yoktur– ve sırasıyla Hasan, Hüseyin, Muhsin, Zeynep ve Ümmü Gülsüm'ü dünyaya getirdiğine göre, peki Ömer bu kızla evlenirken acaba kız kaç yaşlarındaydı? Farz edelim ki Fatma'nın ilk doğurduğu çocuk Ümmü Gülsüm'dür; Fatma ile Ali'nin evliliğinden sonra bir yılı da onun doğumuna ayıracak olursak, o zaman yine Ömer en az 55; Ümmü Gülsüm'se 13-14 yaşlarında olur ki, bu da çok anormal bir rakamdır. Kaldı ki, kızın Hasan, Hüseyin, Muhsin ve Zeynep'ten küçük olduğunda hiç ihtilaf yoktur. Burada Ömer'le ilgili şöyle bir olay daha hatırıma geldi; buna kısaca değinip Ümmü Gülsüm'e devam edeceğiz. Ömer, Muhammed'den dul kalan Ayşe'ye, "Git kız kardeşin olan Ümmü Gülsüm'ü bana iste" diyor (ki bu ayrı bir Ümmü Gülsüm'dür; bu isim, halk arasında sevildiği için çok yaygın olarak kullanılıyordu) ve onu gönderiyor. Bu arada hem kız kabul etmiyor–ki Ömer'in sertliğini çocuklar bile sezmişti–, hem de başka sahabiler buna engel olunca, bu evlilik gerçekleşemiyor. Halbuki, Ebu Bekir 634'te öldüğü zaman bu

14 Ali Nasıf, *Tac*, *Nikah*, 2/287; Nesai, *Nikah*, 7. Bab, 6/62, No: 3219; İbni Kesir, *İsd*, No: 7175.

çocuk henüz doğmamıştı –ki Ebu Bekir öldüğünde Ömer 50-53 yaşlarındaydı–. Demek ki Ömer'in eline geçebilseydi onu da affetmezdi.[15]

Ömer Ümmü Gülsüm'ün Avret Mahalline Bakıyor

Az önce izahına çalıştığımız gibi, evlendiklerinde kızcağız ancak 9-10, Ömer'se, yaklaşık olarak 55-58 yaşlarındaydı. Peki, babası Ali nasıl oldu da bu yaştaki çocuğunu Ömer'e verdi? Olay şöyle gelişiyor: Ömer bir gün Ali'ye, kızın Ümmü Gülsüm'ü bana ver ki, Muhammed'le olan akrabalığım daha da pekişsin" diyor. Ali kabul etmiyor ve Ömer'e, "Kızını hem küçüktür, hem de büyüdüğünde onu ağabeyim Cafer'in çocuklarından birine vermeyi düşünüyorum" diyor. En sonunda Ömer ondan almayı başarıyor. Hatta bazı kaynaklar, Ömer halife olduğu için Ali'yi tehdit ettiğini, bunun sonucu olarak Ali'nin buna rıza göstermek zorunda kaldığını bile yazıyorlar.[16] Gerçi en mantıklı olanı da budur; Fakat biz bu rivayetler üzerinde durmadan sadece İslama göre sağlam olan kaynaklardaki bilgilere bakarak bu hadiseyi tahlil edebiliriz. Bu kaynaklarda var olan bilgiler bize yeter de artar bile.

Konuyla ilgili İslami kaynaklarda var olan bilgi şudur: Ömer Ali'yi ikna edince, Ali "O zaman ben sana kızı bir aba ile birlikte göndereyim; güya sana o abayı hediye ediyorum. Şayet kızı beğenirsen ona, 'Aba güzeldir, beğendim' de! Bu durumda ben de onu sana nikâhlayayım" diyor. Yani, ikisi de kıza oyun kuruyorlar. Kız Ömer'in yanına varınca, Ömer hiç abaya bakmadan direkt olarak kızın fistanını kaldırıp onun avret mahalline bakıyor. Onun bu davranışına karşı kız, aynen şu ifadeyi kullanıyor: "Eğer sen halife olmasay-

15 İbni Esir, *İsd*, No: 3824, 7175; *TDV İslam Ansiklopedisi*, 12/219; İbni'l Cevzi, *Sıfat-ı Safve*, 1/152; Askalani, *İsabe*, No: 5740, 11583; *Tehzib-i Tehzib*, No: 2860-12/468; İbni Abdi'l Ber, *İstiab*, No: 1878, 4057; Halebi, *İnsanü'l Uyun, age.*, 3/367; Zehebi, *Sireti A'lam...*, 2/119; Ali Nasıf, *Tac, Fedail*, dipnotta, 3/378.

16 Mamekani, *Tenkihü'l Mekal fi İlmi'r-Rical*, s.3/73.

dın senin burnunu kırardım" diyor ve dönüp eve geliyor. Babası Ali'ye, "Baba sen beni ne kötü bir adama gönderdin! O hiç abaya bakmıyordu; sadece bana bakıyordu ve fistanımı kaldırdı" diyor.[17] Ali ise buna karşı kendi kızına," Kızım, ben seni onunla nikâhladım, o artık senin eşindir" diyor ve böylece artık bu zavallı çocuk o andan itibaren Ömer'in hanımı oluyor. Çoğu kaynakta "Kız henüz ergenlik çağına gelmemişti" ibaresi vardır.[18]

Ayrıca bu evlilik sonucu Ömer'le Ümmü Gülsüm'den Zeyd ve Zeynep adlarında iki çocuk da dünyaya geliyor; çoğu kaynaklar bunları yazıyor.[19]

Ömer'in hanımlarıyla ilgili verdiğimiz bu rakama savaş esiri olup da Ömer'den çocuk doğurmayan cariyeler dahil değildir. Cariyelerden sadece çocuk doğuranlar (ümmü'l veled) dahildir. Burada şöyle kısa bir örnek vermek istiyorum: Ebu Bekir halifedir; Yemen'den savaş esiri cariyeler getirtiliyor. Ebu Bekir onları dağıtırken "Leyla" adında bir kızı da kendi oğlu Abdurrahman'a veriyor.

17 Kandehlevi, *Hayat-i Sahabe*, Ahmet Meylani Terc., 3/319 vd. *(Kenz...*, 8/291'den alıntı); Zehebi, *Tarihi İslam*, 2/254, Milaviye bölümünde, *Sireti A'lami Nübela*, 2/500-502, *el-İber*, 1/16; Prof. İ. Canan, *Kütüb-i Sitte*, 15/527; Askalani, *İsabe*, No: 12233; İbni Beşkeval, *Gavamıd...*, 2/787...; İbni Abdi'l Ber, *age.*, No: 4204; İbni Esir, *İsd*, No: 7578; İbni İshak, Terc. Sezai Özel, 311-12; Ömer Rıda Kehhale, *A'lami Nisâ*, 4/255; Halit A. Rahman, *Mevsuatu Uzemain Havle'r-Resul*, 3/2170; Mubibbüddin Taberi, *Riyadü'n-Nadre*, 2/80..., *Semti Semin*, 133; D. Bekiri, *age.*, 2/251- 2/284...; İbni Küteybe, *el-Maarif*, 58...; Hindi, *Kenz...*, 8/291.

18 İbni Sad, *Tabakat*, No: 6420.

19 *Tecrid-i Sarih*, 8/319, No: 1215; Buhari, *Megazi*, 22; Yakubi, 2/40; Salihi, *Ezvaci Nebi*, 214; İbni Esir, *el-Kamil*, 2/537, 3/54, 3/206; Ali-Naci Tantavi, *age.*, 363; İbni'l Cevzi, *Sıfat-ı Safve*, 1/142, 162, 2/5, *el-Müvteba...*, 97; Semhudi, *el-Musannaf...*, No: 10354; Şevkani, *Derrü's-Sahabe*, 549; Taberani, *Mucemi Kebir*, 9/173, Ehli Beyt bölümü; Taberi Tarihi, *age.*, 5/19, 6/69; İbni Sad, *Tabakat*, No: 4620; Zehebi, *Tecrid-i Esma*, No: 4049; Endülüsi, *Ikdü'l Ferid*, 4/365, 6/89...; İbni Asakir, *Tarihi Medinei Dımaşk*, 3/179; İbni Habib, *Muhabber*, 53, 56, 101, 399, 437...; Hindi, *Kenz...*, No: 37586...; Hakim, *age.*, 4/142; Mahmut Halebi, *age.*, 125; Halil Cuma, *Nisaü Ehli'l Beyt*, 659; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 188-91; Beyhaki, *Delail-i Nübüve*, 7/283; Hafız Temimi, *Kitabü's-Sikat*, 2/216 vs.

Kız çok güzel olduğu için onun oğlu daha önce de ona âşık olmuştu, fakat sahipleri vermemişlerdi. Bu sefer onu savaş yoluyla ele geçirince, oğluna hediye ediyor. Yine Ömer zamanında Irak'tan getirtilen cariyeler dağıtılırken, herkese veriyor, Haşimilere (Muhammed'in akrabaları) ise şunu söylüyor: Size ancak mal veririm; cariyelerden size vermem." Burada şunu demek istiyoruz; kullanılan savaş esiri cariyelerin haddi hesabı yoktu. O bakımdan, cariyelerle birlikte onların hanımlarının sayılarını tespit etmekte gerçekten zorluk çekiyoruz. Örneğin, Kasım bin Selam (h. 224 ölüm) *Kitabü'l Emval*, s.293 ve 307'de az önceki bilgileri aktarıyor. Ayrıca, Ömer'in Ümmü'l Velid ve Safiye adlarında iki kız çocuğundan da söz ediliyor; fakat bunların anneleri bilinmiyor. O zaman muhtemeldir ki, bu sayının dışında bizim bilmediğimiz hür hanımları da olabilir.[20]

İkinci bir örnek de, M. Sait *Mübeyyed, age.*, s.394'te, Ömer'in Zaide adında bir cariyesinden söz ediyor. Bu yüzden, biz onun cariyeleri hakkında kesin bir rakam veremiyoruz.

Burada şöyle bir soru gündeme gelebilir: Peki, acaba bunlar dört hanımdan fazla mı getirmişler ki onların hanımları bu sayıya ulaşmış? Şöyle yanıtlayalım; bir kere *Kur'an*'da yetimlerin durumuyla ilgili olan Nisâ Suresi'nin 3. ayeti dışında –ki bu da özel bir durumdur– kadın alma konusunda herhangi bir sınırlama yoktur. Bu daha önce de izah edildi. Kaldı ki, bunların çoğu savaş esiri cariyelerdi. O bakımdan, cariye alma konusunda zaten herhangi bir sınırlama yoktur.[21]

Şurası da kesindir ki bunlar, izahına çalıştığım kadınları almışlardır; bunda şüphe yoktur.

Ömer, günün birinde verdiği bir fetva yüzünden, Ebu Lü'lüe adında bir köle tarafından öldürülüyor. Olayın özeti şu: Ebu Lü'lüe,

20 İbni Esir, *İsd*, No: 7619; Askalani, *İsabe*, No: 12295, 11410; Zehebi, *Tecrid-i Esma*, No: 3403.

21 Belazuri, *Ensab*, 1/421; Ali-Naci Tantavi, *age.*, 363; D. Bekiri, *age.*, 2/239; Halebi, *age.*, 3/89; Zehebi, *Tarihi İslam*, 3/274, *Tecrid-i Esma*, No: 4042; Taberi Tarihi, *age.*, 5/192; Muhibbüddin Taberi, *Riyad...*, 1/80..., Ali ve Ömer bahsinde; İbni Kesir, *el-Kamil*, 3/54; Endülüsi, *Ikdü'l Ferid*, 6/90.

Müslümanlardan "Muğire" adında birinin kölesiydi. Muğire her ay başı ondan 100 dirhem (gümüş) para vergi alıyordu. Köle, ödediği verginin çok fazla olduğu konusunda efendisini Ömer'e şikayet ediyor, fakat Ömer ona yardımcı olmak şöyle dursun, üstelik onu haksız çıkarıyor; hatta ona, "Sen sanatkârsın, bu vergi sana fazla değildir, öde" diyor. Ümitsiz kalan köle, artık bu aşamadan sonra Ömer'e karşı planını hazırlıyor. Bir sabah namazında hem Ömer'i, hem de on üç Müslümanı öldürüp birkaç kişiyi de yaralı bırakıyor ve sonunda kendisi de intihar ediyor.

İşte Muhammed tarafından cennetle müjdelenen Ömer, verdiği bir fetvaya kurban gidiyor. Zaten cennetle müjdelenen on kişinin çoğu öldürülerek dünyasını değiştirmiştir. (Örneğin, Zübeyir bin Avam, Talha bin Ubeydullah gibi.)[22]

22 Endülüsi, *Ikdü'l Ferid*, 4/263, 320.

BEŞİNCİ BÖLÜM

HALİFE OSMAN'IN HANIM VE ÇOCUKLARI

Osman, M. 577 yılında doğmuş, 656'da ölmüştür. Bunun da tıpkı Ömer gibi hanımları bir hayli fazladır.

Çoğu kaynakta dokuz hanımı, dokuz erkek, dokuz da kız olmak üzere toplam on sekiz çocuğunun isim ve açıklamaları geçiyor.[1]

Ayrıca, birçok İslami kaynakta, "Osman öldürüldüğü zaman ondan 1-Remle, 2-Naile, 3-Uyeyne kızı Ümmü'l Benin ve 4-Gazvan kızı Fağite adlarında toplam 4 hanımı dul kalmıştı" diye açıklama vardır.[2]

Bu kısa bilgiden sonra detayına geçebiliriz.

1) Halife Osman'ın Muhammed'in İki Kızıyla Olan Evliliği

Muhammed, kendi yaşındaki Osman'a önce Rukiye adındaki kızını vermiş, bundan Abdullah adında bir erkek çocuk doğmuş ve küçük yaşta vefat etmiştir. Rukiye ölünce, bu sefer de Ümmü Gülsüm adındaki kızını vermiştir. Burada bunların hayat hikâyeleri üzerinde durmuyoruz. Ancak çok kısa bir-iki noktaya değinmekte yarar vardır. Muhammed'le Osman hemen hemen aynı yaştaydı; aralarında altı yıllık bir yaş farkı vardı. Kaldı ki, Muhammed çok

1 Muhibbüddin Taberi, *Riyadü'n-Nadre*, 2/152; İbni'l Cevzi, *Sıfat-ı Safve*, 1/154; Mus'ab Zübeyri, *Nesebu Kureyşin*, 2/104; Taberi, *Tarihü'l Milel...*, 5/442; İbni Esir, *el-Kamil*, 3/185; D. Bekiri, *Tarihi Hamis*, 2/274 vs.

2 Taberi, *age.*, 5/442; İbni Esir, *el-Kamil*, 3/185; Endülüsi, *İkdü'l Ferid*, 4/287.

geç olarak –en az 25 yaşındayken– evlenmişti.[3] Bu durumda, onun kendi çocuklarını çok küçük yaşta evlendirmesi söz konusudur. Muhammed'in bu her iki kızından da çocuk kalmıyor.

2) Şeybe Kızı Remle

Bu hanımın babası Bedir Harbi'nde Müslümanlar tarafından öldürülmüş. Osman, bundan sonra onunla evleniyor. Osman'ın bu hanımından Ayşe, Ümmü Eban, Ümmü Amr adında üç çocuğu dünyaya geliyor.[4]

3) Gazvan Kızı Fağite

Osman'la bu hanımdan küçük Abdurrahman adında bir çocuk doğmuş. Bunun hakkında yazılması gereken önemli bir şey yoktur. Ancak Osman'ın hanımı olduğu İslami kaynaklarda geçiyor.[5]

4) Ümmü Amr Binti Cindib

Osman'ın bu hanımdan Ömer, Amr, Halit, Meryem ve Eban adlarında beş çocuğu dünyaya gelmiş. Bunun hakkında önemli görülen başka bir bilgi yoktur.[6]

3 İbni Esir, *İsd*, No: 3583; Askalani, *İsabe*, No: 5452; İbni Abdi'l Ber, *İstiab*, No: 1778; İbni'l Cevzi, *Sıfat-ı Safve*, 1/160 vb.

4 İbni'l Cevzi, *Sıfat-ı Safve*, 1/154; Muhibbüddin Taberi, *Riyadü'n-Nadre*, 2/152; İbni Abdi'l Ber, *İstiab*, No: 3345; İbni Esir, *İsd*, No: 6925, *el-Kamil*, 3/185; Askalani, *İsabe*, No: 11186; Mus'ab Zübeyri, *age.*, Osman bölümü, 2/104; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 384; Taberi, *age.*, 5/441.

5 İbni'l Cevzi, *age.*, 1/154; Taberi, *age.*, 5/442; D. Bekiri, *age.*, 2/274; İbni Esir, *el-Kamil*, 3/185; Muhibbüddin Taberi, *age.*, 2/152.

6 Taberi, *age.*, 5/441; İbn'il Cevzi, *Sıfat-ı Safve*, 1/154.

5) Fadıne Binti Velid

Bu bayanla Osman'dan Velit. Sait ve Ümmü Sait adlarında üç çocuk dünyaya gelmiş. Bu da kesin olarak onun hanımlarından biridir.[7]

6) Uyeyne Kızı Ümmü'l Benin

Bunlardan Abdülmelik ve bir rivayete göre de "Anbese" adında iki çocuk olmuş. Bununla ilgili yazılacak önemli bir şey yoktur.[8]

7) Ferafise Kızı Naile

Osman'ın bu hanımdan Meryem adında bir kız çocuğu dünyaya gelmiş. Osman evlilik teklifinde bulunduğu zaman, "Acaba ben bu yaşımla sana evlilik teklifinde bulunurken senin zoruna mı gidiyor?" diye sormuş. Ama kadın ne yapsın; sanki o zaman kadına söz hakkı mı vardı![9]

8) Ümmü Veled

Bu cariye asıllı hanımla ilgili şu bilgi vardır; Osman'dan "Ümmü'l Benin" adında bir kız çocuğu doğmuş. Bunun dışında önemli bir bilgi yoktur.[10]

7 İbni'l Cevzi, *age.*, 1/154; Taberi, *age.*, 5/441; Muhibbüddin Taberi, *age.*, 2/152; İbni Esir. *el-Kamil*. 3/185; Askalani, *age.*, No: 11608.

8 Taberi, *age.*, 5/441; İbni'l Cevzi, *age.*, 1/154; Muhibbüddin Taberi, *age.*, 2/152; Askalani, *age.*, No: 11914 (Askalani burada ayrıca, İbni Sad'ın da *Tabakat*'ta bundan söz ettiğini yazıyor); İbni Esir, *Isd*, No: 3583, *el-Kamil*. ., 3/185.

9 İbni'l Cevzi, *age.*, 1/155; Taberi, *age.*, 5/441; Ömer Rıda Kehhale, *Alam-i Nisa*, 5/147; İbni Esir, *Isd*, No: 3583, *el-Kamil*, 3/185; Muhibbüddin Taberi, *age.*, 2/152; Zehebi, *Tarihi İslam*, 3/324; Endülüsi, *Ikd*.., 6/91.

10 İbni'l Cevzi, *age.*, 1/155; Taberi, *age.*, 5/441. Vakıdi'den alıntı yapıyor, İbni Esir, *el-Kamil*. ., 3/185; Muhibbüddin Taberi, *age.*, 2/152..

9) Esbağ Kızı Temadir

Bu hanımla daha önce Abdurrahman bin Avf evlenmişti. Kendisi onu boşayınca Osman ona talip çıkıp kendisini almayı başarmıştı.[11] Bu hanımın ayrıca Zübeyir bin Avam ile de evlendiğini, Abdurrahman bin Avf ve Zübeyir bin Avam bölümünde izah edeceğim. Diyarbekiri, *Tarihi Hamis*, 2/274'te, hem Osman'ın Amre adında bir kızı daha olduğunu, hem de Muğire adında bir çocuğunun Esma adında bir hanımından olduğunu yazıyor. Bu konuda fazla kaynak olmadığı için sadece Diyarbekiri'nin yorumuna bakarak bunu ayrı bir başlık altında yazmadım. Yani,Osman'ın hanımı olabilir, olmayabilir kanısındayım.

Tüm sahabiler için geçerli olduğu gibi, Osman için de geçerli olan şu avantajı yinelemek istiyorum: Bu sayılara çocuk doğurmayan (ümmü'l Veled) cariyeler dahil değildir! Bu konuda bir örnek verip Ali'nin hanımlarını anlatmaya geçelim.

Abdullah bin Amır, Osman'a bir cariye hediye etmiş; onun kocası henüz hayattaymış; ne onlara hibe etmiş, ne de satış gibi herhangi bir devir söz konusu olmamıştı. Osman, cariyenin eşi ondan ayrılmadığı için kabul etmemiş. Bu nedenle, Abdullah bir daha onun eşine uğrayıp kendisini memnun edince hu sefer Osman onu kabul etmiş.[12]

11 İbni Beşkeval, *Gavamıd...*, 1/351; İbni Sad, *Tabakat*, No: 4243.
12 Prof. İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte* Terc., 16/53..., İmam Malik, *Muvatta*, 2/617. Özellikle İbrahim Canan'ın yorumu çok önemlidir!

ALTINCI BÖLÜM

ALİ'NİN HANIM VE ÇOCUKLARI

Ali'nin kaç kadınla evlendiğini, kaç çocuk sahibi olduğunu yazmadan önce, onun birden fazla kadınla evlenme girişiminde bulunduğu süreçle ilgili biraz bilgi vermek istiyorum. Burada Ali'nin şu veya bu kadar kadınla evlendiğini gündeme getirirken, gayem Ali'yi veya Aleviliği kötülemek değildir. Dört halife içinde en mağdur olanın Ali ve ailesi olduğunu da biliyorum. Çok basit bir örnek vereyim: Muhammed Mekke'den Medine'ye göç edince Ali'yi kendi yatağına yatırıyor ve ona, "Müşrikler. yatakta olanın ben olmadığımı geç anlasınlar diye sen erken kalkma, yatakta epey bekle; o zaman ben de bir hayli mesafe almış olur, onlardan kurtulurum" deyip yola çıkınca, Ali de dediklerini aynen uyguluyor. Burada şunu vurgulamak istiyorum: Peki eğer Ali bu baskında Mekkeliler tarafından Muhammed sanılıp da vurulsaydı! Kaldı ki, Muhammed'in kazandığı en önemli savaşlarda kahraman (vurucu) güç Ali'dir. Ama kadın alma konusuna gelince, –Fatma yüzünden– Muhammed ona müsaade etmemiş. Biz, Ali de Muhammed gibi birçok kadınla evlenmeliydi demek istemiyoruz; demek istediğimiz, mademki Muhammed'in getirmiş olduğu sistemde birden fazla kadınla evlenmek vardır ve kendisi de pekâlâ bundan yararlanmıştır, o zaman niçin Ali'ye engel olmuş? Ali'nin birden fazla kadınla olan evliliği Muhammed ve onun kızı Fatma'nın ölümünden sonra ancak gerçekleşebilmiş. Ali ve diğer sahabilerin fazla kadın almalarında sorumlu olan kendileri değildir. Çünkü onlar da Muham-

med'in getirmiş olduğu sistemden yararlanmışlar. Eğer o. kadın alma konusunda hem pratiğiyle, hem de teorisiyle örnek olmasaydı. bunlar bu kadar kadın almazdı. Başka bir ifadeyle, eğer Allah kadına böyle bakmışsa Ali gibileri ne yapsın. O bakımdan. aslında biz bu insanların şahsında Muhammed'in getirdiği düzeni açıklamak istiyoruz; yoksa şahıslarla uğraşmak gibi bir niyetimiz yoktur.

Muhammed henüz hayattayken Ali, Fatma dışında başka kadınla da evlenmek istemiş, fakat başaramamıştır. Bir örnek vermek gerekirse; Ali bir ara Ebu Cehl'in kızıyla evlenmek istemiş; hatta kızın velileri de vermek istemişler. Fakat Muhammed buna engel olmuş. Üstelik Ali'nin getirmek istediği kadın Müslüman da olmuştu. Dolayısıyla, İslam inancına göre onun Ali gibi bir Müslümanın eline geçmesi gerekiyordu.[1]

Aslında olayın özü şudur: Fatma, Ali'nin başkasıyla evleneceğini duyunca, Muhammed'in yanına gidip, "Babacığım, duyduğuma göre falan aile kızını Ali'ye verecekmiş; sen de buna seyirci kalacakmışsın. Acaba doğru mu?" diye soruyor. Bunun üzerine Muhammed hemen bir toplantı yapıp şu açıklamayı yapıyor: "Duyduğuma göre Ebu Cehl'in ailesi kızını Ali'ye verecekmiş; şurası bilinsin ki, Fatma benim canımın bir parçasıdır. Onu üzen beni de üzer. Allah'a yemin ederim ki, ya Ali kızımı boşayıp öylesine evlenecek veya bu hanımla evlenmeyecek. Ben asla böyle bir evliliğe müsaade etmeyeceğim"[2] diyor ve bu yeminini üç sefer tekrarlıyor. Bunun üzerine Ali o toplantıyı terk edip gidiyor ve artık hem o kızla, hem de başkasıyla evlenmekten vazgeçiyor. Tabi ki Ali'nin birçok kadınla olan evliliğinden vazgeçmesi, Muhammed ve Fatma'nın hayatta oldukları süre içinde geçerlidir; Muhammed'in ölümünden

1 D. Bekiri, *age.*, 1/412; Halil Cuma, *Nisau Ehl'il Beyt*, 554.
2 *Tecrid-i Sarih*, No: 1503; *Buhari-Müslim Hadisleri, el-Lü'lüü ve'l Mercan*, No: 1591-92; Buhari, *Farzı Humus*, 5; *Nikah*, 109; *Fedail-i Ashab*, 16; Ayrıca, Ali ile Fatma'nın anlaşmazlığı için Buhari, *Edep*, 113 ve *İstizan*, 40. Bablar önemlidir. Müslim, *Fedail*, No: 2449; Ebu Davud, *Nikah*, No: 2096; Tirmizi, *Menakıb*, No: 3867; İbni Mace, No: 1998; Ahmet bin Hanbel, *Müsned*, 4/328.

sonra Fatma da zaten altı ay yaşayabiliyor: altı ay sonra o da vefat edince, artık Muhammed'in erkeklere tanıdığı yetkiyi Ali de kullanmaya başlıyor ve çok evlilik hayatına geçiyor.

Bazı İslami yazarlar "Efendim, Ali'nin evlenmek istediği bayan Ebu Cehl'in kızı olduğu için Muhammed karşı çıkmış; yoksa Muhammed bu kadar sert çıkış yapmazdı..." şeklinde savunma yapıyorlar. Bu bir kere hakikati yansıtmıyor. Çünkü, Ebu Cehil bu olaydan yıllar önce Bedir Harbi'nde vurulmuştu, İkincisi, bu kız Müslüman olmuştu ve İslama göre onu inanmayanların elinden kurtarmak gerekiyordu. Bir diğer husus da, Muhammed'in bu sert çıkışına karşı artık Ali'nin hiçbir kadına evlenme teklifinde bulunamamasıdır. Yani, Muhammed Ali'nin yalnız Ebu Cehil kızıyla evlenmesine karşı değildi; o hiçbirini istemiyordu. Bunun ispatı, Ali'nin onlar hayattayken evlenme girişiminde bulunamamasıdır. Ama onların ölümlerinden sonra bakıyoruz ki Ali de diğer arkadaşları gibi kadın alma konusunda son hız yetkisini kullanmıştır.

Bir de eğer Ebu Cehil engel ise, niçin Muhammed, henüz Ebu Süfyan Müslüman olmadan onun kızı Ümmü Habibe'yi aldı, niçin Hayber savaşında Yahudi olan ve kimi rivayetlere göre de ölene dek Yahudilerin kutsal günü olan Cumartesi'yi kullanan Safiye'yi aldı; yine Beni Mustalık harbinde neden Cüveyriye'yi ele geçirip kadın olarak kullandı? Muhammed'le ilgili bu örnekleri çoğaltabiliriz. Burada şunu demek istiyoruz; Kendisi, kadınları son hızla kullanmış, fakat Ali'ye gelince kendi kızı Fatma için müsaade etmemiştir. Bu ise açıkça taraf tutmadır.

Şimdi de –Muhammed ve Fatma'nın ölümünden sonra– Ali'nin aldığı kadınları ve onlardan doğan çocuk sayısını detaylı bir şekilde anlatmaya geçelim.

1) Ali'nin Fatma ile Evliliği

Yaygın olan görüşe göre Ali M. 600; Fatma da 605 veya 609'da Mekke'de doğmuşlar. Medine döneminin 2. yılında evlenirken, Ali

21, Fadime de 16 yaşlarındaymış. Bunlardan sırayla Hasan, Hüseyin, Muhsin, Zeynep ve Ümmü Gülsüm dünyaya gelmiştir. Bu evlilik, yaklaşık olarak dokuz yıl sürmüş, h.10. yılında Muhammed'in ölümünden altı ay sonra Fatma da vefat edince, Ali bu tarihten sonra birçok kadınla evlilik hayatına başlamıştır. Fatma, yaklaşık olarak 4,5 yıl Ayşe'den daha büyüktü.[3]

2) Ali'nin Muhammed'in Torunu Emame Binti Zeynep ile Evliliği

Emame, Muhammed'in büyük kızı Zeynep'ten doğmadır. Babası ise Ebü'l As'tır. Ali, Fatma'nın ölümünden sonra ilk olarak bununla evlenmiş, bunlardan ortanca Muhammed doğmuştur. Bu kız öylesine küçüktü ki, bazen Muhammed namaz kılarken onun üstüne çıkardı. Bununla Ali arasında epey yaş farkı vardı. Ali'nin öldürülmesinden sonra bu hanım dul kalınca, bu kez de Nevfel oğlu Muğire ile evlenmiştir. Kimisine göre de, bunun ne Ali'den, ne de Muğire'den çocuğu olmamıştır.[4]

3) Esma Binti Umeys

Bu hanım daha önce Ali'nin ağabeyi Cafer'le evlenmişti. Cafer, Mute Harbi'nde öldürülünce bu sefer de Halife Ebu Bekir onunla

3 *Tecrid-i Sarih*, Diyanet Terc., No: 578-4/44; *TDV İslam Ansiklopedisi*, 2/371, 12/219; Zehebi, *Sireti A'lam...*, 2/119; Askalani, *Tehzib-i Tehzih*, No: 2860; *İsabe*, No: 11583; Halebi, *age.*, 3/367; İbni Esir, *İsd*, No: 7175...

4 İbni Sad, *age.*, No: 4152; Mamekani, *Tenkih...*, 3/69; *Tecridi Sarih*, No: 313 ve 625 hadislerin şerhleri; İbni Esir, *el-Kamil...*, 3/397, *İsd*, No: 6717; İbni Abdi'l Ber, *İstiab*, No: 3236; Askalani, *İsabe*, No: 10822; İbni Asakir, *Tarihü Medineti Dımaşk*, 3/142; Taberi, *age.*, 6/69; İbni Küteybe, *el-Maarif*, 70; Muhibbüddin Taberi, *Zeğair...*, 116, *Riyad...*, 2/248; Belazuri, *Ensab...*, 2/411; D. Bekiri, *age.*, 2/284 vs.

evlenmiş: Ebu Bekir'den sonra da Halife Ali'yle evlenmiş. Ali'den Yahya ve Avn (Muhammed) adında iki çocuk sahibi olmuştur.[5]

4) Cafer Kızı Havle (El-Hanefiye)

Bu hanımdan meşhur Muhammed Hanefi doğmuştur. Savaş esiri cariyelerdendir. Muhammed henüz hayattayken bu cariyeyi Ali'ye hibe etmişti.[6] Bu hanımın Muhammed Hanefi'nin annesi olmasında hiç ihtilaf yoktur. Biz burada bunların hayat hikâyelerinden ziyade, Ali'nin hanımlarını tespit etmeye çalışıyoruz. O bakımdan, bu hanımın Ali ile evlendiği konusundaki delilleri sunduktan sonra, eğer önemli bir şey yoksa, onunla ilgili bölümü kısa kesip başkasına geçiyoruz.[7]

5) Sehba Binti Rebi' (Ümmü Habib)

Halit bin Velit, "Aynü't-Temr'e" yaptığı baskın sonucu onların hanım ve kızlarını ele geçirmişti. Bu kızlar Müslümanlara dağıtılırken, Ali'ye de Sehba adındaki cariye düşmüştü. Yani bu hanım, bir savaş kurbanıdır. Ali'nin bundan Ömer ve Rukiye adlarında iki çocuğu olmuştur.[8]

5 İbni Esir, *İsd*, No: 6706, *el-Kamil*..., 3/397; *TDV Ansiklopedisi*, 11/422; Muhibbüddin Taberi, *Riyad*..., 2/248, *Zeğair*..., 116; Taberi, *age.*, 6/69; İbni'l Cevzi, *Sıfat-ı Safve*, 1/163, *el-Mücteba*..., 97; İbni Küteybe, el-*Maarif*, 70; Belazuri, *age.*, 2/411; Zehebi, *Tecrid-i Esma*, No: 2957; D. Bekiri, *age.*, 2/284; Askalani, *Tehzib*..., 12/427, No: 2725; Muhammed Rıda, *İmam Ali*, s.6-9 vs.

6 Belazuri, *Ensab*..., 2/422.

7 Taberi Tarihi, *age.*, 6/70; D. Bekiri, *age.*, 2/284; *İslam Ansiklopedisi*, Wensinck A.J., MEB, 1/319; İbni'l Cevzi, *Sıfat-ı Safve*, 1/164; İbni Esir, *el-Kamil*..., 3/397; İbni Küteybe, *age.*, 70; Muhibbüddin Taberi, *Riyad*..., 2/248 ve *Zeğair*..., 116; Askalani, *İsabe*, No: 11141; Muhammed Rıda, *age.*, 6-7.

8 Taberi, *age.*, 6/70; D. Bekiri, *age.*, 2/284; İbni'l Cevzi, *Sıfat-ı Safve*, 1/164; *İslam Ansiklopedisi*, MEB, *age.*, 1/319; İbni Küteybe, *age.*, 70; Muhibbüddin Taberi, *Riyad*..., 2/248, *Zeğair*..., 116; Askalani, *age.*, No: 11420...

6) Hayyan (Hassan) Kızı Raite

Mekke'nin fethinden sonra meydana gelen Havazin baskınında ele geçirilen kadınlar Müslümanlara dağıtılırken. Muhammed bu hanımı Ali'ye vermişti. Ayrıca bu savaşta ele geçirilen cariyelerden Ebu Bekir, Ömer ve Osman'a da vermişti. Daha sonra esir olan cariyeler içinde Muhammed'in sütkardeşi Şeyba çıkınca, onun hatırı için hepsini affetmişti. Bu nedenle dağıtılan cariyelerin hemen hemen tümü serbest bırakılmıştı. Demek ki, eğer o sütkardeşi çıkmasaydı bu hanımların hepsi de cariye olarak kullanılırdı. Üstelik de Ali, Muhammed'in damadı olduğu halde bu hanımı kendi eliyle ona ikram ediyor. Muhammed Ali'ye sadece bunu değil; birkaç tane daha vermiş. Az ileride bu konuyla ilgili çok çarpıcı bir örnek verilecek. Bununla ilgili yazılması gereken bilgi bu kadardır.[9]

7) Urve Kızı Ümmü Sait,

8) Mesut Kızı Leyla,

9) Verka Ümmü'l Benin,

10) Ümrü'il Kays Kızı Muhayyat,

11) Fadime (Ümmü'l Benin) Binti Hizam

Bu beş kadınla ilgili farklı bir şey görmediğim için hepsini birleştiriyorum. Ümmü Sait'ten Remle, Ömer, Ümmü Hasan ve Ümmü Gülsüm olmak üzere dört çocuk olmuştur. Leyla'dan ise, Ubeydullah ve Ebu Bekir doğmuştur. Verka'dan da küçük Muhammed dünyaya gelmişti. Muhayyat'tan ise, Ümmü Ya'li adında bir kız çocuk doğup küçük yaşta vefat etmişti. Fadime binti Hizam'dan ise Abbas, Cafer, Abdullah ve Osman adlarında dört çocuk doğmuştur. Bunlarla ilgili verilmesi gereken bilgiler bunlardır.[10]

9 Askalani, *İsabe*, No: 11154; İbni Kesir, *el-Bidate ve'n Nihaîye*, 4/363; İbni Esir, *İsd.* ., No; 6901; *İsl. Ans.*, MEB, *age.*, 1/319; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 363; Zehebi, *Tecrid-i Esma*, No: 3211.

10 İbni Kuteybe, *age.*, s.70; MEB, *İslam Ansik.*, *age.*, 1/319; İbni'l Cevzi, *age.*, 1/164; İbni Esir, *el-Kamil...*, 3/397, *İsd.* ., No: 6901: Belazuri, *Ensab...*, 2/411; D. Bekiri, *age.*, 2/285; Muhibbüddin Taberi, *Riyad...*, 2/248 ve *Zeğair.* ., 116; Taberi Tarihi, *age.*, 6/70; İbni Habib, *Muhabber*, 56: Mamekani, *Telkih...*, 3/74; Askalani, *İsabe*, No: 11154.

Ayrıca, aşağıda isimleri geçen çocuklar da kesin olarak Ali'nin oldukları halde, onların anneleri kitaplarda geçmiyor (bilinmiyor). Bunların da anneleri hesaba katılırsa, Ali'nin hanımları hakkında bir hayli kabarık bir sayıyla karşı karşıya kalmış oluruz.

1- Meymune, 2- Fatma, 3- Ümmü Hani, 4- k-Ümmü Gülsüm, 5- Hatice, 6- k.-Remle, 7- Ümmü Seleme, 8- k-Zeynep, 9- Cemane,10- Nefise, 11- Ümmü Kiram, 12- Ümmü Cafer, 13- Takiyye, 14- Emame olmak üzere toplam 37 çocuk sahibi oluyor. Bunlardan beş tanesi Fatma'dan, geriye kalan da diğer hanımlardan. Hatta imam Ya'meri, "Ali öldürüldüğünde ondan 13 erkek çocuk varis kalmıştır" diyor ve bu sayıya da kızları dahil etmiyor.[11]

Bütün bunlar ve daha sayamadığım nice kaynaklar, yukarıda yazılan hanım ve çocuklarını toplu halde veriyor. Ayrıca birçok siyer ve tabakat kitapları da ayrı ayrı yazmıştır.[12]

Ali'yle ilgili son bir örnek daha verip diğer cennetliklerin hanımlarını anlatmaya geçeriz.

Büeyde anlatıyor: "Halit bin Velit Yemen'de yapılan savaşta hem mal, hem de cariyeler ele geçirmişti. Muhammed, o mal ve cariyeleri almak için Ali'yi görevlendirerek üzere Yemen'e yollamıştı. Biz o cariyeleri getirirken Ali yolda onlardan birini alıp kendisiyle

11 Diyarbekiri, *Tarihi Hamis*, 2/284; İbni'l Cevzi, *Sıfat-ı Safve*, 1/162; *el-Müntazamü fi Tarihi'l İmemi ve'l Mülnük*, 5/69; Muhibbüddin Taberi, *Zağairi Ukba*, s.116, *Riyadü'n-Nadre*, 2/248; İbni Kuteybe, *el-Maarif*, 70; *İslam Ansiklopedisi*, Wensinck, A.J. MEB, 1/319; Taberi, *Tarihü'l Mileli ve'l Hüukkum*, 6/69. .; İbni Esir, *el-Kamil...*, 3/397; Belazuri, *Ensabü'l Eşraf*, 2/415; İbni Habib, *Muhabber*, 56; Mus'ab Zübeyri, *Nesebu Kureyşin*, 2/41; Muhammed Rıda, *İmam Ali*, s.5-8. Bu konuda ayrıca Sireti Ya'meri ve Ebü'l Kasım'ın *Kitabü'l Enval* adlı yapıtları çok önemlidir.

12 İbni'l Cevzi, Ali'nin *Sıfat-ı Safve*, 1/162; Muhibbüddin Taberi, *Riyadü'n-Nadre*, 2/248; *Zeğair-ül Ukba*, s.116; Belazuri, *Ensab*; Taberi, *Tarihü'l Mileli ve'l Hükkum*, 6/69: *MEB Ansiklopedisi*, Wensinck, A.J., 1/319; İbni Esir, *el-Kamil*, 3/397; *Muhammed Rıda*, s.5-8; İmam Ali bin Ebu Talib, İbni Küteybe, el-*Maarif*, s.70; İbni Habib, *Muhabber*, s.56.

cinsî münasebette bulundu. Ali'nin yaptığı bu iş zoruma gitti; bu nedenle ben onu Halit bin Velid'e şikâyet ettim. Halit ona bir şey diyemedi. Medine'ye vardığımızda bu kez onu Muhammed'e şikâyet ettik. Muhammed'den aldığımız yanıt şu oldu: 'Ali'nin fedakârlığına karşı bir cariye ona az gelir bile. O bakımdan, Ali'yi üzmeyin' dedi ve bu şekilde olayı kapattı." Hatta İmam Ahmet bin Hanbel şunu da ekliyor: "Muhammed bu şikâyet üzerine, 'Ben kimin büyüğü isem Ali de onun büyüğüdür' ifadesini kullandı" diyor.

Anlaşılan, Muhammed bu sözüyle bir bakıma da onu ödüllendirmiş oluyordu. Hatta bazıları bu sözü kanıt göstererek Muhammed'den sonra ilk halifenin Ali olması gerektiğini öne sürüyorlar ve diğer üç halifeyi bu konuda eleştiriyorlar. Örneğin, Şiilerin "Mütefaddile" grubu bu konuda diğer üç halifeyi çok şiddetli bir şekilde eleştiriyor. Burada şunu demek istiyoruz: Muhammed bu olayda Ali'yi cezalandırması gerekirken; tam tersine ona öylesine bir puan veriyor ki, daha sonra halifelik aşamasında bu söz, tartışmalara, hatta halifeliğin Ali'nin hakkı olduğuna bir kanıt olarak gösteriliyor. Halbuki Muhammed'in verdiği bu karar, birçok yönden eleştirilir: Bir kere Muhammed Ali'nin kayınpederidir; en azından kendi kızı için bu işi yapmamalıydı. Bir diğer husus, İslam inancına göre henüz dağıtılmayan cariyeler devletin ortak malıdır; dolayısıyla hiç kimse onlara karışamaz. Aksi halde suç işlemiş olur. Ama demin de söylendiği gibi Muhammed onu cezalandıracağı yerde, daha da ödüllendiriyor ve hatta, "Nasıl Ali'ye kızarsınız, ona bir cariye azdır bile!" diyerek şikâyet edenlere kızıyor. Bu olayın kaynakları kuvvetli olmasaydı hiç de bundan söz etmezdim. Ama İslami ölçülere göre öylesine delilleri kuvvetli ki, bunlara itiraz etmek çok zor.[13]

Şöyle ki, güya bir savaş cariyesiyle münasebette bulunabilmek için, o cariyenin en az bir ay hali görmesi gerekiyor. Bu durumda, Ali'nin bu işi aceleye getirip o kadınla yolda ilişkiye girmesi, bu kura-

13 *Tecrid-i Sarih*, Diyanet Tercemesi, No: 1641-10/353; İ. Canan, *Kütüb-i Sitte* Tercemesi, 12/273, No: 4301.

lın da çiğnendiğine bariz bir kanıttır. İbrahim Canan –ki o da başka hocaların yorumunu getiriyor– "Ola ki bu cariye bakireymiş de, bakireler için bir ay hali görme koşulu yoktur; dolayısıyla, Ali burada prosedüre aykırı herhangi bir şey yapmamış oluyor" diyor.

Gerçekten çok ilginç bir açıklama![14]

Burada Ali'nin bölümüne son verip Muhammed'in kendilerine cennet müjdesini verdiği diğer seçkin sahabelerin hanımlarıyla ilgili bilgi vermeye geçelim. Tabi ki bunlar Muhammed ve diğer dört halife kadar önemli olmadıkları için hanımlarıyla ilgili pek detaya girmeyeceğiz; sadece bazı önemli bilgilerle yetineceğiz.

14 Buhari, *Megazi*, 61. Bab; Ahmet bin Hanbel, *Müsned*, 5/347, 350, 358, 359; Tirmizi, *Menakıb*, 20. Bab, No: 3725; Hakim, *Müstedrek*, 3/310-11; Zehebi, *Tarihü'l İslam*, 3/629; Heysemi, *Mecmeü'z-Zevaid*, 9/128.

YEDİNCİ BÖLÜM

TALHA BİN UBEYDULLAH'IN HANIMLARI

Bu zat, M. 596'da doğınuş, 656'da vefat etmiştir.[1] Bu da Muhammed'in kendilerine cennet müjdesi verdiği on kişilik kadronun içindedir ve Muhaınmed için çok önemli bir kişidir. Bu da kadın konusunda çok zengindir.[2]

Evet, onun hanım ve çocuklarının sayısı ve isimleri hakkında toplu bir liste vereyim;

1) *Çahş Kızı Hamene:* Bu hanımdan Muhammed ve İmran doğuyorlar. Aynı zamanda bu bayan Mııhammed'in de baldızıdır. Yani, Zeynep binti Çahş'ın kardeşidir.

2) *Ka'ka' Kızı Havle.* Bu hanımdan Musa adında bir çocuk oluyor.

3) *Utbe Kızı Ümmü Eban:* Bu hanımdan Yakub, İsmail ve İshak dünyaya geliyorlar.

4) *Ebu Bekir Kızı Ümmü Gülsüm:* Bu kızcağızdan, Zekeriya, Yusuf ve Ayşe doğuyor.

5) *Avm Kızı Su'da:* İsa ve Yahya'yı doğuruyor.

6) *Ümmü Veled:* Ümmü İshak ve Sa'be'nin annesidir.

7) *Ümmü Veled:* Meryem'i doğuruyor.

8) *Feria:* Salih'in annesidir.

9) *Rukiye*

1 Halil A. Rahman. *Mevsuatü Uzuma.* ., 1/667.

2 Muhibbüddin Taberi, Riyadü'n-Nadre, 2/261; İbni Küteybe, el-*Maarif*, 78; İbni'l Cevzi, *Sıfat-ı Safve,* 1/176: İbni Esir, İbni Abdi'l Ber, Askalani gibileri de, bunları kaynaklarının değişik yerlerinde ele almışlardır.

Talha, aynı zamanda Muhammed'le dört yerde bacanaktır:

1-Hamene, Çahş kızıdır ki, Muhammed'in hanımı olan Zeynep'in kız kardeşi oluyor.

2-Ümmü Gülsüm, Ebu Bekir'in kızıdır. Bu da aynı zamanda Ayşe'nin kız kardeşi oluyor.

3-Feria ise, Ebu Süfyan'ın kızıdır. Bu durumda Ümmü Habibe'nin kardeşi oluyor.

4-Rukiye, Muhammed'in hanımlarından Ümmü Selcme'nin kız kardeşidir.[3]

Talha'yla ilgili şu olayı da anlatıp onun bölümüne son verelim: Kendisi, 596 doğumludur. Ümmü Gülsüm'se, babası Ebu Bekir vefat ettiği zaman henüz doğmamıştı (annesinin karnındaydı). Bunu daha önce Ebu Bekir bahsinde yazmıştık. Ebu Bekir 634'te vefat ederken Talha o zaman 38 yaşındaydı; ki bu yıl Ümmü Gülsüm'ün doğum yılıdır. Peki bu durumda Talha bu kızcağızla ne zaman, kaç yaşlarındayken evlendi? Acaba böylesine bir evliliği izah etmek mümkün mü? Kaldı ki, az önce listeleri sunulduğu gibi onun onlarca kadın ve cariyeleri de vardı!

Talha'nın bu kadar hanımı olduğu halde, "Eğer Muhammed ölürse ben onun hanımlarından Ayşe'yi alacağım" diyordu. Bunu duyan Muhammed çok üzülünce Ahzâb Suresi'nin 53. ayeti iniveriyor. Daha önce de açıklandığı gibi bu ayetle Muhammed'in hanımları dul kalsalar da artık hiç kimseyle evlenemezlerdi. Görüldüğü gibi Talha en az dokuz hanım, onbeş çocuk sahibi olduğu halde; hâlâ gözü dışarıda (başka kadınlarda)![4]

3 Askalani, *İsabe*, No: 4270; Dımyati, *Kitabu Ezvaci'n-Nebi*, s.140.
4 Bu konuda, detaylı bilgi *Kur'an'ın Kökeni* adlı yapıtımda verilmiştir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

ABDURRAHMAN BİN AVF'IN HANIM VE ÇOCUKLARI

Bu zat, kadınlar konusunda gerçekten çok zengin bir kadroya sahiptir. Kendisi 580'de doğmuş, 652'de vefat etmiştir. Onun hanım ve çocuklarının listesini arz ediyorum:[1]

1) *Utbe Kızı Ümmü Gülsüm:* Bu hanımdan Salim adında bir çocuk dünyaya gelmiş.

2) *Binti Şeybe:* Ümmü Kasım adında bir kız çocuğu doğurmuş.

3) *Ukbe Kızı Ümmü Gülsüm:* Muhammed, İbrahim, Hamit, İsmail, Cemide, Emetürrahman adlarında altı çocukları olmuştu.

4) *Asım Kızı Sehl:* Ma'n, Ömer ve Zeyd'i doğurmuştur.

5) *Hani Kızı Bahriye:* Büyük Urve adında bir çocuk sahibi olmuştur.

6) *Siheyl Kızı Sehle:* Küçük Salim'in annesidir.

7) *Karız veya Cahş Kızı Ümmü Hakim:* Ebu Bekir adında bir çocuk doğurmuştur.

8) *Binti Ebi'l Haşaş:* Abdullah'ı doğurmuş.

9) *Esbağ Kızı Temadur:* Küçük Abdullah'ı doğurmuş.

10) *Selame Kızı Esma:* Abdurrahman adında bir çocuk dünyaya getirmiş.

11) *Ümmü Haris* adında savaş esiri bir cariye: Mus'ab, Amine ve Meryem adlarında üç çocuk doğurmuş.

1 Muhibbüddin Taberi, *Riyad* .., 2/281; İbni Küteybe, *el-Maarif*, s.80; İbni'l Cevzi, *Sıfat-ı Safve*, 1/184 vs.

12) *Yezit Kızı Mecd:* Süheyl'in annesidir.

13) *Kisra Kızı Gazal (Ümmü Veled):* Osman'ı doğurmuş.

14) *Ümmü Veled (Cariye):* Urve, Yahya ve Bilal'i doğurmuş.

15) *Sabah Kızı Zeynep:* Ümmü Yahya adında bir çocuk sahibi.

16) *Gaylan Kızı Badiye:* Cüveyriye adında bir kız çocuk doğurmuş.

17) *Cahş Kızı Habibe*

Hatta A. Rahman'ın 28 erkek, 8 de kız çocuğunun isimlerini teker teker izah ediyorlar.[2] Enteresandır ki, hanımlarından Cahş kızı –aynı zamanda Muhammed'in de baldızı– yedi yıl doğum yapmadığı için Abdurrahman onu boşuyor. Sanki bu çocuklar yetmiyormuş gibi adam hâlâ da çocuk peşinde.[3]

M. Sait Mübeyyed, *Mevsuat...*, s.248'de "Abdurrahman öldüğünde onun yanında dört tane hür kadın vardı" diyor. Yani, ondan dul kalan bu dört hanım sadece hür olanlardı; cariyeler bu sayıya dahil değildir.

2 İbni Küteybe *el-Maarif*, s.80; Muhibbüddin Taberi, *Riyad'ü-n-Nadre*, 2/281.

3 Askalani, *İsabe*, No: 11962; M. Sait Mübeyyed, *age.*, 398; İbni Sad'dan alıntı yapıyor.

DOKUZUNCU BÖLÜM

SAD BİN EBİ VAKKAS'IN HANIM VE ÇOCUKLARI

Evet, bu da cennet müjdesini alan mümtaz şahsiyetlerden biridir. Çeşitli İslami kaynaklarda bunun yaklaşık olarak otuz altı çocuğu ve on üç hanımı olduğu anlatılıyor. Bunların listesini hemen arz edeyim;

1) *Şihab Kızı:* Büyük İshak ve (büyük) Ümmü'l Hakem'in annesidir.

2) *Kays Kızı Muaviye:* Ömer, Muhammed, Hafsa, Ümmü'l Kasım ve Gülsüm'ü doğurmuştur.

3) *Amr Kızı Ümmü Amır:* Amır, İsmail, küçük İshak, Ümmü İmran adında dört çocuk annesidir.

4) *Zübeyde:* İbrahim, Musa, (Küçük) Ümmü'l Hakem, Ümmü Amr, Hind, Ümmü Zübeyir ve Ümmü Musa olmak üzere tam yedi çocuk doğurmuştur.

5) *Selma:* Bu hanımdan Abdullah adında bir çocuk olmuştur.

6) *Amr Kızı Havle:* Bu hanım, Mus'ab'ın annesidir.

7) *Rebi' Kızı Ümmü Hilal:* Küçük Abdullah, Abdurrahman ve Hamide adlarında üç çocuk annesidir.

8) *Karız Kızı Ümmü Hakim:* Büyük Umeyr ve Hamene adlarında iki çocuk sahibidir.

9) *Hafsa Kızı Selma:* Küçük Umeyr, Amr, İmran, Ümmü Amr, Ümmü Eyüp ve Ümmü İshak adında altı çocuk annesidir.

10) *Amır Kızı Zabya:* Salih'in annesidir.

11) *Ümmü Huceyr:* Osman ve Remle'yi doğurmuştur.

12) *Savaş Esiri Bir Cariye:* Amre adında bir kız dünyaya getirmiştir.

13) İsmi bellisiz birinden daha söz ediliyor. Onun da Ayşe adında bir kızı olmuş.

Bu listede adı geçen hanımlar, bazı kaynaklarda toplu halde geçmekte, bazılarında ise ayrı ayrı yerlerde anlatılmaktadır.[1]

Dikkat edilirse on üç hanımla otuz altı çocuk sahibi bir insan, Muhammed tarafından cennetle müjdeleniyor, Kaldı ki yalnız bu değil; elimizdeki kaynakta isimleri geçen tüm seçkinlerin (cennetle müjdelenenlerin) durumu böyledir.

1 İbni'l Cevzi, *age.*, 1/187; Muhibbüddin Taberi, *age.*, 2/301; İbni Küteybe, *age.*, s.83 vs.

ONUNCU BÖLÜM

SAİT BİN ZEYD'İN HANIM VE ÇOCUKLARI

Bu şahıs M. 600'de doğmuş, 671'de vefat etmiştir. (Cennet müjdesini alanlardandır.) İslami kaynaklara göre, bunun kırk civarında çocuğu varmış. Bütün bu çocukların isimleri ve anneleri kitaplarda yazılı.[1] İbni Sad ayrıca, on hanımın isimlerini ve doğurdukları çocukları teker teker açıklamıştır. Gereksiz olduğu için onları buraya almıyoruz. Zaten adı geçen kaynaklarda bunlar detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

1 İbni Sad, *Tabakat'ül Kübra*, 3/204; İbni'l Cevzi, *Sıfat-i Safve*, 1/190; Muhibbüddin Taberi, *Riyadün-Nadra*, 2/307.

SONUÇ

Şimdiye dek anlattıklarımızdan gayemiz, Muhammed ve kurmaylarının aile hayatını deşifre edip onları lekelemek değil; Muhammed'in Allah adına ortaya koymuş olduğu sistemin, kadına yaklaşımını izah etmek, konu hakkında bilgi vermektir. Çok yaşlı oldukları halde Muhammed ve ekibinin, hem sayısal olarak birçok gencecik kadını almaları, hem de onları çok usulsüz bir biçimde ele geçirmeleri karşısında sabır göstermek (onları anlatmamak) elbette ki doğru değildi. Onların, bu hanımların eşlerini ve akrabalarını öldürüp daha sonra zoraki bir şekilde o zavallıları ele geçirmeleri her halde tasvip edilen bir olay değildir. Bazıları, Muhammed ve kurmaylarının birçok hanımla evlenmelerini barış vesilesi olarak değerlendiriyorlar. Bu çok yanlış bir yorumdur. Muhammed ve arkadaşlarının çok kadın almalarını bu şekilde savunanlar, herhalde şunu da haklı bulurlar: Türkiye'nin gerçeğinden bir örnek verelim; açlık diz boyu, enflasyon zirvede; buna karşı memleketin çok yaşlı olan zenginleri, "Ey ahali, siz 10-15 yaşlarındaki güzel ve gencecik kızlarınızı bize verin, böylece hem biz onlardan yararlanmış oluruz, hem de onlar ekonomik sıkıntıdan kurtulmuş olurlar..." deseler, acaba bu anlayış doğru mu? Kaldı ki, onların akrabalarını –Allah adına– öldürmüştür. Buna nasıl barış denilebilirir ki.

Aslında eğer Muhammed–her konuda olduğu gibi– fazla kadınla evlenme konusunda da Allah'ı kullanmasaydı, hiç eleştiride bulunmazdım; çünkü sonunda o da bir insandır, iyi de yapabilir. kötü de. Ama hem "Arkamda çok adil, merhametli, her şeye gücü yeten

bir Tanrı vardır" der. hem de o Tanrı adına gider insanları öldürür. onların kız ve hanımlarını ele geçirir, en güzelini kendisine alır, diğerlerini de ya arkadaşlarına dağıtır ya da satar onlarla orduyu teçhis ederse (Beni Kureyza'da yaptığı gibi); bu işin izah tarzı olamaz. Nasıl bir Tanrı ki, hem insanı yaratır, hem de onlara karşı amansız bir savaş ilan eder. Sanki insanı yaratmaya bin pişmandır.

Aslında bu *Kur'an*'ın, Muhammed zamanındaki Mekke halkı ve civarındaki insanlar için ortaya çıkan özel bir yasa olduğunu; başka bir ifadeyle tüm insanları ilgilendirmediğini *Kur'an*'ın kendisi de yazıyor. Mesela: En'am Suresi 92. ayette,

> "Bu (*Kur'an*) Ümmü'l Kurâ denilen Mekke (halkı) ve çevresindekileri uyarman için sana indirdiğimiz mübarek ve kendinden önceki kitapları doğrulayıcı bir kitaptır"

diyor. Yine aynı ifade Şura Suresi 7. ayetinde,

> "(Ey Peygamber!) Biz sana bu kitabı böylece Arapça olarak vahyettik (gönderdik) ki, onunla hem "Ümmü'l Kurâ" denilen Mekke halkını, hem de onun çevresinde bulunanları uyarasın"

diye anlatıyor. Muhammed zamanında Mekke şehrinin bir diğer adı da Ümmü'l Kurâ'ydı. Eğer sözcük anlamı düşünülüyorsa, Ümmü'l Kurâ demek, şehirlerin, köylerin annesi (başkent) demektir. Bu ismi daha önce Araplar takmıştı. İslami yazarlar, *Kur'an*'ın evrensel (tüm insanların kitabı) olduğuna halel gelmesin (buna gölge düşmesin) diye, az önceki ayetleri te'vil ederek (asıl anlamından saptırarak), şöyle bir inanılmaz yorum yapmışlardır: "Ayette geçen 'Mekke'nin çevresi'nden kasıt sadece Hicaz bölgesi değil; tam tersine tüm dünyadır" şeklinde bir yorum yapmışlar. Yani *Kur'an*'da geçen "Ey Muhammed, sen hem Mekke halkını, hem de onun etrafındaki insanları uyarasın diye biz bu *Kur'an*'ı sana Arapça olarak gönderdik" ifadesinde geçen "Mekke'nin çevresi" kavramından Arjantin,

Kanada. İsveç. Rusya. Çin. Japonya. Güney Afrika. Avustralya ve dünyanın yedi kıtası kastedilmiştir yorumunu çıkarıyorlar. Buna şaşmamak mümkün değil!

İster çok açık bir biçimde "Bütün dünya *Kur'an*'a göre hareket etmek zorundadır" ifadesini kullansın; ister deminden beri izahına çalıştığımız gibi tevil yoluyla olsun, yarım yamalak bir cümleyle ifade etsin, bizim *Kur'an*'ı değerlendirmemiz kelime oyununa göre değil, içeriğe göredir; bu böyle bilinmelidir.

Şunu bir daha yineliyorum ki: Muhammed ve ekibinin kadınları hakkında İslami kaynaklarda bu kadar olumsuz bilgiler kaydedilmişse, doğrusu insan beterinden endişe eder. Yani, Muhammed zamanında *Kur'an*'a muhalefet edenler de onun ve kurmaylarının hanımları hakkında bir şeyler yazma fısatını bulabilselerdi, kim bilir acaba bugün nasıl bir manzarayla karşı karşıya kalırdık?

Bu kaynakta *Kur'an*'ın kadına bakış açısıyla ilgili teorik ve pratik bilgilerin sonuna gelmiş bulunuyoruz. Akıl, ilim ve sevgi önderliğinde evrimimizi tamamlamak dileğiyle.

KAYNAKÇA

Ahmet Halil Cuma; a) *Nisaün Mübaşeratün bil Cenneti*, 2 cilt, İbni Kesir Matbaası, Dımaşk 1990; b) *Nisaün min Asri'n-Nübüvve*, 2 cilt, İbni Kesir Matbaası, Dımaşk, 1992; c) *Nisaü'l Enbiyai fi Devi'l Kur'an*. İbni Kesir Matbaası, Dımaşk, 1992 d) *Nisaün Havle'r-Resul*, Yemame Matbaası, Dımaşk, 1996.

Ahmet Zeyni Dahlan (ö. hicri 1304), *Sireti Nebi*, 2 cilt, Zeyni Dahlan Matbaası, Beyrut, 1983.

Alaüddin Ali b. Belban Farisi (ö. hicri 739), *Sahih-i İbni Hibban bi Tertibi İbni Belban*, 16 cilt, 7491 hadis, Risale Matbaası, Beyrut, 1993.

Alaüddin Moğultay (ö. hicri 762); a) *el-İşaretü ila Sireti Ebi'l Kasım*, Darü'l Kalem Matbaası, Şam, M. Niza Füteyyih; b) *ez-Zührü'l Basim*... (Bu az önceki kitabın aslıdır, çok önemlidir.)

Ali ve Naci Tantavi, *Ahbari Ömer ve Abdullah b. Ömer*, Mekt. İslami, Beyrut, 1983.

Alusi, Mahmut Şükrü Ebu Sena Sebahattin (ö. hicri 1270); a) *Bülugü'l ereb Fi marifeti ahvali'l Arab*, 3 cilt, Beyrut, Darü'l Kütübi'l İlmiye, tarihsiz; b) *Ruhü'l Maani*, 9 cilt, Kübra Emiriye Matbaası, Mısır, h.1310.

A. Melik b. Habib (ö. hicri 238), *Kitabu Edebi'n-Nisâ*, Beyrut 1992, Darü'l Garbi'l İslami, tahkik, Abdü'lmecit Türkî, Diyanet Kütübhanesi, No: 29757, Ankara.

Asbahanî İbni Habban (ö. hicri 369), *Ahbari Ömer*, 4 cilt, Darü'l Müslime, Riyad, tarihsiz.

Bahteri Ebu Bişr (ö. hicri 953). *Hammasetü'l Bahteri*, 1910. Tahk. Lüveys Şeyho (Not: Görmedim).

Begavi (432-516), *el-Envar fi Şemaili Nebiyyil Muhtar*, 2 cilt, 1989, Deru Diya, Beyrut, Tahkik İbrahim Yakubi, Diyanet Kütübhanesi, No: 24870, Ankara.

Belazuri, Ahmet b. Yahya b. Cabir (ö. hicri 279); a) *Ensabü'l Eşraf*, 13 cilt, Darü'l Fikir, 1996, Beyrut; b) *Futuhu'l Büldan*, Mustafa Fayda Terc., 1987.

Besevi, Ebu Yusuf Yakub b. Süfyan (ö. hicri 277), *el-Marifetü ve't-Tarih*, 3 cilt, Beyrut, 1974. (İzmir İlahiyat Fakültesi'nde vardır; No: 6679).

Beyhakı, Ebu Bekir, Ahmet b. Hüseyin (ö. hicri 458); a) *Delailü'n Nübüvve*, 7 cilt, Daru Kütübi'l İlmiye, Beyrut; 1985, b) *Süneni Kübra*, 10 cilt, Daru Sadır, Beyrut, h.1353.

Biceyremi, (ö. hicri 1221), *Tuhfetü'l Habib Ala Şerhi'l Hatip*, 5 cilt, Daru Küt. İlmiye, Beyrut, 1996.

Cahız (ö. hicri 255), *el-Mehasinü ve'l Eddad*, Beyrut, 1991, Daru İhyai'l Ulum, M. Sait.

Dımyati, Abdü'l Mümin Şerafettin (ö. hicri 705); a) *Nisaü Resulillah*, Alemü'l Kütüb, Beyrut, 1989-İSAM. D. No:297-92dım-n İstanbul; b) *es'Siretü'n-Nebeviye*, İSAM. D. No: 47169, İstanbul.

Diyarbekiri, Hüseyin b. Muhammed (ö. hicri 990), *Tarih'i Hamis*, 2 cilt, Daru Sadır, Beyrut, tarihsiz.

Dr. Galip Kureyşi, *Evveliyatü'l Faruki Ömer*, Beyrut, 1990.

Dulabi, Ebu Bişr Muhammed b. Ahmet, *ez-Zerriyyetü't-Tahire*, 2 cilt, Müessesetü A'lam, Beyrut, 1988 (İSAM'da vardır; D. No: 24590, İstanbul.)

Ebu Ömer Yusuf b. Abdillah b. Muhammed b. Abdil Ber (ö. hicri 463); a) *el-İstiab fi marifeti'l ashab*, 4 cilt, "Deru Nahde", Mısır, tarihsiz, Ali Becavi; Tah. b) *el-İstizkar*, 30 cilt, Daru Kuteybe, Beyrut, 1993, Emin Kal'acı; c) *ed-Dürrü'l Mesnun fi ulumi'l Ki-*

tabi'l Meknun, 11 cilt. Darü'l Kalem, Dımaşk, 1986; d) *ed-Düre-rü Fi ihtisari'l Megazi ve's Siyer*. Darü'l Maarif, Mısır, 1403, Şevki Dayf.
Ebu Ubeyd Kasım b. Selam (ö. hicri 224), *Kitabü'l Emval*, Diyanet Küt. D. No: 17570, Ank.
Ebu Yusuf Yakup bin İbrahim (ö. hicri 182), *Kitabü'l Haraç*, Beyrut, Darü'l Marife, tarihsiz.
Ebü'l Hilal Askeri (ö. hicri 395); a) *el-Evail*, Darü'l Kütübi'l İlmiye, Beyrut, h. 1407: b) *Cemheretü'l Emsal*, Beyrut, 1408 H. Tahk. Ahmet A. Selam.
el-Müzi, Cemalettin Yusuf (ö. hicri 742); a) *Tehzib-i Kemal*, 35 cilt. Risale Matbaası, Beyrut, 1992, B.Aval M.; b) *Tuhfetü'l Eşraf*, 14 cilt, Daru Kütübi'l İslami, Beyrut, 1983, Komis.
Endülüsi, İbni Abdi Rabbih Ahmet (ö. hicri 328), *İkdü'l Ferid*, 7 cilt, Lecnetü Telifat Matbaası, Kahire, 1965.
et-Temhid Şerhu Muvatta, Mağrib Evkaf Bakanlığı, 26 cilt, 1992.
Halebi, Ali b. Burhanettin (ö. hicri 1044), *İnsanü'l uyun fî Sireti Emini'l Memun*, 3 cilt, Mektebü'l İslami, Beyrut, tarihsiz.
Halit Abdurrahman AK, *Mevsuatu Uzemain Havle-r-Resulî*, 3 cilt, Daru Nefais, Beyrut, 1991.
Hindi, Alaüddin Ali bin Ebu Bekir (ö. hicri 975/1567), *Kenz'ül Ummal fî Sünen'il Akval-i ve'l Ahval*, 16 cilt, Beyrut, 1978.
Isfahani, Ebü'l Ferec Ali b. Hüseyin (ö. hicri 967); a) *el-Eğani*..., 24 cilt, el'Hey'etü'l- Amme, Mısır, 1983, Tahk. Ali Muhammed Becavi.
Isfahani, Ebu Nuaym Ahmet b. Abdullah (ö. hicri 430); a) *Marifetü's-Sahabe*, 3 cilt, 1988, Medine, İSAM, No: 20733, İstanbul; b) *Hülliyetü'l Evliya*, 12 cilt, Darü'l Kütüb-il İlmiye, Beyrut, 1997, Tahkik Mustafa Abdülkadir Ata.
İbn-i Asakır Ebu Mansur A. Rahman b. Muhammed (ö. hicri 620), el-*Erbain fî Menakıbi ümmehati'l Müminin*, Kahire, 1990, Mektebü't- türas'l İslami, İslam Ansiklopedisi Araştırma Merkezi, İstanbul, D. No: 27710.

İbn-i Asakir Ebül Kasım Ali b. Hasan (ö hicri 571), *Tarihu Medineti Dımaşk*, 60 cilt. Fikir Yayınları. Beyrut, 1996.

İbni Beşkeval. Ebül Kasım Halef b. Abdil Melik (ö. hicri 578), *Gavamidü'l Esmai'l Mübheme...*, 2 cilt. Alemü'l Kütüb, Beyrut. 1987. Tahk. Komisyon.

İbni Esir İzzettin Ebü'l Hasan Ali b. Muhammed el-Cezeri (ö. hicri 630): a) *İsdü'l Gabe fi Marifeti's-Sahabe*, 6 cilt, Darü'l Fikir, Beyrut, 1993: b) *el-Kamil fi't-Tarih*, 13 cilt, Daru Sadır, Beyrut, 1965.

İbn-i Habib, Ebu Cafer Muhammed Bağdadi (ö. hicri 245); a) *el-Muhabber*, Beyrut. Afaki Cedide Matbaası. Tahkik Ştuzer: b) *el-Münammak fi Ahbari Kureyş*, Alemü'l Kütüb Matbaası. Beyrut, 1985.

İbn-i Hacer Askalani (ö. hicri 852); a) *el-İsabe*, 8 cilt, "Darü'l Ceyl" Matbaası, Beyrut, 1993, Tahkik M. Ali Becavi; b) *Fethü'l Bari*, 15 cilt, "Darü'l Fikir", Beyrut, 1996, A. Aziz b. Muhammed: c) *Tehzibü't-Tehzib*, 12 cilt, Daru Sadır, Beyrut, 1968.

İbn-i Hazım Ali b. Ahmet (ö. hicri 456), *Camiü's-Siyer*, Daru İbn-i Kesir, Dımaşk, 1986, Tah. Naif Abbas.

İbn-i Hişam Ebu Muhammed A. Melik (ö. hicri 213), *Siretü'n-Nebeviye*, 4 cilt, Beyrut, 1989, Ömer Tedmüri.

İbn-i İshak Muhammed (ö. hicri 151), *Sireti İbn-i İshak*, Terc. Sezai Özel, Akabe Matbaası, İstanbul, 1988.

İbni Kesir (ö. hicri 774); a) *Camiu'l Mesanid ve's-Sünne*, 37 cilt, Dar. Küt. İlmiye, Beyrut, 1994; b) *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 4 cilt, Beyrut, 1969.

İbn-i Kayyım el-Cevzi Şemsettin Dımaşki (ö. hicri 751); a) *Zadü'l Maad*, 8 cilt, Risale Matbaası, Beyrut, 1992, Tahkik. Komisyon; b) *Ahkamü Ehli Zimme*. İbn-i Kesir Matbaası, Beyrut, 1997.

İbn-i Küteybe ed-Dineveri (ö. hicri 276), *el-Maarif*, Mısır, h.1300, Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, No: 5206, Ankara.

İbni'l Cevzi Ebü'l Ferec Cemelettin (ö. hicri 597); a) *Zadü'l Mesir tefsir*, 9 cilt, Mektebü'l İslami, Dımaşk, 1964; b) *Sıfat-ı Safve*, 4 cilt, Darü'l Kütübi'l İslami. Beyrut, 1989; c) *Ahkami Nisâ*, Müessesetü

Kütübi's-Sükafiye, Beyrut, 1988; d) *Telkih'ü Fühumi'l Eser Fi Uyuni't-Tarihi ve's-Siyer*, Mektebetü'l Adab, Mısır; e) *el-Mücteba min'el müctena*, Darü'l fikir, Ürdün, 1988; f) *el-Muntazam fi Tarihi'l müluki ve'l ümem*, 18 cilt, Dar. Küt. İlmiye, Beyrut, 1992 kom.: g) *el-Vefa bi Ahvali'l Mustafa*, Darü'l Kütübi'l İslami, Beyrut, h.1408, Mustafa Ata: h) *Celaü'l Efham*, İbn-i Kesir Matbaası, Dımaşk, 1988, Muhittin; ı) *Menakıb'i Ömer*, Darü Kütübi'l İlmiye, Beyrut, h.1407.

İbn-i Seyyidi'n-Nas Muhammed b. Muhammed (ö. hicri 734), *Uyunü'l Eser*, 2 cilt, Daru Türas, Medine, 1992.

İbn-i Tolun Dımaşki, (ö. hicri 953), *Murşidül Muhtar ila Hasaisi'l Muhtar*, İSAM: 2335.

İbni Zebale, *el-Müntehabu min Kitabi Ezvaci-n-Nebi*, Medine, h.1401.

İbrahim Canan, *Kütübi Sitte Tercemesi*, 17 cilt+fihrist, Akçağ Matbaası, Ankara, 1993.

Kadı b. Musab, İyad Ebü'l Fadl (ö. hicri 544), *eş-Şifa*, 2 cilt, Şirketü Dari'l Erkam, Beyrut, tarihsiz.

Kalkeşendi, Ahmet b. Ali (ö. hicri 821), *Subhü'l A'şafi Sanaati'l İnşa*, 15 cilt, Darü'l fikir, Beyrut, 1987.

Kastalani, Ahmet bin Muhammed (ö. hicri 923), *el-Mevahibü'l Ledüniyye*, 3 cilt, Darü'l Kütübi'l İlmiyye, Beyrut, 1996.

Kayrevani, Ebu Muhammed Abdullah bin Ebi Zeyd (ö. hicri 386), *el-Camiu fi's-Süneni ve'l Megazi ve't-Tarih*, Risale Matbaası, Beyrut, 1985, Komisyon.

Kelai, Ebu Rabi Süleyman, *el'İktifau bima Tedemmenehu*, 4 cilt, Beyrut, 1997.

Mahmut Ta'me Halebi, *Nisaün Havle'r-Resul*, Darü'l fikir, Beyrut, 1997.

Makrizi Takyeddin Ebu'l Abbas Ahmet bin Ali (ö. hicri 1441); *İmta'ul Esma bimalir-Resuli min'el ebna vel'Ahval* (Arapça el yaz-

ma). Amacazade Hüseyin Paşa bölümü, No: 354-357. Süleymaniye Kütüphanesi, İstanbul. (Ayrıca Köprülü Kütüphanesi, No: 1004'te de var.)

Ma'mer b. Müsenna (ö. hicri 209), *Tesmiyetü Ezvaci-n-Nebi ve Evladihi*, tek cilt. Darü'l Cinan Matbaası, Beyrut, 1990. (İSAM'da vardır. No: 24899. İstanbul. Tahk. Kemal Yusuf el-Hut.)

M. Sait Mübeyyed. *Mevsuatu Hayati Sahabiyat*, Suriye. Gazali Matbaası, 1996.

Muhammed Ebu Şeyhe. *Siret-i Nebi*, c.3, Fikir Matbaası. Beyrut. 1992.

Muhammed Reşit Rıda (ö. hicri 1313), *el-Menar*, 35 cilt, Menar Matbaası, Mısır (Diyanet Kütüphanesi'nde vardır, Ankara); İmam Ali bin Ebü Talib", İlmiye Matbaası, Beyrut, 1939, Diyanet Kütüphanesi, No: 24849, Ankara.

Muhibbüddin Taberi Ahmet b. Abdullah (ö. hicri 694); a) *es'Semtü's-Semin Fi Menakıbi İmmehati'l Müminin*, Mektebü Kitabi'l Ezheriye, 1983, İzmir İlahiyat Kütüphanesi, No: 10334; b) *Zehairü'l Ukba fi Menakıbi Zevi'l Kurba*, Mek. Kudsiye, Kahire, h.1356; c) *Riyadü'n Nadre fi Menakıbi'l Aşere*, 2 cilt, Hüseyniye Matbaası, h.1327, DiB Küt., No: 5320.

Musa Şahin Laşin, *Ezvaci Nebi*. Maarif Matbaası, Riyad, 1987.

Nebehani, Yusuf b. İsmail, *Cevahirü'l Bihar*, 4 cilt, Diyanet Kütüphanesi, No: 1572, Ankara; *Envar-i Muhammediye*, Diyanet Kütüphanesi, No: 649, Ankara.

Nesai, Ebu Abdirrahman Ahmet bin Şuayb (ö. hicri 303), *Kitabü İşreti-n-Nisâ*, 1989, Müssesetü Kütübi-s-Sükafiye, Beyrut.

Neysaburi, Ebü'l Hasan Ali bin Ahmet Vahidi (ö. hicri 468), *Esbabü'n-Nüzul*, İbni Kesir Matbaası, Beyrut, 1993.

Nisaburi, Ebu Abdullah Hakim (ö. hicri 405), *el-Müstedrekü Ale's-Sahihayn*, 4 cilt, Mektebü Matbaati'l İslami.

Nüveyri (ö. hicri 733), *Nihayetü'l Ereb*, 31 cilt, Mısır, 1992.

Okiç, Tayyıp. *İslamiyette Kadın Öğretimi*, Ankara. 1984.
Ömer Rıda Kehhale, *Alam-i Nisâ*, 5 cilt, Risale Matbaası, Beyrut. 1989.
Safedi, *el-Vafi bi'l Vefeyat*, 20 cilt, Stutgart (Almanya) 1992, Diyanet Kütüphanesi, No: 30390 (Ansiklopedidir).
Sahavi, Muhammed bin A. Rahman (ö. hicri 902), *el-Fahrü'l Mütevali.fi men intesebe li-n-Nebiyyi min'el Hademi ve'l Mevali*, Ürdün, h.1407, Mektebetü'l Menar, Tahkik Meşhur Selman.
San'ani, A. Razzak Ebu Bekir b. Hemınan (ö. hicri 211); a) *el-Musannaf*, 11 cilt, Darü'l Kütüb'il İslami, Beyrut, 1983, A'zami (toplam olarak 21033 hadis alır); b) *A. Razzak San'ani Tefsiri*, 2 cilt, Darü'l Maarif. Beyrut, 1991.
Semhudi Ali b Abdillah (ö. hicri 911), *Vefaü'l Vefa bi Ahbari Dari'l Mustafa*, 4 cilt, Beyrut, 1984, Tahkik: Muhittin A. Hamit.
Serahsi, Muhammed b. Ahmet (ö. hicri 483/1090), *Siyeri Kebir Şerhi*, 4 cilt, Beyrut, 1971-1972, Tah. S. Müneccit.
Suyuti, Celalüddin A. Rahman b. Ebi Bekir (ö. hicri 911); a) *ed'Dürrül-Mansur*, 8 cilt, Darü'l Fikir, Beyrut, 1992; b) *Riyadü't-Talibin*, El yazma, Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye Böl. 708, İstanbul; c) *el-İklil Fi İstinbati't-Tenzil*, Darü'l Kütübi'l İlmiye, Beyrut, 1985, Tahkik Seyfettin Katip; d) *Lübabü'n-Nükul*, Pamuk Yayınevi, İstanbul, tarihsiz; e) *el-İtkan*...., 2 cilt, Fevzi Matbaası, 1987, Dımaşk, Mustafa D. Boğa; f) *Tarihü'l Hulefa*, Eser Neşriyat, İstanbul, 1952; g) *el-Vesailü ila Marifeti'l Evail*, Tahkik, Mustafa Ata, h.1408, Beyrut, el-Kütübü'l İlmiye Matbaası.
Süheyli, Ebü'l Kasım A. Rahman b. Abdullah b. Ahmet (ö. hicri 581), *Ravdü'l Unuf*., 7 cilt, Kahire, 1967, Tahkik A. Rahman, matbaa belirsiz.
Sümeyre Zaid, *el-Camiu fi-s-Sireti'n-Nebeviye*, 5 cilt, İSAM. No: 34797, İstanbul.

Şevkani. Muhammed b. Ali (ö. hicri 1250): a) *Derrü's-Sahabe*, Darü'l fikir, Dımaşk, 1984, Tahk. Hasan Ömeri: b) *Fethü'l Kadir*. 5 cilt, Halebi Matbaası. Mısır, 1964.
Tabatabaî. *el-Mizan fi Tefsiri'l Kur'an*, 20 cilt, Tahkik Adil Abdülcebbar. Beyrut. tarihsiz.
Taberani, Ebü'l Kasım Süleyman b. Ahmet (ö. hicri 360); a) *Mucem-i Kebir*, 25 cilt. İbni Teymiye Matbaası. Kahire. tarihsiz. Tahk. A. Mecıt Hamdi Selefi: b) *Mucemü'l Evsat*, 10 cilt, Mektebü'l Maarif. Riyad, 1995. Tah. Dr. Mahmut Dahhan.
Taberi Ebu Cafer b. Cerir (ö. hicri 310); a) *el-Müntehabü min Kitabi Zeyli'l Müzil*, 8 cilt. İstikame Matbaası. Mısır. h.1358, Marmara İlah. Kütüphanesi, No: 371: b) *Camiu'l Beyan an Te'vili ayyi'l Kur'an*, 30 cilt, tefsir; c) *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi*, MEB Terc., İstanbul, 1991-92 (5 cildin tercemesi vardır); d) *Tarihü'l Mileli ve'l Hükkam*, 11 cilt. Daru Süveydan, Beyrut, 1967.
Tabresi (ö. hicri 548), *Mecmeü'l Beyan an Tevili Ayyi'l Kur'an*. 10 cilt, Fikir Matbaası, Beyrut, 1994.
Tahavi, Ebu Cafer Ahmet b. Muhammed b. Selamet (ö. hicri 321), *Şerhu Müşkili'l Asar*. 16 cilt, Risale Matbaası. Beyrut, 1993 (çok önemli bir yapıt).
Tahsin Emiroğlu, *Esbab-i Nüzul*. 14 cilt, Yeni Kitap Matbaası, Konya, 1982.
Temimi. Hafız Muhammed b. Habban (ö. hicri 354), *Kitabü's-Sükat*. 10 cilt, Mektebü'l Maarif. Riyad, 1995. Dr. Mahmut Dahhan.
Vehbe Zuhayli, *et-Tefsirü'l Münir*..., 32 cilt, Fikir Yayınevi, Beyrut, Diyanet Kütüphanesi, 24385.
Yakubi, Ahmet b. Ebi Yakub Abbasi (ö. hicri 294), *Tarihi Yakubi*, 3 cilt, Beyrut, tarihsiz.
Zamahşeri, Mahmut (ö. hicri 538), *el-Keşşaf an hakaiki't-Tenzil*, 4 ciltlik tefsir kitabı.
Zebidi, Ebü'l Abbas Zeynüddin Ahmet Yemanî. (ö. hicri 893), *Tecrid-i Sarih Tercemesi*, 11 cilt+fihrist, Diyanet Yayını. Ankara, 1982.

Zehebi. Şemsettin Muhammed b. Ahmet b. Osman (ö. hicri 748): a) *Tarihü'l İslam*. 45 cilt. Darü Kütübi'l Arabi. Beyrut, 1989. Tahkik A. Selam Tedmü; b) *Siret-i Alami Nübela*, 25 cilt, Risale Matbaası. Beyrut. 1986: c) *el-İberu fi Haberin min gaber*, 4 cilt, Daru kütübi'l İlmiye, Beyrut, 1985; d) *Tecrid'ü Esmai's- Sahabe*, 2 cilt, Darü'l Marife. Beyrut. tarihsiz; e) *Sireti Nebi*, Daru Kütübi'l İlmiye. Beyrut, 1982.

Zerkanî (ö. hicri 1122/1710). *Şerh'ü Mevahib-i Ledüniye*, 8 cilt. h.1292. Mısır.

Zirikli, Hayrettin, *el-A'lam*, 13 cilt, Diyanet Kütüphanesi, No: 13382-13394. Ankara.

Zübeyr'i, Mus'ab bin Abdillah (ö. hicri 236), *Nesebu Kureyşin*, 3 cilt. Darü'l Maarif. Kahire. 1982 (İSAM'da vardır; D. No: 3241 İstanbul).

Zühri, *el-Megazi'n-Nebeviye*. Darü'l Fikir, Dımaşk. 1980, Tah. Süheyl Zekkar.

ÖZYAŞAMÖYKÜSÜ

Diyarbakır, Kulp ilçesi Akdoruk Köyü'nde doğdu. Nüfusa 1968 yılında 1954 doğumlu olarak kaydedildi. Köyde okul olmadığından Arap dili üzerine medrese öğretimine başladı ve bu öğretim 15 yıl sürdü. Dışarıdan ilkokul diplomasını aldı ve Diyarbakır Merkez Alicik Köyü Camii imamlığına atandı.

Dışarıdan Diyarbakır İmam Hatip Lisesi diplomasını aldı. Üniversite sınavlarına girerek 9 Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni kazandı ve buradan 1994 Haziranı'nda mezun oldu. Diyarbakır, İzmir, Manisa, Sarıgöl ve Hatay Samandağı ilçelerinde din görevlisi olarak çalıştı. 1998 Şubatı'nda emekli oldu.

1999 yılında Turan Dursun Araştırma Ödülü'nü *Kur'an'ın Kökeni* adlı çalışmasıyla kazanan Arif Tekin, *Kur'an* tefsiri, hadis ve İslam tarihi üzerinde çalışmalarını sürdürmektedir.

Muhammad ve Kurmaylarının Hanımları ikinci kitabıdır.

ARİF TEKİN

Muhammed ve Kurmaylarının Hanımları

Kur'an'ın Kökeni adlı kitabıyla
1999 Turan Dursun Araştırma Ödülü'nü alan Arif Tekin,
bu kitabında çok bilinen ve güvenilen
İslami kaynaklardan hareket ederek,
Muhammed ve sahabelerinin evliliklerini inceliyor.

Yazar, bu çokevlilik sistemini incelerken
nedenlerini sorgulayıp,
ilerlemiş yaşlarda yapılan evlilikler ve yaş farkları;
cariye ilişkileri, durumlara göre inen ayetler;
Muhammed, dört halife ve diğer ileri gelenlerin
birbirlerinden kız alıp vermeleri gibi konulara değiniyor..

Kitapta yer alan bazı konu başlıkları şunlardır:
"*Kur'an* ve Hadislerde Kadın", "Allah'a İlk Karşı Gelen Kadındır",
"*Kur'an*'a Göre Erkek Hem Yöneticidir,
Hem de Kadını Dövebilir",
"Kadın *Kur'an*'da Bir Meta Olarak Geçiyor",
"*Kur'an*'da Cariye Diye Bilinen Savaş Esiri Kadınların Statüsü",
"*Kur'an*'a Göre Bir Erkeğin Evlenebileceği Kadın Sayısının
Maksimum Sınırı".

80.000.000

ISBN 975-343-331-X

